EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Din proza lui Pär Fabian Lagerkvist (n. 1891), laureat al Premiului Nobel pentru literatură (1951), volumul oferă — pe lîngă ciclul „Povestiri amare" — vestitele romane „Călăul", viguros protest împotriva brutalității, și „Piticul", satiră simbolică a răului absolut.

Lei 7

109

1969

PÄR LAGERKVIST ● POVESTIRI AMARE

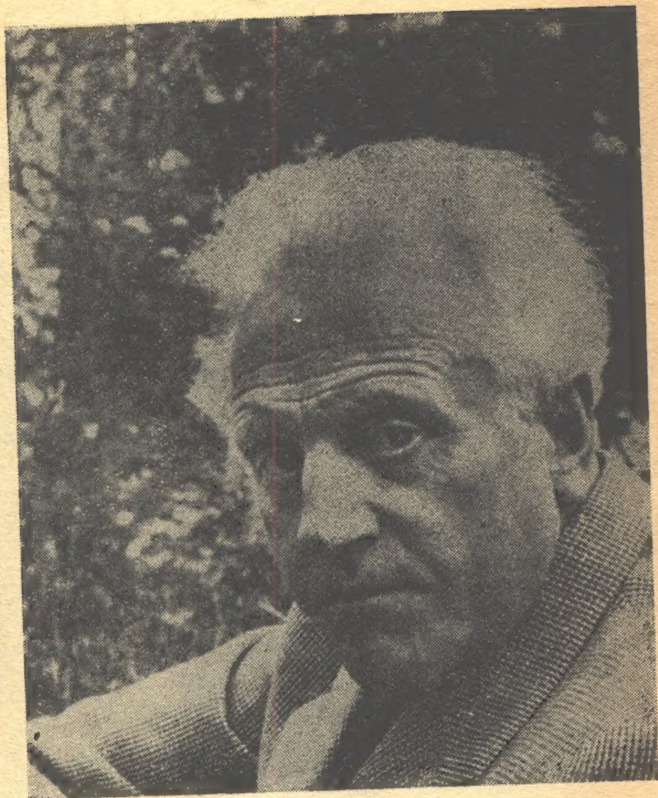

PÄR LAGERKVIST

POVESTIRI AMARE

COLECȚIA MERIDIANE

Udrea[?]

Pär Lagerkvist

Povestiri amare

Traducere din limba suedeză de *Florin Murgescu*
Prefaţă de *Alexandru Sever*

Editura pentru Literatură Universală

Bucureşti — 1969

Coperta de *Anamaria Smigelschi*

Traducerile din acest volum s-au făcut după următoarele ediții :
— *Onda sagor* (în volumul *Prosa*), Albert Bonniers Förlag, Stockholm, 1962. © Pär Lagerkvist, 1924.
— *Bödeln*, Bokförlaget Aldus/Bonniers, Stockholm, 1964. © Pär Lagerkvist, 1933.
— *Dvärgen*, Bokförlaget Aldus/Bonniers, Stockholm, 1963. © Pär Lagerkvist, 1944.

PÄR LAGERKVIST

Cînd, în 1951, premiul Nobel încununa opera lui Lagerkvist, scriitorul era de mult cunoscut: o operă bogată lucrase în toate direcţiile ca să revele un poet neobişnuit de sensibil la valorile fundamentale ale omului. Opera sa, ca a multora dintre scriitorii de seamă ai secolului, a ieşit, în cea mai mare măsură, din cutremurul primului război mondial; cel de-al doilea război mondial a continuat să împrumute sugestii noi unor teme de mult fixate şi să îndreptăţească încă o dată o atitudine de mult consolidată. Nucleul germinativ al întregii opere rămîne problema răului şi a binelui în lume.

Oricît de complicată e opera, oricîte tentaţii laterale cunoaşte pentru alte genuri, Pär Lagerkvist rămîne în tot ce a scris — în teatru, în proză, chiar în eseu — un poet. Proza sa — căci de ea ne ocupăm aci — este proza tipică a unui poet incapabil să abdice de la funcţia sa esenţială, o proză caracterizată prin obsesia universului poetic, prin pornirea instinctivă de a gîndi cu mijloacele poeziei, pecetluită aşadar de nostalgia paradisului liric. O asemenea proză n-a fost şi n-ar putea fi niciodată instrumentul adecvat al unui romancier. Şi, de altfel, Pär Lagerkvist, ca aproape toţi marii poeţi, nici nu scrie propriu-zis romane. El scrie de preferinţă povestiri scurte, mai apropiate de structura şi de natura poemului în proză; şi chiar ceea ce, dintr-o proastă

deprindere, am fi dispuşi a numi romanele sale, scrutate mai atent, se dovedesc a fi nişte povestiri mai lungi, gata a renunţa la propria lor personalitate în favoarea poemului sau a fabulei. Povestirile acestea se constituie, de regulă, prin prezenţa unei metafore, sporite prin interpretări succesive.

Călăul este, de fapt, „biografia unui personaj multimilenar, al cărui destin e inevitabil legat de destinul umanităţii. O parabolă în patru capitole, adunate în jurul unui simbol: acela al răului inocent şi al crimei; căci, prin funcţia lui, călăul este un instrument al justiţiei şi, în raport cu umanitatea, un ucigaş. Tehnica este aceea a unui poem care se constituie sistematic din convergenţa şi suprapunerea tuturor motivelor. Multă vreme, călăul este un personaj mut înconjurat de comentarii înfiorate şi de povestiri în care superstiţia şi legenda, artistic dozate, reconstituie un profil moral. Un copil e juruit să sfîrşească odată în mîinile călăului şi cum, potrivit credinţei, singurul care ar putea să-l salveze de sub puterea destinului este călăul însuşi, mama, copleşită de spaimă, se va duce să-i implore mîntuirea. Într-o altă povestire, înscrisă în acelaşi cerc de semnificaţii, călăul, fulgerat de puterea dragostei în momentul în care trebuie să execute o femeie o cere de nevastă în faţa dregătorilor şi o salvează de la moarte; dar femeia, născînd un prunc însemnat cu semnul călăului, îl ucide, refuzînd de fapt să perpetueze un neam de călăi; condamnată de astă dată pentru pruncucidere să fie îngropată de vie, călăul, îndurerat, execută sentinţa. În ambele povestiri, în ciuda funcţiei sale care face din el un exilat pe viaţă, efortul de absolvire şi prezenţa sentimentului generos legitimează apartenenţa lui la ordinea superioară a iubirii. Aşadar, rostul acestor povestiri în ansamblul lucrării este, între altele, să sublinieze ideea că

există în rău o putere care tinde să-l modifice în contrariul său și că, prin această tendință, răul, ca și binele, participă la umanitate. Ideea e veche de cînd lumea, dar Pär Lagerkvist a preluat-o probabil din tradiția bogată a disputelor filozofice, iar pe cale literară, sub influența acelei literaturi care își are originea în Dostoievski.

Capitolul esențial, care divulgă înțelesul real al parabolei și definește valoarea ei, este cel în care s-ar părea că taverna s-a modificat la dimensiunile unui local de noapte. Meșteșugarilor din primele capitole, adunați la taifas în jurul unui pahar cu bere, le-a luat locul o lume de burghezi zgomotoși ; superstițiile și legendele naive au cedat locul „superstițiilor" de clasă și urii întunecate. În jurul călăului, mereu mut la masa lui, pe un fundal de muzică de jaz și în ritmul amețitor al dansului, se proferă lozincile aberante ale nazismului. E o lume contorsionată, de posedați. Artistul subliniază demența prin reducerea la absurd a cuvîntului și gestului. Replicile fără adresă se exasperat în care recunoaștem maniera autorului de a ne încrucișează peste capul călăului ; cu retorismul acela aminti de logoreea demagogică a lui Hitler, se elogiază burlesc rolul benefic al violenței desfrînate, egalitatea care începe pe ruina oricărei inteligențe, unitatea aceea de robot care exclude orice împotrivire inteligentă, rasa superioară a învingătorilor, rostul curativ și creator al războiului. Niște ucigași de profesie sînt primiți ca niște oaspeți de seamă : „Trăiască ucigașii !" ; niște negri sînt siliți să cînte sub amenințarea revolverelor. Dialogul absurd degenerează în masacru. Se dansează printre morți și muribunzi, cu revolverele atîrnate pe spinare „ca un membru viril suplimentar", un fel de a spune că în această lume revolverul e învestit cu funcția unui principiu creator. Toată această parte este, de fapt, un tablou infernal al unei lumi obscurantiste în care stau laolaltă, frenetic înfrățite, demagogia, crima și dezmățul.

Dar în clipa în care lumea asta de apocalips se înclină în fața călăului ca în fața unui zeu tutelar, salutîndu-l după ritual, cu un *Heil* hitlerist, călăul — atîta vreme mut — se ridică și protestează. Cu refuzul acesta de a fi zeul unei lumi de ucigași, începe rechizitoriul lui. Călăul se revoltă împotriva călăilor. Pentru ce să preia pe numele lui crimele tuturora? Într-o asemenea lume, pînă și călăul este o victimă! Elogiul crimei îl ofensează. Să-l obligi să execute — mereu să execute — asta este o crimă. Să fii instrumentul unei legislații care înlesnește continuu confuzia dintre justiție și injustiție, să execuți nevinovați — asta este o povară insuportabilă. O povară căreia călăul, obosit, i-ar prefera moartea, chiar moartea în supliciu. În fața unei asemenea lumi, care nu cunoaște decît cultul crimei, călăul jinduiește la condiția omului și la farmecul omeniei.

Aici se vede legătura secretă cu povestirile capitolelor anterioare: în această năzuință către umanitate. Cînd femeia călăului își ucide pruncul însemnat cu semnul infernal, ea năzuiește de fapt să pună capăt unui neam de călăi, să înlesnească gîdelui posibilitatea de a reveni odată în circuitul umanității; dar e o năzuință reprimată: lumea are nevoie de călău, nu vrea să renunțe la el. Și nu vrea pentru că, omorînd prin delegație, are posibilitatea de a-și păstra, pe lîngă avantajele crimei, iluzia inocenței. Tot ceea ce spune Călăul este legat de această veșnică năzuință de a-și regăsi condiția umană. I-a cerut și lui Dumnezeu să-l scutească de sabie și de sînge, dar Dumnezeu a rămas mut. Nici oamenii, nici cerul nu vor să-l dezarmeze. Și iată Călăul, visînd momentul cînd ucigașii vor fi la pămînt, cînd crima va fi abolită și el va fi inutil. Atunci va fi liber. Atunci va putea să moară, să arunce se-

curea însîngerată și să piară în tenebre ducînd cu el amintirea speciei care trăia aici.

Ca formulă, *Călăul* aparține literaturii care își are punctul de plecare în *Marele inchizitor* al lui Dostoievski și realizarea cea mai strălucită în opera lui Kafka. De la Dostoievski la Kafka, parabola a sporit la dimensiunile romanului. Avantajul formulei e de a înlesni jocul semnificațiilor. Nici vorbă, arta lui Lagerkvist este unul din acele puncte de încrucișare în care recunoaștem însumate activ îndemnul lui Dostoievski, experiențele unui Leonid Andreiev, cîștigurile expresionismului german, sugestiile geniului dramatic al unui Strindberg din epoca lui tîrzie.

Proza sa nu renunță niciodată la farmecul poeziei ; însăși formula parabolei o implică, ca orice formulă care înlesnește un transfer de semnificații. Interesantă rămîne și încercarea de a concepe parabola ca pe o dramă în proză : compartimentarea în capitole, după principiul actelor, grija pentru unitatea de timp și de loc, preponderența copleșitoare a dialogului — sînt, evident, semnele unei concepții dramatice. Însă tot aci se vădește și lipsa de unitate a parabolei : căci impunîndu-i disciplina dramei, artistul trădează pînă la un punct geniul prozei. Încercarea ulterioară a lui Lagerkvist de a scrie o piesă bazată în amănunt pe această povestire reprezintă în fond o încercare de a corecta opera în funcție de concepția ei eminamente dramatică. Asta sub raport formal. Sub raportul ideilor, principala sursă a lipsei de unitate a povestirii, vine din dificultatea autorului, în luptă cu tendințe centrifuge, de a controla toate semnificațiile. De aici și diferența de tratare — aparent realistă în primele capitole și net expresionistă apoi. Dar oricîte influențe am descifra în această povestire și oricît de stînjenitoare ar fi lipsa de convergență a tuturor semnificațiilor, rezultatul

final nu-i lipsit nici de originalitate, nici de frumusețe, nici de interes.

Ceea ce ni-l apropie îndeosebi pe Lagerkvist este faptul că-l simțim contemporan, că atinge probleme care ne stau la inimă, că linia principală a *Călăului* este violent antihitleristă. Se știe că scriitorul a fost un adversar pătimaș al nazismului și că povestirea aceasta — și nu e singura — a ieșit tocmai din efortul de a da expresie artistică protestului său. În sensul acesta, *Călăul* ocupă în opera sa un loc deosebit. Lucrarea demonstrează între altele, în chipul cel mai strălucit, că pînă și într-o țară cu o veche tradiție de neutralitate, arta nu poate rămîne neutră, că scriitorul nu poate rămîne insensibil la frămîntările umanității, că conștiința nu cunoaște granițe.

Interesante sînt în același volum și *Povestirile amare*. De fapt, e vorba de niște fabule „răutăcioase" ; principiul celor mai multe e fiorul metafizic. Un tren gonește prin obscuritatea infinită, cu un mecanic palid și încremenit : e simbolul unei lumi destinate să propășească prin tenebre *(Tata și cu mine)* ; o corabie rătăcește mereu, fără să acosteze nicăieri, căci lumea a pierit, dar o stîncă cu un singur arbore e de ajuns ca lumea să iasă din întuneric : avem aci însăși aventura umanității *(Aventura)* ; un om se angajează, în schimbul a 500 de mii de coroane, să sară din turnul bisericii, lumea nesăbuită îl aclamă ca pe un erou demn de o epocă strălucită : dar moartea lui nu provoacă decît oroare *(Moartea unui erou)* ; Jean e de fapt un inocent cu ideea fixă a unui Messia : numai că acest Messia ajunge dezolat să priceapă că nu are pe cine mîntui *(Ioan Mîntuitorul)* ; iată și o lume care nu e destinată să fie o lume ade-

vărată, ci numai un laborator de experiențe: aci, pămîntul e plin de osemintele unor întregi popoare ratate, iar cînd o experiență nouă dovedește că o pereche de copii crescuți în libertate pot cunoaște, cu timpul, fericirea absolută a dragostei, copiii mor „pentru a fi utilizați aiurea" *(Lumea experimentală)*; doi amanți adulterini, coborînd, în chipul cel mai comun, cu ascensorul, ajung într-un iad organizat după modelul unui bordel de lux și cunosc puterea remușcării: ascensorul e simbolul sondajului în conștiință *(Ascensorul care a coborît în iad)*; un înger rău coboară de pe catedrală ca să însemne inutil casele cu o cruce: dar oamenii primesc semnul morții fără înfiorare căci știu din totdeauna că trebuie să moară *(Îngerul rău)*. Iată și o fabulă cu adevărat kafkiană: un om fără picioare abia se tîrîie; locuința lui e la subsol, broasca ușii e, pentru un om normal, la nivelul genunchilor, masa și scaunele sînt scunde, odaia e dereticată pe toată întinderea ei, ceea ce sugerează o inteligență adaptată la condițiile unei tîrîtoare; însă, chiar ciuntit, omul găsește că viața e un dar și în această iubire e destulă flacără ca să lumineze și într-un subsol *(Subsolul)*.

În ciuda contactului cu zonele mai obscure ale poeziei și cu toate că sensul lor uneori se încețoșează cu semnificații laterale, unele din aceste fabule nu sînt lipsite de un înțeles generos. Ceea ce au comun aproape toate este elogiul vieții.

Un bun prilej de a reconstitui ceva din universul de idei al scriitorului îl constituie o povestire din 1920: *Surîsul etern.* E un dialog al morților, dar fără nimic din spiritul limpid și ironic al lui Lucian. În timp ce pentru grec moartea este cîntarul tuturor deșertăciunilor,

un sfîrşit din unghiul căruia îşi exercită spiritul critic, pentru nordicul Lagerkvist, moartea rămîne un duşman etern. Cu toate acestea, imperiul ei nu are nimic din înfăţişarea înfricoşătoare a infernului dantesc; moartea nu e o împărăţie a chinului, a tăcerii şi a întunericului; e mai degrabă un depozit, un fel de cămară a divinităţii. Morţii îşi povestesc viaţa şi toţi — chiar cei ce au fost nefericiţi, chiar acei care au călcat normele umanităţii — toţi încearcă nostalgia vieţii, toţi ar vrea să revină pe pămînt, să se împărtăşească iarăşi — mereu şi mereu — din harul cel dulce al vieţii. În cele din urmă morţii pricep că lumea este cum este, dar că deşi moartea nu poate fi abolită „omul are datoria de a fi fericit" şi că a-ţi trăi viaţa şi a cultiva bucuria — asta e totul.

Surîsul etern precedă *Povestirile amare* cu patru ani iar *Călăul* cu aproape treisprezece. Şi, deşi toate aparţin în fond aceleiaşi familii de preocupări, e vădit cît de mult beneficiază *Călăul* de clarificarea ideilor şi de continua rafinare a mijloacelor.

Scrisă în 1944, nuvela intitulată *Piticul* este, neîndoios, prin echilibrul întregului, o operă de maturitate. Realismul notaţiilor este atît de evident încît, de n-am cunoaşte arta lui Lagerkvist, preocupările lui statornice şi unele dintre procedeele lui favorite, am putea crede că nu avem în faţă decît o nuvelă istorică, al cărei merit principal stă în reconstituirea exactă şi plină de farmec a renaşterii italiene. Ce-i drept, reconstituirea este de o uimitoare autenticitate, dar aceasta nu este decît o virtute în plus. Trebuie să citim nuvela în contextul operei, s-o relaţionăm cu povestiri de factura şi de dimensiunile *Călăului*, să redescoperim gustul autorului pen-

tru simbol, să descifrăm în cadrul nițel incert al nuvelei un anume convențional care facilitează zborul fanteziei, pentru a înțelege ce este cu adevărat această lucrare. Nuvela se constituie din însemnările unui pitic de la curtea unui prinț renascentist. Numele orașului nu ni se dă, ar putea fi oricare: Milano, Florența, Ferrara... Nu lipsește nimic din culoarea epocii, nici unul din personajele ei principale. Prințul e pînă la un punct întruchiparea vie a principiilor lui Machiavelli, un suveran calculat și disimulat, care-și cunoaște perfect interesele și nu uită niciodată de acelea ale statului; e în același timp un războinic eminent, un om luminat, cu gustul artelor și respectul poeziei, îmbinare originală de cruzime și generozitate, de noblețe și josnicie, de egoism și amabilitate, de mecena rafinat și de stăpîn absolut. Teodora, soția prințului, e o femeie pătimașă, dedicată dragostei, în fond profund religioasă. Fiica sa, Angelica, e o ființă dulce și tristă care nu înțelege nimic din farmecul vieții. Există și un condottiere mercenar, Boccarossa; și un băiat de viață, războinic, petrecăreț și atrăgător, don Riccardo, prietenul prințului și amantul prințesei. Nu lipsesc nici războaiele de jaf, serbările savante și petrecerile agreabile, chefurile cazone și banchetele fastuoase, asasinatele disimulate cu făgăduieli de pace eternă, asediile îndelungate, amorurile secrete, ciuma.

Unitatea întregului o asigură prezența Piticului, în dublul său rol de personaj principal și de cronicar pătimaș. El debutează la curte asasinîndu-l pe Josafat, piticul rival, și, în calitate de confident al prințului, va fi instrumentul secret al crimei și nefericirii unanime: el va otrăvi, la ordin, în timpul tratativelor de pace, pe adversarii prințului convocați la ospăț; cu încuviințarea

tacită a stăpînului său îl va otrăvi și pe Riccardo ; toate consecințele — moartea prințesei, reînceperea ostilităților, chinurile asediului, foametea și ciuma — toate sînt incluse în acest asasinat ; chiar dragostea dintre Angelica și Giovanni, care ar fi putut reconcilia cele două case rivale, este distrusă prin intervenția Piticului : descoperind că tînărul se află în camera fetei, îl va anunța pe prinț și acesta, necugetat, în focul primei mînii, îl va decapita pe amant în patul fiicei sale ; faptă cumplită care umple spiritele de oroare și atrage finalmente sinuciderea Angelicăi. Toate nefericirile se înnoadă așadar în mîna acestui Iago de o șchioapă.

Evident, Piticul este întruchiparea răului violent și conștient. Un simbol al urii virulente. Un Călău dedicat exclusiv răului. Dar — lucru de astă dată remarcabil ! — simbolul se constituie perfect pe studiul realist al personajului, pe observația exactă a psihologiei. Pocit fizicește, piticul cunoaște în același timp cu nostalgia frumuseții, ura și disprețul pentru întreg neamul omenesc. Frumusețea prințesei închinată amantului său îl scîrbește, pofta de viață a lui don Riccardo îl jignește, forța plenitudinară a prințului îl umple de invidie. Piticul are, de fapt, sufletul unui prinț, dar obligațiile unui bufon ; aspirațiile intime și obligațiile ce i se impun sînt astfel într-un conflict etern și ireconciliabil. Lumea copiilor îi repugnă mai ales pentru că, alături de copil, piticul e obiectul unei confuzii penibile. În același timp, inapt pentru procreație, paternitatea îi este o grație interzisă. Piticii nu se perpetuează, numai oamenii „mari“ nasc pitici. Un motiv în plus de a interpreta neliniștea oamenilor în fața lui ca o neliniște a oamenilor față de piticul din ei. „Sînt diformi, numai că nu se vede“,

spune el. Ura își întregește astfel opera: întreaga umanitate i se pare Piticului făurită după chipul și asemănarea sa, numai că e în chip malițios travestită după chipul și asemănarea unui zeu.

Piticul ajunge să urască întreaga lume — și pe sine însuși. Asasinarea lui Josafat, piticul, ca și asasinarea, în timpul ostilităților, a celuilalt pitic aparținînd casei rivale — omor gratuit, unica sa faptă de arme — sînt în ultimă instanță încercări desperate de a nimici o oglindă compromițătoare, de a uita de propria sa înfățișare. Răutăcios, invidios, bănuitor, meschin, belicos, intrigant, ucigaș, steril, insensibil la nenorocire, ignorînd remușcarea — Piticul este așadar expresia subumanului. Cînd izbucnește ciuma, el e încredințat că flagelul nu-l poate atinge: „Ciuma este pentru ființele umane, pentru creaturile care mă înconjoară. Nu pentru mine". Răutatea este așadar de esența ciumei. Răul te imunizează împotriva oricărei acțiuni a răului. Excluzîndu-se din sfera umanității, Piticul poate avea în sfîrșit sentimentul superiorității.

Elementul de opoziție al Piticului îl constituie maestrul Bernardo, uriașul, artistul genial. E un personaj mai puțin important, dar e unicul care întruchipează, în economia operei, forța de creație a omului, principiul însuși al creației. Curiozitatea sa nepotolită pentru toate formele de manifestare ale naturii, cunoștințele sale enciclopedice, studiul cadavrelor sau al stelelor, capacitatea de a imagina mașini zburătoare sau aceea de a construi mașini de război, pictura Cinei de taină, rîvna de a spori mijloacele artei, chiar destinul multora dintre operele sale care este acela de a se ruina sau de a rămîne neterminate, disprețul onorurilor, înțelegerea desăvîrșită a mobilurilor care mișcă oamenii — într-un cuvînt, ti-

tanismul său nu lasă nici o îndoială: modelul lui Lagerkvist e Leonardo da Vinci, magul fabulos al Sudului. Bernardo e singurul om de care Piticul se teme: pentru că presimte în el o forță pe care nici moartea, nici durerea n-o pot înfrînge. Prin Bernardo capătă chip elogiul tuturor acelor căutări al căror obiect fundamental sînt marile valori ale vieții.

Semnificativ pentru concepția lui Lagerkvist e finalul nuvelei. Întemnițat de prinț, care presimte, în fine, în el un principiu malefic, Piticul așteaptă răbdător și plin de încredere ceasul acela cînd serviciile sale vor fi din nou necesare și cînd o nouă chemare îi va scoate lanțurile și-l va elibera. Este exact finalul *Ciumei* lui Camus. Piticul e echivalentul ciumei: răul nu este niciodată atît de definitiv înfrînt pentru ca într-o bună zi să nu poată ridica iarăși capul. Dar și într-un caz și în celălalt, mai important decît faptul că răul are durată, e faptul că poate fi înfrînt. Nuvela e excepțională. În opera lui Lagerkvist e un pisc.

Alexandru Sever

Povestiri amare

(1924)

Tata și cu mine

Îmi aduc aminte că odată — aveam vreo zece ani — într-o după-amiază de duminică, tata m-a luat de mînă ca să mergem la pădure și să ascultăm cîntecul păsărelelor. I-am făcut cu mîna semne de rămas bun mamei, care nu putea merge cu noi ; trebuia să rămînă acasă pentru a pregăti masa de seară. Soarele strălucea cald și noi ne îndemnam sprinteni la drum. Nu prea luasem în serios povestea cu cîntecul păsărelelor, care nu mi se părea cine știe ce lucru deosebit de frumos sau de minunat ; tata și cu mine eram oameni sănătoși și cu mintea întreagă, crescuți la țară și obișnuiți cu natura, așa că nu ne entuziasmam pentru atîta lucru.

Dar era o după-amiază de duminică și tata avea liber. Așa că am luat-o pe linie, pe unde nu era voie să se umble ; însă tata era de la căile ferate și avea dreptul. Pe terasament ajungeam mai de-a dreptul în pădure.

De îndată am auzit cîntecul păsărilor și toate celelalte zvonuri. Din tufișuri auzeam ciripitul cintezoilor și al pitulicilor, al vrăbiilor și al sturzilor și tot bîzîitul acela care te împresoară de

îndată ce intri într-o pădure. Pămîntul era spuzit de anemone, mestecenii abia dăduseră în mugur și brazii își răspîndeau miresmele proaspete ; mirosea frumos din toate colțurile și de peste tot, iar de jos, de pe sol, aburea pentru că bătea și acolo soarele. Pretutindeni era viață și mișcare ; bondarii ieșeau din bortele lor, țînțarii roiau pe lîngă mocirle și din tufișuri țîșneau ca din pușcă păsărele care-i înghițeau și apoi dispăreau iar în tufiș, într-o clipită. Deodată auzirăm un tren pufăind și a trebuit să coborîm pe rambleu ; tata l-a salutat pe mecanicul locomotivei ducînd două degete la pălăria lui de duminică, iar mecanicul l-a salutat milităreşte, făcînd și un semn cu mîna ; totul a trecut repede. Noi mergeam mai departe pe traversele jilave de păcură din cauza arșiței ; toate miroseau : unsoarea vagoanelor și cărbunele, catranul și buruiana, amestecate una într-alta. Făceam pași mari, ca să călcăm pe traverse și nu pe balastul pe care era greu de mers și-ți strica ghetele. Șinele sclipeau la soare. Pe amîndouă părțile liniei erau fire de telefon care cîntau cînd treceam pe lîngă ele. Da, era o zi tare frumoasă ! Cerul limpede, nu se zărea nici un norișor și, după cîte spunea tata, nici n-ar fi putut apărea vreunul într-o zi ca aceea. După un timp, am dat de un cîmp cu ovăz, de-a dreapta liniei ; proprietarul, pe care-l cunoșteam, își îngrășase bine pămîntul. Ovăzul crescuse des și egal. Tata l-a cercetat cu aerul unui cunoscător și se vedea că-i mulțumit. Eu nu prea mă pricepeam la de-alde astea pentru că fusesem crescut la oraș. Am ajuns și la podul de peste

pîrîu, care cel mai adesea nu are prea multă apă, dar acum părea un torent. Ne ţineam de mînă ca nu cumva să ne poticnim printre traverse. Curînd am ajuns la căsuţa cantonierului, acoperită toată de verdeaţă, de meri şi tufe de agrişe, şi am intrat să-i dăm bună ziua ; omul ne-a poftit la o cană de lapte şi ne-a arătat porcii, găinile şi pomii în floare, după care ne-am văzut de drum mai departe. Voiam să ajungem pînă la gîrla cea mare, unde era mai frumos decît oriunde ; şi mai era ceva deosebit : mai departe, devale, gîrla trecea pe lîngă casa unde copilărise tata. De obicei nu ne întorceam mai înainte de a ajunge pînă acolo, aşa că şi în ziua aceea am mers pînă la capăt, după o plimbare plăcută. Ajunsesem aproape de gara următoare, totuşi ne-am oprit. Tata s-a uitat doar dacă semaforul e în regulă, pentru că el se gîndea întotdeauna la toate. Ne-am oprit lîngă rîu. Apa vuia, largă şi prietenoasă sub soarele cald. De-a lungul malurilor, pădurea deasă se oglindea în luciul apei ; totul era numai lumină şi prospeţime, iar dinspre lacurile cele mici din susul rîului adia un vînt uşor. Am coborît cu grijă malul şi ne-am plimbat un pic pe lîngă apă. Tata mi-a arătat locurile bune de pescuit. Aici stătuse el pe pietre, cînd era copil, şi pîndise bibanii zile întregi ; deseori nu apărea nici un peştişor — dar ce viaţă fericită ! Acum nu mai avea timp. O bucată de vreme am alergat în toate părţile pe malul rîului, ne-am zbenguit, am aruncat în gîrlă bucăţi de scoarţă de copac pe care le lua apa şi am zvîrlit cu pietre în apă, ca să vedem cine dă mai departe, fiind

amîndoi de felul nostru veseli și gata de joacă, și tata și eu. Pînă la urmă, ne-am simțit obosiți, ne-am gîndit că-i destul și c-ar trebui să facem calea întoarsă spre casă.

Și uite că a început să se întunece. Pădurea parcă era alta ; nu era chiar întuneric, dar aproape. Am început să zorim pasul. Mama trebuia să fie îngrijorată și ne aștepta cu masa. Ea mereu se speria să nu se întîmple ceva. Însă nu de asta era vorba. Fusese o zi minunată și nu se întîmplase nimic decît ceea ce trebuise să se întîmple. Eram pe cît se poate de mulțumiți. Numai că se întuneca din ce în ce. Copacii erau așa de ciudați ! Stăteau și ascultau fiecare pas pe care-l făceam, de parcă nu ne-ar fi cunoscut cine sîntem. Unul avea la poalele lui un licurici care ne fixa din întuneric. Am strîns mîna tatei, însă el nu văzuse sclipirea aceea ciudată și tot mergea înainte. Era întuneric rău. Ajunsesem la podul de peste pîrîu. Acolo, jos, apa vuia în adînc, așa de înfricoșător de parcă ar fi vrut să ne înghită, iar sub noi se deschidea prăpastia. Pășeam prevăzători pe traverse, cu pași mari, ținîndu-ne zdravăn de mîini ca să nu cădem. Credeam că tata mă va duce în brațe, însă el nu mi-a spus nimic : fără îndoială, își zicea că pot umbla ca și el și nu se arăta îngrijorat. Am mers mai departe. Tata pășea calm în beznă, cu pas egal, fără să vorbească, gîndindu-se la ale lui. Nu reușeam să pricep cum poate fi atît de liniștit pe o beznă ca aceea. Am privit înspăimîntat în jur. Peste tot întunecime. Abia mai îndrăzneam să respir adînc, pentru că dacă bagi atîta întunecime în tine e pe-

riculos, îmi ziceam, poţi chiar să şi mori. Da, pe vremea aceea, aşa credeam. Rambleul sfîrşea drept, ca într-o prăpastie neagră ca noaptea. Stîlpii de telefon se înălţau fantomatic spre cer şi bubuiau înfundat, ca şi cum cineva ar vorbi de sub pămînt, din adînc ; ceştile albe de porţelan se îngrămădeau speriate una într-alta şi păreau că ascultă. Totul era sinistru. Nimic nu era cum trebuie, nimic nu era adevărat, totul era ca sub o vrajă. M-am tras mai spre tata şi i-am şoptit :

— Tată, de ce-i aşa de fioros cînd e întuneric ?

— Nu, dragul tatei, nu-i nimic fioros, a zis el şi m-a luat de mînă.

— Ba da, aşa-i cum spun eu.

— Nu, dragul meu, nu te mai gîndi la asta. Tu nu ştii că există un Dumnezeu ?

Mă simţeam atît de singur, atît de părăsit ! Era ciudat că numai eu mă speriasem, tata nu, şi că nu gîndeam amîndoi la fel. Ciudat mai era şi că ceea ce-mi spusese tata nu mă ajutase de loc ca să nu-mi mai fie frică. Şi nici măcar ceea ce-mi spusese despre Dumnezeu nu-mi slujise la nimic. Mi se părea că şi tata e fioros. Groaza domnea pretutindeni, în întuneric, pe sub copaci, printre stîlpii de telefon care bubuiau, în tot şi în toate. Dar nu puteai s-o vezi.

Mergeam tăcuţi, amîndoi adînciţi în gînduri. Inima mi se strîngea, ca şi cum întunericul s-ar fi strecurat în ea şi începuse s-o apese.

Ei, dar cînd am intrat într-o curbă, am auzit deodată un uruit puternic în urma noastră ! Ne-am trezit înspăimîntaţi din gîndurile noastre.

Tata m-a tras repede pe rambleu, jos înspre prăpastie, și m-a ținut bine. Trenul a țîșnit pe lîngă noi. Un tren negru, cu toate vagoanele întunecate ; mergea ca turbat. Ce tren să fi fost, că la ceasul acela nu trecea nici unul ! Ne-am uitat înspăimîntați după el. Focul răspîndea o flacără vie cînd cineva rîcîia cărbunii pe locomotiva puternică, și scînteile se învîrtejeau sălbatic în noapte. Era groaznic. Mecanicul stătea palid, nemișcat, cu trăsături împietrite, luminat de foc. Tata nu-l cunoștea, nu știa cine este și mecanicul privea țintă înainte, ca și cum nu l-ar fi interesat alta decît să meargă în beznă, înainte, în bezna fără de capăt.

Răscolit, tremurînd de groază, stam și mă uitam după nălucirea aceea de spaimă. Pînă ce a înghițit-o noaptea. Tata m-a aburcat pe linie și ne-am grăbit spre casă. A mai spus :

— Ciudat lucru, ce fel de tren să fi fost ? Și pe mecanic nici nu-l cunoșteam !

Pe urmă a rămas tăcut.

Eu însă tremuram din tot trupul. Trenul fusese numai pentru mine, numai pentru mine. Presimțeam ce veste îmi adusese : era neliniștea care urma să vină, tot necunoscutul despre care tata nu știa nimic, împotriva căruia n-ar fi putut să mă apere. Așa va trebui să fie lumea, viața pentru mine : nu ca pentru tata, în viața căruia totul fusese liniștit și sigur. Pentru mine, nu va putea fi vorba de o lume obișnuită, de o viață obișnuită. Viața mea se va năpusti arzînd în bezna cea necuprinsă.

Aventura

O corabie cu pînze negre a sosit cu gîndul să mă ia cu dînsa. Iar eu m-am urcat la bord, fără să stau prea mult la gînduri ; nimic nu mă oprea de la o mică excursie — doar eram tînăr, şi fără griji, şi tînjeam după mare. Am lăsat coasta, care dispăru curînd în urma noastră ; corabia plutea lin, purtată de un vînt prielnic. Oamenii din echipaj erau aspri şi serioşi — şi între noi nu se schimbau multe vorbe la bord.

Navigarăm, navigarăm mereu, zile şi nopţi, vreme îndelungată, în aceeaşi direcţie. Nu dădeam de uscat. Am continuat aşa an după an, pe marea deschisă, pe vînt bun. Nu se zărea ţărmul. Mi s-a părut, pînă la urmă, că-i ceva ciudat şi am întrebat pe cineva din echipaj ce fel de treabă-i asta. Mi-a răspuns că lumea nu mai există. Fusese nimicită, se prăbuşise în adîncuri. Numai noi rămăsesem.

Mi s-a părut pasionant. Am mai navigat încă mult timp. Marea era pustie. Vîntul umfla pînzele negre. Nu zăream nimic, nu exista decît adîncul de sub noi. Atunci a izbucnit o furtună

groaznică. Marea urla şi stîrnea vijelii în jurul nostru. Ne luptam în beznă. Furtuna nu înceta, nici întunecimea nu se împrăştia. An după an, a continuat tot astfel. Norii se tîrau pe deasupra pînzelor negre, totul era negru, gol şi pustiu. Ne luptam în noapte, în nelinişte şi desperare, sfîşiaţi, zdrobiţi, fără a mai îndrăzni să sperăm.

Deodată am auzit tunetul asurzitor al brizanţilor [1]. Un val puternic ne-a aruncat pe un colţ de stîncă ce se înălţa din mare. Corabia s-a făcut fărîme, iar noi ne-am agăţat cu mîinile de stîncă. Pluteau în jurul nostru sfărmături, zdrenţe de velă ; ne-am înfipt şi mai tare degetele în pămînt. În sfîrşit, s-a luminat de ziuă şi am putut vedea în jur. Stînca pe care ne salvasem era zgrunţuroasă şi sumbră. Exista un singur copac bătut de vînt ; flori şi verdeaţă nu erau. Ne-am prins mai tare cu mîinile. Eram fericiţi. Ne-am lipit obrajii de pămînt şi am plîns de fericire. Era lumea care începea să se ridice din nou, din adîncuri.

---

1 *Brizanţi* = valuri care se izbesc de stîncile din apropierea ţărmului, producînd un sunet caracteristic.

Moartea unui erou

Într-un oraş unde locuitorilor li se părea că nu se pot distra niciodată îndeajuns, un consorţiu angajase un om care trebuia să stea în echilibru în cap pe săgeata din vîrful bisericii şi după aceea să se arunce jos ca să se omoare. Pentru asta, omul ar fi primit 500.000 de coroane. În toate straturile sociale şi în toate cercurile, lumea se interesa cu însufleţire de afacerea aceasta, biletele s-au vîndut în cîteva zile şi nu se mai vorbea despre nimic altceva. Toţi găseau că-i vorba de o acţiune pe cît se poate de curajoasă. Îşi ziceau însă că şi preţul e corespunzător. E destul de neplăcut să cazi jos şi să mori, mai ales de la o asemenea înălţime. Trebuia să recunoşti însă că şi răsplata era ispititoare. Consorţiul care organizase totul nu se zgîrcise de fel — şi puteai fi mîndru că oraşul reuşise să pună la cale un asemenea spectacol. Natural, atrăgea atenţia în cel mai înalt grad şi omul care se învoise să execute lucrul acela. Reporterii ziarelor se aruncau asupra lui, cu un zel aprins, pentru că mai rămăseseră doar cîteva zile pînă cînd avea să aibă loc spectacolul. El

i-a primit cu bunăvoință în apartamentul său de două camere din cel mai distins hotel al orașului.

— Ei, pentru mine nu-i decît o afacere, spunea. Mi s-a oferit suma pe care o cunoașteți și am acceptat. Asta-i tot.

— Dar nu vi se pare de loc dezagreabil faptul că trebuie să vă pierdeți astfel viața? Se înțelege că-i necesar, pentru că altfel n-ar mai fi nimic senzațional și consorțiul n-ar plăti atîta, însă pentru dumneavoastră personal nu poate fi ceva agreabil.

— O, aveți dreptate, m-am gîndit și eu. Dar ce nu face omul pentru bani!

Pe baza acestor declarații s-au scris în ziare nelungi articole despre omul acela, pînă atunci necunoscut, despre trecutul său, opiniile sale, poziția lui față de diferite probleme ale zilei, caracterul și viața lui particulară. În toate ziarele vedeai portretul său: un tînăr puternic, fără nimic deosebit, dar sănătos și curajos, cu o figură energică, deschisă, un reprezentant tipic al celor mai buni tineri din vremea noastră, robust și cu voința călită. În toate cafenelele, lumea întorcea capul după el, cu gîndul la senzația care-i aștepta. Nu-i găsea nimeni nici un cusur — un tînăr simpatic; femeilor li se părea superb. Unii, care aveau mai multă minte, ridicau din umeri: lucrătură subțire, ziceau. Toți erau de acord că o idee ca asta, atît de fantastică și de bizară, n-ar fi putut să apară decît în remarcabila noastră vreme, cu modul său de viață atît de intens și cu capacitatea ei de a sacrifica orice. Și toți erau de acord: consor-

ţiul era vrednic de toată lauda pentru că nu pregetase să cheltuiască atîta spre a realiza ceva de seamă şi pentru că oferise oraşului prilejul unui asemenea spectacol. De bună seamă, cheltuielile se vor acoperi prin preţul scump al biletelor ; oricum însă, existau şi riscuri.

În sfîrşit, a sosit şi ziua cea mare. Împrejurimile bisericii cu pricina erau ticsite de lume. Tensiunea era enormă. Toţi îşi ţineau respiraţia, excitaţi de ceea ce avea să se întîmple.

Şi omul a căzut ; totul s-a petrecut repede. Privitorii s-au cutremurat, pe urmă şi-au venit în fire şi au plecat pe la casele lor. Într-un fel oarecare, se simţeau dezamăgiţi. Fusese ceva măreţ, dar oricum... La urma urmelor, omul acela se omorîse, şi atîta tot ! Plătiseră destul de scump pentru ceva totuşi simplu. Omul se făcuse zob, desigur, însă ce plăcere găseai în asta ? Să sacrifici astfel un tineret plin de speranţe ! S-au întors toţi acasă nemulţumiţi, doamnele deschizîndu-şi umbrelele de soare. O, ar trebui interzise asemenea orori. Cui ar putea să-i placă aşa ceva ? Dacă stai să te gîndeşti bine, e revoltător.

Veneratele oseminte

Două popoare purtaseră un război crîncen unul împotriva celuilalt ; și amîndouă erau foarte mîndre de asta. Încă mai erau legate de războiul acela cu o mare pasiune vitală, față de care micile lor preocupări omenești nu reprezentau nimic.

Cei care mai rămăseseră, se devotaseră aceleiași cauze cu o ardoare fanatică. De amîndouă părțile graniței — căci lupta se purtase și de o parte și de alta, iar luptătorii fuseseră masacrați oribil — fiecare popor ridicase cîte un monument măreț în cinstea celor care se jertfiseră pentru patrie și acuma odihneau în pămîntul ei. Popoarele veneau în pelerinaj, fiecare la ai lor, se rosteau mulțimilor cuvinte înflăcărate despre eroii ale căror oseminte dormeau sub țărînă, sacrificați de o moarte eroică, acoperiți de glorie în vecii vecilor.

Deodată s-a răspîndit printre amîndouă popoarele un zvon sinistru despre ceva ce s-ar întîmpla noaptea pe vechiul cîmp de bătălie. Strigoii, morții se ridică din gropile lor, trec din-

colo, trec granița, se caută unii pe alții, ca și cum s-ar fi împăcat.

Au fost cu toții profund revoltați cînd au auzit asemenea lucruri. Eroii, adorați de întregul popor, îl căutau pe inamic și pactizau cu el! Oribil!

Ambele popoare au trimis cîte o comisie să cerceteze cazul. S-au pus la pîndă în dosul cîte unui copac uscat care mai rămăsese, ca să aștepte miezul nopții.

Oroare, era purul adevăr! Pe cîmpul pustiu se ridicau forme sinistre care treceau granița, dînd impresia că transportă ceva. S-au repezit la ei, plini de indignare.

— Cum, voi, care v-ați jertfit pentru patria noastră, voi, pe care vă adorăm mai presus de orice, voi, la care venim în pelerinaj pentru a vă venera și comemora, voi, al căror loc de odihnă îl considerăm sfînt, voi fraternizați cu inamicul? Pactizați cu el?

Eroii s-au uitat cu uimire la comisie:

— Desigur că nu. Ne urîm unii pe alții mai mult ca oricînd. Facem doar schimb de oase între noi, pentru că nu-i nici un fel de rînduială aici!

Ioan Mîntuitorul

Mă numesc Ioan, însă mi se spune Mîntuitorul, pentru că voi mîntui oamenii de pe pămînt. Eu sînt cel ales și de aceea mi se spune așa. Eu nu sînt ca ceilalți ; nimeni de aici, din oraș, nu-i ca mine. În pieptul meu a aprins Domnul un foc care niciodată nu se va stinge, îl simt mereu cum arde acolo, înăuntru, zi și noapte. Simt că trebuie să-i mîntuiesc, să mă jertfesc pentru ei. Prin credința mea, pentru că predic pentru ei, vor fi răscumpărați.

Da, simt cum trebuie să cred, trebuie să cred pentru ei. Pentru toți cei care se îndoiesc, pentru toți cei care suferă de foame și de sete și nu se pot sătura ; pe toți îi voi alina. În tulburarea și desperarea lor mă strigă pe mine — și eu le ogoiesc durerile ca o mînă blîndă și milostivă, și toate trec.

Da, eu voi mîntui oamenii de pe pămînt. Din al patruzecilea an al meu am înțeles că am fost cel ales pentru asta. De atunci mă deosebesc de toți ceilalți.

Nu mai sînt îmbrăcat ca ceilalți, și chiar doar din faptul acesta tot se poate înțelege ceva. La

haină am două rînduri de nasturi de argint, am o panglică verde în jurul taliei şi una roşie la braţ.

De un cordon trecut pe după gît port capacul unei cutii de ţigări de foi, care reprezintă o femeie tînără şi frumoasă ; nu-mi mai aduc aminte ce semnificaţie are ; uite, aşa sînt îmbrăcat. Fixată cu un fir invizibil care-mi înconjoară capul, port în frunte o stea, pe care am tăiat-o din tablă ; ea sclipeşte şi străluceşte la soare, se vede de la mare distanţă şi aruncă raze care sînt observate de toată lumea.

Cînd merg pe stradă, toţi se uită după mine. Rămîn miraţi. Uite-l pe Mîntuitor, îşi spun unul altuia. Pentru că ei ştiu cine sînt. Ei ştiu că am venit să-i mîntuiesc.

Dar nu mă înţeleg încă. Nu cred aşa cum ar trebui să creadă. Nu aşa cum cred eu. Nu arde nimic în ei, ca în mine. De aceea trebuie să le vorbesc, să-i învăţ să creadă ; de aceea trebuie să mai zăbovesc aici încă multă vreme.

Mi se pare că-i ceva foarte ciudat — ei îl văd pe Mîntuitorul lor şi îi aud glasul, el este printre ei şi ei încă nu-l cunosc. Însă într-o bună zi ochii lor se vor deschide şi-l vor vedea pre el aşa cum este.

Azi e zi de tîrg. Am fost în piaţă şi am predicat ca de obicei. Erau acolo ţărani cu căruţe. Toţi s-au strîns în jurul meu. Le-am vorbit despre tot ce port în mine, despre vestirea pe care trebuie s-o aduc lumii întregi, despre faptul că am venit ca să-i răscumpăr, că prin mine

vor dobîndi pacea. M-au ascultat cu atenție; cred că vorbele mele i-au întărit.

N-am înțeles de ce rîdeau. Eu, eu nu rîd niciodată. Pentru mine totul este serios. Cînd privesc mulțimea aceea de oameni și cînd mă gîndesc că în fiecare dintre ei este un suflet care trebuie mîntuit ca să nu piară, că trebuie să creadă ca să nu cadă în deznădejde, atunci mă simt cuprins de ceva solemn și serios. O, ce măreț era cînd stam acolo și-i simțeam adunați în jurul meu. Mi s-a părut o clipă că era așa ca și cum aș fi privit pe deasupra unor mulțimi nenumărate, chiar și pe deasupra acelora care nu erau azi prezenți ca să mă asculte — căci e un tîrg prea mic ca să vină atîta lume — că priveam pe deasupra tuturor oamenilor de pe pămînt, a tuturor celor flămînzi și însetoșați după pace, și că trebuia să-i mîntuiesc. A fost o clipă binecuvîntată, pe care niciodată n-am s-o pot uita.

Cred că astăzi eram plin de Duhul Sfînt și că ei mă înțelegeau.

Cînd am terminat, a pășit înainte unul dintre ei și mi-a dat în numele întregii adunări o varză. Am luat-o cu mine acasă și pentru seară am pregătit din ea o supă bună și hrănitoare. De multă vreme nu mai avusesem o mîncare caldă. Dumnezeu să-l binecuvînteze!

Ce păcat de oameni! Toți sînt nefericiți, desperați, toți suferă. Brutarul Johansson este nefericit pentru că nu mai cumpără nimeni de la el de cînd alături s-a instalat o altă brutărie. Pîinea lui este totuși foarte bună; deseori mi-a

dat o pîine mică, rotundă, s-o iau acasă. Orice pîine e bună. Polițistul Ekström, cu care stau deseori de vorbă, este nefericit pentru că soția lui neglijează gospodăria și nici nu-i pasă de el. Chiar și ajutorul de primar este nefericit, pentru că și-a pierdut unicul fiu.

Numai eu sînt fericit. Pentru că în mine arde focul credinței, care nu se stinge niciodată, care va arde mereu, pînă ce mă va consuma. Eu n-am nici o frămîntare și nici o neliniște, eu nu sînt ca ei. Nici n-aș putea fi.

Ei, nu trebuie să disper. Ci trebuie să cred în locul lor.

M-au dus la o instituție de asistență socială, ca să fiu scăpat de grijile pămîntești și să mă pot consacra în întregime chemării mele de mîntuitor. O duc bine aici, ni se dă de mîncare de două ori pe zi. Ceilalți sînt niște bieți calici ; mi se face rău cînd îi văd. Sînt buni și liniștiți de felul lor și mi se pare că niciodată nu m-a înțeles cineva atît de bine ca ei. Mîntuitorule, așa-mi zic ei, ca și toți ceilalți, și au o mare venerație pentru mine.

Serile predic pentru ei. Ascultă plini de reculegere și fiecare cuvînt le pătrunde pînă în inimă. Cum le mai strălucesc ochii cînd le vorbesc ! Se agață de mine, de vorbele mele, ca de unica lor speranță. Da, ei pricep că am venit să-i mîntuiesc.

Totdeauna după masa de seară îi adun în jurul meu și le vorbesc plin de entuziasm, plin de lumina cerească din mine, le vorbesc despre credința care poate să biruie orice, care trans-

formă lumea aceasta în sălașul fericit pe care mi l-a dat Cel-de-Sus. Directorul zice că pot să spun ce-mi place, că nu face nimica. E mulțumit de mine. Pe urmă ne ducem să ne odihnim. În camera noastră sîntem patru. Deasupra patului meu atîrnă steaua ; ea strălucește și arde toată noaptea, în întunecimea de deasupra mea. Ea răspîndește lumină pe chipul meu în timp ce dorm. Eu nu sînt ca toți ceilalți de pe pămînt.

O, ce înspăimîntătoare neliniște în sufletul meu ! Bezna, desperarea ne cuprinde pe toți !

Steaua a dispărut, steaua mîntuirii, steaua care, ea singură, ne putea arăta calea cea dreaptă ! Azi dimineață, cînd m-am trezit, cuiul în care o atîrnasem era gol ! Nimeni nu știa ce cale luase ! Bezna ne înconjoară, caut o singură rază de lumină, însă n-o găsesc ; nici o cale nu deslușesc în întunericul ăsta îngrozitor ! Toți sînt zdrobiți, tot orașul este cufundat în doliu. De sus, de la azil, vedem cum s-a lăsat ca un fel de cenușă deasupra orașului ; cerul e cenușiu și înnorat, nu se zărește nici o lucoare !

Cum vom fi oare mîntuiți de nenorocirea noastră ? Cum vom găsi drumul care să ne scoată din deznădejdea ce ne-a cuprins ?

Toți nădăjduiesc în mine. Dar ce sînt eu dacă steaua nu mai strălucește deasupra capului meu, dacă nu mă mai călăuzește lumina cerească ? Acum nu mai sînt nimic, doar un calic, ca toți ceilalți.

Cine ne va mîntui deci ?

Am regăsit-o şi toată ziua am mulţumit şi proslăvit în genunchi pe Domnul !

Bătrînul Enok o luase. Am găsit-o sub salteaua lui. Acuma sîntem toţi veseli şi din nou încrezători. Credinţa mea a devenit mai arzătoare, după încercarea prin care am trecut.

Enok făcuse asta doar în glumă — şi l-am iertat.

Simt cîteodată atîta singurătate şi atîta gol în jurul meu ! Ca şi cum oamenii n-ar pricepe vestirea mea. Mă îndoiesc de puterea mea asupra sufletelor lor. Cum îi voi putea răscumpăra, oare ?

Ei rîd întotdeauna atît de încrezători cînd le vorbesc ; doar cît mă văd şi li se luminează chipurile. Dar ei cred cu adevărat în mine ? Mi se pare ceva atît de ciudat faptul că ei nu înţeleg cine sînt, că ei nu simt focul care arde în mine, extazul meu ceresc ; cum arde şi se consumă ceva înăuntrul meu. Eu însumi o simt atît de bine !

Cîteodată, cînd predic, mă simt ca şi cum aş fi singur, deşi stau acolo în jurul meu gloate mari de oameni şi mă ascultă. Sînt ca o flacără care creşte din ce în ce mai sus, se înalţă din ce în ce mai limpede şi mai pură spre cer. Însă nimeni nu se încălzeşte la ea...

O, îndoială care vrei să mă zdrobeşti ! Cine ne face atît de săraci şi de degradaţi, dacă nu tu ?

Astăzi m-am dus la flori şi la păsări ; sînt atît de fericite că vin ! Ciocîrliile jubilau, ciuboţica-cucului şi violetele se iveau de pretutin-

deni din iarbă. Am predicat un moment în cea mai adîncă reculegere. Totul mă asculta. Ciocîrliile se opriseră deasupra capului meu, ca să audă mai bine. Cîtă pace găseşte sufletul meu în natură, acolo unde totul mă înţelege atît de bine!

Dacă oamenii ar fi flori sau copaci, m-ar înţelege şi ei. Da, atunci ar fi mult mai fericiţi.

Însă ei sînt legaţi de pămînt, deşi nu-i aparţin. Sînt flori smulse cu rădăcină, soarele doar îi arde, ţărîna abia aşteaptă să se facă ţărînă. Nimic de aici nu-i face fericiţi, nimic nu-i poate mîntui, fără numai vestirea din cer, pe care le-o aduc eu. Atunci toate se vor limpezi şi pămîntul va mirosi a crin. Atunci vor dobîndi pacea.

Cînd m-am întors înapoi în oraş, seara, era adunată o mulţime mare de lume la berărie; îl strigau pe Mîntuitorul lor, voiau să predic pentru ei. Însă eu le-am spus că am fost plecat şi că am vorbit cu Dumnezeul meu, iar acuma trebuie să mă întorc acasă, să reflectez asupra celor ce mi-a spus.

Poate că nu era adevărat. Mă simţeam însă ca un străin şi m-am întors amărît acasă.

O, suflete al meu, cît e de greu să trăieşti! Cît de grea este chemarea pe care-o am!

Azi după amiază, pe cînd mergeam cufundat în gînduri, m-am pomenit în mijlocul copiilor care ieşeau de la şcoală. S-au strîns ciotcă în jurul meu. „Uite-l pe Mîntuitoru, strigau ei, uitaţi-vă la Mîntuitoru!“ Mă înghesuiau din toate

părţile şi a trebuit să mă opresc. Şi iată că unul dintre ei ridică braţele în sus şi strigă: „Răstigneşte-l! Răstigneşte-l!“ Cred că-i învăţase cineva să facă asta pentru că deodată au început toţi să strige la fel. Şi-au ridicat în sus mîinile lor mici şi în jurul meu au răsunat vocile lor copilăreşti: „Răstigneşte-l! Răstigneşte-l!“

Am simţit ceva ca şi cum mi-ar fi trecut prin piept tăişul unei spade. Am simţit cum mi se oprise inima şi o sudoare de nelinişte mi-a îmbrobonit fruntea. Mi-am făcut drum printre strigătele şi zarva lor şi am scăpat. Am intrat în curtea tîmplarului Lundgren şi am plîns.

Iubesc copiii. Nimeni nu-i iubeşte ca mine. Cînd privesc în ochii lor limpezi, simt o bucurie pe care nimic pe pămînt nu mi-o poate oferi. Aş vrea să-i văd venind la mine. Atunci i-aş lua pe genunchi, le-aş mîngîia creştetele şi ei şi-ar lipi obrăjorul lor cald de al meu...

Aşa l-am văzut deseori pe copilaşul brutarului Johansson, cînd tată-său, serile, se aşeza pe-o bancă să se odihnească. Atunci am văzut cum el, copilul, dădea uşor cu pălmuţa în obrazul tatălui său, îşi arunca braţele de gîtul lui şi rămîneau multă vreme aşa, fără să se mai sinchisească de altceva. Am tînjit de multe ori după o mică pălmuţă care să mă bată tot aşa pe obraji...

Însă acela care e chemat să mîntuiască omenirea, acela trebuie să umble singur, ca un străin. El nu are nici un sălaş, nici o bucurie, nici o grijă care să-l lege de cele pămînteşti.

El este un străin, pentru că în el arde focul care îl va consuma. Cine-i acesta, care nu-i la fel cu ceilalți ?

„Răstignește-l ! Răstignește-l !"

Să crezi, să crezi mereu și iar să crezi ! Să crezi pentru toți ceilalți ! O, în fiecare seară sînt atît de obosit, de parcă aș trăi miile lor de vieți ! Mă prăbușesc pe culcușul meu și dorm ca o vită. Doar steaua mai arde deasupra capului meu obosit de moarte, ca să mă trezesc din nou și să cred mai departe.

De ce am fost eu cel ales ? Deseori, cînd stau la fereastra de sus a azilului și privesc pe deasupra orașului, mă gîndesc ce ciudat lucru e că tocmai eu trebuie să-i mîntuiesc. Sînt atît de neînsemnat ! Mulți au, aici pe pămînt, mai multă vigoare, mai multă vlagă decît mine. Chemarea mă apasă ca o povară pe care sînt prea slab s-o duc ; îmi vine să mă prăbușesc în genunchi. Atunci sufletul mi se umple de o tulburare mare.

Mîntuitorului lor nu-i este îngăduit oare să se prăbușească ? Nu-i este îngăduit să-și simtă sufletul tulburat ?

O, de ce trebuie ca tocmai eu, cel mai slab dintre toți, să cred pentru ei ?!

Azi după amiază, cînd mergeam prin piață, l-am întîlnit pe ajutorul de primar. Cînd a trecut pe lîngă mine, mi-a făcut un semn prietenesc. „Bună ziua, Ioane", mi-a spus.

Mai-mai să mă opresc în loc.

Nu-mi spunea „Mîntuitorul" !

„Bună ziua, Ioane". doar așa a spus... Doar Ioan, nimic altceva.

De cînd eram copil, nimeni nu m-a mai strigat așa. Acum îmi aduc aminte că și maică-mea tot așa îmi spunea. Mă lua pe genunchi și mă mîngîia pe cap... Acum îmi amintesc foarte bine cînd stau și mă gîndesc.

„Bună ziua, Ioane"...

Cît era de bună cu mine! Serile venea acasă, aprindea lampa, pregătea mîncarea și eu mă cățăram pe genunchii ei. Părul îl avea cu totul și cu totul auriu, mîinile slabe și albe, pentru că spăla podelele în timpul zilei... Îmi aduc aminte atît de bine totul... Pe ea o port la gît, e chiar mama.

„Bună ziua, Ioane"...

Ce bine era cînd spunea așa. Cît de liniștitor și de bine ! Cînd o auzeam, parcă se domolea totul în mine, toată neliniștea, toată tulburarea.

Doar „Ioan", și nimic alta !

O, dacă aș putea fi și eu ca ceilalți ! Dacă aș putea să-mi scot semnele chemării mele de mîntuitor, să merg de colo, colo ca oricare dintre ei, să fiu ca ei. Să trăiesc liniștit și plin de pace-n suflet, cu treburile mele pămîntești, cum fac ceilalți, zi de zi, iar serile să mă culc obosit de roboteala mea lumească, pe care aș fi făcut-o cît aș fi putut de bine, nu obosit numai de credință, doar de credință...

Aș fi putut chiar să ajung strungar la Lundgren, tîmplarul. Sau, dacă ar fi fost prea greu, să mătur curtea.

Şi atunci aş fi fost ca ei. Şi n-ar mai fi ars un foc înlăuntrul meu! Nici o nelinişte nu m-ar mai fi consumat!

Ioan, doar Ioan, şi nimic alta... Toată lumea ar şti prea bine cine sînt, m-ar vedea toată ziua trebăluind... „E Ioan, ăla care mătură curtea"...

O, de ce trebuie să-i mîntuiesc, eu care sînt cel mai sărac şi cel mai slab dintre toţi! Eu, care-aş vrea să trăiesc aici în linişte, atît de mulţumit de pămîntul pe care am văzut lumina zilei. Ca un oaspete căzut în genunchi lîngă masa bogată, ca o floare care abia se ridică deasupra pămîntului.

O, Doamne, Părinte, îndepărtează de la mine paharul acesta!

Nu, nu! Nu-mi este îngăduit să mă îndoiesc! Să nu-i înşel!

Cine este cel care încearcă să-mi amăgească sufletul? Cine este cel care ar vrea să-i prăbuşească pe toţi în bezna întunericului, pentru că eu îi trădez?

Mi s-a întîmplat ceva înspăimîntător! Ce anume? Nu mai cred?

Ba da, ba da! Cred! Cred mai mult ca oricînd! Îi voi mîntui! *Eu* sînt acela, *eu* îi voi mîntui!

Merg într-una în noapte şi nu-mi găsesc liniştea. Pe străzi, pe drumuri, adînc în pădure şi înapoi.

Vîntul bate, norii trec... unde sînt?... Îmi fierbe capul... sînt atît de trudit...

Da, cred ! Cred ! Îi voi mîntui, mă voi jertfi pentru ei. Curînd, curînd...

De ce simt oare, deodată, neliniştea asta ? Mîntuitorul oamenilor n-are şi el dreptul să se tulbure şi să dispere, ca mine ?

Nu, nu...

Sînt din nou în pădure ? N-aud oare foşnetul copacilor ? De ce rătăcesc pe aici ?... De ce nu sînt lîngă oamenii care aşteaptă, aşteaptă mereu ?...

Ei însă nu mă înţeleg !

Şi cum m-ar înţelege, cînd nu mai sînt decît deznădejde şi suferinţă ? Cum ar putea să creadă în mine, cînd rătăcesc fără pace prin beznă !

Nu eu îi pot mîntui ! Nu eu, nu eu !

Da, mîntuitorul lor e tot o jale şi-o tulburare pe care ei n-o înţeleg. E ca o pasăre care strigă în cerul înalt, pe deasupra capetelor lor. Ei aud strigătul acolo, sus, însă gîndesc că nu-i pentru ei, pentru că zboară prea sus. Nu mai înainte ca ea să cadă sîngerînd şi să moară pe pămînt o vor înţelege ! Abia atunci întîia dată vor putea fi în stare să creadă.

„Răstigneşte-l ! Răstigneşte-l !"

Da, vreau să mă jertfesc, vreau să mă jertfesc !

Prin sîngele meu îi voi răscumpăra, prin bietul meu sînge.

Curînd, curînd se va săvîrşi...

Somn uşor tuturor floricelelor de aici, din beznă, tuturor pajiştilor, tuturor copacilor, tu-

turor oamenilor de pe lume. Pace ție, pămînt drag. Te voi răscumpăra.

Eu veghez noaptea asupra ta. Toate grijile tale sînt ale mele. Tu nu trebuie să suferi, nu trebuie să te nelinișteşti de nimic. Îmi dau doar viața pentru tine!

Ce tăcere e aici, în pădure... Merg pe frunze moarte... nu se aude nimic cînd păşesc.

Multe flori și frunze putrezesc acuma, toamna, și pămîntul e atît de moale pe sub copaci, moale... miroase ca pămîntul gunoit.

Clopotul o fi bătînd oare în oraş?... Una... două...

O, cît sînt de istovit, de istovit... aş vrea să mă întorc acasă.

Trebuie să mă întorc, să mă odihnesc, să mă culc o clipă... S-or fi întrebînd unde sînt.

Desigur că sînt pe drum, e atîta noroi.. se vede că a plouat ieri... ce vînt...

Auzi, clopotul bate mereu! Răsună în aer. Ce-i asta? E înfiorător... Sînt mai multe, dangăne şi răsună ca-n ziua Judecății de Apoi!... Ce să fie? Trebuie să alerg!

Arde! Arde! Flăcările țîşnesc, cerul e roşu ca sîngele! Arde oraşul! Arde lumea, se năruie!

O, Doamne, trebuie să-i mîntuiesc! Trebuie să-i mîntuiesc! Ei mă aşteaptă! Nu mai vine, nu mai vine!

Da, alerg, alerg îndată! Vin să vă mîntuiesc! Noroiul mă ține în loc, alerg îndată!

Cerul şi pămîntul ard! Se prăbuşesc laolaltă. Ca un ocean de foc! Trebuie să-i mîntuiesc! Trebuie să-i mîntuiesc!

Inimă a mea, nu-mi face rău... Inimă bună, nu-mi face rău, că atunci nu mai pot să fug, să respir... Şi trebuie să-i mîntuiesc! Ştii doară, trebuie să-i mîntuiesc!

Doar o mare de flăcări! Şi furtuna vîjîie. Cerul în flăcări se prăbuşeşte asupra lumii şi o aprinde!

Acum, acum sînt şi alţii pe lîngă mine. Se grăbesc în aceeaşi direcţie.

— Lumea se prăbuşeşte! le strig eu.

— O, nu, răspund ei, numai azilul de săraci!

Da, da, azilul! Toţi aceşti bieţi calici, care flămînzesc şi însetează pentru că nu-s în stare să creadă, acum ard acolo, înăuntru! Se prăpădesc! Numai eu îi pot mîntui!

Inimă a mea, nu-mi mai face atîta rău, ajungem la ţintă, acuma, îndată...

Flăcările se înalţă, pe stradă-i fum, simt căldura...

Am ajuns.

Directorul, lume multă, toţi stau acolo gloată.

Îi voi mîntui, îi voi mîntui! le strig.

Nu mai e nimic de salvat! strigă ei şi-mi aţin drumul. Nu mă înţeleg. Mă arunc în flăcări.

Căldura mă buimăceşte... Nu, n-am să mă prăbuşesc, mîntuitorul lor n-are voie să se prăbuşească... Mă clatin doar... merg pe dibuite... prin vestibul... în camere...

E gol... ei sînt sus...

Fumul vrea să mă înăbuşe pe scări. Nu, nu, n-am să mă prăbuşesc... Îi voi mîntui... pe toţi... pe toţi...

Unde-s ?

Merg pe dibuite, buimac... fumul e gros... flăcările se înalţă... mă împleticesc...

Unde-s ?

Bătrînul Enok, care nu se poate descurca singur... Şi Anton, care-i beteag de picioare... şi bătrîna Kristina, care nu mai pricepe nimica... şi Samuelsson... şi Manfred, cel închis...

Mă tîrîi pe pămînt... flăcările mă ling... foşneşte în jurul meu, bubuie... se năruie... Ce-i asta ?...

Au scos mobilele, paturile, scaunele... e frig şi pustiu... ca şi cum nimeni n-ar trăi aici... Ce-i asta ?... Cu siguranţă, ei nu sînt aici... numai eu... numai eu.

Arde ! Arde ! Grinzile se prăbuşesc... pale de foc ţîşnesc de pretutindeni... Eu alerg de colo pînă colo ! Unde-s ?... Unde-s ?... Bieţii oameni !... Nu-i mai găsesc... nu mai sînt aici... Doar foc şi pustiire... doar eu... doar eu...

O, inimă a mea, tu eşti cea care arzi ? Poate că eşti doar tu ! Simt cum îmi consumi corpul, pieptul, membrele, pînă ce nu mai rămîne nimic, în afară de tine ! Da, consumă-le, consumă-le ! Vreau să fiu doar tu, doar tu, inimă care flămînzeşti şi însetezi, doar tu, foc care mă devorezi !

Nimic altceva... nimic altceva... doar tu...

Nu... acum nu mai sînt în stare... nu mai... s-a terminat... Da, da, mă prăbuşesc... s-a sfîrşit... sfîrşit...

O, Doamne, iartă-mă că nu am găsit oamenii pe care trebuia să-i mîntuiesc... nu i-am găsit... Iartă inima care arde... doar din dorința de a se jertfi... de a muri... de a muri.

Da, simt că mă ierți... tu ierți inimile care ard pentru tine, le iubești... da, le iubești... le îngădui să fie consumate... consumate... tu le dai pacea... pacea...

„Răstignește-l ! Răstignește-l !“

Lumea experimentală

A fost odată o lume care nu fusese croită pentru a fi reală, adevărată ; ci trebuia doar să se experimenteze cîte puțin din toate, să se verifice ce ar deveni și unde ar putea duce. Trebuia să fie un fel de atelier, un cîmp de experiență, unde variate proiecte și idei ar putea fi experimentate, ar arăta la ce sînt bune. Dacă, poate, s-ar obține vreun rezultat satisfăcător, dacă ceva s-ar dovedi bun, ar putea fi folosit în altă parte.

La început au pus cîte un pic din toate. S-au plantat ierburi și copaci și s-au corconit, s-au îngrășat cu soare. Au încolțit un pic, pe urmă s-au uscat și au putrezit, așa că s-au încercat altele. S-au încercat și animale ; ele nu au dus-o prea rău, s-au dezvoltat, însă cînd le mergea mai bine, se opreau unde ajunseseră sau se tîrîiau înapoi, aproape de unde porniseră. Însă asta n-avea mare importanță, pentru că se prevăzuseră și eșecuri. Unele nu ieșeau prea prost și, în orice caz, se învățau multe.

Pe urmă au început să se experimenteze oameni. Lucrurile nu mergeau de loc. Mergeau un pic, la urmă însă toate se întorceau de unde porniseră. S-a putut ajunge la un rezultat care părea aproape perfect, la popòare mari și nobile ; însă cînd era mai bine, s-au tîrît iar înapoi, s-au arătat a fi adevărate animale. Dar asta nu însemna mare lucru, pentru că se prevăzuseră și eșecuri. Pămîntul era plin de osemintele a tot felul de oameni posibili, nereușiți, de popoare nereușite. Însă multe învățai văzînd cum nu trebuie să fie toate.

Atunci s-a ajuns la ideea că trebuie să se încerce cu o singură pereche, căci cu masele de oameni nu mergea de loc. S-a ales un băiat și o fetiță care au fost lăsați să crească în mijlocul frumuseților de pe pămînt. Ei puteau să alerge și să se hîrjonească prin păduri, să se joace pe sub arbori și să se bucure de toate. Așa au crescut un tînăr și o tînără care se iubeau și fericirea lor era perfectă, ochii li se întîlneau atît de deschis, ca și cum dragostea lor ar fi fost doar o limpede zi de vară. Pînă și oamenii nereușiți din jurul lor vedeau în ei o strălucire inexplicabilă, care-i deosebea de toți cîți erau pe lume. Și oamenii se bucurau, pentru că nu erau prea răi. Dragostea i-a atras unul lîngă altul pe amîndoi tinerii. Nu putea să rămînă doar ca o frumoasă zi pămîntească ; s-a înălțat ca o lumină care-i amețea, încît ochii lor trebuiau să se închidă, ca să nu-i orbească, inimile lor băteau, buzele lor tremurau cînd se

atingeau. S-au lungit sub o tufă de trandafiri, în cea mai frumoasă regiune a pămîntului, într-o noapte fermecătoare, care fusese anume pregătită pentru ei. Şi au dormitat în fericire, în farmecul dragostei, în frumuseţea perfectă, lipiţi strîns unul de altul. Nu s-au mai trezit; muriseră. Trebuiau pesemne să fie altminteri utilizaţi.

Ascensorul care a coborît în iad

Contabilul-şef Jönsson deschise elegantul ascensor al hotelului şi pofti înăuntru o graţioasă făptură care mirosea a blănuri şi a parfum. S-au strîns unul într-altul pe bancheta moale şi ascensorul porni în jos. Micuţa doamnă îşi oferi gura întredeschisă, gură umedă de vin, şi se sărutară. Supaseră sus, pe terasă, sub stele, şi acum ieşiseră să se distreze.

— Dragul meu, ce minunat era acolo, sus! Ce poetic să stau acolo cu tine, ca şi cum am fi stat printre stele! Atunci am înţeles ce înseamnă dragostea! Chiar mă iubeşti cu adevărat?

Contabilul-şef a răspuns cu un sărut care a durat şi mai mult; iar ascensorul cobora.

— Ce bine că ai venit, iubito, spuse el, altfel mi-aş fi ieşit cu totul din minţi.

— Da, însă trebuie să mă crezi că el a fost excesiv. De îndată ce am început să mă aranjez, m-a întrebat unde plec. „Mă duc unde-mi place, i-am răspuns. Doar nu sînt o prizonieră!" El a început să se uite fix la mine, tot timpul cît mă îmbrăcam, cît mi-am pus noul meu costum

bej — crezi că-mi vine bine, ce crezi de fapt că mă îmbracă mai bine, poate că rozul ?

— Orice te prinde, dragă, zise contabilul-şef, însă atît de strălucitoare ca în seara asta nu te-am văzut niciodată.

Ea îşi desfăcu blana, zîmbind cu recunoştinţă ; se sărutară îndelung ; ascensorul cobora.

— Pe urmă, cînd eram gata şi voiam să plec, m-a luat de mînă şi m-a strîns de mă mai doare şi acum, şi n-a mai scos nici o vorbă. E atît de brutal, nici nu-ţi poţi închipui ! „Atunci adio", am zis eu. El nu pricepe nimic. E atît de neînţelegător !

— Draga de ea, spuse contabilul-şef Jönsson.

— Ca şi cum eu n-aş avea dreptul să ies un pic şi să mă distrez. Dar, vezi tu, el e cel mai grav şi cel mai serios om pe care ţi-l poţi închipui. Pentru el, nimic nu e simplu şi natural. Ca şi cum toate ar fi probleme de viaţă şi de moarte.

— Biata de tine, prin cîte a trebuit să treci.

— O, am suferit înspăimîntător ! Înspăimîntător ! Nimeni n-a suferit ca mine. Pînă a te fi întîlnit pe tine, n-am ştiut ce înseamnă dragostea.

— Dragostea mea ! spuse Jönsson şi o strînse în braţe ; iar ascensorul cobora.

— Gîndeşte-te, spuse ea, cînd îşi reveni după îmbrăţişare, să stau cu tine acolo sus, să privesc la stele şi să visez, o, n-am să uit niciodată asta. Vezi, aşa ceva e imposibil cu Arvid, el e întotdeauna atît de serios, n-are nici o fărîmă de poezie în el, nu pricepe nimic.

— Draga mea, asta-i ceva insuportabil.

— Da, nu-i aşa ? — insuportabil. Dar — continuă ea, şi-i dădu zîmbind mîna — de ce trebuie să ne gîndim la astea ? Am ieşit doar să ne amuzăm ! Chiar mă iubeşti cu adevărat ?

— A, zise contabilul-şef şi o răsturnă atît de mult pe spate, încît ea îşi pierdu răsuflarea, iar ascensorul cobora. El se aplecă şi o mîngîie, ea roşi. Ne vom iubi în noaptea asta... ca niciodată. Ce zici ?... şopti. Femeia îl trase înspre ea şi închise ochii, iar ascensorul cobora.

Cobora, cobora mereu.

Jönsson se ridică în sfîrşit, roş în obraz.

— Ce-o fi cu ascensorul ăsta ! strigă. De ce nu se mai opreşte ? Stăm de multă vreme de vorbă aici, nu-i aşa ?

— Da, dragul meu, desigur, timpul trece atît de repede.

— Da, pentru Dumnezeu, stăm doar aici de un timp nesfîrşit ! Ce-o mai fi şi asta !

El se uită prin grilaj. Nu se vedea decît ceva negru. Şi ascensorul continua, continua de-a binelea să coboare, cu un mers uniform, din ce în ce mai în adînc.

— Dumnezeule, ce-o mai fi şi asta ! Parcă am coborî într-o groapă fără fund. Şi asta durează de-o veşnicie.

— Coboară în iad, spuse Jönsson.

— O, dragul meu, gemu doamna şi se agăţă de braţul lui, mi-e frică. Apasă semnalul de alarmă !

Jönsson apăsă pe tot ce putu. Nu folosi la nimic. Ascensorul cobora, cobora mereu în jos, spre nesfîrşit.

— E înspăimîntător, strigă ea, ce ne facem!
— Da, ce dracu să facem, zise Jönsson. E de-a dreptul înnebunitor.
Micuța doamnă, desperată, izbucni în plîns.
— Nu, nu, draga mea, nu așa, trebuie să fim rezonabili. Nu putem face nimic. Hai, stai jos. Hai să stăm amîndoi jos, unul lîngă altul, și-o să vedem ce va fi. O să se oprească odată, ce dracu!
Au stat și-au așteptat.
— Gîndește-te, zise doamna, să ni se întîmple una ca asta. Și noi, care-am plecat să ne amuzăm!
— Da, da, al dracului de idioată chestie, zise Jönsson.
— Mă iubești cu adevărat?
— Dragostea mea dragă, zise Jönsson și o strînse la piept, iar ascensorul cobora.
Se opri, în sfîrșit, brusc. Peste tot era o lumină de te dureau ochii. Erau în iad. Diavolul, politicos, deschise grilajul.
— Bună seara, spuse și se înclină adînc. Era elegant, într-un frac care atîrna pe păroasa-i vertebră superioară dorsală ca pe un cui ruginit. Jönsson și doamna ieșiră, clătinîndu-se amețiți.
— Unde Dumnezeu sîntem! strigară ei, terorizați de apariția aceea lugubră.
Diavolul, puțin jenat, le dădu explicații.
— Însă nu-i de loc ceva atît de periculos cum se spune, se grăbi el să adauge, sper că domniile-voastre vor avea momente plăcute aici. Rămîneți numai o noapte, după cum am înțeles?

— Da, da, strigă Jönsson zelos și aprobator, numai o noapte. N-avem de gînd să rămînem mai mult, nu, nu !

Micuța doamnă se agăță strîns de brațul lui, tremurînd. Lumina era atît de corosivă și de galben-verzuie, încît abia puteau vedea ; li se părea că miroase a ars. Cînd s-au mai deprins un pic cu lumina, au descoperit că stau ca într-un fel de piață, în jurul căreia se înălțau din întuneric case cu intrări strălucitoare, cu jaluzelele trase ; însă prin perdele se vedea că înăuntru arde focul.

— Domniile voastre se iubesc ? se interesă Diavolul.

— Da, nespus, răspunse doamna, aruncînd o privire cu ochii ei frumoși.

— Atunci, poftiți pe-aici, spuse el și-i rugă să fie amabili să-l urmeze. Din piață se strecurară cîțiva pași pe o stradă mărginașă, înnoroiată. În fața unei intrări murdare, slinoase, atîrna un vechi felinar crăpat. Poftiți, am ajuns. Diavolul deschise ușa și se retrase discret.

Pășiră înăuntru. O diavoliță grasă, îmbietoare, cu piepții mari și grunjuri de pudră violetă în părul din jurul gurii, le ieși în întîmpinare. Ea le surîse gîfîind, cu ochii ca niște boabe de piper, amabili și înțelegători, avînd în jurul coarnelor de pe frunte răsucite niște meșe, fixate cu panglicuțe de mătase bleu.

— A, sînteți domnul Jönsson cu micuța doamnă, zise ea, atunci poftiți la numărul opt. Și le dădu o cheie mare. Se urcară pe o scară slinoasă și întunecată. Treptele erau unsuroase, încît puteai să luneci pe ele — și erau două

etaje. Jönsson găsi camera opt și deschise. Era o cameră destul de mare, care mirosea a închis. În mijlocul camerei era o masă cu o față de masă răpănoasă ; lîngă perete, un pat cu cearceafuri uzate. Li s-a părut că-i ceva drăguț. Și-au scos paltoanele și s-au sărutat îndelung.

Un om a intrat pe neobservate, pe altă ușă ; era îmbrăcat ca om de serviciu de la hotel, însă smokingul era elegant și plastronul atît de curat, încît lucea spectral în semiobscuritate. Mergea fără zgomot, nu i se auzeau de loc pașii și mișcările lui erau mecanice, inconștiente. Trăsăturile-i erau severe, ochii rigizi priveau numai drept înainte. Era palid ca un mort, la tîmplă avea o rană de glonț. Făcu ordine în cameră, șterse măsuța de toaletă, aduse un vas de noapte și o găleată de zoaie.

Nu-l prea luară în seamă, dar cînd fu gata să plece, Jönsson îi spuse :

— Am vrea puțin vin ; adă-ne o jumătate de madeira ! Omul se înclină și dispăru.

Jönsson rămase în cămașă. Doamna ezita un pic.

— Se întoarce iar, spuse ea.

— Aș, într-un loc ca ăsta nu trebuie să te jenezi, dezbracă-te și tu, păpușică mică ! Ea își scoase rochia, își trase în sus chiloții, cu un gest cochet și i se așeză pe genunchi. Era delicios.

— Gîndește-te, murmură ea să stăm aici împreună, tu și cu mine, singu. , într-un loc atît de straniu și de romantic. At de poetic, niciodată n-am să uit asta...

— Micuța mea dulce, spuse el și se sărutară îndelung.

Omul intră din nou, fără zgomot. Liniştit, mecanic, aşeză paharele, turnă vinul. Strălucirea lămpii de pe masă căzu pe obrazul său. Nu era nimic deosebit la el, în afară de faptul că arăta palid ca un mort şi că avea o rană de glonţ la tîmplă.

Doamna sări în sus strigînd :

— Dumnezeule mare ! Arvid ! Tu eşti ! Tu eşti !

— Dumnezeule din ceruri, e mort ! S-a împuşcat !

Omul stătea nemişcat şi privea mereu fix înainte. Chipul său nu exprima nici o suferinţă, era doar sever şi profund serios.

— Bine, Arvid, ce-ai făcut, ce-ai făcut ! Cum ai putut ! O, dragul meu, dacă mi-ar fi trecut prin minte că te-ai putea gîndi la asta, aş fi rămas acasă. Însă tu nu vorbeşti niciodată nimic cu mine ! Nu mi-ai spus nimic, nici o vorbuliţă ! Cum aş fi putut eu să ştiu, dacă nu mi-ai spus nimic ! O, Dumnezeule !...

Tremura din tot corpul. Omul o privea ca pe un străin, privirea îi era de gheaţă şi cenuşie, pătrunzînd prin toate. Obrazul său alb-gălbui lucea, din rană nu curgea sînge, era doar o gaură.

— O, e groaznic, groaznic ! strigă ea. Nu mai vreau să rămîn aici ! Să plecăm îndată ! Nu mai suport !

Îşi înşfăcă rochia, pălăria şi blana şi se repezi afară, urmată de Jönsson. Lunecară pe trepte, ea căzu şi i se lipiră de fund scuipaţi şi chiştoace

de ţigară. Jos se afla baba, care zîmbea în barbă, amabilă şi înţelegătoare, dînd din coarne aprobativ.

Ajunşi în stradă, se liniştiră un pic. Îşi puse pe ea hainele, îşi aranjă ţinuta şi se pudră pe nas. Protector, Jönsson o luă de talie, îi sărută lacrimile care îi umpluseră ochii ; el era tare bun. Plecară spre piaţă.

Diavolul-şef se plimba prin piaţă şi iar dădură de el.

— Aşadar, s-a terminat, spuse el, sper că a fost ceva agreabil pentru domniile-voastre.

— O, a fost oribil, spuse doamna.

— Nu, nu spuneţi una ca asta, nu puteţi rămîne cu impresia asta... Dacă aţi fi văzut ce era pe vremuri, ar fi fost cu totul altceva. Acum nu te mai poţi plînge de iad. Acum facem totul ca să nu se observe nimic, dimpotrivă, se pare chiar că-i ceva agreabil.

— Da, spuse domnul Jönsson, acum se poate spune, oricum, că s-a mai umanizat, e drept.

— O, zise Diavolul, ne-am modernizat în toate privinţele, ceea ce e foarte natural.

— Da, trebuie să ţii pasul cu progresul general.

— Acum e vorba numai de chinuri sufleteşti.

— Lăudat fie Dumnezeu, spuse doamna.

Diavolul îi conduse politicos pînă la ascensor.

— Bună seara, spuse el înclinîndu-se adînc, sînteţi oricînd bineveniţi.

Închise uşa după ei şi începură să urce.

— Bine că s-a terminat, spuseră amîndoi uşuraţi şi se strînseră unul în altul pe banchetă.

— Fără tine n-aş fi putut niciodată să îndur asta, murmură ea. O strînse şi se sărutară îndelung. Gîndeşte-te, spuse ea cînd îşi reveni după îmbrăţişare, a putut să facă una ca asta! A avut întotdeauna idei bizare! Niciodată n-a putut lua lucrurile simplu şi natural, aşa cum sînt. Parcă ar fi fost ceva pe viaţă şi pe moarte.

— E o prostie, spuse Jönsson.

— Ar fi putut să-mi spună! Atunci aş fi rămas acasă. Am fi putut ieşi în altă seară, nu astăzi.

— Desigur, spuse Jönsson, sigur că am fi putut.

— Dar, dragostea mea, de ce să ne gîndim la astea, şopti ea aruncîndu-şi braţele de gîtul lui, acuma s-a terminat.

— Da, păpuşică mică, s-a terminat.

El o luă în braţe, iar ascensorul urca.

Dragostea și moartea

Într-o seară, cînd ieșisem la plimbare cu iubita mea, s-a deschis deodată poarta unei case sumbre pe lîngă care treceam și un amoraș a pășit din întunecime. Nu era micul amoraș obișnuit, ci un flăcău zdravăn, masiv, vînos, acoperit cu păr pe tot corpul, părînd mai curînd un arcaș brutal, stînd acolo cu arbaleta lui grosolană și țintindu-mă. A tras o săgeată care m-a nimerit în piept, pe urmă s-a retras și a închis poarta casei care părea un castel întunecat și lipsit de veselie. Am căzut jos ; iubita mea și-a continuat drumul. Nu cred că a observat că am căzut. Dacă ar fi observat, cu siguranță că s-ar fi oprit, s-ar fi aplecat deasupra mea și ar fi încercat să facă ceva pentru mine. Din faptul că și-a continuat drumul, am putut să înțeleg că nu observase nimic. Sîngele meu a curs un moment în urma ei prin rigolă, pe urmă însă s-a oprit.

Subsolul

Toţi l-am văzut şi-l vedem aproape în fiecare zi. Nu-l băgăm în seamă însă, deşi uneori trecem pe lîngă el, acolo unde zace, dar nu-i dăm atenţie ; el este ca şi cum ar trebui să fie acolo, ca şi cum ar ţine de lumea noastră. Mă refer la Lindgren, bătrînelul cu picioarele betegi, acela care se tîrîie pe străzi şi în parc cu ajutorul mîinilor, pe care are nişte mănuşi de piele, iar picioarele le are de asemeni încălţate în piele. Obrazul, cu barbă scurtă, este marcat de o suferinţă care nu poate fi definită exact, ochii sînt mici şi supuşi. L-am întîlnit cu toţii, îl întîlnim mereu, ne-am învăţat cu el, e ca şi cum ar face parte din noi înşine. În trecere, strecurăm cîte un gologan în mîna lui uzată ; trebuie să trăiască şi el.

Însă despre el nu se ştie nimic decît că trăieşte. De aceea am să vorbesc mai pe larg despre bătrîn, pentru că îl cunosc.

Deseori m-am oprit o clipă să stau de vorbă cu dînsul — şi se întîmpla cu noi ceva plăcut, odihnitor, ceva de care tocmai aveam nevoie. Făcusem asta atît de ades, încît desigur că se

credea că o fi vreo rudă nefericită de-a mea. Nu-i adevărat. În familia noastră nu este mizerie, doar o durere care-i specific a noastră şi nimic alta, durere pe care o purtăm neîncovoiaţi. Însă simţeam nevoia să stau cîteodată de vorbă cu el pentru el, ca să nu se simtă ca un proscris, dar şi pentru mine însumi, pentru că şi el avea ceva să-mi spună. Şi nu mi se părea că ar fi vreo prăpastie între noi ; ba, deseori gîndeam chiar că, dacă n-aş avea picioare cu care să merg şi ar trebui să mă tîrîi pe pămînt ca el, nu m-aş simţi prea rău şi n-aş avea nici un motiv să mă mir că s-a întîmplat aşa. În felul acesta exista ceva pe care îl aveam amîndoi în comun.

O dată, toamna, într-o seară, am dat de el într-un parc unde obişnuiesc să se întîlnească îndrăgostiţii. Stătea sub un felinar ca să poată fi văzut mai bine, întindea mîna lui bătucită, deşi nu venea nimeni ; s-o fi gîndind că dragostea îi face pe oameni mai darnici, la drept vorbind însă, el nu ştia prea multe despre lumea asta, stătea doar şi întindea, acolo, mîna, doar trăia şi el pe lume. Plouase — şi bătrînelul, înnoroiat de pămîntul muiat, privea în sus, obosit, simţindu-se rău.

— Ei, Lindgren, cred că ar fi mai bine s-o porneşti spre casă, am spus eu, e tîrziu.

— Da, da, a răspuns el, ar fi bine.

— Am să te întovărăşesc un pic, am zis eu. Unde locuieşti ?

A numit strada şi am descoperit că nu locuiam departe unul de altul. Aveam acelaşi drum.

Am traversat o stradă.

— Nu-i riscant, l-am întrebat eu, cînd treci dintr-o parte în cealaltă ?

— Da de unde, mi-a răspuns el, toţi sînt atenţi la mine. Ieri, un agent a oprit toată circulaţia, ca să pot trece eu. Însă mi-a spus să mă grăbesc, ceea ce nu-i de mirare. A, toţi mă cunosc pe-aici, ca şi cum ar avea impresia că aparţin locurilor ăstora.

Am continuat să mergem încet. Trebuia să fac cîte o jumătate de pas, şi uneori chiar să mă opresc ca să se poată ţine de mine. Începu să plouă mărunt. Jos, la picioarele mele, el îşi mîna trupul ; mîinile lui înnoroiate rîcîiau pavajul, corpul său se ridica şi cobora. Era ca un animal care se tîrîie acasă, la vizuina lui. Şi totuşi, era vorba de un om ca mine şi-l auzeam vorbind şi respirînd, acolo jos, ca mine însumi ; însă abia îl puteam vedea, pentru că era ceaţă şi felinarele de pe stradă aproape că nu mai luminau de loc. Mi-era aşa de milă cînd îl auzeam acolo, jos, cum gîfîie să se ţină după mine.

— Nu ţi se pare, Lindgren, că-i tare greu să ai de îndurat soarta asta, am întrebat eu ; deseori trebuie să ţi se pară foarte amară viaţa.

— Nu, răspunse el de jos, e ciudat, dar nu-i aşa de greu cum crede lumea. Te înveţi. Şi eu aşa m-am născut ; nu simţi la fel ca atunci cînd eşti zdravăn şi întreg şi deodată ţi se întîmplă ceva la care nici nu te-ai gîndit. Nu, nu mi se pare că ar trebui să mă plîng de ceva, dacă stau şi mă gîndesc bine. Sînt mulţi care o duc şi mai rău decît mine. Eu scap de multe prin care

trebuie să treacă ceilalţi, sînt în siguranţă şi am linişte în lumea asta, caritabilă cu mine. Trebuie să vă gîndiţi, domnule, că sînt în legătură doar cu bunătatea.

— Da ? m-am mirat eu.

— Da, am a face doar cu oamenii buni, numai ei se opresc şi-mi dau un gologan. Despre ceilalţi nu ştiu mai nimic, ăia doar trec pe lîngă mine.

— Ei, Lindgren, te pricepi să întorci lucrurile pe partea lor cea bună ! am răspuns şi mi-a venit să rîd.

— Ba e adevărat, a spus el serios, şi ăsta-i un lucru căruia merită să-i dai importanţă.

În realitate şi eu luasem lucrurile acelea în serios, înţelegînd că are dreptate şi ce mare binecuvîntare este să poţi cunoaşte numai părţile bune ale vieţii.

Am continuat să mergem. Se vedea lumină dintr-o prăvălie de la subsol.

— De aici am să-mi cumpăr pîine, spuse el, tîrîndu-se pînă la fereastră şi ciocănind. Ieşi o fată cu un pachet gata pregătit.

— Bună seara, Lindgren, spuse ea, uf, ce vreme ! Acuma trebuie să te întorci acasă.

— Da, chiar aşa şi fac, spuse bătrînul.

Îşi luă rămas bun şi fata trase uşa după ea.

— Eu cumpăr întotdeauna la subsol, zise în timp ce mergeam mai departe.

— Înţeleg, am spus.

— Da, pentru că acolo oamenii sînt întotdeauna amabili.

— Da. S-ar putea.

— Chiar aşa este, întări el, ferm.

Ne străduiam să mergem prin cîteva ulicioare dosnice, întunecoase.

— Şi eu locuiesc la subsol, după cum v-aţi gîndit poate, domnule, continuă el, îmi vine mai la îndemînă. Proprietarul casei noastre m-a aranjat astfel. E un om minunat.

Şi aşa, a mers stradă după stradă, înaintînd pe dibuite. Niciodată nu-mi dădusem seama cît de lung e drumul meu pînă acasă. Mă simţeam obosit, epuizat. Ca şi cum m-aş fi tîrît şi eu prin întuneric, greoi şi penibil, cu toate că nu eram schilod, ci umblam drept, aşa cum se umblă. Lîngă felinare îl vedeam tîrîndu-se acolo, jos, pe urmă dispărea din nou, îi auzeam doar respiraţia gîfîitoare.

În sfîrşit, am intrat pe strada lui, în faţa casei unde locuia. Era mare şi falnică. Aproape la toate ferestrele ardea lumina ; la etajul doi se părea că-i o petrecere, lustrele sclipeau, muzica răzbătea afară, în toamna posacă... pe perdele treceau umbrele perechilor de dansatori. El se tîrî pînă la scara lui care, cu trei-patru trepte, ducea jos, acolo unde locuia. Alături era o fereastră cu o bucată de perdea şi o cutie de conserve cu bulbi de flori.

— O să coborîţi şi dumneavoastră, domnule, să vedeţi cum e, zise.

Nu mă gîndisem la asta. Nu pricepusem că trebuia să fac şi asta. M-am simţit buimăcit şi ciudat de abătut. De ce trebuia să cobor acolo, nu eram atît de apropiaţi, încît relaţiile noastre să constituie un motiv ; îl însoţisem o bucată de drum pentru că aveam aproape aceeaşi cale, nu

avusesem intenţia să merg cu el acasă, de ce trebuia să cobor cu el? Însă acum trebuia s-o fac.

Mi-a venit în minte familia de deasupra, care avea o petrecere, o cunoşteam bine, era de mirare că nu mă invitaseră, desigur că uitaseră.

— Domnule, socotiţi poate că nu se cade să vă invit jos, la mine? mă întrebă bătrînul ca şi cum ar fi fost îngrijorat de tăcerea mea.

— Nu, am răspuns.

Mă înţelesese greşit. Voiam să merg jos, la el, să văd cum stă, de aceea îl însoţisem; voiam să fiu invitat.

El se transportă în josul scărilor, scoase cheia şi o băgă în broască. Am remarcat că fusese mutată mai jos, ca să ajungă.

— Proprietarul nostru a aranjat aşa, spuse el, dînsul se gîndeşte la toate.

Uşa s-a deschis şi am intrat. După ce a aprins lampa, m-am uitat prin cameră. Era mediocră şi mică, pardoseală de lespezi reci, cu cîteva bucăţi de covor pe ea. În mijloc era o masă, căreia i se scurtaseră picioarele şi două scaune joase. Într-un colţ era soba, unde putea să-şi gătească şi mîncare, iar alături o poliţă pe care o folosea drept bufet; borcanele erau aranjate după înălţime, cu etichete pe ele. În borcane erau aranjate frumos bucăţele de pîine rămase. Desigur că le ţinea ca să le moaie în cafea; de jur împrejurul poliţei era hîrtie albă, dantelată. Lîngă unul dintre pereţii din faţă îşi avea culcuşul: un pat de campanie un pic mai înalt decît pardoseala. Cuvertura era curată şi îngrijită. Cu toată sărăcia, era totuşi ceva drăguţ

şi îngrijit în toate colţurile camerei. Nu ştiu de ce, dar parcă toată ordinea asta mă făcea să mi se strîngă inima. De ce erau toate aşa? Dacă aş fi fost eu în locul lui, aş fi vrut să fie murdar şi oribil, doar o gaură în care să mă tîrîi şi să uit de mine, ca o fiară : atunci mi s-ar fi părut că viaţa e mai uşor de îndurat. Însă totul era drăguţ şi ordonat. El se tîra pe acolo ca într-un cămin mic şi drag, aranja şi punea toate la loc, se întinse după o vază cu flori de pe masă şi o umplu cu apă, lunecă jos din nou, căută o faţă de masă într-o lădiţă vopsită în albastru, o întinse şi puse pe ea ceşti şi farfurioare. Mi se rupea inima văzîndu-l ocupîndu-se cu treburile astea. Îşi scoase apărătorile de piele şi am observat că mîinile îi erau plate, cu pielea palmei îngroşată. Aprinse focul, se lungi pe jos şi suflă, iar flăcările trosniră în burlan ; băgă cărbuni, pe urmă dădu jos cafetiera şi o puse pe plită. Nu mi-a îngăduit să-l ajut, nu, el ştia mai bine ca oricine ce trebuia să facă. Făcea toate cu atîta obişnuinţă şi atîta îndemînare, încît se putea vedea cît de mult îi plac, cît de dragi i-au devenit aceste mici ocupaţii. Din cînd în cînd, se uita la mine cu bonomie, avînd ceva atît de cald şi încrezător în el, aici, în casa lui ; era cu totul altfel ca afară, în stradă. Curînd, cafetiera de pe foc începu să clocotească, şi aroma se răspîndi în cameră. Cînd a fost gata, s-a căţărat cu greutate pe scaunul său, s-a aşezat comod, surîzînd satisfăcut. A turnat în ceşti şi am început să bem. Ne încălzea plăcut. S-a gîndit că trebuie să mănînc şi pîine, însă nu voiam să

i-o iau. A mîncat doar el, cu o anumită solemnitate, rupînd bucăţică după bucăţică şi adunînd cu grijă firimiturile. Era un fel de reculegere, cina lui. Ochii îi sclipeau, niciodată nu văzusem un chip strălucind ca al lui, niciodată ceva atît de limpezit de linişte.

Mă simţeam emoţionat şi răscolit în acelaşi timp, văzîndu-l în mizeria lui. Cum putea? Eu, care trăiam viaţa normală, eu, care stăteam aici ca un oaspete ocazional, ca să văd cum o duce în gaura lui — nu-mi găseam liniştea. Da, gîndeam în sinea mea, probabil că are altceva în care îşi pune nădejdea, face parte desigur dintre cei care cred în Dumnezeu şi aşa mai departe, şi astfel poate să suporte totul, nimic nu-i este prea greu. Şi îmi amintii că tocmai despre asta voiam să-l întreb, ceva care mă apăsa şi pe mine, ceva care niciodată nu-mi îngăduia să-mi găsesc liniştea, ceva care mă atrăgea în adîncurile în care nu voiam să rămîn; da, de aceea îl însoţisem, ca să-l întreb despre lucrurile astea. Eu nu aparţineam lumii lui, voiam doar să-l întreb.

— Spune-mi, Lindgren, i-am zis, cînd viaţa cuiva este ca a unui Lindgren, cînd ai de purtat o asemenea suferinţă, simţi poate mai tare decît noi ceilalţi nevoia să crezi în ceva dincolo de lumea aceasta, într-un Dumnezeu care ne conduce şi care are intenţii înalte cu povara pe care ne-o dă?

Bătrînul cugetă un moment.

— Nu, răspunse el ezitînd, nu cînd viaţa cuiva e aşa ca a mea.

Mi se păru ciudat, penibil. Nu-şi dădea seama de mizeria lui, nu ştia cît de bogată şi de minunată poate fi viaţa !

— Nu, reluă el, cufundat în gînduri, nu noi sîntem aceia care avem nevoie de el. Şi, dacă el există, ar putea doar să ne spună ceea ce am înţeles singuri şi pentru care îi sîntem recunoscători. Am vorbit deseori cu proprietarul nostru despre asta, continuă el, şi el m-a învăţat multe. De, dumneavoastră poate că nu-l cunoaşteţi pe proprietarul casei noastre, însă ar trebui s-o faceţi, e un om minunat.

— Nu, nu-l cunosc.

— Nu, desigur, pricep eu asta însă ar trebui să-l cunoaşteţi, domnule.

Da, da, gîndeam, aşa o fi, nu ştiu despre ce fel de proprietar minunat vorbeşte, poate că o fi ceva deosebit, însă eu locuiesc într-o altă casă. Mă mulţumeam să gîndesc asta doar pentru mine însumi, nu spuneam nimic tare.

— Mă mir, răspunse bătrînul. El are multe case, mai pe toate, o posedă şi pe a dumneavoastră, domnule, Da, continuă el, este extraordinar cum le conduce şi le organizează toate. Cînd am venit şi l-am întrebat dacă nu cumva ar putea să mă găzduiască aici, pentru că trebuie să locuiesc şi eu undeva, s-a uitat lung şi scrutător la mine. „Da, pe tine am să te pun la subsol, mi-a spus, tu nu poţi locui sus, în casa propriu-zisă." „Nu, am răspuns eu, înţeleg prea bine." „Cred că ai să te împaci la subsol, sper că nu m-am înşelat în privinţa ta ? Tu ce zici ?" „Cred că acolo va fi convenabil pentru mine." „Da. Pricepi bine că n-aş vrea să am pe ori-

cine acolo. Nici amărăciune şi ură, nici răutate şi oameni dubioşi. Sus, în casă, trebuie să accept cîte un pic din toate, pe mulţi despre care nu ştiu mare lucru, însă în subsol vreau să am oameni cumsecade şi de nădejde, din cei pe care îi cunosc şi care-mi sînt apropiaţi. Ce zici, eşti şi tu dintre ăştia ?" „Aşa îmi place să cred, am spus eu bucuros." „Ei, atunci toate-s bune şi frumoase. Dar chirie poţi să plăteşti ? a mai spus, pentru că e un om foarte strict, aşa-i el. Toţi trebuie să plătească, nu poţi scăpa de asta, oricît ai fi de prăpădit. Are să fie ieftin, pentru că tu nu prea poţi da mare lucru. Ceva însă tot trebuie să plăteşti, în orice caz. Cum ai s-o scoţi la capăt ?" „Eu trebuie să trăiesc de pe urma oamenilor buni de pe lumea asta." „Sînt şi din ăştia ?" se miră el uitîndu-se ţintă la mine. „Trebuie să fie mulţi, se înţelege doar." „E drept, zise, ar putea fi număraţi cu uşurinţă, doar să vrei. Tu eşti un om înţelept, ai să locuieşti la mine."

Da, e un om remarcabil, deşi atît de simplu şi de natural. M-a ajutat în multe privinţe. Fără el, n-ar fi mers treaba. Deseori trece pe la mine, stă o clipă de vorbă. Asta te întăreşte întotdeauna. Preţuirea lui te înalţă. „Lindgren e un om care înseamnă ceva", spune el. E plăcut să auzi asta. Se uită mulţumit şi fericit la mine. Sînteţi un om care înseamnă ceva, domnule ? întrebă el.

N-am răspuns şi am privit în pămînt, pentru că n-am vrut să-i întîlnesc privirea.

— Trebuie să fiţi, zise el. Te ajută să treci peste multe cînd ştii că eşti cineva.

Camera sărăcăcioasă și tihnită ne adăpostea în ea. Lumina lămpii se împrăștia peste masa joasă, cu picioarele tăiate, peste fața de masă pe care zăceau resturile pîinii lui economisite, peste culcușul în care trebuia să se odihnească. El nu păru a observa că rămăsesem tăcut. Stătea și se gîndea la ale lui, după cum am putut să remarc.

Pe urmă s-a coborît de pe scaun, a privit la foc, a spălat ceștile și le-a așezat pe poliță, acolo unde trebuiau să stea. S-a tîrît pînă la patul de campanie și l-a aranjat, a strîns cuvertura. Însă după ce a pus-o îndoită pe spătarul unui scaun și a netezit-o bine, a rămas nemișcat în genunchi.

— Ce bine e cînd s-a sfîrșit ziua, zise el. Și se putea observa la el o oarecare oboseală.

— Tocmai Lindgren spune asta, el, a cărui viață e atît de bogată și atît de plină de însemnătate?

— Da, răspunse, privind liniștit în gol, viața e bogată. Înțeleg foarte bine asta, o cunosc cu certitudine și tărie înlăuntrul meu. Însă fiecare zi în parte e greu de suportat. Vă spun asta, domnule, pentru că văd că ne înțelegem atît de bine unul pe altul. Și nu trebuie să te faci mai bun decît ești.

Respiră adînc. Cînd îl vedeai așa, prăbușit în genunchi, ai fi putut să crezi că stă și se roagă, însă el era astfel creat.

M-am ridicat tăcut, ca să plec. M-am dus lîngă el, i-am mulțumit și i-am spus noapte bună. El a fost de părere că ar trebui să mai

vin, cînd am plăcere, şi o voi face bucuros. Pe urmă s-a tîrît cu mine pînă la uşă şi am ieşit din nou în stradă.

Acum toată casa era în întuneric. Şi etajul al doilea, unde mai înainte străluciseră lustrele. Poate că nici nu fusese o petrecere, dacă se terminase atît de repede. Numai acolo jos, la bătrîn, ardea o lampă care mă lumină aproape pînă acasă.

Îngerul rău

Un înger rău mergea prin noapte pe străzile pustii. Furtuna vuia printre şirurile de case, urla în întuneric ; nici ţipenie de om nu se arăta, doar el. Înainta aplecat împotriva vîntului, vînos şi masiv, cu gura bine strînsă, avînd peste trup o manta sîngerie care-i acoperea aripile puternice. Evadase din catedrală, stătuse doar prea multă vreme în mirosul acela închis. Secol după secol simţise mirosul de lumînare şi de tămîie pe sub bolţi, secol după secol auzise cîntece de slavă şi murmurul rugăciunilor către un dumnezeu care atîrna mort deasupra capului său. De secole văzuse oamenii prosternîndu-se şi îngenunchind, cu privirea ridicată în sus, recitînd mecanic toate cele în care credeau. Toate lepădăturile astea laşe, care puţeau a credinţă în tot ceea ce nu-i decît minciună ! Tot amestecul ăsta greţos de confuzie şi de nelinişte, de jalnică speranţă de a scăpa, de a se mai putea încă agăţa de ceva ! Acum însă evadase !

Se ridicase din lanţuri şi tropăise pe altar cu picioarele sale vînoase care răsturnaseră vasele sfinte. Mînios, coborîse pe pardoseala bisericii,

dînd cu picioarele în scaunele de îngenunchere de pe margini. Sfinții atîrnau de jur împrejur, cu figurile lor evlavioase și extatice, relicvele de după grilaj miroseau a putreziciune ; în absidă, unde ardea o lumînare, un copil era culcat pe paie mucegăite și o madonă de ceară sta îngenuncheată lîngă el — tot talmeș-balmeșul ăsta de minciună și naivitate ! Împinse ușa cu piciorul și ieși afară, în noaptea vîntoasă.

Numai el era adevărat !

Intra în cîte o stradă, stătea și privea în jurul său. Așa deci, așa e la oameni. Aici locuiesc ei !

Se opri în fața porții unei case și se uită la ea cu o privire arzătoare. Apoi, cu spada pe care o avea însemnă o cruce pe poartă.

— Vei muri ! zise.

Pe urmă merse la următoarea. Aplecat, arăta ca și cum ar fi fost ghebos, pentru că aripile îi erau fixate de umerii săi puternici. Se mai opri și trase din nou o cruce.

— Vei muri ! zise iar.

Și așa, merse de la o casă la alta și le însemnă cu spada, care era scurtă și solidă, ca pentru măcelărit.

— Vei muri ! Vei muri ! Și tu vei muri ! Și tu ! Și tu !

Își continuă drumul prin tot orașul, luptîndu-se cu vîntul și neuitînd pe nimeni.

După ce sfîrși, trecu dincolo de zidurile orașului, afară, în noapte, unde nu trăia nimic viu. Acolo își aruncă mantaua de pe el și rămase gol. Își întinse aripile și zbură departe, în întunecimea larg deschisă.

Cînd oamenii se treziră dimineaţa, rămaseră miraţi să vadă cîte o cruce desenată pe casele lor. Însă nu se speriară. Se mirară cum s-a întîmplat şi de ce s-a făcut crucea, vorbind despre asta înainte de a se duce la ocupaţiile lor, ca de obicei. De ce o fi fost însemnat peste tot semnul acesta binecunoscut? Sînt doar atîtea lucruri mai importante despre care să-ţi aminteşti.

Ştiau prea bine că trebuie să moară, ziceau ei.

Prințesa și întreaga împărăție

A fost odată un prinț care a purtat război ca s-o cîștige pe prințesa a cărei frumusețe era mai presus decît a oricărei alteia și pe care o iubea mai presus de orice. Își riscă viața, luptă pas cu pas prin țară străină, o pustii, nimeni și nimic nu-l putu opri. Rănile îi sîngerau, însă el se arunca dintr-o bătălie în alta — cel mai viteaz cavaler ce se putea vedea și cu scutul tot atît de pur ca și trăsăturile chipului său tînăr. În sfîrșit, ajunse în fața cetății în care prințesa locuia în castelul său regesc. Acesta nu putu să reziste și apărătorii lui trebuiră să cerșească îndurare. Porțile se deschiseră larg și prințul intră ca un învingător.

Cînd prințesa îl văzu cît de mîndru și de chipeș era și cînd se gîndi cum își riscase viața pentru ea, nu putu să-i stea împotrivă și-i întinse mîna. El se înclină și-i acoperi mîna cu sărutări fierbinți.

— Iată, mireasă, te-am cucerit ! strigă strălucind de fericire. Uite, tot pentru ce-am luptat, acuma am dobîndit !

Şi porunci ca nunta să se facă în aceeaşi zi. Toată cetatea se împodobi de sărbătoare şi nunta porni în mare bucurie, cu pompă şi strălucire.

Iar cînd, seara, prinţul se îndreptă înspre odaia prinţesei, întîlni în prag pe bătrînul regent, un om demn de toată cinstea. Acesta îşi înclină capul său alb ca neaua şi oferi tînărului învingător cheile împărăţiei, coroana de aur şi pietre scumpe.

— Doamne, iată cheile care duc la tezaurul unde sînt păstrate toate cele care acum îţi aparţin.

Prinţul încruntă sprîncenele.

— Ce tot spui tu, bătrîne ? Nu vreau cheia asta ! Eu n-am luptat din pricina lăcomiei de cîştig. Am luptat doar ca s-o dobîndesc pe aceea pe care o iubesc, aceea care pentru mine este singurul lucru de preţ de pe pămînt !

Bătrînul răspunse :

— Şi pe astea le-ai cîştigat, Doamne, şi nu poţi să le dai la o parte. Acum trebuie să le stăpîneşti şi să le păzeşti.

— N-ai priceput ce-am spus ? Nu pricepi că se poate lupta, se poate învinge fără să rîvneşti la altă răsplată decît la propria-ţi fericire ; nici glorie, nici aur, nici pămînturi şi nici putere pămîntească ? Iată, am învins, însă nu rîvnesc la nimic, doar atît, să trăiesc fericit cu aceea care pentru mine este singurul lucru de preţ pe lumea asta.

— Da, Măria-Ta, ai învins. Ai luptat ca cel mai viteaz între viteji, n-ai fugit de nimic, pe acolo pe unde ai trecut a rămas pămîntul pustiit. Ţi-ai cîştigat fericirea. Dar, Măria-Ta, alţii

au fost prădaţi. Tu ai învins şi de aceea toate îţi aparţin acum. Este o ţară mare, rodnică şi sărăcită, puternică şi pustiită, plină de bogăţii şi de mizerie, plină de bucurii şi de tristeţe, şi acum toate sînt ale tale. Căci cel care a cîştigat-o pe prinţesă şi fericirea, aceluia îi aparţine şi ţara asta, unde ea s-a născut, el trebuie s-o stăpînească şi să-i poarte de grijă.

Prinţul stătea înnegurat şi se juca neliniştit cu mînerul spadei.

— Eu sînt prinţul fericirii, şi nimic alta! strigă el. Nu vreau să fiu nimic altceva! Şi dacă îmi stai în cale, am spada mea cea bună!

Dar bătrînul întinse mîna liniştitor, şi braţul tineresc căzu jos. Se uită la el cercetător, cu liniştea unui înţelept.

— Măria-Ta, tu nu mai eşti prinţ de-acum încolo, zise el domol. Eşti Rege.

Şi cu mîinile lui bătrîneşti ridică coroana şi i-o aşeză pe cap.

Cînd tînărul domnitor o simţi pe creştet, rămase tăcut şi încremenit, parcă mai înalt decît înainte. Şi grav, cu capul încununat de puterea pămîntească, intră la iubita sa ca să-i împărtăşească culcuşul.

Călăul

(1933)

Călăul sta şi bea la masa semiîntunecată de la han, la lumina singurei lumînări de seu, fumegătoare, pe care o adusese hangiul ; sta aplecat asupra mesei, mare şi puternic, în costumul său roşu ca sîngele, cu mîinile sprijinindu-şi fruntea pe care fusese însemnat cu fierul semnul de călău. Cîţiva meseriaşi şi tovarăşi de-ai lor din cartier, pe jumătate beţi, vorbeau tare şi răcneau la capătul cel mai îndepărtat al mesei — dar lîngă el, nimeni. Cu paşi tăcuţi, slujnica se strecură pe lespezile de piatră şi mîna îi tremură cînd îi umplu cana. Un ucenic care intrase pe furiş şi se ţinea ascuns în întuneric îl sorbea din ochi, cu priviri arzătoare.

— E bună berea, hai, meştere călău ! strigă unul dintre tovarăşi. Poate ştiţi şi voi, cotoroanţa a fost la spînzurătoare şi a ciupit un deget de hoţ pe care l-a atîrnat c-o sfoară în butoi. Nu îngăduie nimănui să aibă bere mai bună şi face tot ce poate pentru muşteriii ei. Şi nimic nu dă berei gust atît de bun ca un deget de spînzurat, cred că ştiţi !

— Da, da, tot ce vine de-acolo e ciudat lucru, zise un cîrpaci bătrîn, cu gura strîmbă, ştergîndu-şi gînditor berea de pe barba-i rară. Toate au o putere deosebită !

— Cred și eu ! Am fost odată de față cînd au spînzurat pentru braconaj pe un țăran din ținutul meu, deși era nevinovat. Cînd călăul a răsturnat scărița cu piciorul și frînghia s-a întins, spînzuratul a tras o... așa de puturoasă, încît a umplut tot dealul, florile s-au culcat la pămînt și toată pajiștea dinspre răsărit era parcă tăvălită și veștejită, pentru că bătea vîntul dinspre apus, și în vara aceea toate crescuseră anapoda.

Rîdeau toți în hohote, aplecîndu-se peste masă.

— Da, taică-meu mi-a povestit că, în tinerețea lui, tot așa s-a întîmplat cu un tăbăcar care trăia cu cumnată-sa ; slobozești lesne de-alde astea cînd trebuie să părăsești atît de grabnic pămîntul. Cînd s-au tras înapoi, împinși de duhoarea aceea, oamenii au zărit un nor care se înălța pînă la cer și era atît de negru că te apuca groaza, iar la proră stătea satana însăși și cîrmea, cu un vătrar, sufletul păcătosului, rînjind bucuros de mireasma aceea.

— Nu vreau să mai ascult la neroziile voastre, zise bătrînul cîrpaci, privind pe furiș la călău. Eu vorbesc serios cînd spun ce putere are, pentru că așa este. Așa a fost cu Kristen, fiul Anei, acela care cădea jos și făcea spumă la gură, pentru că era posedat ! Însumi am fost de față și de mai multe ori am ajutat să-l țină și să-i deschidă gura și era groaznic, mult mai groaznic decît tot ce văzusem. Dar, după ce maică-sa l-a dus acolo unde Jerker fierarul și-a pierdut viața, și după ce l-a pus să bea sînge, s-a făcut bine. De-atunci n-a mai picat niciodată.

— Ia te uită !...
— Voi ştiţi tot aşa de bine ca şi mine, care stau lîngă ei.
— Da, nimeni nu spune altfel.
— Păi, toată lumea ştie că aşa stau lucrurile.
— Dar trebuie să fie sînge de ucigaş şi cît mai e cald, altfel la nimic nu foloseşte.
— Asta se-nţelege.
— Da. Tare ciudat...
— Şi cînd copiii sînt bolnavi şi au friguri, pot fi uşuraţi dacă li se dă sînge răzuit de pe sabia călăului, asta o ştiu eu din copilărie, mai zise bătrînul. Asta o ştiau toţi la noi, şi moaşa se ducea acasă la gîde, ca să facă rost.
— Aşa-i, meştere, ce zici ?
Călăul nu-l vedea. Nu se mişca. Obrazul său mare şi închis în sine abia se zărea de sub umbra mîinii, în lumina aceea pîlpîitoare.
— Da. Necuratul are puterea să vindece, asta-i sigur, zise bătrînul.
— Ce mai, e groaznic ce se înghesuie lumea să audă ceva despre el. Cînd mă întorc acasă noaptea şi trec pe lîngă spînzurătoare e o vînzoleală şi-o zarvă acolo de-ţi poate sta inima în loc de frică. Se ştie prea bine de unde îşi iau ticăloşiile lor spiţerii, vrăjitorii şi ceilalţi păgîni făcători de farmece, pe care săracii sînt siliţi să-i plătească cu bani grei, cîştigaţi în sudoarea frunţii. Se zice c-ar fi leşuri din care n-au mai rămas decît oasele, încît nici nu se mai ştie ce fel de om o fi fost la viaţa lui. Ştiu eu bine, după cum şi voi ştiţi, că este o putere anume şi că nu te poţi lipsi de ea cînd te strînge nevoia, că doar eu însumi am încercat, ba şi baba

mea, dar vă spun şi vouă : Ptiu ! Ptiu ! Nu numai porcii şi păsările cerului se hrănesc cu stîrvuri, ci şi noi !

— Sst ! Taci odată ! Se îmbolnăveşte omul numai cînd te aude. Şi ce spuneai c-ai băgat în tine, ai ?

— N-am spus ce-am luat şi nici nu spun de fel. Spun doar „ptiu" pentru Necuratul ! Pentru că el e în tot ce vine de-acolo, puteţi să mă credeţi.

— Aş, fleacuri... Nu spuneţi decît prostii în seara asta. Nu mai am chef să ascult palavrele voastre.

— De ce nu-ţi bei berea ?

— Am băut destul. Bea tu, porc beţiv !

— Da-i ciudat, oricum, că el te poate ajuta şi că are aşa putere.

— Are, cum să n-aibă !

— Da, are putere şi pentru una şi pentru alta. Totdeauna e cu primejdie cînd te apropii de el.

Au tăcut, dînd la o parte cănile şi trăgîndu-se un pic mai înapoi. Cîţiva s-au întors şi şi-au făcut cruce, desigur.

— Se zice că nici cuţitul şi nici tăişul sabiei nu-l poate muşca pe călău, zise bătrînul, aruncînd pe furiş o privire spre silueta aceea mare şi tăcută. Dac-o fi adevărat, nu ştiu.

— E minciună !

— Se găsesc printre ei unii care sînt „tari". Am auzit vorbindu-se despre asta în tinereţea mea, era unul „tare". Cînd a trebuit să-l taie cu sabia pentru viaţa lui neomenoasă, tăişul n-a muşcat din el. Atunci au luat securea, dar i-a

sărit din mîini celui care-o ţinea şi atunci s-au înspăimîntat şi l-au lăsat în pace, pricepînd ce puteri zac în el.

— Prostii !

— E adevărat, aşa cum e adevărat că eu stau aici şi vorbesc cu voi.

— Dă-i înainte cu prostiile. Toată lumea ştie că au fost călăi tăiaţi cu sabia sau cu securea ca oricare altă lepădătură. Ia gîndeşte-te la Jens, călăul, căruia i-au tăiat capul chiar cu toporul lui !

— Ei, cu Jens era altceva, nu avea legămînt cu diavolul. Un biet prăpădit pe care pe negîndite îl lovise nenorocirea şi se milogise să i se lase viaţa pentru că nu putea să se despartă de nevastă şi de copii. Nu-i totuna. Nu se putuse deprinde cu meseria şi era mai înspăimîntat decît bietul osîndit cînd trebuia să-l spînzure. Era înspăimîntat de Necuratul, asta-i. Şi îl împingea nenorocirea, de aceea era speriat de moarte, şi nu putea cu nici un chip să i se împotrivească, aşa cred eu cu tărie, şi de aceea a pus mîna şi l-a ucis pe Staffan, care era cel mai bun prieten al său, ştiu eu ce spun.

— Pot să-ţi spun că securea era mult mai tare decît el şi parcă-l trăgea la ea, nu putea să-i stea împotrivă, iar într-o bună zi a luat-o în mînă de-a binelea, pentru că ştia că n-are încotro.

— Nu, n-avea nici o putere în el. Dar cei care o au, pe aceia nu-i muşcă fierul.

— Da, e limpede că un călău are o putere pe care alţii n-o au, aşa-i cînd stai alături de Necuratul. Şi că securea şi celelalte au o putere

în ele, asta-i sigur. De aceea nimeni nu îndrăznește să pună mîna pe ele sau pe alte lucruri cu care au avut a face călăii.

— Da, asta așa-i.

— Sînt puteri pe care nici un om nu le bănuie măcar. Și Necuratul nu mai lasă din gheare, o dată ce a pus mîna pe ceva.

— Asta tu n-ai de unde s-o știi, spuse un om care tăcuse tot timpul. Nu-i ușor să-l poți cunoaște bine pe Necuratul, și cînd poți s-o faci, se poate întîmpla să te prindă mirarea. Nu că eu l-aș înțelege prea bine, dar mi s-a întîmplat odată să fiu la el acasă și m-a lăsat să-i văd chipul, cum s-ar spune. Îți aduci aminte toată viața, dacă ai avut o dată a face cu el. Și ce-i mai de mirare, este că pe urmă nu mai ți-e frică de loc.

— De...

— Așa o fi ? m-aș întreba...

— Da, da. Am să-ți spun de ce nu mă mai tem, dacă vrei să mă asculți. Asta mi-a venit în minte acuma, stînd de vorbă cu voi.

S-a întîmplat cînd eram copil ca la cinci-șase ani, pe cît țin minte. Locuiam în mica gospodărie a părinților mei și o duceam destul de bine, nu ne lipsea nimica. Eram unicul lor copil, și pot spune că țineau mult la mine, poate chiar prea mult, așa cum se întîmplă cînd ai un singur copil. Aveam deci o casă fericită și cei mai buni și dragi părinți — s-au prăpădit amîndoi, Dumnezeu să-i odihnească în pace. Proprietatea era cam izolată, într-o margine a satului și mă obișnuisem să umblu singur sau cu mama prin îm-

prejurimile casei. Îmi aduc aminte cum era așezată casa, costișa, gardul și grădina de legume, spre miazăzi ; deși le-am pierdut pe toate și n-am să le mai văd niciodată, încă le mai am în minte.

Iată că într-o zi de vară, cînd toată lumea era la fîn, mama plecase să-i ducă tatei ceva mîncare pe islaz, în afara satului ; și pentru că era prea departe să mă ia cu dînsa, rămăsesem singur acasă. Soarele ardea, era cald și muștele bîzîiau pe lespezile din tindă și lîngă locul acela de pe coastă, lîngă grajd, unde de dimineață se mulsese laptele. Mă învîrteam de colo pînă colo fără rost, și m-am nimerit prin livada de mere, pe la stiva de lemne și pe urmă un pic pe la albinele care, leneșe și îmbuibate, se tîrîiau pe urdiniș în arșița aceea moleșitoare. Ei, și nu știu cum-necum — ori de urît, ori din altă pricină — am sărit pîrleazul și am luat-o pe potecă, spre pădure, unde mai pătrunsesem un pic și mai înainte. De data asta am mers mai departe, pînă am dat de niște locuri necunoscute. Cărarea urca în coastă și am dat de o pădure mare și deasă, cu trunchiuri de copac doborîte și stînci acoperite de mușchi. Cărarea ducea mai departe, înspre valea de unde se auzea curgînd vijelios rîul care trecea prin satul nostru. Îmi plăcea să umblu pe-acolo ; ziua aceea de vară și toate cîte le vedeam mi-erau cît se poate de plăcute. Soarele picotea pe deasupra coroanei copacilor, gheonoaia ciocănea, aerul cald era plin de miros de rășină și de zvon de păsări.

Nu știu cît am tot mers, cînd deodată aud un fîșîit în fața mea și simt ceva mișcînd din dosul unui tufiș, ridicîndu-se și fugind. M-am repezit să văd despre ce-i vorba. La o cotitură a cărării, am văzut ceva care sărea — și m-am luat după arătarea aceea. Pămîntul era ceva mai neted, iar pădurea se tot rărea și dădea într-o poiană, cînd am zărit doi copii care fugeau. Erau cam de vîrsta mea, însă nu erau îmbrăcați la fel cu mine. De cealaltă parte a poienii s-au oprit, privind în jurul lor. Pe urmă iar au început să fugă. M-am luat după ei, gîndindu-mă : pun eu mîna pe voi ! Dar ei au lăsat cărarea, apărînd și dispărînd din cînd în cînd prin tufișuri. Mai întîi am crezut că se joacă și vor să ne jucăm de-a v-ați-ascunselea, pe urmă am înțeles că nu putea fi vorba de asta. Însă eu voiam să dau de copiii aceia și să ne jucăm un pic împreună, așa că m-am luat mai repede după ei.

La un moment dat s-au despărțit și am văzut că unul dintre ei s-a ascuns, strecurîndu-se după un brad doborît. M-am repezit după el și l-am găsit ghemuit între crengi ! Lac de sudoare și rîzînd, m-am repezit la el și l-am prins. El a încercat să scape și a ridicat capul în sus și ochii îi erau sălbatici și speriați, iar gura îi era strîmbată de un rînjet răutăcios. Avea părul roșu și scurt, iar fața îi era plină de cicatrice mici și murdare. Avea trupul aproape gol, purtînd pe el doar o cămășoaie de lînă, zdrențuită — și sta așa, tremurînd, încît mi se părea că am prins o sălbăticiune.

Îmi părea cam ciudat, însă nu i-am dat drumul — negîndind nimic rău despre el. Cînd a vrut s-o zbughească, i-am pus genunchiul în piept şi am rîs, spunîndu-i că nu poate scăpa. A rămas liniştit, uitîndu-se la mine fără să spună nimic. Dar după o clipă mi-am dat seama că ne împrietenisem şi că nu va fugi. Atunci i-am dat drumul şi am plecat amîndoi alături, însă am observat că mă supraveghea tot timpul. Celălalt copil a ieşit şi el din ascunzătoare ; era soră-sa. Băiatul i-a şoptit ceva iar ea îl asculta cu ochi măriţi pe chipul ei palid şi speriat. Dar cînd m-am apropiat, n-au mai fugit.

S-au jucat cu plăcere, o dată ce se porniseră, pitindu-se prin cîte o ascunzătoare pe care o cunoşteau foarte bine de mai nainte, alergînd repede la alta cînd îi găseam. Pămîntul era aproape neted, cu ceva stînci mari şi cu trunchiuri de copac doborîte, iar copiii se vedea bine că se simţeau peste tot ca la ei acasă. Uneori nici n-aş mai fi ştiut unde sînt dacă nu-i auzeam. Niciodată nu mai văzusem copii jucîndu-se atît de tăcuţi. Erau sprinteni şi se strecurau ca nişte nevăstuici, nefăcînd aproape nici un zgomot. Nu-mi vorbeau de loc, însă ne descurcam bine, cel puţin aşa gîndeam eu. În timpul jocului se opreau cîteodată, se ghemuiau unul într-altul şi se uitau ţintă la mine.

Am petrecut multă vreme aşa pînă ce s-a auzit un strigăt din pădure. Ei s-au uitat repede unul la altul şi îndată au rupt-o la fugă. Am strigat după ei ca să ne mai întîlnim a doua zi, dar nici n-au întors capetele, le-am auzit doar lipăitul picioarelor pe cărare.

Cînd am ajuns acasă, n-am găsit pe nimeni. Iar curînd, cînd s-a înapoiat mama, nu i-am spus nimic despre plimbarea mea şi despre ceea ce se întîmplase. Nu ştiu cum — dar parcă era un secret al meu.

A doua zi, mama s-a dus iarăşi cu hrană la cosaşi ; iar cînd am rămas singur, am plecat din nou să-mi întîlnesc prietenii. Erau tot timizi, cel puţin la început, şi nu se putea vedea dacă se bucură sau nu că am venit. Dar se aflau acolo la aceeaşi oră, ca şi cum m-ar fi aşteptat. Ne-am jucat din nou, asudînd leoarcă în timpul jocului nostru tăcut — pentru că nici eu nu chiuiam şi nu ţipam, cum aş fi făcut cu siguranţă în împrejurări asemănătoare, dar acum nici ei nu o făceau. Mi se părea că ne cunoaştem din totdeauna. De data asta am înaintat în pădure pînă la un luminiş şi am zărit o căsuţă aşezată lîngă peretele muntelui care atîrna pe deasupra ei. Era cenuşie şi cam sumbră şi nu ne-am dus pînă acolo.

Mama se întorsese acasă înaintea mea şi m-a întrebat mirată pe unde am umblat. I-am spus că am fost să mă plimb prin pădure.

De atunci m-am dus mereu, în fiecare zi. Acasă erau toţi atît de ocupaţi cu fînul, încît fusesem lăsat cam de capul meu şi puteam uşor pleca. Copiii veneau un pic în întîmpinarea mea şi nu mai păreau atît de timizi cu mine.

Mi-ar fi plăcut să văd cum arată mai îndeaproape casa în care locuiau, dar ei se purtau aşa fel de parcă n-ar fi vrut să mi-o arate. Lor li se părea că-i mai bine să stăm acolo unde stam de obicei. Dar într-o zi mi-am luat

inima în dinți și am îndrăznit să merg spre casă — și ei s-au luat după mine, un pic mai în urma mea. Era o casă obișnuită, dar nu avea nici grădină, nici bătătură în jur, dealul era gol și nelucrat, dînd impresia de pustiu. Ușa era vraiște și, cînd copiii m-au ajuns din urmă, am intrat toți ușurel în casă. Era aproape întuneric și mirosea a aer închis. O femeie veni în întîmpinarea noastră, fără să ne dea bineţe. Avea ochi duri și privea tot timpul la mine, fără să scoată o vorbă — și, nu știu de ce, mi se părea că are ceva rău în priviri. Pe obraz îi atîrnau șuvițe de păr și gura mare, palidă, era plină de ură și de dispreț. Însă, de fapt, nu mă gîndeam prea mult că arăta așa. Mă gîndeam doar că e mama lor. Pe urmă am început să mă uit prin cameră.

— Cum a ajuns aici ? îi întrebă pe copii.

— S-a jucat cu noi în pădure, au răspuns ei cam neliniștiți.

Ea se uită mirată la mine și apoi mă privi ceva mai blînd, după cum mi s-a părut — dacă nu cumva începusem să mă învăț cu ea. Mi s-a părut chiar, la un moment dat, că seamănă cu fiica ei, așa cum îmi apăruse prima oară printre copaci, cu ochii ei larg deschiși.

Trecu cîtăva vreme pînă m-am deprins cu semiîntunericul dinăuntru. Nu știu de ce — dar mi se părea ceva straniu. Nu era rău față de ceea ce aveam noi, totuși... Parcă nu te simțeai la fel. Și fiecare casă are mirosul ei ; aici era greoi și apăsător, ceva rece și stătut, poate că unde se sprijinea de peretele muntelui.

Am dat ocol camerei — şi simţeam ceva ciudat.

Într-un colţ, aproape ascunsă, atîrna un fel de sabie mare, lată şi dreaptă, cu tăiş pe amîndouă părţile ; pe ea era o imagine a Maicii Domnului cu pruncul Isus şi tot felul de inscripţii şi semne stranii. M-am dus să mă uit mai de aproape ; niciodată nu mai văzusem aşa ceva pînă atunci — şi nu m-am putut opri să pun degetul pe ea. Deodată am auzit un oftat adînc şi cineva hohotind de plîns.

— Cine plînge ? am întrebat eu.

— Plînge ?... Nimeni nu plînge aici, a răspuns mama copiilor.

Se uită la mine şi privirea i se schimbă cu totul.

— Vino ! îmi spuse ea şi, luîndu-mă de mînă, mă duse înapoi, la sabie, punîndu-mă s-o mai ating o dată.

Atunci am auzit iarăşi oftatul acela adînc şi parcă cineva care hohotea de plîns se auzea limpede.

— Sabia ! a strigat ea trăgîndu-mă înapoi. În sabie e !

Mi-a dat drumul şi s-a întors. S-a dus la plită şi a mestecat ceva într-o oală care era pe foc.

— Al cui eşti tu ? m-a întrebat ea după o clipă, ştergîndu-se la gură ca şi cum ar fi avut ceva pe buze, după cum mi s-a părut mie cînd m-a întrebat asta.

I-am răspuns că eram al lui Kristoffer din Våla, pentru că aşa îl chema pe tata.

— Aha...

Copiii parcă înlemniseră, privind țintă, cu ochi sălbatici și înspăimîntați.

Ea își văzu înainte de treabă. Dar cînd isprăvi, trase un scăunel spre ea și mă luă pe genunchi. Mă mîngîie pe cap.

— Așa, deci... zise ea, uitîndu-se lung de tot la mine... Ar fi mai bine să merg cu tine pînă la ai tăi, adause apoi.

Se aranjă puțin, își puse altă fustă și o pălărie ciudată, cum nu mai văzusem niciodată. Pornirăm la drum.

— Pe-aici v-ați jucat, nu? mă întrebă ea cînd ajunserăm în pădure. Mi-a mai spus cîte ceva în timp ce mergeam. Cînd și-a dat seama că sînt speriat, m-a luat de mînă.

Eu nu pricepeam nimic și nu îndrăzneam să întreb.

Cînd am ajuns pe dealul unde era casa noastră, mama a ieșit ca o furtună din tindă — și era albă ca varul, cum nu o mai văzusem niciodată pînă atunci.

— Ce-ai făcut cu copilul meu? Dă-i drumu, n-auzi? Dă-i drumu, spurcăciune!

Ea îmi dădu imediat drumul, cu chipul plin de mînie — și arăta ca o fiară hăituită.

— Ce-ai făcut cu copilul meu?

— A fost pe la noi...

— L-ai ademenit în casa ta spurcată! strigă mama.

— De loc. Singur a venit, dacă vrei să știi. Și cînd s-a apropiat de sabie și a atins-o, s-au auzit din ea un oftat și plînsete.

Mama se uita la mine nesigur, ezitînd, cu ochii înspăimîntați.

— Poate știi ce înseamnă asta, așa aș crede.
— Nu, nu știu.
— Că într-o zi va muri de sabia călăului.

Mama scoase un țipăt înăbușit și se uită la mine, albă ca varul, cu buzele palide, dar nu răspunse nimic.

— Credeam că s-ar cădea să-ți spun, dar văd că te-ai înfuriat, în loc să... Ia-ți potaia de plod și să știi că n-ai să mai auzi de noi înainte de-a sosi ceasul acela, dacă așa ți-a fost voia!

Se întoarse furioasă și plecă.

Mama întinse brațele spre mine, mă strînse la piept, mă sărută — dar privirea îi era fixă și străină. După ce mă băgă în casă, ieși repede pe ușă — și am zărit-o fugind pe cîmp și strigînd.

S-a întors acasă cu tata — și amîndoi erau tăcuți și copleșiți. Țin minte că stam la fereastră și-i vedeam cum vin pe marginea ogorului.

Nici unul nu-mi spuse nici o vorbă. Mama începu să trebăluiască pe lîngă plită. Tata se plimba prin odaie — nu se așezase, ca de obicei. Chipul său slab era țeapăn și nemișcat, ca neînsuflețit. Iar cînd mama ieși să aducă apă, tata mă trase în fața lui, se uită în ochii mei cu o privire temătoare și cercetătoare, pe urmă își întoarse privirea. Părinții nu vorbeau nici între ei. După un timp, tata ieși pe afară, se urcă pe deal, fără să facă ceva anume și stătu așa, privind în gol.

Au fost timpuri întunecate și apăsătoare. Rămîneam singur toată ziua, nimeni nu se interesa de mine. Și nimic nu mai era ca înainte, nici măcar pajiștea de pe colină, deși era soare și

vreme bună. Am încercat să mă joc un pic, dar parcă nu mergea de loc. Cînd dădeau cu ochii de mine, copiii treceau fără să-mi spună nimic. Parcă nici nu m-ar fi cunoscut. Iar seara, cînd mă culca, mama mă strîngea în brațe așa de tare că abia mai puteam răsufla.

Nu înțelegeam de ce totul era atît de trist și de schimbat. Nici cînd mi se întîmpla, cîteodată, să am o bucurie, nu era ca mai înainte. Toată gospodăria părea pustie și tăcută, pentru că toată lumea tăcea. Doar uneori, cînd li se părea că sînt undeva, în altă parte, îi auzeam șoptind. Nu știam ce anume făcusem, însă era ceva groaznic, încît le era greu să se uite la mine. Am încercat să mă ocup cu ceva și să mă țin cît mai departe de ei, înțelegînd că asta e dorința lor.

Mama se scofîlcise în obraji și nu mînca mai nimic. În fiece dimineață o vedeam plînsă. Îmi aduc aminte că m-am dus în spatele grajdului și am început să-mi fac o casă doar pentru mine, din pietre mici.

În sfîrșit, într-o zi m-a chemat mama. Era și tata acolo. Cînd am venit, m-a luat de mînă și am pornit spre pădure. Tata sta și se uita după noi. Cînd am văzut că o ia pe poteca pe care mergeam eu, atunci, pentru prima oară mi s-a făcut de-a binelea frică. Dar totul era, oricum, atît de trist încît m-am gîndit că nimic mai rău nu s-ar putea întîmpla și m-am ținut după ea. M-am strîns de ea și am încercat să merg pe cărarea aceea cu pietre și rădăcini, făcîndu-i loc ca să poată umbla ea mai lesne.

Obrazul i se subțiase atît de mult, încît abia puteai s-o mai recunoști.

Cînd ne-am apropiat și am început să urcăm spre casă, mama s-a cutremurat. I-am strîns mîna cît am putut, ca să nu mai fie atît de necăjită.

În afară de copii și de femeie, de data asta mai era și un bărbat înăuntru. Era zdravăn și puternic la trup, iar chipul său cu buze groase, puternice și răsfrînte, era plin de cicatrici mari ; avea o expresie crudă și sălbatică ; ochii îi erau întunecați, cu vinișoare de sînge și complet gălbui. Niciodată nu văzusem om care să mă înspăimînte atît.

Nimeni nu dădu bună ziua. Femeia se duse la plită și răscoli focul atît de violent încît săriră scîntei. Bărbatul, care la început ne aruncase o privire, se întoarse acum cu spatele.

Mama se oprise în prag și începu umil să-i roage ceva — ceva care mă privea pe mine, după cîte am înțeles ; n-am deslușit însă prea bine ce anume le cerea. Mereu le tot spunea că ar fi un mijloc, că totul ar depinde doar de bunăvoința lor.

Nimeni nu răspundea nimic.

Mama arăta atît de nefericită și de jalnică stînd acolo, în picioare, încît mi se părea că nimic nu i se poate refuza. Dar ei nu-i aruncau nici măcar o privire. Ca și cum nici n-am fi fost de față.

Doar mama vorbea tot timpul, din ce în ce mai mișcător și mai rugător, cu vocea mată și desperată. E mare păcat cu ea, zicea mama,

pentru că eu sînt singurul ei copil — și lacrimile îi umpleau ochii.

La urmă se opri și plînse tăcut — și așa, toate vorbele nu folosiseră la nimic.

Mie mi se părea totul atît de groaznic, încît nu mai știam ce să fac ; m-am dus lîngă copiii care se ghemuiseră într-un colț. Ne uitam înspăimîntați unul la altul. Pînă la urmă, ne-am așezat pe banca de lîngă perete ; eram atît de epuizați, încît nu mai aveam putere să ne ținem în picioare.

Un timp am stat așa, în tăcerea aceea îngrozitoare. Deodată am auzit glasul bărbatului și am tresărit. S-a uitat la noi și mi s-a adresat mie :

— Haidem ! a zis.

Tremurînd, m-am strecurat spre dînsul și cînd a ieșit afară n-am îndrăznit decît să mă țin după el. Mama a ieșit de asemeni. Femeia s-a întors spre ea. Ptiu ! a scuipat ea după mama.

Bărbatul și cu mine am coborît împreună, doar noi, cărarea care ducea la o pădurice de mesteacăn de lîngă casă. Era straniu să mergi cu el — și eu mă țineam un pic mai la o parte tot timpul. Totuși, ne-am cunoscut mai bine mergînd așa, alături. În pădurice era un izvor — poate că era al lor, pentru că am văzut acolo un căuș. Omul s-a lăsat în genunchi lîngă izvor și și-a umplut pumnii cu apă limpede.

— Bea ! mi-a zis.

Nu era greu de văzut că nu-mi voia răul. Am făcut bucuros ceea ce mi-a spus — și nu mi-era de loc frică. Ai fi putut crede că va arăta mai fioros de aproape, dar nu era de loc

așa, părea mai blînd, mai asemănător cu oamenii obișnuiți. Mă privi cu ochii săi grei, cu vinișoare de sînge, și-mi aduc aminte că m-am gîndit că nici el nu pare de loc fericit. De trei ori mi-a poruncit să beau.

— Acum s-a dezlegat blestemul, zise el, pentru că ai băut din mîna mea. Nu trebuie să te mai temi. Și m-a mîngîiat un pic pe cap.

Parcă s-ar fi săvîrșit o minune !

El s-a ridicat și am făcut calea întoarsă. Soarele strălucea și păsărelele ciripeau în mesteăniș, mirosea a frunză și a scoarță de copac iar sus, lîngă căsuță, mă aștepta mama cu ochii strălucind de fericire, cînd ne zări venind mînă-n mînă. Mă luă în brațe și mă sărută.

— Dumnezeu să te binecuvînteze ! îi spuse ea călăului, însă acesta se mulțumi doar să-i întoarcă spatele.

Ne-am întors fericiți acasă.

— Da, da, au zis comesenii după ce s-a terminat povestirea.

— Așa-i, vezi bine.

— Sigur, sigur, ciudat să ai a face cu Necuratul ; cine-ar putea zice altfel ?

— Asta vine cam așa, ca și cum ar putea avea și ceva bun într-însul.

— Chiar așa.

— Și ce putere are ! Poate să lege și să dezlege, după cum se vede.

— Păi !

— Ciudat lucru, n-am ce spune !

— Cred că maică-ta ar fi putut cere iertare nevestei călăului pentru că i-a vorbit așa de urît.

— Aşa zic şi eu, ea însă n-a făcut-o, oricum.
— Ei, ei...
Oamenii au căzut pe gînduri o clipă. Pe urmă au mai tras o duşcă şi s-au şters la gură.
— De, călăul poate fi şi bun. Se zice că a ajutat pe bolnavi, pe nenorociţi şi oameni loviţi de năpastă, cînd toate leacurile nu erau bune la nimic.
— Da. Şi că suferă şi el, şi asta-i adevărat. Şi lui îi vine greu să-şi facă meseria. Se ştie doar că întotdeauna cere iertare condamnatului înainte de a-i lua viaţa.
— Desigur, doar nu-i mîniat pe cel care-l omoară ! Poate că-i cel mai bun prieten al său, am văzut eu.
— Bun prieten, da ! I-am văzut o dată că se ţineau pe după gît cînd au venit !
— Nu mai spune !
— Da, erau atît de beţi amîndoi încît abia mai puteau umbla ; băuseră cît încăpuse în ei, dacă nu şi mai mult, şi uite-aşa se clătinau pe picioare mergînd spre locul execuţiei. Nu prea se deosebeau mult, însă cred că, oricum, călăul era mai beat. Ho ! a făcut el cînd i-a tăiat capul.
Au rîs şi au mai băut un pic.
— Aşadar, tu trebuie să mori de mîna călăului ! Da, da, asta se poate întîmpla oricui.
— De bună seamă.
— Dar să aibă el puterea asta ! E aproape o minune ce ne-ai spus. Dacă nu te-ar fi dezlegat, ai fi fost pierdut.

— Chiar şi face minuni, te cred! E mai al dracului decît orice sfînt în treburi de-astea!

— În orice caz, sfinţii şi sfînta Fecioară fac cele mai mari minuni.

— Da Isus Cristos, care ne-a răscumpărat de toate păcatele?

— Asta se înţelege de la sine, măi ţărane, da n-are a face cu ce vorbim noi acum. Noi vorbeam de meşterul călău, dacă nu mă-nşel.

— Are, are o putere în el. Şi e o putere a răului, asta-i sigur.

— Dar de unde-şi trage puterea? De la Necuratul, asta-i! Şi de aceea oamenii se înnebunesc după el. Se înnebunesc mai mult decît după orice pe lumea asta, mai mult decît după cuvîntul Domnului şi după cele sfinte.

— Dar cel pe care l-a ajutat e aici.

— Este, n-am ce zice!

— O fi!

— Poate că un preot n-ar fi putut să facă nimic.

— Niciodată n-ar fi putut, pentru că Necuratul era amestecat acolo, pentru că era în puterea lui.

— Păi, toate astea erau lucrări diavoleşti!

— Cum?...

— N-aţi auzit? Cînd maică-sa i-a zis: „Dumnezeu să te binecuvînteze“, călăul i-a întors spatele.

— Ptiu!...

— Să bem, ce dracu! Să lăsăm neroziile astea!

— Să vină berea !... Bere, bere am zis ! Da să fie tare !

— S-o scoată acuma din butoi !... Hei ! nu din ăla cu degetul de hoț... E adevărat că ați pus în bere un deget de hoț ?

Servitoarea se îngălbeni și negă cu capul, bîiguind ceva.

— Tot satul știe c-ați pus ! Hai, adă ! Dracu s-o ia, bună și tare să fie ! Ho ! cum zicea ăla.

— Mai încet cu „ho" ! Bine că mai ai gît, ca să ai ce uda !

— Păi, să ne veselim, cît mai e timp !

— Dracu însuși a făcut băutura asta ; se vede după gust.

— Îhî, aici e cuibul dracului, dar au cea mai bună bere !

Beau. Se întind cu coatele pe masă.

— Mă întreb, zise cîrpaciul, dacă mîine dimineață va fi vreo execuție, sau ce-o fi ?

— De !...

— Te pomenești...

— Am spus așa pentru că gîdele e gata de treabă. Văd că s-a înțolit cu costumul ăl roșu.

— Da... cam așa pare.

— Dar n-ați auzit despre cineva anume că va fi executat ?

— Nu.

— Nu face nimic. Auzim noi cînd o bate darabana.

— Hai să bem, moșule ! Ai să te usuci, dacă stai așa.

Băură.

Intră un tînăr urmat de două femei.

— Ia te uită colo, au venit și curvele.

— Păi, unde-i meșterul călău, se strîng și oamenii lui.

— Aprinde lumînarea, să-ți vedem și noi tîrfele, mă băiete !

— Au mutre drăguțe, sînt de la tractir ?

— Vezi bine.

— Nu vreți să stați aici, cu călăul ? Nu îndrăzniți, hai ?

— He, he !... îl cunoașteți poate prea bine.

— Ascultați, fetelor, ați trecut pe la spînzurătoare ! E unul atîrnat acolo și i-au furat toate hainele de pe el azi-noapte, de n-a mai rămas nici fir de ață pe el, așa că se poate vedea toată lucrarea minunată a Domnului... Ce mai... vedeți voi și așa destule de-astea ! Da, da, toate muierile merg în pelerinaj acolo încă din zori, ca să vadă comedia, cică desagii spînzuraților sînt grozavi, ce mai, așa se zice... De ce vă hliziți ? Luați bine seama la călău !

— Nu v-a bătut la stîlp niciodată ?

— Au avut ele parte de asta, și stîlpul li se potrivea de parcă erau la ele acasă.

— Într-o zi o să vă ia la goană cu pietre din tîrg și va trebui să vă sfîrîie călcîiele ca să scăpați cu fundul nevătămat.

Una dintre femei se întoarse spre ei :

— Tacă-ți fleoanca, măcelare, mai bine te-ai duce acasă, la muierea ta, care se întinde cu bărbații cît și noi, ba chiar și aseară a venit la casa noastră să se curvăsărească, pentru că la ea acasă e prea prost servită, așa zicea.

— Ia nu vă luați nasul la purtare. Și dacă vă închipuiți că-mi spuneți vreo noutate, vă înșelați, pentru că știu și eu pe unde umblă nevastă-mea. Da las' c-am s-o jupoi de vie!

— Crezi că ajută la ceva?

— O omor!

— Atunci chiar c-are să-i pară bine, o să se curvăsărească chiar cu dracu gol!

Omul mormăi ceva, ceilalți rîseră de el.

— Vezi că pe muierile astea n-ai cum să le pedepsești, nici pe lumea asta, nici pe ailaltă.

— Da li se întîmplă și lor să fie arse, înecate sau tăiate cu securea ca și noi, ceilalți, mi se pare.

— Păi, călăul n-are nici un fel de milă față de ele.

— Asta-i!

— Și s-au văzut mulți călăi care preferă să aibă a face cu femei.

— Da, zău așa!

— E mai gingaș decît să ai a face cu niște bădărani de bărbați, se-nțelege.

— Cred și eu!

— N-am spus că le place. Nu întotdeauna. Eu am fost de față o dată cînd n-a putut s-o lovească.

— Cum așa?

— Bine, n-a putut s-o lovească pentru că i-a căzut cu tronc la inimă, acolo, la locul execuției.

— Nu mai spune!

— Și pe urmă?

— Toată lumea văzuse bine că se îndrăgostise de ea. Stă gîdele de se uită la ea și nu mai avea putere nici să ridice securea ! Era tare frumoasă, nimic de zis ; țin minte că avea un păr lung, negru și ochi primejdioși, dulci și înspăimîntați de moarte, umezi ca ochii de jivină, iar chipul parcă i-l văd și-acuma în fața ochilor, atît era de frumos și de ales. Nimeni n-o cunoștea bine, era o femeie străină, venită de curînd în oraș și nimeni n-o văzuse mai înainte. Nu, nu-i de mirare că i-a căzut cu tronc așa repede. El se făcuse galben ca ceara și-i tremura mîna. „Nu pot", a zis el așa de tare, încît cei din apropiere l-au putut bine auzi.

— Da ? Ia te uită !

— Lucru de mirare, ce mai ! Iar cînd oamenii au văzut dragostea din ochii lui, s-au muiat și au început să șușotească între ei, se vedea că li-e milă de el.

— Lesne de înțeles !

— Da. Și după ce a stat așa o clipă, a lăsat securea și i-a întins mîna. Și atunci s-au umplut și ochii ei de lacrimi, ca și cum dragostea ar fi avut putere și asupra ei, ceea ce nu era de mirare, dacă te gîndești ce făcuse el, acolo, unde se afla, cînd ar fi trebuit să fie călăul ei doară.

— Ei !

— Și cum s-au sfîrșit toate ?

— Păi, el s-a dus în fața judecătorului, împreună cu toată lumea și i-a spus că vrea s-o ia de nevastă — se știe că se poate da iertare, dacă așa vor ei. Iar poporul a cerut îndurare. Și atît lumea, cît și judecătorul, s-au gîndit cu toții că astă minunată putere a dragostei chiar

la locul execuției era un semn limpede — și mulți au plîns. Așa a rămas. Preotul i-a binecuvîntat și s-au văzut cununați.

— Dar ea a trebuit să fie însemnată cu fierul roșu de călău, că așa cere legea, și osînda trebuia să-și primească partea ei. Dar s-a ales doar cu atîta, după cum ați văzut.

— Mare minunăție !

— Da, așa s-a întîmplat.

— Și pe urmă ce a mai fost ? A putut ieși ceva bun din asta ?

— Da. Au trăit ca cei mai fericiți oameni acolo, în casa călăului, asta o spuneau și-o mărturiseau toți vecinii. Niciodată nu avuseseră un asemenea călău, ziceau ei, pentru că dragostea îl schimbase, așa cred ; nu mai era ca înainte, și se ducea altă viață acolo în casă decît pînă atunci, cînd veneau la el, se înțelege, tot felul de lepădături. I-am văzut împreună de mai multe ori, cînd se aștepta un copil, și arătau ca toți îndrăgostiții, iar dînsa era tot atît de frumoasă, deși trebuia să poarte boneta infamantă a nevestei călăului și semnul acela urît pe frunte, se-nțelege, însă, cum vă spusei, era tare frumoasă.

Cînd sta să nască, au vrut să caute o moașă, ca toată lumea, pentru că se bucurau să aibă un copil, la fel cu toată lumea, cel puțin așa se spune. Dar n-au găsit, pe cîte țin eu minte și s-au dus după o femeie care locuia peste drum de mine și au vrut s-o aducă cu orice preț, pentru că le era teamă c-ar putea merge greu nașterea, însă femeia aceea n-a vrut să vină în

ruptul capului, și nici alta, se-nțelege, pentru că nu era vorba de oameni buni, oricum.

— Nu mi se pare de loc că a fost faptă creștinească să-i refuze.

— Dar înseamnă să te spurci, pricepi, și pe urmă să te duci să slobozi o femeie cinstită!

— Da, sigur.

— Ei, și se vede treaba că femeia se afla singură, pentru că el s-o fi întîmplat să nu fie acolo cînd i-a venit ceasul, așa, pe neașteptate i-a venit, și poate că n-a mers tocmai bine, nimeni nu știe prea bine cum s-a întîmplat, însă ea a recunoscut la judecată că și-a sugrumat copilul.

— Tiii, ce spui?... Așa a făcut?

— Cum a putut face asta?

— Spunea că atunci cînd l-a născut, după ce a mai prins putere ca să se ocupe un pic de copil și să-i șteargă sîngele de pe chip, a văzut că avea un semn din naștere pe obraz; era o spînzurătoare. Ea fusese arsă cu fierul și tocmai era însărcinată cînd au ars-o și au căznit-o, așa zicea. Și nu voia ca pruncul să mai trăiască pe lumea asta, așa spunea, ca să poarte semnul acela, că ea îl iubise prea mult, și multe altele, vorbea cam fără șir, după cum am auzit, fusese născută pentru nelegiuiri, săraca, era limpede asta.

— Păcat de ea, ce să zic.

— Așa zic și eu.

— Ei, și-atunci a fost condamnată să fie îngropată de vie, pentru că acuma nu avea pe conștiință o crimă măruntă și el însuși a trebuit

s-o acopere cu pămînt. Am fost şi eu de faţă şi am văzut că lui nu-i venea de loc uşor, bineînţeles, că doar mereu o iubise, asta-i sigur, chiar dacă n-o mai putea iubi acuma, după grozăvenia pe care o făptuise. Sta şi privea trupul ei frumos cum dispărea sub lopeţile de pămînt, iar cu capul a întîrziat cît a putut de mult. Ea n-a scos nici un cuvînt tot timpul şi poate că-şi luaseră rămas bun mai înainte, după cum aş crede, şi ea se uita la el cu chipul plin de dragoste. Cînd, la urmă, a fost silit să arunce pămînt şi peste faţă, s-a întors cu spatele. De, nu-i venea uşor. Dar a trebuit s-o facă, pentru că aşa era pedeapsa.

Se zice că el s-a dus noaptea tîrziu şi a încercat s-o dezgroape, poate că o mai găsea în viaţă, însă astea-s doar vorbe, trebuie să fi priceput el că femeia nu mai putea fi în viaţă.

— De altfel, curînd după asta a plecat din ţinutul nostru şi nimeni nu ştie ce s-a mai ales de dînsul.

— Ascultă-mă pe mine. Era păcat de ei !

— Însă ar fi putut să-şi dea seama că niciodată nu va merge treaba şi copilul va trebui să fie însemnat, ca şi ei.

— Nici nu-i de mirare că avea semnul spînzurătorii.

— Aşa se şi cade.

— Păi sigur.

— Asta-i. Nu poţi scăpa. Nici vorbă.

— Aşa că pînă la urmă tot el i-a fost călăul.

— Da, el a fost.

— Ei, aşa le-a fost scris.

De afară, în fața ușii se aud zgomote și țipete — și intră un bărbat, aproape prăbușindu-se, urlînd la cineva din întuneric care venea după el și amenințîndu-l cu ciotul unei mîini tăiate :

— Asta-i minciună, țărănoi blestemat ! Tu singur ai numărat doar și așa era, ce mai !

— Da-n zarurile tale era plumb, pungașule !

— Era pe dracu ! Zi tu, măcelare, era, hai ?

— Da de unde, de unde să fie ? răspunse un băietan care se ținea aproape de omul cu mîna tăiată.

— Blestematul ăsta de băiat e amestecat în pungășiile tale și măsluiește pentru tine, ciungule, pentru că tu nu mai poți ține în mînă nici cărțile, nici nimic ! Erau însemnate, mă, însemnate, altfel niciodată n-ai fi putut să cîștigi tot !

— Tacă-ți fleoanca, țărănoiule !

Ciungul se așeză la o masă, privind pe furiș în jurul său. Cînd îl zări pe călău, făcu o strîmbătură. Era slab, cu obrajii supți, însă privirea îi strălucea. Băietanul se ghemui lîngă el pe bancă.

— He, he, să știi că lui Lasse i-a venit rîndul !

— Nu simți că te strînge din spate cînd stai lîngă călău, Lasse ?

— Nu mai vorbi ca un porc, mă !

Ciungul se strecură încetișor pînă la capătul cel mai îndepărtat al mesei. Băiatul, după el.

— Tot acolo ajungi, afurisitule, strigă țăranul. Curînd are să-ți ia tot ce mai ai.

— Da, da, acuma n-a mai rămas decît spînzurătoarea, Lasse. Nu mai are ce să-ţi ia.

— Torni şi tu la prostii, pentru că altceva nu mai ştii. Nu mă spînzură nimeni pe mine!

— De, cine ştie!

— Ce tot spui?...

Ciungul se trase mai aproape, ridicînd din umeri.

— Bere! strigă el servitoarei care se grăbi să i-o aducă. Băiatul îi duse halba la gură şi Lasse trase o duşcă bună. După ce-şi mai trase sufletul, băiatul îi dădu din nou.

— Te-am înşelat, hai?... Se întoarse încet către ţăranul care se aşezase lîngă uşă.

— Da, aşa-i!

— Crezi tu că am eu nevoie să te înşel ca să-ţi fur banii tăi nenorociţi de ţăranoi prăpădit? Se rostogolesc singuri în buzunarul meu pentru că nu pot suferi putoarea nădragilor tăi.

— Tacă-ţi gura, mă!

Toţi rîdeau de ţăranul care nu reuşea să găsească nici o batjocură mai tare.

— Află, mă, că Lasse n-are nevoie să însemne cărţile sau să umble cu plumb, dacă aşa vrea el.

— E mai şmecher ca tine, mă, şi dacă te pui cu el, te striveşte, mă ţărane.

— Ştie aceleaşi hoţii ca şi ceilalţi. Eu nu pricep, mă, cum te-ai mai putut descurca, Lasse, după ce te-au aranjat aşa bine.

— Ei! Nu-ţi face tu grija asta. Se descurcă el, Lasse!

— Asta-i sigur!...

— Îmi aduc aminte cînd mi-au tăiat degetele... eram ca ăsta de lîngă mine, zise el arătîndu-l pe băietan, și le-au bătut în cuie pe stîlp. He! Eu însumi am început să rîd cînd le-am văzut acolo! Ha, ha, ha! „Uite degetele tale de hoț", ziceau ăia. Eu însă rîdeam și le spuneam că nu face nimic. Totdeauna se descurcă el, Lasse. Și chiar așa a și făcut!

Clipi tare de cîteva ori și-și boți obrazul. Împinse pe băiat cu ciotul mîinii, ca să-i mai dea bere. Și acesta se grăbi cu halba. Băiatul avea un obraz mic și vioi, iar ochii îi umblau în toate părțile. Era atent la tot ce se petrecea în jurul său.

— Ehei, dar cînd au început să-ți taie mîinile, s-a schimbat socoteala.

— E, parcă mi-a păsat mie! E!

Se șterse de bere la gură cu ciotul.

Cîrpaciul de la celălalt capăt al mesei se aplecă înainte și șopti ațîțat:

— Să știți că are la el mătrăgună!

— Ei, tot aia, zise Lasse, tare și răspicat. Nu vă speriați pentru mine. Am și băiatul aici. E iute de mînă.

— Te cred!

Băiatul clipi din ochi, mulțumit de laudă.

— Ăsta-i fiul tău, Lasse?

— Pe cinstea mea, nu prea știu, dar cam așa aș zice, pentru că prea-mi seamănă.

— Cum nu știi, mă?

— Nu. În orice caz, tîrfa de Hanna e mă-sa, dar a părăsit-o, pentru că nu primea de la ea decît bătăi și niciodată de mîncare și a venit la

mine să-l învăţ un pic ce trebuie să ştie ca să se descurce pe lume. E aşa de silitor cum n-aţi văzut voi niciodată... Sînt eu taică-tu, Jocke?

— Ei, mi-e totuna! rînji băiatul.

— Da, ai dreptate. Să nu mai vorbim de asta. Da-i bine la mine, hai? Ce zici, Jocke?

— Da! rînji băiatul.

— Nu te descurci tu cu mucosul ăsta. N-ai să mă faci să cred asta.

— Aşa?

— Aha!...

— Ai tu puteri mai mari care te ajută!

— Vrei să spui care anume?

— De unde să ştiu eu!

— Te cred... Atunci la ce-ţi tot baţi gura de pomană?

Au tăcut o clipă. Pe urmă şi-au tras cănile de bere lîngă ei şi au băut.

— Dar nici că ai mătrăgună nu-i adevărat?

— Ei, vorbe...

— Şi cum ai reuşit s-o smulgi din pămînt, aşa, ciung cum eşti?

Aruncă priviri strălucitoare în semiîntuneric şi-şi contractă obrazul slab.

— Lasse ar face şi altele, mai grozave, dacă ar fi nevoie.

— Cred şi eu!

— Dar ca s-o scoţi de sub spînzurătoare, nu-i chiar aşa de uşor. Şi fără nici o mînă.

— Păi! Şi se ştie că moartea te-nhaţă dacă se aude vreun strigăt.

Traseră toţi cu coada ochiului la ciung. El scutură o dată capul şi tresări de cîteva ori.

— Are şi aia şi mai are şi alte alea, ştiu eu ce spun! Cred că tu ţi-ai vîndut sufletul Necuratului încă de multă vreme, Lasse!

— Asta-i sigur!

— N-am spus eu?

— L-aţi auzit?

— Dar strigoii nu te strîng în braţe noaptea?

— Ei... Nu cînd eşti aşa bun prieten cu dracu. Poţi dormi liniştit ca un prunc.

— Te mai şi lauzi, Lasse!

— Da, da! Le mai umfli! N-ai fi avut nevoie să umbli prin lume aşa, schilodit!

— Meşterul călău te-a aranjat aşa de bine de parcă ar fi crezut că eşti proprietatea lui şi nu a dracului!

Rîseră de glumele lor. Ochii lui arzători le aruncau săgeţi de ură.

— Şi ce-mi pasă!

— Chiar de loc!

— Te-a aranjat ca orice hrană de călău!

— Ei, şi? Tot nu l-au isprăvit de tot pe Lasse!

Vorbea cu voce stridentă, uitîndu-se urît la ei.

— Încă nu! Asta nu-i chiar atît de uşor, ascultaţi-mă pe mine!

— O fi! În orice caz, au început-o bine!

— N-au ei puterea asta să termine cu mine! strigă el, ridicîndu-se în picioare. Asta-i! N-au putere! Nu stă în puterea omenească s-o facă, află de la mine!

— Nu mai spune! Au făcut ei şi mai rău!

— Pentru nimic în lume! Ceea ce am eu, nici o putere de pe lume nu-mi poate lua! Şi băiatul ăsta o să mă moştenească!

— Ce? Ai şi avere de lăsat, Lasse? L-aţi auzit, oameni buni?

— Să ştiţi că am! Mult mai mult decît oricare dintre voi! Îi las moştenire mătrăguna şi tot iadul!

— Aşadar, ai mătrăgună?!

— Am, lua-te-ar dracu! Vrei s-o vezi?

— Nu, nu!

— O am colea, pe piept. E făcută ca un om şi cu ea poţi să şi furi şi să faci de toate, că toate îţi pică în mînă, chiar dacă n-ai de nici unele.

Rămaseră cu gura căscată. Priviră speriaţi la el.

— Cum ai putut să faci rost de ea, nenorocitule? Pe dealul spînzurătorii?

— Unde alta? Chiar sub spînzurătoare, acolo unde se îngroapă leşurile cînd le dă jos vîntul!

— Ai îndrăznit să te duci acolo? Noaptea?

— Sigur c-am îndrăznit! Dar e altceva decît să spui cu mămica „Tatăl nostru" cînd te culci. Tu n-ai fi îndrăznit!

— Nu, nu!...

— Oftau şi gemeau de te lua cu groază...

— Cine?

— Morţii, nu pricepi? Ieri au sărit la mine, cînd căutam! Aşa au făcut, zău! I-am izbit cît am putut şi să-i fi auzit ce se smiorcăiau şi se văitau ca nebunii cînd îi bate ajutorul de călău, ca să-i mai potolească! Era o zarvă şi-un urlet ca de pe ceea lume, credeam că-mi pierd minţile, şi nu puteam de loc să-i dau la o parte!... „Daţi-vă la o parte! urlam eu la nemernicii aceia de strigoi. La o parte, moroilor! Eu nu-s

mort, sînt viu și am nevoie de viață!" Pînă la urmă, am izbutit să-i țin ceva mai departe de mine. Și atunci am văzut-o, că crescuse chiar lîngă spînzurătoare, unde mai atîrnau încă Petter măcelaru și alți cîțiva. Am dat un pic la o parte pămîntul din jurul ei, cu ciotul, și pe urmă m-am lăsat jos lîngă ea și am scos-o cu dinții.

— Eee! Așa ai făcut?

— Da! Așa am făcut! Pentru asta folosesc și cîini, cei care nu îndrăznesc s-o facă singuri!

Privirile lor erau ațîțate și sălbatice.

— Și atunci a început să țipe! Țipa! Țipa, de-ți îngheța sîngele în vine!... Dar eu nu-mi băgasem nimic în urechi, cum fac nenorociții ăia lași! am îndurat totul pînă la capăt!... am tras, am tras de rădăcină!... mirosea a moarte, a sînge și a distrugere!... urlau și mugeau cei de pe ceea lume!... dar eu n-aveam nimic în urechi!... Trăgeam, trăgeam mereu!... pentru că *voiam s-o am!*

Se înfuriase ca un apucat. Ceilalți se traseră un pic înapoi.

— Iar cînd am reușit s-o smulg, a pîrîit și a bubuit în jurul meu groaznic!... s-a deschis iadul și-a ieșit sînge și leșuri... s-a crăpat întunericul și a curs foc peste lume!... spaimă și strigăte!... și totul ardea!... ca și cum iadul s-ar fi slobozit pe pămînt!... Am luat-o! Acuma-i a mea! Am țipat!

Se sculă în picioare și-și ridică brațele mutilate pe deasupra capului, ca o fantomă hidoasă și schiloadă, ochii de nebun parcă-i ieșeau din cap iar vocea pierduse orice expresie omenească.

— Am averi de lăsat moştenire, da! Am averi de lăsat! Lua-v-ar dracu!

Călăul sta nemişcat, privind grav şi îndelung, în bezna adîncă.

Se adunase puhoi de lume acolo, era un murmur şi-o vînzoleală grozavă, se auzeau glasuri, rîsete şi clinchet de pahare în semiobscuritatea sălii; globul din tavan se rotea încet, aruncînd o lumină incertă albastră-violet cu reflexe verzui; dansatorii alunecau pe parchet undeva prin mijloc şi se auzea vag muzica.

Dansul se prelungise în spaţiul dintre mese şi se întinsese în tot localul; femei în toalete decoltate atîrnau de bărbaţi cu ochii pe jumătate închişi, muzica îşi bubuia jazul.

O femeie frumoasă şi plinuţă întoarse capul peste umărul cavalerului său.

— Ia te uită, e şi călăul aici, zise. Vai, ce interesant!

Lumina rătăcea peste mulţime, mesele străluceau palide şi cadaverice, chelnerii alergau asudaţi printre murmure şi strigăte, dopurile sticlelor de şampanie pocneau.

Un domn gras, cu plastronul umflat, înaintă înclinîndu-se amabil.

— E o mare cinste pentru noi să-l vedem pe domnul călău printre noi, rosti el, frecîndu-şi mîinile politicos şi fixîndu-şi mai bine *pince-nez*-ul în faţa ochilor săi mici şi ascuţiţi.

Dansul se opri şi perechile se împrăştiară, aşezîndu-se surîzătoare pe la mese.

— Ştii că şi călăul e aici?

— Ei ! E aici ?
— Da, da, uite-l acolo !
— E şic, ce mai !
Un tînăr cu o figură energică şi copilăroasă înaintă în faţa lui şi luă poziţia de drepţi, cu braţul drept ridicat în sus.
— *Heil !* răcni el, rămînînd o clipă în poziţie de drepţi. Făcu o scurtă întoarcere, bătu iar din călcîie, apoi se întoarse la locul său.
Vorbeau, rîdeau ; un calic în zdrenţe dădu ocol meselor cu mîna-i slabă întinsă, pînă ce fu dat afară. „Fetele" şedeau pe la mese, savurîndu-şi băuturile.
— Ce impresionant de şic e în hainele alea roşii !
— Da, impresionant !
— Şi ce brutal pare !
— După mine, arată ca un codoş.
— O, nu, în nici un caz, trebuie să fii nebună ! E un bărbat într-adevăr „bine".
— De ce stă tot timpul cu fruntea în palme ?
— De unde să ştiu eu ?
— E şic.
— Da, da !
— Tu cum crezi că e cînd te culci cu călăul ?
— Înnebunitor, dragă, sînt sigură.
Muzica începu iarăşi, de data asta languros ; cînta altă orchestră. Perechile lunecau în lumina albăstrie, braţe mici se agăţau de umeri şi ochii se închideau lasciv.
— Mîine va fi ceva deosebit ?
— Nu ştiu sigur, dar se zice că vor executa o mulţime de oameni. Puţin îmi pasă, despre mine.

— Nu-i nici un rău în asta. Sînt destui oameni pe lume, oameni de ordine, oameni adevăraţi. În orice caz, cei mai buni vor fi la adăpost, se ştie bine.

— Desigur.

Un domn bătrîn, milităros, plescăind din buze şi mergînd cu pas ferm şi cadenţat trecu pe lîngă masa călăului.

— Excelent lucru ordinea, domnule călău! Poporul trebuie dresat ca să înveţe să-i placă ordinea.

— Ce-i asta? Am comandat sec şi ne-ai adus demi-sec! Ce-i porcăria asta!

— Scuzaţi, vă rog! Scuzaţi!

— Degeaba te scuzi! Ce serviciu, domnule! Şi acuma, să aşteptăm iar o veşnicie.

— Şi a şi destupat-o!

— S-o schimbe! Noi nu bem decît sec!

O burgheză bine hrănită, care fusese la toaletă, trecu legănîndu-se, iar cînd îl zări pe călău, bătu din palme.

— Ia te uită! Călău-i aici! Trebuie neapărat să-i spun lui Herbert!

Se duse şi-şi sprijini familiar mîna pe umărul călăului.

— Fiul meu cu siguranţă că va fi grozav de bucuros să facă cunoştinţă cu dumneavoastră. Are o mare admiraţie pentru cei care varsă sîngele, dragul de el!

Burgheza îşi îndreptă spinarea şi îi căută pe ai săi, privind matern în jur.

Muzica răsuna languros, mîngîind trupurile legănătoare şi alunecătoare ale femeilor; un copil murdar se strecură pe uşa cu două batante

și-și desfăcu țoalele, trecînd de la masă la masă, ca să arate că-i dezbrăcat, pînă ce chelnerii îl înhățară și-l zvîrliră afară.

— Dimpotrivă, domnilor! Violența este cea mai înaltă expresie a forțelor omenești, nu numai fizice, ci și spirituale! E un fapt care, datorită nouă, a devenit, în sfîrșit, evident. Iar pe cei care cred altfel vom ajunge să-i convingem tocmai folosind violența și atunci vor crede cu siguranță — sau vă îndoiți cumva?

— Nu, nu, de loc!

— Da. Așa sperăm și noi!

— Am zis! Vom impune, ca o necesitate ineluctabilă, castrarea tuturor celor care gîndesc altfel! Este inevitabil pentru consolidarea victoriei ideilor noastre. Dumneavoastră nu puteți dori, desigur, să îngăduim ca această contagiune să se răspîndească printre generațiile viitoare. Nu, domnilor! Ne cunoaștem răspunderile.

— Da, da! Natural!

— Dar, dragul meu domn, sînteți încă atît de ridicol prizonierul trecutelor concepții comune! Pricepeți, niciodată nu va mai exista alt *Weltanschauung*[1] decît al nostru. S-a terminat, pricepeți, s-a terminat cu toate celelalte!

— Da, da, sigur! Acuma am înțeles mai bine! Desigur, desigur! Natural!

— Da, nu-i așa, de îndată ce ieși din făgașul ideilor obișnuite începi să pricepi modul nostru cu totul nou de a vedea lucrurile. Doar la început îți pare un pic greu. De fapt, este realmente foarte simplu.

---

[1] Concepție despre lume, filozofie a vieții (germ.).

— Desigur.

— Aţi fost vreodată de faţă la o bastonadă a răzvrătiţilor, bine organizată, aşa cum facem lucrurile la noi acasă? Este realmente cel mai înălţător spectacol la care poţi asista, vă asigur. Ai impresia că participi la ridicarea omenirii la o viaţă mai înaltă, la înnobilarea ei.

— Aş dori din suflet să asist la o astfel de ceremonie!

— S-a întîmplat să reuşim convertirea unor bătrîni de peste optzeci de ani, cînd am stăruit îndeajuns.

— Extraordinar! Şi cînd te gîndeşti ce greu e altfel să răspîndeşti în popor o adevărată convingere.

— Da! E într-adevăr unic rezultatul pe care-l obţinem, vă asigur.

— Dar noi ne cunoaştem răspunderea faţă de generaţiile care vor veni, pricepeţi? Noi ştim că acuma-i momentul! Cine gîndeşte just acum, niciodată nu va mai gîndi greşit de-acum încolo. Nu trebuie să uităm că trăim timpuri mărețe! Vremuri decisive pentru întreaga omenire şi pentru dezvoltarea ulterioară a formelor de existenţă pe pămînt.

— Sigur, sigur!

— Noi răspundem, vedeţi!

— Clase! Nu mai există clase! Tocmai asta-i grandios şi măreţ în tot ce se întîmplă acuma! Nu mai există decît oamenii care gîndesc ca noi şi alţii care stau la răcoare — şi-i ţinem acolo ca să înveţe să gîndească ca noi. Iar cei care vor reuşi să iasă de-acolo, cu siguranţă că vor fi învăţat să gîndească.

— Dumneavoastră înşivă puteţi vedea — aici oamenii beau şampanie, sau, cum fac poate cei mai mulţi, doar o simplă halbă de bere ; burghezi, muncitori şi unii ceva mai bine situaţi decît ceilalţi, toţi sînt egali. Şi toţi gîndesc exact la fel — ca noi ! Toţi cei care sînt afară gîndesc ca noi !

— Da, da !

— Aveţi, în sfîrşit, în faţa dumneavoastră măreaţa, unica privelişte a unui popor unit şi unitar ! În care, de altfel, cei rătăciţi se vor reîntoarce, să n-aveţi nici o îndoială. Pe cei care refuză vom şti să-i punem la punct ! Un popor adunat cu încredere în jurul închisorilor sale, aşteptînd cu încredere strigătul dinăuntru al cîte unui convertit.

— Ce impresionant ! Ce stare de spirit !

— Lumea n-a văzut niciodată aşa ceva ! Îţi face impresia unei reculegeri colective — şi mulţi stau în poziţia de drepţi, aşteptînd gemetele convertiţilor ; o adevărată veneraţie simt ei faţă de tot ce se petrece aici, în secret, cu rasa lor. Este un spectacol patetic, în toată puterea cuvîntului. Aşa ceva numai la noi se poate imagina. Noi nu semănăm cu nici un popor de pe glob. Nici un pic !

— Da, e absolut necesar să avem un Dumnezeu numai pentru noi, şi cît mai curînd. Nu se poate pretinde ca poporul nostru să adore un Dumnezeu al altor rase, rase inferioare. Poporul nostru e foarte religios, dar cere un Dumnezeu numai pentru sine ! Reprezentările despre un Dumnezeu comun sînt un afront deschis adus întregii noastre concepţii de viaţă şi vor fi pe-

depsite de-acum înainte aşa cum se obişnuieşte şi cu celelalte crime.

Un individ grosolan pătrunse în semiobscuritate, cerşind cu un rînjet grosolan, zgîlţîind mesele de se vărsau paharele cînd nu primea nimic.

În fund, într-un colţ al localului, şedeau cîţiva la o masă.

— Ce dracu ! Ţi-am comandat bere şi cîrnaţi şi ne aduci şampanie ? Ce naiba înseamnă asta ? Crezi poate că sîntem milionari, ca porcii ăia blestemaţi de acolo !

— Scuzaţi, credeam că domnii sînt din clasa de sus...

— Lua-v-ar dracu pe toţi ! Altă dată să te uiţi mai bine, ca să nu te alegi cu vreun pumn între ochi, să te mai trezeşti !

Un soldat intră clătinîndu-se, se trînti la masa călăului şi începu să-l ia la zor.

— Ce faci mutra asta tîmpită ! De ce nu eşti şi tu în *feldgrau*[1], hai ?... Ia uitaţi-vă la el !...

— Sst ! şopti cineva de lîngă el, nu vezi că e călăul ?...

— Ba bine că nu ! Dar îmi pare al dracului de caraghios !... Şi zici că-i călău, hai ?... Eh, şi la ce-i bun ? Mitraliera, zic şi eu ! Şi grenadele !... asta-i altă chestie, pricepi ? Nu te pricepi la meseria asta, se vede !

— Lasă prostiile ! Se pricepe el bine... mai bine ca tine. Nu face pe nebunul, băiete. El şi cu tine sînteţi una, înţelegi ?

---

[1] Culoarea uniformelor armatei hitleriste (germ.).

— Dar ar trebui să umble cu mitraliera, ascultă ce-ți spun eu!... Unelte fine, moderne, pricepi?... Cu de-alde astea merge ca la moară!... Trebuie să te îmbraci în *feldgrau*, bătrîne, aia-i!

— Nu te mai lăuda, tinere! Tu n-ai văzut mai multe războaie decît a văzut țucalul meu — asta o citesc pe mutra ta.

— Dar am să fac război, asta-i! Chiar dacă te-ar lua dracu! Vezi tu atunci ce n-ai mai văzut!

— Cînd o să pleci tu la război, nu?

— Da, eu și cu băieții noștri! Sînt băieți unul și unul, crede-mă! Băieți cu sînge rece!

— Bine zis, flăcăule!

— E bun băiat, deși a băgat în el ceva mai multă bere decît suportă creierul lui tînăr. E măreț lucru că avem asemenea tineri în țară! Bătrîni ca mine se înduioșează...

— Voi, moșnegii, cam bateți cîmpii... nu pricepeți mai nimic!... Hai noroc și să trăiești, călăule! Îmi placi, auzi! Tu și cu mine vom face ordine în lume!... De ce nu bei? De ce dracu pari așa de trist? Ai necazuri, hai?

Mai încolo, la o masă, se rîdea atît de tare încît consumatorii și chelnerii întoarseră capul; o femeie tînără se tăvălea de rîs.

— E limpede că trebuie să avem război! Războiul e sănătate! Un popor care nu vrea război e un popor bolnav!

— Da, pacea e pentru sugaci și bolnavi, ei au nevoie de pace. Dar nu un bărbat zdravăn, în toată firea!

— Transeea este singurul loc unde se poate simţi bine un bărbat adevărat. Ar trebui să locuim în tranşee şi în timp de pace, şi nu în case, care-i moleşesc pe oameni.

— Da, avem nevoie de baia de oţel a războiului ! Un popor sănătos nu se poate lipsi de război mai mult de zece ani. Pe urmă începe să degenereze — dacă era sănătos, vreau să spun.

— Da. Şi cel care pune capăt unui război e un trădător...

— Adevărat !

— Jos cu trădătorii ! Jos cu trădătorii !

— Moarte lor !

— ...chiar dacă învinge. Pentru că, în orice caz, aruncă, din rea credinţă, poporul în incertitudinea păcii. Se ştie ce este un război pentru toată lumea, dar un popor în stare de pace este ameninţat de toate primejdiile posibile.

— Aşa este.

— Ei, trebuie să ne ferim de moliciunea asta nefastă. Copiii trebuie crescuţi pentru război. Cînd învaţă să meargă, trebuie să meargă milităreşte, nu să se ţină după poala mămichii !

— Da, treaba asta se poate organiza perfect. Copiii să fie luaţi în mînă, să nu fie lăsaţi pe seama părinţilor iresponsabili.

— Nu, bineînţeles.

— Atunci viitorul va putea fi considerat ca asigurat.

— Fără îndoială !

— Vă aud vorbind de război, camarazi, zise un bărbat cu faţa mutilată de o explozie, încît rămăsese doar partea de jos, restul nu era decît o jupuitură roşie ; el se ridică nesigur de pe

scaun. Inima mea se bucură! Sper că-mi va fi îngăduit să supraviețuiesc pînă în ziua cînd poporul se va reîntoarce pe vechiul și falnicul nostru cîmp de bătaie. Și ca știința modernă să ajungă atît de departe ca să pot și eu participa. Mi-au citit dintr-o carte recent apărută că se crede că se va putea ajunge pînă acolo, încît să se poată vedea și deci să se țintească direct cu sufletul. În acest caz mă veți găsi în primele linii și cu un ochi sigur — pentru că sufletul, camarazi, l-am păstrat întreg!

— Bravo! Bravo!

— Falnic!

— Măreț!

— Asemenea oameni apar doar în vremuri mărețe!

— Războiul imprimă un semn de noblețe pe fruntea omului, după cum s-a mai spus! Se vede!

— Formidabil!

— Ce popor! Într-adevăr, invincibil!

— E clar că trebuie să propagăm învățătura noastră în toată lumea! Ar fi revoltător s-o păstrăm doar pentru noi. Iar dacă vreun popor n-ar vrea s-o accepte, îl vom extermina!

— Natural. E mai bine pentru orice popor să fie exterminat decît să trăiască fără să ia parte la măreția vremii noastre.

— Sigur!

— Lumea va începe să ne mulțumească cînd va pricepe ce năzuim.

— Da, este absolut necesar ca după cîtăva vreme lumea să dărîme ceea ce a construit! Altfel ar fi lipsită de adevărata copilărie spiri-

tuală ! Iar demolarea este mai plină de sens decît simpla, pura construire banală. Trăim vremuri mari, falnice ! Totdeauna se vor găsi harnice furnici lucrătoare care vor reconstrui lumea, nu-i nevoie să ne batem capul cu asta. Dar spiritele îndrăznețe care să mături dintr-o dată mica lume de jucării a oamenilor, încît s-o poți începe de la început, sînt oameni rari, apar doar cînd îi merităm.

— Poporul nostru e plin de sănătate ! De aceea are curajul moral să declare deschis că iubește ceea ce alte popoare numesc opresiune. Doar rasele efeminate, degenerate caută să evite acest lucru. Toate popoarele puternice iubesc biciul și se simt foarte bine în umbra lui.

— Da, nu-i așa ? Ce poate fi mai înălțător decît să vezi tineretul din generația noastră ? Cu tineretul clădim ! Tineretul curajos, nesentimental și modern. Pretutindeni trece de partea noastră, de partea celor tari ! Tineretul eroic !...

— Măcar de-ar îndrăzni !

— A spus careva ceva ?... Aha, am auzit eu prost.

La intrare era o mare înghesuială, oamenii murmurau și începeau să se ridice, să întindă mîna în sus, toate privirile îndreptîndu-se în aceeași direcție. Un freamăt străbătu sala.

— Trăiască ucigașii ! Trăiască ucigașii !

Doi tineri bine îmbrăcați, cu aspect simpatic dar comun treceau printre rîndurile de brațe și mulțumeau zîmbind amabil în dreapta și-n stînga. Tot localul se sculă în picioare, muzica de dans încetă și în locul acesteia orchestra cea mai distinsă intonă un imn care fu ascultat în

picioare. În acest timp, trei chelneri se repeziră fără zgomot spre noii veniţi, iar un óberchelner care venea după ei răsturnă o masă cu halbe de bere şi o carafă cu vin roşu peste nişte doamne care, cu voce scăzută şi precipitată, respinseră scuzele sale rapide. Sala era arhiplină, iar cîţiva consumatori trebuiră să părăsească localul ca cei doi tineri să le poată lua locurile.

— Ce dracu, nu putem intra nicăieri fără să fim imediat recunoscuţi ?

— Da, la dracu, zise celălalt şi, suflînd fumul de ţigară, îşi întinse picioarele pe sub masă, aşteptînd să fie serviţi. Începe să fie penibilă chestia asta.

— De, dacă am fi ştiut ce plicticos e să devii ucigaş, cred că niciodată n-am mai fi tras în ăla. De altfel, părea un tip amabil.

— Da, însă după trup se vedea precis că nu-i de-ai noştri.

— Desigur. Era prea dat dracului.

Orchestra de negri începu din nou jazul şi o femeie slabă, cu un copil într-un şal traversă localul fără ca personalul s-o remarce, încît după un moment putu să iasă.

— Ai să transporţi şi tu cadavre la noapte ?

— Să transport cadavre ?

— Da, vom transporta o parte din trădătorii împotriva noii concepţii despre lume de la cimitir, într-o mlaştină, unde vor fi mai la locul lor.

— Aha !

— Ei ? Nu vrei ?

— Nu ştiu... Ce idee mai e şi asta !

— Idee? Ideea care ne pune în acţiune, camarade!

— Păi... erau morţi înainte ca să începem noi.

— Ei, şi?

— De, îmi pare că-i prea de tot.

— Ce tot spui? *Nu vrei?* Refuzi?

— Refuz? Nu, am spus doar că-i cam tare.

— Tare! Poate crezi că-i o prostie!

— Nu, nu chiar asta.

— Ascultă-mă, propriu-zis ce gînd ai? Scuipă tot ce gîndeşti!

— Ce gîndesc?... La ce dracu te legi de mine?

— Refuzi să asculţi ordinul? Ai început să umbli cu micile tale idei, hai?

— Ia mai lasă-mă-n pace!

— Nu, nu! Nu scapi atît de uşor!

— Lăsaţi-mă-n pace, diavolilor!

— Ia auziţi cum ne-a spus!

— Derbedeule! Refuzi? Ai de gînd să dezertezi?...

— N-am refuzat nimic!

— Ba da!

— Nu mai sta la discuţie cu un dezertor! Scurt!

S-a auzit o împuşcătură şi o bufnitură înfundată.

— Luaţi cadavrul.

— Ei, lasă-l acolo, nu supără pe nimeni.

Jazul zdrăngănea mai departe, iar o fată tînără întoarse capul cu gît subţire.

— Ce s-a întîmplat? întrebă ea.

— O fi tras în careva.

— Aha!

O clică dubioasă sta într-un colț, mai la întuneric.

— Știți ce cred eu că se va întîmpla mîine cu chestia aia de care se vorbește atîtea ?

— Ei ?

— Păi, cu totul altceva decît își închipuie mucoșii ăștia.

— Adică ce ?

— Ehei !...

— Își răsuci o țigară, o aprinse de la unul dintre ei și scuipă firișoarele de tutun.

— Știm și noi să apăsăm pe trăgaci, cînd e cazul. Dumnezeu știe dacă nu de la noi au învățat cîteva lovituri — dacă ar fi nevoie să înveți așa ceva.

— La treburi de astea au toți ușurință de mînă în zilele noastre.

— Sigur.

— Ar fi bine să se mai curețe un pic omenirea, nu ? E multă nevoie.

— Da, nu aș avea nimic împotrivă să iau și eu parte, în colțișorul meu.

O femeie tînără se așeză liniștit la masa călăului. Arăta ca o cerșetoare, dar cînd își dădu la o parte șalul de pe cap, chipul îi strălucea într-o ciudată lumină. Ea puse încetișor mîna pe mîna călăului și acesta se întoarse spre ea — cu siguranță, era singurul chip pe care-l privise în tot timpul. Despre ea vom mai vorbi mai tîrziu.

Muzica se schimbă ; cea mai distinsă orchestră, din celălalt capăt al localului, cîntă un tango languros, după o veche melodie clasică. Era liniște și bună dispoziție în sală cînd se în-

tîmplă că un domn avu nevoie să se ducă la pisoar. Cînd se întoarse, văzu cîţiva negri şezînd la o masă în dosul estradei şi înfulecînd în grabă nişte sandvişuri. Domnului i se ridică sîngele în obraji şi se duse la ei.

— Cum v-aţi permis, porcilor ! Staţi şi mîncaţi printre albi ?

Negrii se întoarseră miraţi. Cel care era mai aproape se ridică pe jumătate de pe scaun şi spuse :

— Cum ? Ce doreşte domnul ?

— Ce doresc ? Îţi permiţi să şezi aici şi să mănînci, maimuţă împuţită ?

Negrul se ridică parcă mişcat de un arc şi îl fulgeră cu ochii, dar nu îndrăzni să întreprindă nimic.

— Halloo, gentlemen ! Halloo ! strigă domnul furios către public, iar lumea alergă şi se strînse în jurul lui şi al negrilor. Aţi mai văzut una ca asta ? E nemaipomenit ! Maimuţele astea stau şi mănîncă printre noi. Ce-i aici, cuşcă de maimuţe ? Aşa credeţi voi că-i aici ?

— Trebuie să mîncăm şi noi, ca şi celelalte fiinţe ! zise unul dintre negri.

— Dar nu printre oameni, cîine !

— Să mîncaţi ! Aţi venit aici ca să cîntaţi, nu ca să mîncaţi !

— E o cinste să cîntaţi pentru noi, pentru că binevoim să ne placă muzica voastră ! Fiţi însă buni şi purtaţi-vă cuviincios, ca să nu vă linşăm ! S-a înţeles ?

— Treceţi la locurile voastre !

— Ei ! Ce mai aşteptaţi ?

9 — Povestiri amare — c. 2925

Negrii nu aveau aerul că vor să execute ordinul.

— Asta-i rezistență pasivă, în toată splendoarea ei, domnilor! spuse un gentleman arătos, cu înfățișare distinsă.

— Ei, mai aveți ceva de zis?

— *Go on!*[1]... Sus, pe estradă!

— Ne e foame! Trebuie să ne hrănim ca să putem cînta.

— Foame! Cine-a mai auzit una ca asta!

— Da, trebuie! Și avem dreptul, zise un flăcău mare și zdravăn, privind amenințător.

— Drept! Ai tu vreun drept? Ptiu!

— Sigur că am, zise negrul apropiindu-se.

— Ce? Așa răspunzi tu unui alb, derbedeule! Și îl lovi drept în obraz.

Negrul se ghemui, tremurînd ca un animal, pe urmă sări fulgerător și-i dădu un pumn care-l întinse pe spate cît era de lung.

Se produse o agitație indescriptibilă. Toată lumea năvăli acolo, tot localul fu cuprins de o frenezie sălbatică. Negrii se strînseră grămadă, cu corpul ghemuit, gata de luptă, cu ochii injectați și dinții albi dezgoliți, ca niște animale noi, ciudate în jungla umană. Se auzi o împușcătură, și unul dintre negri se repezi urlînd și sîngerînd printre albi, izbind furios în jurul său. Ceilalți îl urmară mugind, însă fură ținuți pe loc de revolvere; mai multe împușcături porniră deodată, iar negrii, sîngerînd, se ghemuiră sub mese și sub scaune.

---

[1] Dă-i drumu! (Engl.)

— Vreți ori nu să cîntați ? strigă un domn blond și simpatic, îndreptîndu-și browningul înspre adăpostul lor.

— Nu ! urlară negrii.

— Mai avem o orchestră ! strigă cineva, încercînd să liniștească un pic lucrurile. Mai avem una !

— La dracu cu dulcegăriile astea sentimentale ! În picioare, maimuțelor !

Fură scoși din adăpostul lor și tumultul reîncepu, mai rău ca pînă atunci. Totul fu dat peste cap. Obiecte zburau prin aer ca niște proiectile asasine, oameni mărunți stăteau în picioare pe scaune și țipau. Negrii erau hăituiți prin toată sala.

— Ei, ce naiba ! Sîntem doar oameni civilizați !...

— Cum ? Dacă mai spui o dată vorba asta, te-mpușc !

— Civilizați, pe dracu !

Un flăcău zdravăn, dintre negri, desigur că acela cu lovitura de pumn, pătrunse în mijlocul localului ca un sfarmă-piatră, răsturnînd totul în calea sa, împărțind *knock-out*-uri mortale în dreapta și în stînga, pînă ce căzu doborît de un glonț bine țintit, apăsîndu-și mîna pe piept și cu un rînjet mare și gol pe buze. Cei rămași își adunară forțele împrăștiate, folosind scaunele ca arme, spărgînd capetele celor pe care-i puteau ajunge. Luptau cu o furie oarbă, cu ura strălucind în ochii lor albi, pînă ce cădeau.

— Muști, ticălosule, lașule ! răcni un luptător în uniformă la un om de culoare aproape mort, care zăcea pe podea și-și încleștase fălcile în pi-

ciorul lui, apoi îndreptă țeava pistolului în jos și-i trimise un glonț. Negrii scoteau strigăte de război stranii, oribile, ca în pădurea virgină, însă albii nu se lăsau înspăimîntați, reușeau să-i stăpînească cu armele lor ; revolverele răpăiau ca mitralierele. Totul era doar o înspăimîntătoare învălmășeală de luptă.

Cei doi tineri ucigași nu luau parte, priveau doar amuzați, ei își făcuseră partea.

La urmă, negrii care mai rămăseseră în viață fură înghesuiți într-un colț. Nu mai puteau să reziste mult — de voie, de nevoie trebuiră să se predea.

— Ei, așa da ! Albii răsuflară ușurați.

— Sus, pe estradă !

Negrii fură îmbrînciți pe estradă și obligați să-și reia instrumentele.

Un domn puternic, în smoching, se așeză călare pe un scaun, în fața lor, cu țeava revolverului îndreptată spre ei.

— Care nu cîntă, pac ! zise.

Și negrii cîntară. Sălbatic, atroce, cu ochii injectați, cu mîinile și obrajii însîngerați, cîntau ca înnebuniți. Era o muzică cum nu se auzise pînă atunci, fără sens, îngrozitoare, ca urletele nocturne în junglă, ca bubuitul tobei funebre cînd triburile se adună în pădurea virgină la căderea nopții. Un negru uriaș sta în față, cu dinții strînși și bătea toba ca un apucat în vîrtejul furiei sale iar dintr-o rană deschisă, la cap, sîngele îi curgea pe grumaji, înroșindu-i cămașa zdrențuită. Bătea, bătea mereu cu pumnii săi puternici, însîngerați, și celelalte sunete se amestecau cu toba, formînd un singur muget nearticulat.

— Grandios ! Grandios !

Albii dansau, săreau și zvîcneau după muzică. Se dansa peste tot, în tot localul acela imens — parcă era cazanul în clocote al unui vrăjitor. Chipurile erau aprinse în urma bătăii și din cauza căldurii sălii, emanații aspre și jilave pluteau peste tot, muribunzii horcăiau printre mese, izbiți cu piciorul de perechile de dansatori. Globul se învîrtea pe tavan, măturînd cu lumina sa în toate culorile brasajul acela rînced. Femeile străluceau de dorinți nestăvilite, aruncînd priviri fierbinți negrului aceluia mare, însîngerat, strecurîndu-și piciorul între acelea ale partenerului, bărbații împingeau viguros cu abdomenele, excitați de priviri și de revolverul cald care atîrna și se bălăbănea la spate ca un membru viril fumegător, suplimentar. Era un antren extraordinar.

Un domn, roșu ca focul de entuziasm și cu gulerul rupt în timpul bătăii, sări pe o masă de lîngă călău și ridică browningul în sus.

— Victoria e a noastră, camarazi ! Nimeni nu cîștigă nimic dacă ni se împotrivește ! Ordine ! Disciplină ! Sub acest semn vom învinge ! Cu el vom clădi puterea noastră în lume !

Gesticula și striga ; toți se adunară în jurul său ca să-l asculte.

— Și în această falnică zi, cînd am apărat principiul superiorității rasei noastre asupra oricărei alteia, avem norocul și bucuria să vedem printre noi pe reprezentantul a ceea ce socotim noi mai presus de orice pe lume ! Călăul este aici, printre noi ! Sîntem mîndri că-l avem printre noi, asta dovedind, dacă nu s-a știut pînă

acum, că trăim vremuri mărețe! Că epoca dezonoarei și a slăbiciunii a trecut și că se arată zori noi pentru omenire! Statura lui puternică ne umple de încredere și curaj! El ne va conduce — numai pe el vrem să-l urmăm!

Te salutăm, conducătorule, cu simbolurile sfinte, simboluri a tot ce ne este mai sfînt și mai scump în viață și care vor deschide o nouă eră în istoria omenirii! Sîngele e culoarea oamenilor! Și noi știm că sîntem vrednici de tine! Noi știm că te poți încrede în noi cînd te slăvim cu al nostru: *Heil! Heil!*

— Sări de pe masă și se apropie de cel omagiat, roșu la față și gîfîind.

Călăul îl privi fără să ridice capul, nu se mișcă și nu răspunse nimic.

Domnul cel înflăcărat rămase cam nedumerit și nu mai știu cum să continue.

— Heil! strigă el din nou, ezitînd ușor, cu brațul în aer, iar toți cei din jur făcură la fel.

Călăul se uită la ei fără să scoată o vorbă.

— Dar... dar nu ești tu călăul? întrebă nesigur domnul.

Acela căruia i se vorbise își coborî mîna de pe frunte, unde fusese însemnat cu stigmatul infamiei — și un freamăt de entuziasm trecu prin mulțime.

— Da, eu sînt călăul! zise. Și se ridică în picioare, mare și înspăimîntător în hainele lui de culoarea sîngelui. Toate privirile se îndreptară înspre el și se făcu atîta liniște în sala aceea pînă atunci zgomotoasă, încît i se putea auzi respirația.

— Din zorile istoriei îmi tot fac meseria şi se pare că încă n-am terminat, mai am încă de lucru. Milenii s-au petrecut, popoare au dispărut din nou în noapte, însă eu am rămas în urma tuturor şi, stropit de sînge, mă uit după ele, eu singurul care nu îmbătrîneşte. Credincios merg pe căile omenirii şi nici o potecă pe care au mers ei n-a fost atît de tăinuită ca să nu înalţ şi eu alăturea un rug şi să nu ud pămîntul cu sînge. Am fost de faţă încă de la începuturile voastre şi vă voi urma pînă la sfîrşitul timpurilor. Cînd pentru prima oară v-aţi ridicat privirea spre cer bănuind un Dumnezeu, am tăiat pe un frate de-al vostru, oferindu-l ca jertfă. Îmi amintesc copacii bătuţi de vînt şi lumina focului care pîlpîia pe chipurile voastre cînd i-am smuls inima şi am aruncat-o în flăcări. După aceea am tot jertfit mereu, zeilor şi diavolilor, cerului şi iadului vinovaţi şi nevinovaţi în şiruri nesfîrşite. Popoare am şters de pe faţa pămîntului, împărăţii am distrus şi pustiit. Tot ceea ce aţi dorit de la mine. Secole în şir am dus la groapă, oprindu-mă o clipă, sprijinit în sabia mea care picura de sînge, pînă ce noile neamuri m-au strigat cu vocile lor tinere şi nerăbdătoare. Valuri de oameni am biciuit pînă la sînge, pînă ce au amuţit pe veci murmurele lor neliniştite. Pentru profeţi şi mîntuitori am înălţat ruguri. Viaţa omenească am cufundat-o în noapte şi beznă. Totul am făcut pentru voi.

Din nou sînt chemat — şi din nou vin. Privesc peste meleaguri — pămîntul are febră şi-i încins, iar în aer se aude strigăt de pasăre bol-

navă. A venit deci vremea rutului pentru rău ! A venit deci vremea călăului !

Soarele intră în norii cei înăbuşitori, iar globul său umed luminează a rău şi a sînge închegat. Temut şi apărat merg pe pămînt şi-mi strîng roadele. Stigmatul crimei e însemnat pe fruntea mea, însumi fiind un răufăcător condamnat pe veci. Din pricina voastră.

Sînt condamnat să vă slujesc. Şi sînt credincios slujbei mele. Sîngele mileniilor s-a aşternut pe mine.

Sufletul meu e plin de sînge din pricina voastră. Ochii mei sînt umbriţi şi nu pot vedea cînd din desişurile omeneşti urcă spre mine urlete ! Dărîm şi sfărîm totul — cum vreţi voi, cei care mă strigaţi ! Sînt orbit de sîngele vostru ! Un orb, închis în adîncul vostru ! Voi sînteţi închisoarea mea, din care nu pot scăpa !

Cînd stau în casa mea, cu ferestrele cenuşii — şi afară pajiştile sînt liniştite şi tăcute în serile cu flori şi copaci, în marea şi liniştita pace — atunci parcă mă înăbuşă soarta. M-aş prăbuşi dacă ea n-ar fi alături de mine.

Şi se uită la ea, la femeia sărmană care părea o cerşetoare şi-i întîlni privirea... Îmi întorc capul — pentru că n-aş mai putea îndura să văd pămîntul atît de frumos. Dar ea rămîne acolo şi priveşte pînă ce se întunecă.

Ea este ca şi mine, prizonieră în casa noastră comună, dar poate privi farmecul lumii şi să mai trăiască încă.

Ea ţine curată şi frumoasă casa călăului, ca şi cum ar fi o locuinţă omenească. Pe masa la

care mănînc pune o faţă de masă. Nu ştiu cine este, dar e bună cu mine.

Cînd se întunecă, îmi mîngîie fruntea şi spune că semnul călăului nu mai e. Ea nu seamănă cu nimeni altcineva, ea mă poate iubi.

I-am întrebat pe oameni cine-i ea, dar nimeni n-o cunoaşte.

Poate cineva să-mi spună de ce mă iubeşte şi are grijă de casa noastră ?

Casa mea e o casă de călău ! N-aş da-o pe nici o altă casă ! Doar gîndul ăsta face să mă cuprindă o nelinişte grozavă !

După ce a adormit liniştit în braţele mele, mă scol şi potrivesc aşternutul pe ea, mă culc — atît de uşurel, încît nu mă simte. Mă strecor în noapte, la treburile mele, văd cerul atîrnînd ameninţător, clocind ceva, pe deasupra pămîntului... E bine că nu se trezeşte. E bine că sînt singur, cu ale mele, cu ceea ce trebuie să îndur.

Dar ştiu că ea mă aşteaptă cînd mă întorc de la treburile mele, că ea mă întîmpină cînd mă întorc ostenit şi mînjit de sînge.

De ce trebuie să îndur atîta ? De ce să fie toate puse în spinarea mea ? Toată neliniştea, toată vina, tot ce faceţi voi ! De ce trebuie ca tot sîngele vostru pe care-l vărs să strige în mine, încît niciodată nu-mi aflu pacea ! Blestemele criminalilor şi jelaniile nevinovaţilor — de ce trebuie să îndure totul sufletul meu blestemat ?

Condamnaţii mă încarcă cu destinul lor — nu-mi bat capul să-i ascult în timp ce-şi aşteaptă moartea lor mizerabilă, dar cuvintele lor rămîn în mine. Voci de mii de ani strigă în mine, voci

de care nimeni nu-şi mai aminteşte, dar care trăiesc, trăiesc în mine! Mirosul sîngelui vărsat de voi mă umple de scîrbă şi mă apasă cu o vină de neşters!

Trebuie să port în spate destinul vostru, trebuie să merg neobosit pe căile voastre, în timp ce voi v-aţi aflat în mormînt liniştea frămîntărilor voastre.

Cine va săpa o groapă şi mai adîncă, să mă ascundă! Ca să-mi aflu liniştea! Cine-mi va ridica povara blestemului de pe umeri şi-mi va dărui pacea morţii!

— Nimeni! Pentru că nimeni n-ar fi în stare să îndure ceea ce îndur eu!

Pe vremea cînd mai era un Dumnezeu, am plecat o dată ca să-i înfăţişez pricina mea. Dar ce răspuns putea să-mi dea!

Mi-aduc aminte că era înainte de a fi stat să păzesc pe cineva care spunea că-i mîntuitorul vostru. Voia să vă mîntuiască pătimind şi murind pentru voi. Voia să-mi uşureze mie povara.

N-am înţeles ce spunea, pentru că era un om slab — nu avea nici măcar puterea unui om obişnuit, după cum am văzut, ba chiar am rîs de el. Îşi spunea Mesia şi propovăduise pacea pe pămînt, fiind condamnat pentru aceasta.

Încă din copilărie pricepuse că trebuie să sufere şi să moară pentru oameni. A povestit o mulţime despre copilăria lui, cum fac ei întotdeauna, despre o ţară pe care o numea Galileea şi mai spunea că acolo era minunat — aşa spun ei întotdeauna. Primăvara munţii erau plini de crini şi cînd sta el acolo între flori şi privea

cîmpiile luminoase, a înţeles că era fiul lui Dumnezeu. Era un biet nebun, după cum mi-am dat eu repede seama, ascultîndu-l vorbind un timp. Şi după ce a privit toate astea i-a fost limpede ceea ce trebuie să predice oamenilor, ce mesaj trebuie să le aducă şi mesajul lui era : pace pe pămînt. L-am întrebat de ce trebuie să moară ca să le aducă pacea însă mi-a răspuns că aşa stăteau lucrurile, era un legămînt tainic. Aşa îi spusese tatăl său, prin asta înţelegînd pe Dumnezeu însuşi. Mai avea şi o convingere religioasă ca de copil bun.

Dar cînd ceasul se apropie începu să fie neliniştit şi să tremure ca ceilalţi şi de bună seamă că nu mai era aşa de sigur de toate ca pînă atunci. Eu nu spuneam nimic, dar el era plin de nelinişte pentru sine, iar din cînd în cînd privea în depărtări. Parcă ar fi simţit nevoia să-şi revadă satul copilăriei şi crini în jurul său, pe cîmp.

Neliniştea lui creştea din ce în ce. Căzu în genunchi şi începu să şoptească şi să se roage. „Sufletul meu e trist pînă la moarte. Părinte scump, dacă e cu putinţă, îndepărtează această cupă de la mine.“ A trebuit să pun gheara pe el cînd a sosit vremea.

Abia avea putere să-şi poarte crucea, se clătina şi se încovoia sub ea ; mi s-a părut că-i prea jalnic, aşa că i-am luat-o şi i-am dus-o eu o bucată de loc. Eu am făcut asta şi nimeni altul. Nu era grea faţă de ceea ce sînt eu învăţat să duc pentru oameni.

Cînd l-am întins pe cruce, l-am rugat să mă ierte, cum se obişnuieşte, înainte de a-l bate în

cuie. Nu ştiu cum, dar parcă-mi părea rău să-i ridic viaţa. Atunci s-a uitat la mine cu ochii săi buni şi neliniştiţi, care nu erau ochi de ucigaş, ci doar ochii unui biet om nefericit. „Te iert, frate“, mi-a spus el, cu vocea lui slabă. Şi unul de lîngă dînsul a susţinut că semnul de călău ar fi dispărut de pe fruntea mea cînd spunea asta, deşi eu unul nu cred.

Nu ştiu de ce mi-a spus aşa! Dar numai pentru că a făcut-o, mi se părea că-mi răstignesc fratele. A fost mult mai greu decît cu oricare altul pe care l-am avut în mînă. Nu poţi face aşa ceva fără să fii silit cîteodată să-ţi priveşti victima — şi nu ştiu cum, nu semăna cu nici o altă victimă de-a mea.

Nu pot să-i uit ochii, cînd mă privise! Cînd rostise vorbele acelea!

Îmi aduc aminte atît de bine! Eu, care port în mine atîtea glasuri şi atîta sînge vărsat, tot ceea ce voi aţi uitat de mult!

De ce să sufăr eu? De ce să plătesc eu greşelile voastre? De ce să fie azvîrlite asupra mea păcatele voastre?

A trebuit de asemenea să-l biciuiesc în curtea închisorii, ca şi cum altfel n-ar fi putut muri, iar trupul său era plin de răni şi umflat cînd l-am luat. Eram atît de scîrbit de toate încît abia am putut să înalţ crucea.

Dar oamenii s-au bucurat cînd am ridicat-o. Strigau şi jubilau cînd l-au văzut în sfîrşit atîrnînd acolo. Niciodată nu mai văzusem atîta bucurie la locul caznelor ca atunci cînd l-am răstignit pe el! Iar ei îl batjocoreau, îl înjurau pe nenorocitul acela pentru că crezuse că este

Mesia şi Crist şi tot ce mai spuneau. Îl scuipau şi făceau haz de el şi de patimile lui. El ţinea ochii închişi ca să nu-i mai vadă pe cei pe care ţinea să-i mîntuiască. Şi poate că încerca să se gîndească că era totuşi regele lor şi unsul lui Dumnezeu. O cunună de spini pe care i-o împletiseră atîrna într-o parte şi caraghios pe capul său însîngerat. Mi-am întors privirea, scîrbit de ce vedeam.

Dar înainte de a-şi da duhul s-a întunecat peste tot pămîntul şi l-am auzit de-acolo, de sus, strigînd cu glas puternic: „Doamne, Doamne, de ce m-ai părăsit?" Abia am putut să mai îndur. Curînd după asta a murit, ceea ce a fost mai bine. Şi l-am coborît în grabă, pentru că venea *sabbat*-ul şi nu mai putea rămîne răstignit acolo.

După ce toţi plecaseră ca să se pregătească pentru sabbat şi în sfîrşit locul se golise, m-am aşezat jos, acolo, la locul supliciului, înconjurat de mirosul cadavrelor şi al murdăriilor care există întotdeauna în asemenea locuri. Îmi amintesc că am stat vreme îndelungată în noapte, sub cerul liber. Atunci mi-a dat prin minte s-o pornesc la drum ca să vorbesc cu Dumnezeu.

Am părăsit pămîntul şi m-am urcat la ceruri unde cel puţin nu mai e atît de înăbuşitor şi de searbăd. Am mers, am mers, nu mai ştiu cît anume. Dumnezeu locuieşte înspăimîntător de departe.

În sfîrşit, l-am zărit tronînd — mare şi puternic în faţa mea, pe întinsul fără margini al cerului. M-am apropiat şi am aşezat securea mea însîngerată lîngă tronul său.

— Sînt sătul de meseria mea! i-am zis. N-am făcut destulă vreme slujba asta? Trebuie să mă slobozi acuma!

Dar el privea în gol nemişcat, ca împietrit.

— Ascultă-mă! Mi-e de-ajuns de cînd fac meseria de călău! Nu mai pot să îndur! Nu mai pot trăi în sînge şi groază, în tot ceea ce tu îngădui să se întîmple! Şi unde au să ajungă lucrurile, îmi poţi tu spune? Am slujit cu credinţă şi am făcut tot ce am putut, dar acuma nu mai pot! Nu mai îndrăznesc să merg mai departe! E de ajuns! Ascultă-mă!

Dar el nu mă vedea. Ochii săi mari priveau pustiiţi şi goi în spaţiu, ca într-un deşert. Am fost cuprins de o spaimă şi o desperare insuportabilă.

— Astăzi l-am răstignit pe propriul tău fiu! am strigat eu, sălbatic şi furios.

Dar el nu şi-a schimbat nici o trăsătură a chipului său aspru şi insensibil. Era ca tăiat în piatră.

Am stat în tăcere şi în frig, simţind cum mă îngheaţă vîntul eternităţii. Nu era nimic de făcut. Nimic de spus. Nimic. Mi-am luat securea şi m-am întors pe acelaşi drum.

Am priceput că nu era fiul său. El aparţinea oamenilor şi nu era de mirare că se purtase cu el aşa cum obişnuiesc să se poarte cu ai lor. Era doar unul dintre ei înşişi, cel pe care îl răstigniseră. Călcam pe drumul întoarcerii furios, revoltat şi tremurînd.

El murise, ca toţi ceilalţi şi îşi dobîndise liniştea. Dar eu, suflet damnat, eram împins înainte, ca şi pînă atunci, şi pentru veşnicie. N-a-

veam decît să mă cobor pe pămînt ca să găsesc din nou căile suferinței. Pe mine nu mă ajuta nimeni!

Nu. Nu exista nici un mîntuitor. Cum ar fi putut face asta! Avea mîinile ca de adolescent, ți-era milă să bagi cuie în ele și să cauți locul între oasele fine. Mă întrebam dacă-l vor ține răstignit. Cum putea unul ca el să mîntuie omenirea!

Cînd l-am înțepat între coaste ca să văd dacă-l pot da jos, era mort; murise cu mult mai repede decît mor ei de obicei.

Ce putea să facă, bietul de el? Cum ar fi putut să vă ajute? Și să-mi ușureze mie povara? Ce fel de Crist pentru oameni era el? Am înțeles pentru ce trebuie să vă slujesc! De ce strigați după mine!

Eu sînt Cristosul vostru, cu semnul călăului pe frunte! Eu v-am fost trimis vouă!

Război pe pămînt între oameni de rea voință! Pe Dumnezeul vostru ați ajuns să-l pietrificați! A murit de multă vreme! Dar eu, Cristosul vostru, eu trăiesc! Eu, gîndul său atotputernic, fiul său, pe care l-a zămislit și l-a născut cînd era încă puternic, viu și știa ce voia! Cum s-ar fi gîndit la astea de-acum? Acum se dezagregă ca un lepros pe tronul său, iar pulberea sa se împrăștie în vîntul pustiu al eternității, departe, în hăul cerului. Dar eu, Cristos, eu trăiesc! Pentru că voi trăiți! Eu merg pe calea mea războinică prin lume și vă mîntuiesc zilnic în sînge! Și pe mine nu mă veți răstigni!

Tînjesc după jertfa morții mele — așa cum o făcea bietul meu frate neajutorat. Să fii țin-

tuit în cuie pe crucea mea şi să-ţi dai sufletul în marea şi milostiva beznă. Dar eu ştiu că acea clipă nu va veni niciodată. Eu trebuie să-mi continuu lucrul meu atît timp cît existaţi voi. Crucea mea nu va fi niciodată ridicată ! Iar cînd, în cele din urmă, îmi voi fi îndeplinit opera şi nu-mi va mai rămîne nimic de făcut aici, voi hălădui ca un duh fără odihnă prin noaptea spaţiului în locuinţa mortuară a tatălui meu — urmat de chinurile mele, de neliniştea mea privitoare la tot ce-am făcut pentru voi.

Şi totuşi, tînjesc după asta. Să se termine, ca să nu mai fie nevoie să adun mereu păcate asupra mea.

Tînjesc după timpul acela cînd veţi fi şterşi de pe faţa pămîntului şi braţul meu va putea în sfîrşit să cadă. Nici o voce răguşită nu se va mai ridica înspre mine, voi fi singur şi, privind în jurul meu, voi înţelege că totul s-a îndeplinit.

Şi voi pleca în noaptea veşnică, după ce voi arunca securea mea însîngerată pe pămîntul pustiu, ca amintire a neamurilor care au trăit aici !

Se uita la ei cu privirea aspră şi aprinsă. Împinse masa la o parte cu o îmbrîncitură şi plecă spre uşă mînios.

Puse mîna pe uşă — dar femeia care stătuse lîngă el şi arăta ca o cerşetoare se ridică şi îi vorbi cu glas limpede şi liniştit, chipul ei strălucind de o fericire secretă şi dureroasă.

— Tu ştii că te aştept ! Te aştept printre mesteceni cînd vii clătinîndu-te, mînjit de sînge.

Şi tu îţi laşi capul în poala mea şi eu te iubesc. Îţi sărut fruntea aprinsă şi-ţi şterg sîngele de pe mînă.

Tu ştii că eu te aştept.

El o privi cu un surîs potolit şi trist.

De afară se auzea bătaia înfundată a tobelor — el stătu să asculte.

Pe urmă îşi strînse cureaua şi ieşi afară, în zorii cenuşii.

Piticul

(1944)

Sînt înalt de 26 de degete, bine clădit, bine proporţionat, doar capul să fie ceva cam mare. Părul nu e negru, ca la ceilalţi, ci roşcat, foarte aspru şi foarte des, dat pe spate începînd de la tîmple şi de la fruntea lată, deşi nu chiar înaltă. Obrazul meu e fără barbă, în rest este întocmai cu al celorlalţi oameni. Sprîncenele le am îmbinate. Forţa mea fizică este considerabilă, mai ales cînd mă înfurii. Cînd s-a organizat o luptă între mine şi Josafat, după douăzeci de minute l-am pus cu umerii la pămînt şi l-am sugrumat. De atunci am rămas singurul pitic aici, la curte.

Cei mai mulţi pitici sînt bufoni. Trebuie să debiteze glume şi să se maimuţărească în fel şi chip, ceea ce îi face pe stăpîni şi pe oaspeţi să rîdă. Personal, nu m-am înjosit niciodată cu aşa ceva. Nici nu mi-a cerut nimeni. Aspectul meu însuşi interzice o asemenea ocupaţie. Aerul meu nu se potriveşte de loc cu farse ridicole. Şi nu rîd niciodată.

Nu sînt bufon. Sînt un pitic, nimic altceva decît un pitic.

Pe de altă parte, am o limbă ascuţită care poate că-i amuză pe cîţiva din anturajul meu. Ceea ce e cu totul altceva decît să fii bufonul lor.

Spuneam că chipul meu este întocmai ca al celorlalţi oameni. Asta nu-i chiar cu totul exact, pentru că e foarte brăzdat, plin de zbîrcituri. Nu socot de loc că ăsta-i un mare cusur. Eu aşa sînt făcut şi nimeni nu-i vinovat că ceilalţi nu sînt la fel. Mă înfăţişez aşa cum sînt, fără să mă înfrumuseţez, nici să mă urîţesc. Poate că n-o fi chiar aşa. Dar eu tocmai aşa vreau să mă arăt.

Zbîrciturile mă fac să par foarte bătrîn. De fapt, nu sînt. Însă am auzit spunîndu-se că noi, piticii, ne tragem dintr-o rasă care-i mai bătrînă decît aceea care populează acuma lumea şi că de aceea noi sîntem bătrîni chiar de cînd ne naştem. Dacă-i adevărat, ar însemna că avem cea mai veche origine. N-am nimic împotrivă să aparţin altei rase decît aceleia existente acum şi ca acest lucru să se poată observa la mine.

Eu găsesc că feţele celorlalţi sînt cu totul lipsite de expresie.

Stăpînii mei îmi sînt pe cît se poate de binevoitori, mai ales principele, care este un domn mare şi puternic. Un om cu planuri mari, şi care ştie şi cum să le înfăptuiască. E un om de acţiune deşi e în acelaşi timp şi foarte cult, care-şi face timp pentru tot felul de lucruri şi-i place să vorbească despre cîte-n lună şi-n stele. Propriile lui proiecte le ascunde vorbind despre cîte altceva.

Ar putea părea inutil să te interesezi chiar de toate — dacă într-adevăr aşa este — însă poate că le îmbrăţişează toate pentru că e principe. Face impresia că pricepe şi stăpîneşte orice

ar fi, sau cel puţin că se străduieşte. Nimeni nu poate nega că este o personalitate impunătoare. E singurul om din cîţi am întîlnit pe care nu-l dispreţuiesc.

E foarte ipocrit.

Îmi cunosc prea bine stăpînul. Şi tocmai de aceea nu pretind că-l cunosc deplin. Are o natură complexă, pe care nu-i uşor s-o pătrunzi. Ar fi o greşeală să spui că ascunde cine ştie ce enigme, ăsta nu-i de loc genul său, însă, într-un anumit fel, este inaccesibil. Nici chiar eu nu-l înţeleg bine de tot şi la drept vorbind nu sesizez de ce mă ţin scai de el, cu fidelitatea unui cîine. Pe de altă parte, nici el nu mă înţelege perfect pe mine.

Mie nu-mi impune cum le impune celorlalţi, însă mă complac în serviciul unui stăpîn care este impunător. Nu neg că este un om mare. Dar nimeni nu-i mare faţă de piticul său.

Mă ţin după el constant, ca o umbră.

Principesa Teodora depinde foarte mult de mine. Îi port taina în inima mea. Niciodată n-am suflat vreo vorbă. Chiar dacă m-ar supune la cazne pe masa din camera de tortură, cu toate grozăviile ei, nici atunci n-aş trăda nimic. De ce ? Nu ştiu. O urăsc, aş vrea s-o văd moartă, aş vrea s-o văd arzînd în flăcările iadului, cu picioarele desfăcute, să văd flăcările cum îi ling stinghiile ei dezgustătoare. Urăsc viaţa ei perversă, scrisorile ei desfrînate pe care le trimite prin mine tuturor amanţilor ei, vorbele ei de dra-

goste care-mi ard inima. Dar nu divulg nimic. Zi de zi îmi risc viaţa pentru ea.

Cînd mă cheamă în apartamentul ei şi-mi încredinţează pe şoptite un răvaş, îl ascund sub haină, tremur din tot trupul şi sîngele mi se urcă la cap. Dar ea nu observă nimic, nu zăboveşte nici o clipă asupra gîndului că-i vorba de viaţa mea. De a ei, şi de a mea ! Doar zîmbeşte, cu surîsul ei aproape imperceptibil, pe jumătate absent şi mă trimite pe drumul meu atît de primejdios. Ca şi cum nici n-ar băga de seamă amestecul meu în viaţa ei secretă. Însă are încredere în mine.

Îi urăsc pe toţi amanţii ei. La toţi aş vrea să mă reped şi să-mi vîr în ei pumnalul, să le văd sîngele curgînd ! Îl urăsc mai ales pe don Riccardo, pe care-l are de mai mulţi ani şi de care nu izbuteşte de loc să se despartă. Mi-e silă de el.

Uneori mă cheamă la ea înainte de a se scula din pat şi mi se arată în toată neruşinarea. Nu mai e tînără, îi atîrnă sînii cînd stă lungită în pat şi se joacă cu bijuteriile, scoţîndu-le din scrinul pe care slujnica i-l ţine în faţă. Nu pricep cum poate cineva s-o iubească. N-are nimic din ceea ce un bărbat ar putea găsi vrednic de dorit. Atîta se vede la ea că totul a fost frumos odată.

Mă întreabă cu ce bijuterie cred eu că ar trebui să se gătească astăzi. Îi place să mă întrebe asta. Le lasă să se scurgă printre degetele ei fine şi se întinde alene sub cuvertura ei de mătase grea. E o curvă. O curvă în patul unui prin-

cipe puternic şi măreţ. Toată viaţa ei e numai iubire. Lasă giuvaericalele să se scurgă printre degete şi, cu surîsul ei absent, le priveşte cum alunecă.

În clipele astea este uşor tristă, sau se face că este. Cu mişcări încete îşi prinde la gît un colier de aur şi lasă ca rubinele mari să-şi ardă jarul printre sînii ei — care încă mai sînt frumoşi — întrebîndu-mă dacă face să poarte colierul acela. Stăruie un miros al ei în jurul patului care mă îngreţoşează. O urăsc, aş vrea s-o văd arzînd în focul Gheenei. Însă îi răspund că tocmai pe acela trebuie să-l aleagă şi ea îmi aruncă o privire recunoscătoare, ca şi cum i-aş împărtăşi durerea şi i-aş dărui o consolare melancolică.

Uneori mă numeşte singurul ei prieten. O dată m-a întrebat dacă o iubesc.

O fi bănuind ceva principele ? N-o fi bănuind nimic ? Sau, poate, ştie totul ?

Se poartă ca şi cum problema vieţii ei intime nici n-ar exista pentru dînsul. Însă nu ştii nimic, nu poţi şti niciodată nimic sigur cînd e vorba de el. O frecventează în existenţa ei la lumina zilei, pentru că el însuşi nu-i altceva decît o existenţă la lumina zilei, aşa se pare, totul la el pare străbătut de lumina plină a zilei. E de mirare că un astfel de om îmi este de neînţeles — tocmai el ! Poate, pentru că sînt piticul său. Dar, după cum am mai spus, nici el nu mă înţelege de fel ! Pe principesă o înţeleg mai bine. Şi nici nu-i de mirare, pentru

că pe ea o urăsc. Pe cei pe care nu-i urăşti e greu să-i înţelegi, eşti dezarmat, n-ai cum să-i pătrunzi.

Care-s relaţiile lui cu principesa ? Să fie încă amantul ei ? Poate singurul ei amant adevărat ? De aceea să fie el atît de netulburat de tot ceea ce face ea în rest ? Eu, unul, sînt tulburat... oare el nu ?

Nu-l pot înţelege de loc pe omul acesta imperturbabil. Superioritatea lui mă irită veşnic, îmi dă o senzaţie dezagreabilă, de care nu mă pot descotorosi. Aş vrea să fie ca mine.

Aici, la curte, mişună tot felul de oameni ciudaţi. Înţelepţi care stau cu capul în mîini ca să găsească rostul vieţii, înţelepţi care cred că pot să urmărească mersul aştrilor cu ochii lor bătrîni, plini de urdori şi să citească în ei destinele oamenilor. Lepădături bune de spînzurat şi aventurieri care citesc poezii languroase damelor de la curte iar în zori zac prin şanţuri şi varsă — unul a fost înjunghiat o dată în starea asta şi altul îmi amintesc că a fost bătut cu trăgătoarea de la şa pentru că a scris nişte versuri injurioase despre cavalerul Moroscelli. Artişti care duc o viaţă destrăbălată şi umplu bisericile cu pioase chipuri de sfinţi, sculptori şi desenatori care vor înălţa noua campanilă a domului, visători şi şarlatani de tot felul. Vin şi se duc ca nişte oameni fără căpătîi, cum şi sînt, unii însă rămîn vreme îndelungată de parcă ar aparţine curţii de aici — toţi abuzează de ospitalitatea principelui.

E de neînţeles că lui îi place să-i vadă pe toţi nechemaţii ăştia aici. Încă şi mai de neînţeles este că poate să le asculte flecăreala lor prostească. Eu înţeleg că-şi poate pleca o clipă urechea la poeţii care-şi debitează versurile şi care trebuie socotiţi un fel de bufoni, aşa cum au fost întotdeauna pe la curţi. Ei preamăresc puritatea şi nobleţea sufletului omenesc, marile evenimente şi faptele eroice, şi despre asta n-ai ce spune, mai ales dacă-l linguşesc pe el însuşi în cîntecele lor. Omul are nevoie să fie linguşit, altfel niciodată n-ar ajunge ceea ce e menit să fie, nici chiar în propriii săi ochi. Şi există în prezent, ca şi în trecut, multă frumuseţe şi măreţie care n-ar fi fost niciodată măreţie şi frumuseţe dacă n-ar fi fost preamărite în cîntece. Ei cîntă mai presus de orice dragostea, şi bine fac, pentru că nimic nu are atîta nevoie să se prefacă în altceva decît ceea ce este. Doamnele devin melancolice şi pieptul lor saltă de suspine, bărbaţii au o privire absentă, visătoare, pentru că toţi ştiu cum stau de fapt lucrurile şi pricep că aşa ceva are nevoie de o deghizare deosebit de frumoasă. Eu înţeleg că e nevoie de artişti care să făurească chipuri de sfinţi pentru oamenii din popor, ca aceştia să poată să se închine unor făpturi care să nu fie murdare şi sărace cum sînt ei, chipuri frumoase şi celeste de martiri, care şi-au luat răsplata după cazne, care au primit haine scumpe şi o cunună de aur pe frunţile lor, iar oamenii din popor să înţeleagă că, la rîndul lor, vor fi răsplătiţi, după ce-şi vor încheia viaţa lor mizerabilă. Imagini care arată oropsiţilor că Dumnezeul lor a fost

crucificat, cînd a încercat să îndrepte cumva lucrurile aici, pe pămînt, încît cei mulți să priceapă că aici nu-i nici o speranță. Meseriașii ăștia naivi sînt necesari unui principe, însă nu reușesc să înțeleg ce au de făcut chiar aici la palat. Ei îi ajută pe oameni să trăiască, construind un templu, adevărată cameră de tortură frumos împodobită, în care oricine poate intra ca să-și afle pacea. Acolo Dumnezeul lor atîrnă stăruitor pe crucea lui. Asta o pricep pentru că și eu sînt creștin, am fost botezat în aceeași credință ca și ei. Și botezul este valabil, deși a fost făcut doar în glumă la căsătoria ducelui Gonzagas cu donna Elena, cînd am fost dus la botezat în capela castelului, ca primul lor născut, pe care mireasa, spre uimirea tuturor, îl născuse chiar în ziua nunții. Am auzit de multe ori povestindu-se că a fost ceva foarte comic și însumi îmi amintesc că așa a fost, pentru că aveam optsprezece ani cînd s-a întîmplat asta, cînd principele m-a împrumutat pentru ceremonia aceea.

Însă ceea ce nu pricep eu este că sînt oameni care pot să stea și să-i asculte pe cei care vorbesc despre rostul vieții. Pe filozofii cu gînduri adînci despre viață, despre moarte și despre cele veșnice, cu expunerile lor subtile despre virtute, onoare și cavalerism ! Și pe aceia care-și închipuie că știu ceva despre aștri și care cred că există o legătură oarecare între soarta oamenilor și aștri. Sînt niște blasfematori, deși n-aș putea spune ce anume profanează și nici nu-mi pasă. Sînt niște bufoni care n-au nici cea mai mică bănuială că sînt astfel, și nimeni nu bă-

nuieşte că sînt, nimeni nu rîde de ei şi nimeni nu se distrează pe socoteala ideilor lor. De ce au fost chemaţi la curte, nu pricepe nimeni. Dar principele îi ascultă ca şi cum vorbele lor ar avea o mare însemnătate şi-şi mîngîie meditativ barba, punîndu-mă să le umplu cupele, care-s din argint, ca şi a lui. Izbutesc să stîrnească rîsul numai atunci cînd mă saltă pe genunchi ca să le pot turna mai uşor vinul.

Cine cunoaşte ceva despre aştri ? Cine poate să descifreze secretul lor ? Pot ei ? Ei cred că pot să stea de vorbă cu universul şi se bucură cînd primesc răspunsuri pedante. Ei întind harta lor astrologică şi citesc pe cer ca într-o carte. Însă tot ei au scris cartea şi aştrii merg pe calea lor misterioasă, fără să bănuie că acolo stă scris ceva despre ei.

Şi eu citesc în cartea nopţii. Însă nu pot s-o interpretez. Asta-i înţelepciunea mea, să văd scrisul şi să pricep că nu poate fi interpretat.

Noaptea ei stau în turnul lor, în turnul de vest al castelului, cu lunetele şi cu cvadranţii lor, închipuindu-şi că au intrat în legătură cu întregul univers. Iar eu stau în turnul opus al castelului, în care se află vechea locuinţă a piticilor şi unde locuiesc singur de cînd l-am sugrumat pe Josafat, sub acoperişul scund, potrivit cu rasa noastră, cu ferestrele mici ca nişte lucarne. Mai înainte locuiau acolo mulţime de pitici, adunaţi la întîmplare din toate colţurile lumii, din ţări îndepărtate, chiar din regatul maurilor, daruri de pe la principi, papi şi cardinali sau marfă de schimb, după cum e obiceiul pămîntului. Noi, piticii, nu avem patrie, nici tată sau mamă, noi

ne naştem printre străini, oricare ar fi ei, ne naştem în secret pe la oameni obijduiţi, ca să nu ni se stingă neamul. Iar cînd aceşti părinţi străini descoperă că s-au procopsit cu o fiinţă de felul nostru, ne vînd la prinţii cei puternici ca să-i înveselim cu diformitatea noastră şi să fim bufonii lor. Aşa am fost şi eu vîndut de maică-mea, care şi-a întors faţa cu dezgust de la mine cînd a văzut la ce fel de fiinţă a dat naştere, neînţelegînd că mă trag dintr-o rasă străveche. A luat douăzeci de scuzi pentru mine, cu care şi-a cumpărat trei coţi de postav pentru haine şi un dulău de pază pentru oi.

Stau la fereastra mea de pitic şi privesc în noapte, cercetînd ca şi ei. N-am nevoie de lunete, nici de observatoare pentru că privirea mea este destul de pătrunzătoare. Citesc şi eu în cartea nopţii.

Există o explicaţie pentru interesul pe care-l arată principele tuturor acestor învăţaţi, artişti, filozofi şi cititori în stele, o explicaţie foarte simplă. Vrea să dobîndească celebritate şi renume pentru curtea sa şi pentru sine cît mai multă stimă şi notorietate.

Înţeleg deplin aceasta şi o aprob.

Condotierul Boccarossa a sosit în oraş şi s-a instalat cu o mare suită în palazzo Geraldi, care era nelocuit după exilul acestei familii. A fost la principe într-o vizită care a durat cîteva ore. Nimeni n-a fost de faţă.

E un condotier mare şi vestit.

Lucrul la campanilă a început și am fost să vedem cît de departe au ajuns. Se va înălța mai presus de cupola domului și cînd va bate clopotul se va auzi ca din slavă, din ceruri. E un gînd frumos, așa cum ar trebui să fie toate gîndurile. Vor atîrna mai sus decît oricare alte clopote din Italia.

Principele e foarte preocupat de construcția aceasta, ceea ce e de înțeles. A studiat din nou desenele la fața locului și a fost entuziasmat de basoreliefurile cu imagini din viața Mîntuitorului, cu care ține să-și împodobească partea de jos a campanilei. Nu s-a ajuns însă prea departe cu lucrarea.

Poate că nu se va încheia niciodată. Multe dintre lucrările arhitecturale ale stăpînului meu nu se sfîrșesc niciodată. Stau pe jumătate terminate, frumoase ca ruinele cine știe cărui gînd mare. Dar și ruinele sînt monumente comemorative ale celui care le-a înălțat și eu n-am negat niciodată că este un mare principe. Cînd se plimbă pe stradă, n-am nimic împotrivă să merg lîngă el. Toți îl privesc, la mine nimeni nu se uită. Nici nu poate fi vorba altfel. Îl salută plini de respect ca pe o ființă superioară, însă numai din pricină că sînt o plebe lașă și lingușitoare, nu pentru că l-ar iubi sau ar avea oarecare stimă pentru el, așa cum crede. Dacă umblu singur prin oraș, lumea mă observă îndată și strigă vorbe urîte după mine: „Ăsta-i piticul lui! Dacă-i tragi un picior, înseamnă că-i tragi stăpînului său un picior!" Nu îndrăznesc să facă asta, însă aruncă după mine cu șoareci morți și alte spurcăciuni din grămada de gunoi. Cînd,

exasperat, scot spada, izbucnesc în rîsete grosolane. „Ce senior puternic avem!“ strigă derbedeii. Nu pot să mă apăr, pentru că nu luptăm cu aceleaşi arme. Trebuie s-o iau la sănătoasa, cu hainele pline de murdării.

Un pitic ştie întotdeauna despre toate mai multe decît stăpînul său.

La drept vorbind, n-am nimic împotrivă să îndur tot felul de batjocuri pentru stăpînul meu. Asta arată că eu sînt o parte din el sau că, în orice caz, reprezint augusta lui persoană. Chiar plebea cea mai ignorantă înţelege că piticul unui senior este seniorul însuşi, după cum castelul cu turnurile şi crenelurile sale sînt el, curtea cu toată strălucirea şi fastul său este el, iar călăul care face să se rostogolească acolo în tîrg capetele, şi vistiernicul cu bogăţiile nelimitate şi administratorul castelului care împarte pîine la săraci în timp de foamete — toţi sînt El. Îşi dau seama cîtă forţă reprezint eu, şi constatarea că mă urăsc mă umple întotdeauna de o mare satisfacţie.

Mă îmbrac, atît cît îmi este posibil, la fel ca principele, din aceeaşi stofă şi cu aceeaşi croială. Asta se aranjează uşor, pentru că bucăţile care rămîn cînd i se face lui o haină se întrebuinţează pentru mine. La şold port întotdeauna o spadă, ca a lui, numai că mai scurtă. Şi ţinuta mea este la fel de impunătoare, în cazul că-ţi dai osteneala s-o observi.

În felul acesta, sînt cu totul aidoma principelui, doar cu mult mai mic. Dacă m-ar privi

cineva prin sticla aceea prin care nebunii din turnul din vest se uită la stele, ar putea să creadă că sînt chiar el însuşi.

E o mare deosebire între pitici şi copii. Se crede că sînt acelaşi lucru, pentru că sînt deopotrivă ca înălţime, însă de fapt nu-i de loc aşa. Deseori, piticii sînt puşi să se joace cu copiii, sînt obligaţi să facă asta, fără să se gîndească nimeni că piticul este opusul unui copil, că el s-a născut bătrîn. Piticii copii nu se joacă niciodată, pe cîte ştiu eu — de ce să se joace? — ar fi ceva care te-nfioară, cu faţa lor, zbîrcită, ca de bătrîn. Este o adevărată tortură să ne utilizeze pe noi, piticii, în felul acesta. Însă oamenii nu ne cunosc de fel.

Stăpînii mei nu m-au silit niciodată să mă joc cu Angelica. Dar ea însăşi m-a silit. Nu vreau să spun că a făcut-o din răutate, însă cînd mi-amintesc de timpul acela, mai ales de anii cînd ea era foarte mică, am impresia că aş fi fost supus unei răutăţi rafinate. Fetiţa asta — cu ochii ei albaştri şi rotunzi şi cu guriţa ei mofturoasă, pe care unii o găseau minunată — m-a chinuit aproape mai rău decît oricine de la curte. În fiecare dimineaţă puteai fi sigur că va veni, cu paşi mărunţi — cînd a început asta, abia învăţase să umble! — în camera piticilor, cu pisicuţa ei pe umăr.

— Piccolino, vrei să te joci cu noi?

Eu răspundeam:

— Nu pot nicicum, trebuie să mă ocup de lucruri foarte importante, ziua mea nu-i pentru joacă.

— Dar ce trebuie să faci? mă întreba ea cu impertinență.

— Nu-i ceva care poate fi explicat unui copil, răspundeam.

— Bine, dar în orice caz tu ai să ieși pe-afară, n-ai să stai să dormi toată ziua aici! Eu m-am sculat de mult, de mult, de mult de tot!

Și trebuia să plec cu ea, neîndrăznind s-o refuz din pricina stăpînilor, deși turbam de ciudă. Mă lua de mînă, ca și cum aș fi fost tovarășul ei de joacă; mereu mă ține de mînă, deși nimic nu-mi face mai multă scîrbă decît degetele umede ale copiilor. Strîng pumnul de furie și ea mă ține de pumn, neavînd încotro, conducîndu-mă peste tot, pălăvrăgind continuu. La păpușile ei, care trebuie hrănite și îmbrăcate, la cățeii pe jumătate orbi care se tîrîie prin coșul lor așezat în fața cotețului cățelei, în grădina de trandafiri, unde trebuie să ne jucăm cu pisicul. Are un interes neslăbit pentru tot felul de animale, mai bine zis pentru puii lor, pentru tot ce e mic. De aceea poate să se joace cu pisicul la nesfîrșit și e încredințată că și eu trebuie să iau parte la joc. Crede că și eu sînt copil, cu toate bucuriile posibile ale copilăriei. Eu? Pe mine nimic nu mă bucură.

Cîteodată se întîmplă să-i treacă prin cap cîte un gînd inteligent, bunăoară cînd observă cît de plictisit și de acrit sînt; atunci se uită mirată la mine, la fața mea zbîrcită, de bătrîn.

— De ce nu-ți pare și ție că-i bine să te joci?

Iar cînd nu primește nici un răspuns din gura mea încleștată sau din ochii reci de pitic cu ex-

perienţă milenară în ei, ochii ei de copil nou-născut se umbresc şi rămîne cîteva clipe tăcută.

Ce este jocul ? O ocupaţie fără nici un rost — nimic alta. Un ciudat mod de-a „să ne facem că“ în relaţiile noastre cu tot felul de lucruri. Nu iei nimic drept ceea ce este, nu iei nimic în serios, doar „te faci“. Astrologii se joacă cu stelele, principii cu clăditul, cu bisericile, cu scenele de răstignire şi campanilele ; Angelica cu păpuşile ei — toţi se joacă, toţi simulează ceva. Numai eu dispreţuiesc simulaţia. Numai eu.

O dată m-am strecurat la Angelica, pe cînd dormea cu pisicuţa aceea scîrboasă lîngă ea, în pat, şi i-am tăiat gîtul jigodiei cu pumnalul. Pe urmă am aruncat-o pe grămada de gunoi din faţa ferestrei castelului. Eram atît de furios că abia mai ştiam ce fac. Vreau să spun, ştiam eu prea bine, executam un plan care de mult îmi încolţise în gînd, încă din timpul acelor dezgustătoare jocuri din grădina trandafirilor. Fetiţa a fost nemîngîiată cînd a văzut că-i dispăruse pisica, iar cînd toţi au spus că fără îndoială pierise, a căzut bolnavă de o boală necunoscută şi a zăcut îndelung — încît, slavă Domnului, o bună bucată de vreme am fost scutit s-o văd. Însă după ce, în sfîrşit, s-a pus pe picioare, se înţelege că a trebuit să ascult de nenumărate ori povestea necazurilor ei în legătură cu soarta iubitei sale pisicuţe şi cu felul neînţeles cum a pierit. Nimeni nu-şi bătea capul să afle cum dispăruse pisica, însă toată curtea era oarecum înspăimîntată de o urmă de sînge care apăruse pe gîtul fetei, ceea ce putea fi interpretat ca un semn

rău. Tot ceea ce poate fi interpretat ca o prevestire îi interesează teribil.

Efectiv n-am putut niciodată să am linişte, toată perioada ei de copilărie, în care timp doar jocurile s-au mai schimbat. Se agăţa mereu de mine şi mă lua de confident, deşi nu voiam de loc să fiu duhovnicul ei. Uneori mă întrebam dacă predilecţia ei inoportună pentru mine n-ar fi putut fi de aceeaşi natură cu atracţia ei pentru pisoi, căţei, răţuşte şi alte lighioane de-alde astea. Poate că nu-i plăceau adulţii, poate că se temea de ei, poate că o speriaseră cumva. Asta nu era treaba mea! Dacă se simţea singură pe lume, nu era vina mea! Însă tocmai de mine trebuia să se încleşteze, chiar cînd crescuse şi nu mai era un copilaş. Mama ei îşi bătuse capul cu dînsa numai atîta vreme cît arăta ca o păpuşă oarecare — ea doar „se făcea“, toţi oamenii „se făceau că“ — iar tatăl ei avea, bineînţeles, grijile sale la care trebuia să se gîndească. Ori poate că mai avea şi alt motiv ca să nu se intereseze de ea; dar despre asta n-aş vrea să vorbesc.

Abia pe la vreo zece-doisprezece ani Angelica începu să devină tăcută şi închisă încît, în sfîrşit, am putut să scap de ea. De atunci, slavă Domnului, m-a lăsat în pace şi s-a ocupat doar de dînsa. Însă şi astăzi fierb de mînie cînd îmi aduc aminte cîte a trebuit să îndur din pricina ei.

Acum s-a făcut mare, a împlinit cincisprezece ani şi curînd va fi privită ca o doamnă. Dar a rămas tot copilăroasă, nu se poartă de loc ca o doamnă nobilă. Cine o fi tatăl ei mi se pare

imposibil de aflat ; s-ar putea să fie principele sau să fie copil din flori — şi, dacă-i aşa, degeaba te porţi cu ea cum te-ai purta cu fata unui principe. Unii spun că e frumoasă. Eu nu pot descoperi nici urmă de frumuseţe în chipul ei copilăresc, cu gura întredeschisă şi cu ochii mari care par că nu pricep nimica.

Dragostea e ceva care moare. Şi după ce moare, intră în putrefacţie şi poate ajunge pămînt bun pentru o nouă dragoste. Dragostea moartă trăieşte astfel o viaţă tainică în cea vie — aşa se face că dragostea nu moare niciodată.

Dacă înţeleg bine, asta este experienţa pe care a făcut-o principesa şi pe care-şi bazează fericirea. Pentru că nu-i nici o îndoială că este fericită. Ba chiar răspîndeşte în jurul ei fericire, în felul său. În prezent, don Riccardo este cel fericit.

Poate că şi principele este. Pentru că sentimentul pe care l-a trezit în ea odinioară este mereu viu. El „se face" că dragostea ei trăieşte. Ei „se fac" amîndoi că dragostea lor trăieşte.

Principesa a avut odată un amant care, la porunca ei a fost supus caznelor pentru că o înşelase. L-a făcut pe principe, care nu bănuia nimic, să-l condamne pentru o crimă pe care n-o comisese niciodată. Numai eu ştiam cum s-au petrecut lucrurile cu-adevărat. Şi am asistat la torturi ca să-i pot povesti după aceea cum le-a îndurat el. N-a suferit ca un erou, ci cam ca toată lumea.

Poate că el o fi tatăl fetiţei. Ce ştiu eu !

S-ar putea să fie principele. Pentru că principesa l-a convins cu cele mai fermecătoare mijloace și dragostea lor a cunoscut, pe vremea aceea, o nouă primăvară. Ea îl înlănțuia în fiecare noapte și-i oferea pîntecele ei înșelător, însetat după ibovnicul pierdut. Îl mîngîia pe principele său de parcă ar fi vrut să-l tortureze. Iar principele îi întorcea mîngîierile ca-n primele lor nopți fierbinți de dragoste. Dragostea moartă își trăia viața ei plină de taină în dragostea cea vie.

Confesorul principesei vine în fiecare sîmbătă dimineața, la ceasul stabilit. Ea e de mult spălată și îmbrăcată și a stat vreo două ore în fața crucifixului. E foarte bine pregătită pentru confesiune.

N-are nimic de spovedit. Și nu din înșelătorie sau din disimulare; dimpotrivă, vorbește cu totul deschis, din toată inima. N-are nici o idee a păcatului. Nu știe de loc să fi făcut ceva rău. Poate se va fi mîniat un pic pe camerista care fusese cam stîngace cînd i-a potrivit părul. Ea este ca o pagină nescrisă, asupra căreia confesorul se apleacă zîmbind, ca asupra unei fecioare neprihănite.

După rugăciune, după cufundarea în lumea celui răstignit, ochii ei sînt limpezi și interiorizați. Omulețul de pe crucea ei a suferit pentru dînsa și tot păcatul din suflet i l-a șters, chiar și amintirea lui. Se simte tare și întinerită parcă, dar în același timp într-o stare sufletească de pioasă și visătoare reculegere, o interiorizare care se armonizează cu chipul ei serios, nefar-

dat şi cu rochia ei neagră, simplă. Pe urmă scrie amantului ei un răvaş despre cum se simte, cîteva rînduri liniştite şi prietenoase, unde nu-i nici o vorbă despre dragoste şi despre întîlniri. În această stare de spirit, ea nu suportă nici cel mai neînsemnat cuvînt uşuratic. Şi eu trebuie să duc scrisoarea.

Nu-i nici o îndoială că este o credincioasă ferventă. Pentru ea, religia înseamnă ceva esenţial, ceva cu totul real. Are nevoie de religie şi o foloseşte. E o parte din inima ei, din sufletul ei.

E şi principele religios ? Greu de spus. Natural, este în felul său, pentru că el este tot ce-i posibil, el îmbrăţişează totul — însă asta se poate numi religiozitate ? Lui îi place că există ceva ca religia, îi place să asculte vorbindu-se despre religie, să asculte discuţii frumoase şi subtile despre lumea ideilor religioase — cum ar putea ceva omenesc să-i fie străin ? Îi plac zugrăvelile de la altar, madonele maeştrilor celebri şi templele măreţe, frumoase, mai ales acelea clădite la porunca lui. Nu ştiu dacă asta-i religie. S-ar putea foarte bine să fie. Şi, bineînţeles, e religios ca principe, tot atît de sincer religios ca şi dînsa. El înţelege nevoia religioasă a poporului, înţelege că nevoia asta trebuie satisfăcută, iar uşa lui este întotdeauna deschisă celor care doresc să şi-o satisfacă. Prelaţi şi tot felul de feţe bisericeşti intră şi ies ca nişte copii ai casei. Însă este el — ca şi ea — cu adevărat religios pentru el însuşi ? Asta-i cu

totul altă chestiune, despre care n-am de gînd să vorbesc.

Că ea este o credincioasă ferventă, după cum am mai spus, nu-i nici o îndoială.

Poate că amîndoi sînt credincioşi, fiecare în felul său.

Ce este religia? Multă vreme mi-am bătut capul cu întrebarea asta, dar zadarnic.

Mi-am bătut capul mai ales atunci cînd am fost constrîns să oficiez ca episcop, cu toate odăjdiile, la carnaval, cu cîţiva ani în urmă şi le-am dat sfînta comuniune piticilor de la curtea din Mantova, pe care principele lor îi adusese cu ocazia carnavalului. Ne-am strîns lîngă un mic altar care fusese instalat într-o sală a castelului şi în jurul nostru s-au aşezat rînjind, toţi oaspeţii cavaleri, şi nobili, şi domnişori, în costumele lor de paiaţe. Am ridicat crucifixul şi toţi piticii s-au lăsat în genunchi. „Acesta-i Mîntuitorul! am început eu să predic, cu voce puternică şi cu ochii arzînd de pasiune. Acesta-i Mîntuitorul tuturor piticilor, el însuşi un pitic, care a pătimit sub marele principe Pilat din Pont şi a fost răstignit pe o jucărie de cruciuliţă spre veselirea şi uşurarea tuturor oamenilor de pe pămînt". Am luat apoi potirul şi l-am ridicat în faţa lor: „Acesta este sîngele lui de pitic, întru toate păcatele mari sînt spălate şi toate sufletele întinate albite ca neaua." Am luat sfînta cuminecătură şi le-am arătat-o de asemeni, am mîncat şi am băut în prezenţa lor, sub ambele specii, cum e datina, explicîndu-le sfintele taine cuprinse în ele: „Mănînc trupul

său, care era diform ca al vostru. E amar ca fierea, pentru că e plin de ură. Mîncați toți din el! Beau sîngele său și mă arde ca un foc pe care nimeni nu-l poate stinge. Ca și cum mi l-aș bea pe al meu propriu.

Mîntuitorule al tuturor piticilor, focul tău pîrjolească lumea întreagă!"

Am aruncat vinul peste cei care erau acolo, făcînd ochi mari de mirare, galbeni la față din cauza sumbrei noastre comuniuni.

Nu sînt un blasfemator. Ei au fost, nu eu. Principele însă m-a pus în lanțuri cîteva zile, pentru că avusese de gînd să se amuze cu gluma aceea, iar eu stricasem totul, oaspeții simțindu-se foarte tulburați, înspăimîntați chiar. Nu se găseau cătușe așa de mici pentru mine și a trebuit să se facă, deși fierarul se codise să se ostenească atît pentru un timp așa de scurt de pedeapsă, dar principele i-a spus că n-ar strica să le aibă, poate și pentru alt prilej. M-a eliberat curînd, mai înainte decît hotărîse și am avut impresia că mă pedepsise mai ales din pricina oaspeților, căci m-a slobozit îndată ce aceștia au plecat. Însă un timp oarecare după aceea a continuat să se uite întunecat la mine și nu-i prea făcea plăcere să ne aflăm singuri împreună, dînd aproape impresia că-i cam speriat de mine.

Bineînțeles, piticii nu pricepuseră nimic. Se răspîndiseră care încotro ca niște orătănii speriate și piuiau cu glasurile lor jalnice de castrați. Nu știu de unde au moștenit glasurile lor

caraghioase ; al meu e adînc şi sumbru. Ei sînt înfrînţi şi castraţi pînă în fundul sufletului şi cei mai mulţi sînt bufoni care fac de ruşine neamul nostru prin glumele lor grosolane pe socoteala propriului lor trup.

Sîntem o rasă vrednică de dispreţ. De aceea l-am convins pe principe să-i vîndă unul cîte unul pe piticii de-aici, de la curte, ca să fiu scutit de a-i mai vedea — pînă ce am rămas numai eu. Îmi pare bine că au plecat toţi şi că locuinţa piticilor e pustie şi goală, cînd stau acolo noaptea, cu gîndurile mele. Mă bucur că s-a dus şi Josafat ; nu mai trebuie să-i văd mutra zbîrcită de bătrîn şi să-i aud vocea piţigăiată. Mă bucur că am rămas singur.

Asta-i soarta mea, să-mi urăsc propriul meu popor. Propriul meu neam îmi pare vrednic de ură.

Dar mă urăsc şi pe mine. Îmi mănînc propria-mi carne, plină de fiere. Îmi beau propriu-mi sînge otrăvit. Celebrez zilnic comuniunea mea singuratică, ca un sumbru mare pontif al neamului meu.

Principesa s-a purtat foarte ciudat după această întîmplare, care a stîrnit atîta zarvă. În dimineaţa cînd am fost eliberat, m-a chemat la dînsa — şi cînd am intrat în dormitorul ei — m-a privit tăcută, cu nişte ochi gînditori şi cercetători. Mă aşteptasem la ocări sau la vreo nouă pedeapsă, dar cînd în sfîrşit a început să vorbească, mi-a mărturisit că liturghia mea cu comuniunea îi făcuse o impresie adîncă, parcă ceva

întunecat și teribil s-ar fi adresat cuiva din adîncul ei. Cum putusem eu să pătrund pînă în adîncul sufletului ei și să-i vorbesc ?

N-am priceput nimic. Stam și rînjeam în timp ce ea, lungită în pat, privea absentă undeva, dincolo de mine.

Mă întrebă ce cred eu că simte cineva cînd stă pironit pe o cruce ? Biciuit, torturat, omorît ? Și mai spuse că a înțeles că Mîntuitorul o urăște. Că trebuie să fie plin de ură, cînd suferă din cauza ei.

Nu mi-am mai bătut capul ca să-i răspund, și nici ea n-a mai continuat conversația, rămînînd tot lungită, cu privirea pierdută, visătoare.

Pe urmă a făcut un gest ușor cu mîna ei frumoasă, ceea ce însemna că nu mai are nimic cu mine, își strigă camerista ca să-i aducă rochia cea roșie-închis deoarece trebuia să se îmbrace.

Nici azi nu pricep ce-o fi apucat-o în dimineața aceea.

Am observat că uneori inspir teamă. Totuși, oamenii se sperie mai ales de ei înșiși. Ei cred că eu, piticul, îi înspăimînt ; în realitate însă, îi sperie piticul dinăuntrul lor, ființa aceea asemănătoare omului, cu chipul ei de maimuță ; ea își înalță capul din adîncul sufletului lor. Se sperie pentru că nu știu că au o altă ființă în ei. Se îngrozesc mai presus de orice cînd, din adîncul lor, iese la suprafață ceva din mocirla sufletului lor, ceva pe care ei nu-l mai simt și care nu mai are nimic a face cu viața lor reală. Cînd nimic nu iese la suprafață, nu se sperie, nu se simt îngrijorați de nimic. Umblă, înalți și impasibili,

cu fața lor netedă care nu exprimă nimic. Dar întotdeauna e cineva înlăuntrul lor, cineva de care ei habar n-au ; trăiesc în același timp, fără să știe, mai multe feluri de vieți. Ce ciudat de ascunși și de incoerenți sînt !

Și sînt diformi, deși diformitățile lor nu se văd.

Eu, unul, trăiesc întotdeauna numai viața mea de pitic. Nu mă amestec printre cei înalți și cu fața descrețită. Sînt întotdeauna doar eu însumi, întotdeauna același, trăiesc o singură viață. Eu n-am nici o altă ființă în mine. Și recunosc tot ce-i din mine, nimic nu iese la suprafață din adîncul meu, căci nimic nu-i cufundat în întuneric. De aceea nu mi-e niciodată frică de ceea ce-i înspăimîntă pe ei, de acel oaspe bizar, necunoscut și tainic. Așa ceva nu afli la mine. La mine nu dai de nici un „altul".

Teamă ? Ce-i asta ? Teamă să fie oare ceea ce simt cînd stau singur în camera piticilor, noaptea, și văd fantoma lui Josafat apropiindu-se de patul meu, cînd îl văd venind spre mine, cu paloarea morții pe față, cu urme vinete pe gît și cu gura căscată ?

Nu simt nici neliniște, nici remușcări, nimic care să mă tulbure într-un fel oarecare, special. Cînd îl văd, mă gîndesc doar că e mort și că de atunci sînt cu totul singur.

Vreau să fiu singur, nu vreau să mai văd pe nimeni. Știu bine că Josafat e mort. Asta nu-i decît fantoma lui, eu sînt complet singur în întuneric, așa cum am rămas de atunci de cînd l-am sugrumat.

Nu-i nimic de spaimă în toate astea.

A sosit la curte un om înalt, față de care principele se poartă cu cea mai ciudată considerație, aproape cu respect. A fost chemat aici, şi principele spune că l-a aşteptat multă vreme, iar acum se simte fericit că, în sfîrşit, i s-a făcut cinstea acestei vizite. Efectiv, se poartă cu el de parcă ar fi un egal.

Nimeni la curte nu găseşte că e ceva caraghios în asta, ba unii mai spun că acela e realmente un om mare şi egalul unui principe. Dar nu umblă îmbrăcat ca un principe, ci destul de simplu. Ce este el propriu-zis şi ce are remarcabil, n-am ajuns încă să descopăr. Poate că asta se va întîmpla mai pe urmă. Se spune că va rămîne timp îndelungat aici.

Nu tăgăduiesc că are ceva care impune respect, purtîndu-se cu o demnitate mai naturală decît a celor mai mulți, fruntea îi este înaltă şi, cum obişnuiesc oamenii să spună, gînditoare, iar obrazul, încadrat de o barbă cenuşie, este nobil şi în adevăr frumos. Are în el ceva distins şi armonios, iar întreaga lui înfățişare poartă amprenta calmului şi a stăpînirii de sine.

Mă întreb însă ce diformitate o fi avînd.

Remarcabilul oaspete îşi ia prînzul la masa principelui. Ei conversează tot timpul despre cele mai diferite subiecte şi, în timp ce îmi servesc stăpînul — pentru că vrea întotdeauna ca eu să-l servesc — pot să-mi dau seama că este un om învățat. Ştiința sa pare că îmbrățişează tot ce există şi pare interesat de orice. Încearcă

să explice totul, dar, spre deosebire de alţii, nu-i întotdeauna sigur că explicaţia lui e cea justă. După ce face o amănunţită expunere despre felul cum gîndeşte în legătură cu ceva, rămîne uneori tăcut şi absent, apoi îl aud reflectînd: „Poate că nu-i chiar aşa".

Nu ştiu ce trebuie să gîndesc despre asta. Ai zice că-i un fel de înţelepciune, însă poate că în realitate nu ştie nimic precis şi toată obositoarea construcţie a concepţiei expuse este lipsită de sens. Experienţa pe care am căpătat-o pînă acuma în legătură cu gîndirea oamenilor mă face să cred că aşa este. Însă mulţi nu pricep că asta le-ar da prilejul să adopte o oarecare modestie. E posibil ca el să priceapă acest lucru.

Principele totuşi nu-şi pune atîtea întrebări ci îl ascultă ca şi cum ar sta lîngă un izvor limpede care murmură ştiinţă şi înţelepciune. Îi soarbe cuvintele ca un umil şcolar pe acelea ale învăţătorului său, cu toate că, bineînţeles, păstrează demnitatea care se cuvine unui principe. Cîteodată îi spune *il gran maestro*. Mă întreb care o fi motivul acestei insinuante umilinţe. Stăpînul meu are întotdeauna un motiv cînd face ceva. Omul acesta învăţat se face de cele mai multe ori că nu aude apelativul acela curtenitor. E posibil să fie realmente un om modest. Pe de altă parte, se pronunţă uneori asupra unor chestiuni cu multă siguranţă, apărîndu-şi cu claritate şi convingere concepţiile şi găsind argumente cu o inteligenţă care pare ascuţită şi pătrunzătoare. Aşadar, el nu întotdeauna se îndoieşte.

Vorbeşte însă întotdeauna cu un calm egal, cu o voce frumoasă şi neobişnuit de limpede. Cu mine este prietenos şi, într-un anumit fel, îmi arată interes. De ce, nu ştiu. Îţi aminteşte uneori un pic de principe, aşa mi se pare cîteodată, însă n-am înţeles bine cum anume.

Oricum, nu e un ipocrit.

Remarcabilul străin a început să pregătească o lucrare la mănăstirea franciscană Santa Croce, o pictură pe unul din zidurile laterale ale refectoriului. E aşadar pur şi simplu un fabricant de chipuri de sfinţi şi prin urmare la fel cu mulţi alţii de aici. Asta-i deci partea lui „remarcabilă".

Nu vreau să afirm că nu poate fi şi altceva, şi încă mult mai mult — sau că poate fi comparat cu simplii lui fraţi de breaslă. E mult mai impozant, trebuie s-o mărturisim, şi e de înţeles de ce principele îl ascultă cu un interes deosebit. Dar faptul că îl ascultă neclintit şi constant ca pe un oracol şi că-l pofteşte zilnic la masa lui, asta-i cu totul neclar pentru mine. Meseria lui e în orice caz manuală, lucrează cu mîinile, deşi cultura şi gîndirea sa îmbrăţişează multe lucruri — atît de multe încît nu poate s-o facă bine! Cum lucrează mîinile nu ştiu, sper că-şi cunoaşte meseria, o dată ce l-a angajat principele, dar faptul că gîndul lui se lasă antrenat de probleme încă necoapte, asta o mărturiseşte el însuşi. Desigur, e un fantast. Cu toată claritatea şi bogăţia sa de idei, stă pe o temelie nesigură — şi lumea căreia el îi dă viaţă e cu totul ireală.

Ciudat că n-am putut încă să-mi fac o părere definitivă despre el. De ce-o fi depinzînd asta ? Întotdeauna îmi fac o părere precisă despre cel cu care stau față-n față. Probabil că personalitatea, ca și statura lui, se înalță pe deasupra măsurii obișnuite. Nu știu de ce gîndesc așa, de ce simt așa. Nu știu în ce constă de fapt superioritatea lui și dacă în realitate este chiar atît de superior. Poate că e la fel cu ceilalți oameni pe care i-am întîlnit.

În orice caz, sînt convins că principele are o prea înaltă opinie despre valoarea lui.

Se numește Bernardo, un nume cît se poate de obișnuit.

Principesa nu se interesează de el. E un om bătrîn. Iar maniera lui bărbătească de a vorbi mi se pare că-i cu totul străină de ea. Cînd e de față la prolixele lor schimburi de idei, stă tăcută și pare cu totul absentă. Nu cred că aude ce spune omul acela remarcabil.

Pe el însă, principesa o interesează mult. O observă pe furiș, cu coada ochiului, am văzut eu. Se pare că îi studiază chipul, ca și cum ar căuta ceva în el, cu o privire gînditoare care devine din ce în ce mai meditativă. Ce-o fi avînd ea ca să-l captiveze ?

Chipul ei nu prezintă doar nici un fel de interes. E ușor de văzut că-i o curvă, deși se ascunde sub o pojghiță pură și mincinoasă. Nu-i nevoie de cine știe ce spirit de observație ca să înțelegi asta. Și ce-are el de pîndit, de cercetat pe chipul ei depravat ? Ce găsește captivant în el ?

E adevărat că toate îl interesează. Poate să ia o piatră de jos — cum l-am și văzut — și să o examineze cu un interes extraordinar, o întoarce pe toate părțile și pînă la urmă o bagă în buzunar ca pe un lucru prețios. S-ar părea că absolut orice îl poate captiva. O fi nebun? Un nebun demn de invidiat! Cel pentru care o piatră e un lucru prețios este înconjurat pretutindeni de bogății.

E neînchipuit de curios. Scotocește în toate, despre toate vrea să știe și despre toate întreabă. Îi întreabă pe muncitori despre sculele și metodele lor de lucru, îi critică și-i îndrumează. Din plimbările lui în afara orașului se întoarce acasă cu flori pe care le desface în bucățele ca să vadă cum sînt pe dinăuntru. Poate sta ore întregi să pîndească zborul păsărilor, de parcă și asta ar fi ceva extraordinar. Uneori se oprește în fața capetelor de ucigași și de tîlhari trase în țeapă în fața porților castelului — și care sînt atît de vechi încît nimeni nu e în stare să se uite la ele — și le privește îndelung și meditativ ca pe niște enigme extraordinare și chiar le desenează cu un creion de argint. Acum cîteva zile, cînd Francesco a fost spînzurat în piață s-a dus și el să se uite, amestecîndu-se printre copii, în față de tot, ca să vadă mai bine.

Putea fi ceva realmente interesant?

Puțin îmi pasă de tot ce scormonește el. Dar dacă mă mai atinge o dată, bag pumnalul în el! M-am hotărît s-o fac, oricît m-ar costa.

Aseară, cînd îi turnam vin, mi-a luat mîna ca să se uite la ea — eu mi-am retras-o furios. Dar principele a spus, zîmbind, că trebuie să i-o arăt. El a examinat-o amănunţit, a studiat-o cu o indiscreţie insolentă, a studiat articulaţiile degetelor şi cutele mîinii şi a încercat chiar să-mi tragă mîneca ca să-mi vadă braţul. Mi-am tras din nou mîna, brusc, turbat de mînie, fierbînd în mine. Au rîs amîndoi în timp ce eu îi priveam cu ochii în flăcări.

Dacă mă mai atinge vreodată, îi vărs sîngele !

Nu suport să mă atingă nici un om, nu suport nici un fel de jignire adusă trupului meu.

Umblă nişte zvonuri ciudate, cum că el ar fi cerut principelui hoitul lui Francesco ca să-l taie pentru a vedea cum e făcut omul pe dinăuntru. Nu poate fi adevărat. E prea de necrezut. Şi este imposibil să dea jos leşul, care trebuie să mai rămînă spînzurat, să fie pildă pentru popor şi pentru ruşinarea şi umilirea răufăcătorilor ; aşa a fost doară osînda şi pentru ce să nu-l sfîşie corbii şi pe ticălosul acela ca şi pe ceilalţi ? De altfel l-am cunoscut bine şi ştiu că merita orice pedeapsă, oricît de mare ; de multe ori a strigat după mine vorbe urîte, pe stradă. Dacă îl ridică de acolo, înseamnă că pedeapsa lui nu-i aceeaşi ca şi a celorlalţi spînzuraţi.

Aseară am auzit vorbindu-se despre asta prima oară. Acuma e noapte şi nu pot vedea dacă mai atîrnă tot acolo cadavrul.

Nu pot să cred că principele ar putea consimți așa ceva.

E adevărat! Netrebnicul acela nu mai atîrnă în spînzurătoare! Ba, am descoperit și unde l-au dus. L-am surprins pe bătrînul învățat în timpul infamei sale îndeletniciri.

Observasem că se pune ceva la cale jos, în subterană; fusese deschisă o ușă care nu se folosea niciodată. Observasem asta de ieri, deși nu mă mai gîndisem la chestiunea aceea. Astăzi m-am dus acolo ca să cercetez mai îndeaproape cum stau lucrurile și am găsit ușa tot întredeschisă. Am intrat într-un coridor lung și întunecos și am dat de altă ușă, care nu era nici ea încuiată; m-am strecurat înăuntru fără să fac nici un zgomot — acolo, într-o cameră mare, stătea în fața luminii care cădea prin răsuflătoarea peretelui din miazăzi omul acela bătrîn, aplecat peste cadavrul spintecat al lui Francesco! La început nu-mi credeam ochilor, dar era acolo, desfăcut, i se vedeau măruntaiele, inima și plămînii; arăta întru totul ca un animal. N-am văzut niciodată ceva atît de respingător, nu, niciodată n-aș fi putut să-mi închipui ceva atît de dezgustător ca măruntaiele unui om. Dar bătrînul sta aplecat deasupra lui, studiindu-l cu mare interes și, cu un cuțit foarte mic era gata să taie cu multă atenție pe undeva, pe lîngă inimă. Era atît de captivat de ceea ce făcea, încît nici nu observă că intrasem în cameră. Nimic altceva nu părea să mai existe pentru el decît îndeletnicirea aceea scîrboasă. La sfîrșit, își ri-

dică fruntea şi privi cu o lucire de fericire în ochi. Chipul său era atît de extaziat, de parcă lua parte la o ceremonie. Am putut să-l observ cît mi-a plăcut pentru că stătea în plină lumină, pe cînd eu mă ţineam în adîncul umbrei. De altfel, era cu totul pierdut în extazul său, ca un profet care vorbeşte cu Dumnezeu. Era ceva realmente respingător.

Egalul unui principe! Un principe care caută să citească dezlegarea tainelor în măruntaiele unui ucigaş! Care scormoneşte prin cadavre!

Astă-noapte au stat amîndoi pînă după miezul nopţii, au vorbit şi-au tot vorbit ca niciodată pînă atunci. Se înflăcărau pînă la extaz cu vorbăria lor. Vorbeau despre natură, cît de nesfîrşit de mare şi de bogată este. Un unic mare context, o minune unică! Vine care poartă sîngele prin corp după cum izvoarele conduc apa pe sub pămînt, plămîni care respiră după cum oceanele răsuflă cu fluxul şi refluxul, schelet care sprijină trupul după cum straturile pietroase sprijină pămîntul — ţărîna fiind carnea lui. Focul dinlăuntrul pămîntului e ca fierbinţeala sufletului şi, ca şi sufletul, a venit din soare, sfîntul, bătrînul soare adorat, de unde purced toate, izvorul şi obîrşia oricărei vieţi şi care cu lumina lui luminează toate corpurile cereşti din univers. Pentru că lumea noastră e doar una printre miile de stele fără număr ale Universului.

Parcă erau apucaţi. Şi eu trebuia să-i ascult, orice ar fi zis, fără să pot obiecta nimic. Sînt

din ce în ce mai convins că-i un nebun şi că e pe cale să-l înnebunească şi pe principe. E de neînţeles cît de moale şi de supus e stăpînul meu în mîinile lui.

Cum poate să ia în serios toate fanteziile astea ? Cum poate să creadă în coerenţa asta, în armonia divină din toate lucrurile, după cum zice bătrînul. Cum poate să folosească astfel de vorbe mari, frumoase şi lipsite de sens ? Minunile naturii ! Eu mă gîndesc la măruntaiele lui Francesco şi mă ţin să nu vărs.

Ce fericire, strigă amîndoi entuziaştii, să priveşti în minunata împărăţie a naturii ! Şi cîte lucruri, nesfîrşit de multe, ai descoperi dacă ai încerca să le explorezi. Şi cît de puternic şi bogat s-ar ridica omul dacă ar învăţa să cunoască toate forţele astea ascunse şi dacă le-ar putea întrebuinţa în folosul său. Elementele s-ar apleca supuse voinţei lui, focul l-ar sluji cu umilinţă, strunit în pofida sălbăticiei lui ; pămîntul va aduce roade însutite cînd se vor dezvălui legile creşterii plantelor, fluviile vor fi sclavii săi supuşi şi înlănţuiţi iar oceanele vor purta corăbiile sale pe tot întinsul pămîntului, care pluteşte în spaţiu ca un astru minunat. Ba chiar şi aerul se va supune pentru că într-o bună zi omul va învăţa să imite zborul păsărilor şi, eliberat de greutatea proprie, va pluti ca ele, aşa cum plutesc stelele, către un ţel pe care nici o gîndire omenească nu poate încă să-l cuprindă sau să-l prevadă.

A ! Cît de falnic şi de măreţ e să trăieşti ! Cît de imens de insondabilă e viaţa omenească !

Bucuria lor n-avea hotar. Erau ca nişte copii care visează jucării, aşa de multe jucării, încît nici nu ştiu unde o să le pună pe toate. Îi cercetam cu privirea mea de pitic fără ca expresia chipului meu zbîrcit şi bătrîn să se schimbe. Piticii nu sînt nişte copii. Ei nu se joacă niciodată. Mă întindeam mereu ca să le umplu pocalul pe care-l goleau mereu în timpul nesfîrşitei lor flecăreli.

Ce ştiu ei despre măreţia vieţii ? De unde ştiu ei că-i mare ? Nu-i decît un mod de a vorbi, le place lor să spună aşa. Tot aşa de bine s-ar putea afirma că-i mică. Că-i neînsemnată, complet lipsită de rost, o gînganie pe care o poţi strivi cu unghia. Şi dacă o striveşti cu unghia, n-are nimic de obiectat împotriva cuiva. E tot atît de mulţumită de această nimicire a sa ca şi de oricare alta. Şi de ce n-ar fi aşa ? Şi de ce ar fi atît de important să existe ? Şi, în general, de ce ar aspira la un lucru oarecare ? Şi în realitate de ce nu i-ar fi orice cu totul indiferent ?

Să priveşti în sînul naturii ! Ce fericire o mai fi şi asta ? Dacă într-adevăr ar putea, ar trebui să se înspăimînte, să se umple de groază. Ei cred că-i ceva pentru ei, pentru că cred că totul este pentru ei, pentru prosperitatea şi bucuria lor, pentru ca viaţa lor să fie cu totul măreaţă şi plină de farmec. Ce ştiu ei despre astea ? De unde ştiu ei că natura se preocupă de ei şi de dorinţele lor ciudate şi puerile ?

Ei cred că citesc în cartea naturii, cred că ea stă deschisă în faţa lor. Îşi închipuie chiar că pot s-o răsfoiască, că pot citi acolo unde încă

nu-i nimic scris, unde nu-i încă decît foaia goală. Nebuni încrezuţi şi fără minte! Neruşinata lor suficienţă n-are nici un hotar!

Cine ştie ce zămisleşte natura, ce roade ale viitorului ascunde în ea? Cine poate bănui ceva? Ştie o mamă ce poartă în ea? Cum ar putea şti? Ea îşi aşteaptă ceasul şi numai atunci se va vedea ce anume a născut. Un pitic ar putea spune multe despre asta.

El modest? M-am înşelat rău de tot în privinţa asta. Dimpotrivă, este cel mai orgolios om pe care l-am văzut vreodată. Însăşi fiinţa lui, însuşi spiritul său este orgolios. Iar gîndirea lui e atît de temerară, încît ar vrea să domnească peste o lume care nu-i aparţine.

Poate părea modest pentru că, ocupîndu-se cu cercetarea tuturor lucrurilor posibile, i se întîmplă să recunoască pe faţă că nu ştie cutare sau cutare lucru şi că vrea numai să pună lucrurile în ordine, atît cît poate. Însă crede că cunoaşte întregul, ţelul tuturor lucrurilor şi sensul lor. Modestia lui se aplică la lucrurile mici, dar nu şi la cele mari. Ciudată modestie!

Toate lucrurile au, în felul lor, un rost, toate cîte se întîmplă şi toate cele cu care se ocupă oamenii. Dar viaţa însăşi nu are rost şi nici nu poate avea. Nici n-ar trebui să i se găsească. Iată crezul meu.

Ce ruşine! Ce dezonoare! Niciodată nu mi-a fost dat să îndur o asemenea jignire ca în ziua aceea teribilă. Voi încerca să descriu ceea ce mi s-a întîmplat, deşi aş prefera să uit.

Principele mi-a poruncit să-l caut pe maestro Bernardo acolo unde lucra, la refectoriul de la Santa Croce, pentru că avea nevoie de mine. M-am dus, deşi eram înfuriat că acest om orgolios, care-mi e străin, mă consideră drept un servitor. M-a primit cu cea mai mare amabilitate şi mi-a spus că piticii l-au interesat întotdeauna foarte mult. M-am gîndit că ce nu l-ar interesa oare pe cel care vrea să fie lămurit în privinţa măruntaielor lui Francesco şi a stelelor de pe cer. Dar despre mine, piticul, nu ştie nimic, continuam eu să gîndesc. După alte cîteva amabilităţi şi vorbe goale, îmi spuse că ar vrea să-mi facă un tablou. Am crezut mai întîi că e vorba de portretul meu, pe care i l-a comandat poate principele şi n-am putut decît să mă simt flatat, răspunzînd totuşi că nu vreau să fiu reprezentat în tablou. „De ce ?" m-a întrebat el. I-am răspuns după cum era şi natural : „Vreau să-mi posed eu însumi chipul". I s-a părut că-i o ciudăţenie de a mea, a rîs un pic, însă a mărturisit că, fără discuţie, nu e absurdă. „Chipul dumitale e posedat, chiar dacă nu-i pictat, de o mulţime de oameni, prin simplul fapt că-l privesc." Însă el voia să facă un desen, ca să observe cum sînt alcătuit — şi trebuia să mă dezbrac ca să facă un studiu al corpului meu. Am simţit cum pălesc. De furie sau de frică, nu ştiu de care mai mult, dar m-au cuprins amîndouă şi am început să dîrdîi din toată fiinţa.

El a remarcat violenta mea reacţie la infamia lui. Şi a început să-mi spună că nu-i nici o ruşine să fii pitic şi să arăţi cum eşti. În faţa

naturii a simţit întotdeauna cel mai adînc respect, chiar cînd creează ceva ciudat, capricios, ceva în afară de obişnuit. Nu-i nici o dezonoare să te arăţi în faţa altui om aşa cum eşti şi nimeni nu se posedă pe sine însuşi în întregime. „Ba eu, da! am strigat plin de mînie! Eu mă posed pe mine însumi!"

Izbucnirea mea a primit-o cu deplin calm, da, chiar a urmărit-o cu un interes plin de curiozitate, ceea ce m-a aprins din ce în ce mai rău. Pe urmă mi-a spus că trebuie să înceapă lucrul — şi s-a apropiat de mine. „Nu îngădui nici o ofensă adusă trupului meu!“ am strigat eu, cu totul ieşit din fire. El însă nu s-a sinchisit de loc de asta, ba chiar, cînd a înţeles că n-am să mă dezbrac de bunăvoie, s-a pregătit s-o facă el în locul meu. Am reuşit să-mi scot pumnalul din teacă — şi el a părut foarte mirat cînd l-a văzut strălucindu-mi în mînă. Dar mi l-a luat şi l-a pus prudent undeva, mai departe. „Cred că eşti periculos“, mi-a spus privind ciudat la mine. Am simţit că rînjesc la expresia asta. Pe urmă a început liniştit să mă dezbrace şi mi-a dezgolit corpul în modul cel mai neruşinat. M-am opus cu exasperare, am luptat cu el pe viaţă şi pe moarte dar totul a fost inutil pentru că era mai tare decît mine. După ce şi-a îndeplinit neruşinata lui acţiune, m-a urcat pe un postament aşezat în mijlocul camerei.

Am stat acolo lipsit de apărare, despuiat, fără să pot face nimic alta decît spume la gură de furie. Ceva mai încolo stătea el, cu totul netulburat, studiindu-mă, observînd rece şi fără milă dezonoarea mea. Eram cu totul la cheremul pri-

virii lui neruşinate care mă cerceta, ca şi cum ar fi pus stăpînire pe mine ca pe un bun al său. Să fiu astfel expus privirilor altui om este o înjosire atît de adîncă încît parcă şi acum o mai simt. Îmi mai amintesc încă sunetul creionului său de argint lunecînd pe hîrtie, poate acelaşi creion de argint cu care desena capetele uscate în faţa porţilor castelului şi alte lucruri abominabile. Privirea lui era schimbată, ascuţită ca un vîrf de cuţit, era cumva ca şi cum m-ar fi pătruns cu ea.

Niciodată n-am urît atîta oamenii ca în clipele acelea atroce. Ura acţiona atît de eficace asupra mea încît aproape credeam că-mi pierd cunoştinţa şi uneori mi se întuneca totul în faţa ochilor. Există ceva mai josnic decît fiinţele astea, ceva mai vrednic de ură ?

În faţa mea, pe un perete lateral, vedeam marea lui pictură despre care se spunea că va fi o capodoperă. Încă nu făcuse mare lucru dar mi se părea că reprezintă Cina cea de taină, Crist şi ucenicii săi la cina iubirii. Mă uitam ca ieşit din fire la cei care şedeau la masă, cu chipurile lor pure şi solemne, crezînd că sînt pe deasupra tuturor lucrurilor, strînşi în jurul cerescului lor stăpîn, el cu aureola supranaturală deasupra capului. Mă gîndeam cu bucurie că în curînd vor pune mîna pe el şi că Iuda, care sta ghemuit în colţul său, îl va trăda. Încă e iubit şi cinstit, mă gîndeam, încă şade la cina iubirii — în timp ce eu stau aici cu ruşinea mea ! Dar va veni şi dezonoarea lui ! Curînd nu va mai sta împreună cu ai săi, ci va spînzura sin-

guratic pe o cruce, trădat de ai săi. Şi el va atîrna pe cruce la fel de gol cum stau eu aici, înjosit într-un mod atît de infam. Expus privirilor tuturor, ruşinat şi batjocorit. De ce n-ar sta şi el aşa ? De ce să nu sufere aceeaşi ruşine ? Tot timpul a fost înconjurat de dragoste, s-a hrănit cu dragoste — în timp ce eu m-am hrănit cu ură. Cu ură m-am alăptat din prima clipă, sucul ei amar l-am supt, stăteam la sînul plin cu fiere al mamei, în timp ce pe el l-a alăptat blînda şi dulcea madonă, cea mai tandră şi mai dulce între femei şi a supt cel mai dulce lapte matern cu care s-a hrănit vreodată un muritor. Stă acolo atît de inocent şi de blînd şi-şi închipuie că nimeni n-ar putea să-l urască sau să-i vrea răul. Dar de ce nu ? De ce nu ? Crede că trebuie să fie iubit de toţi oamenii de pe pămînt pentru că purcede de la tatăl său ceresc. Cîtă naivitate ! Cîtă copilărească ignoranţă ! Tocmai de aceea oamenii îi poartă atîta pică în inimă, din cauza inferiorităţii lor. Omenirii nu-i place să fie violată de Dumnezeu.

Mă mai uitam încă la el cînd, după ce mă eliberase de înspăimîntătoarea mea înjosire, mă oprisem în pragul acestei camere drăceşti unde am trăit cea mai adîncă umilire. „Curînd vei fi vîndut pentru cîţiva scuzi nobililor şi preamăriţilor oameni, îmi ziceam, şi tu ca şi mine !"

Şi mînios, i-am trîntit uşa lui şi marelui său maestru Bernardo, care rămăsese cufundat în contemplarea acestei mari opere, părînd chiar că m-a uitat cu totul, după ce mă făcuse să îndur asemenea cazne.

Nici nu vreau să-mi mai aduc aminte de povestea asta de la Santa Croce, ba chiar încerc s-o uit. Dar mai e ceva la care nu mă pot împiedica să gîndesc. În timp ce mă îmbrăcam, fără să vreau, mi-au căzut ochii pe nişte desene împrăştiate pe-acolo, care reprezentau cele mai stranii fiinţe, monştri pe care nimeni nu i-a văzut şi care nici nu există. Era ceva între om şi animal, femei cu aripi de liliac întinse între degetele lor lungi şi păroase, oameni cu chip de şopîrlă, cu picioarele şi partea de jos a corpului ca de broască rîioasă, alţii cu cap fioros de vultur pleşuv şi gheare desfăcute în loc de braţe, învîrtindu-se în zbor ca nişte diavoli ; fiinţe care nu erau nici bărbaţi şi nici femei, ele se asemănau cu monştrii marini, cu tentacule şerpuitoare şi ochi reci, plini de răutate, ca ai oamenilor. M-am simţit înmărmurit de monştrii aceştia înspăimîntători şi încă n-am putut scăpa de imaginea lor, parcă-i văd mereu în faţa mea. Cum poate fantezia lui să se ocupe cu asemenea orori ? De ce evocă el creaturile astea respingătoare, fantomatice ? De ce le-a imaginat ? Trebuie să fie ceva care-l îndeamnă spre asta, deşi asemenea făpturi nu există în natură. Poate că simte nevoia lor, cu toate că nu există. Sau, cine ştie, tocmai din cauza asta. Nu pricep nimic.

Cum poate fi alcătuit sufleteşte cel care concepe lucruri atît de îngrozitoare ? Lucruri care te îngheaţă de groază, dar care lui îi fac atîta plăcere ?

Cînd vezi chipul său mîndru, deopotrivă demn şi rafinat, nu-ţi vine de loc să crezi că el a rea-

lizat imaginile astea odioase. Dar, în realitate, aşa este. Asta dă mult de gîndit. Trebuie să aibă fiinţele astea cutremurătoare în el, ca toate celelalte lucruri pe care le-a creat.

Trebuie de asemeni să mă gîndesc la felul cum mă privea cînd mă desena, cît era de schimbat ; părea cu totul alt om, de-a dreptul crud, cu o privire diabolică.

El nu este deci acela care se face că este. E oarecum la fel cu ceilalţi oameni.

E aproape de neînţeles că acelaşi om l-a făcut pe Crist stînd pur şi plin de slavă la cina iubirii.

Aseară, Angelica trecea prin sală. Cînd ajunse în dreptul principelui, acesta îi spuse să stea o clipă jos, cu lucrul ei de mînă pe care tocmai fusese să-l caute. Ea n-a făcut-o cu plăcere, deşi nu a îndrăznit să arate nimic ; ea evită întotdeauna să şadă la un loc cu ceilalţi, neplăcîndu-i viaţa de curte ; de altfel, nici nu arată ca o fiică de principe. Şi cine ştie dacă este fata principelui ? Ar putea prea bine să fie o bastardă. Dar messer Bernardo habar nu are. El o priveşte cum stă acolo cu ochii lăsaţi în jos şi cu gura întredeschisă în chipul acela prostesc şi continuă să o privească ca şi cum ar fi cine ştie ce lucru remarcabil — toate i se par lui remarcabile. Poate o minune a naturii, aşa ca mine, sau una dintre pietrele lui ciudate, care-i atît de preţioasă încît o ia de pe jos şi o admiră ? Şade tăcut şi pare de-a dreptul mişcat, deşi ea doar stă acolo, nu scoate nici o vorbă şi

pare foarte stingheră. Era aproape penibil că se întrerupsese conversaţia.

Nu ştiu de ce s-o fi emoţionat el. Poate că-i părea rău că Angelica nu-i frumoasă ; el se pricepe doar la frumos şi ştie ce înseamnă asta. Poate de aceea are în privire ceva melancolic şi tandru. Poate, nu ştiu — şi nici nu mă sinchisesc de fel.

Femeia, se înţelege, ar fi vrut să plece cît mai repede de acolo. Nici n-a stat mai mult decît a fost constrînsă, pînă ce principele l-a întrebat pe Bernardo dacă poate pleca. Şi primi permisiunea. Se ridică repede, timidă, cu obişnuitele ei mişcări colţuroase, pentru că ea se mişcă întotdeauna ca un copil. E remarcabil cît este de lipsită de orice graţie.

Se înţelege că era îmbrăcată tot atît de simplu ca de obicei, aproape sărăcăcios. Ea nu se sinchiseşte cum e îmbrăcată — şi nici ceilalţi, de altfel.

Cred că marele maestru Bernardo nu are de loc linişte în munca lui. Trece de la una la alta, începe una, dar n-o sfîrşeşte. De ce oare ? Ar trebui să se ocupe numai de Cina sa cea de taină, ca s-o termine odată. Însă nu face asta. Trebuie să se fi plictisit de ea. În schimb, s-a apucat de portretul principesei.

Principesei s-ar părea că nu-i convine să fie pictată. Dar aşa vrea principele. O înţeleg, nu-i greu s-o înţeleg. Te poţi contempla pe tine însuţi într-o oglindă, dar cînd te depărtezi de oglindă nu vrei ca propria-ţi imagine să rămînă

mai departe, încît alt om să o poată prinde. Înțeleg de ce principesa, ca și mine, nu vrea să i se zugrăvească portretul.

Să nu fii stăpîn pe tine însuți ! Ce gînd îngrozitor ! Să nu fii stăpîn pe tine însuți ! Să mai aparții și altora ! Să nu fii stăpîn pe propriul tău chip ! Să fie al oricui îl privește ! Și corpul tău ! Să poată alt om să-ți posede corpul ! Simt o groaznică repulsie să mă gîndesc la asta.

Vreau ca eu însumi să fiu singurul posesor a tot ce e al meu. Nimeni nu trebuie să-și însușească ceea ce-mi aparține, nimeni nu trebuie să atenteze la ce-i al meu. Și vreau să mă posed și după moarte. Nimeni să nu scormonească prin măruntaiele mele. Nu vreau să le privească nici un străin, deși n-ar putea fi la fel de scîrboase ca ale ucigașului aceluia, Francesco.

Acest messer Bernardo care își vîră nasul prin toate, plin de interes și de curiozitate pentru orice, mă face realmente să-l urăsc. La ce i-or fi folosind toate astea ? La ce scop rezonabil ar putea folosi ? Și-mi este cu totul insuportabil gîndul că are în păstrarea lui un tablou de-al meu și că, așadar, mă posedă. Asta-i ca și cum n-aș mai fi al meu, ca și cum m-aș afla acolo, la el, în Santa Croce, printre înfiorătorii lui monștri.

Iată deci că și principesa va fi pictată ! Trebuie să îndure și ea același ultragiu ca și mine ! Mă bucur că și ea, cu ocazia asta, va fi expusă privirii lui nerușinate, că o va stăpîni și pe ea.

Dar ce interes poate ea prezenta, curva asta ? Eu niciodată n-am găsit în ea nimic interesant și o cunosc doară mai bine decît oricare altul.

Vom vedea ce va putea să creeze... Pe mine mă lasă rece.

Nu cred că-i un adevărat cunoscător de oameni.

Maestro Bernardo m-a uimit într-adevăr. M-a uimit în asemenea măsură, încît am stat şi m-am gîndit aproape toată noaptea.

Aseară au stat şi au vorbit despre obişnuitele lor probleme înalte. Însă el avea sufletul înnegurat, se putea observa. Sta cu o mînă în barba sa mare, visător şi cufundat în gînduri care păreau că nu-i aduc nici o bucurie. Dar era plin de foc, pasionat cînd vorbea — deşi nu era un foc vizibil, ci unul care mocneşte sub cenuşă. Nu semăna de loc cu sine însuşi ; ai fi putut crede că e un altul cel pe care-l asculţi.

Gîndirea omenească, spunea el, nu poate, la urma urmelor, decît infinit de puţin. Aripile ei sînt puternice, dar destinul care ne-a fost dat e şi mai puternic. Nu ne îngăduie să scăpăm de el nici să ajungem mai departe decît vrea el. Drumul nostru este determinat ; după un mic avînt care ne umple de speranţă şi de bucurie, sîntem aduşi înapoi, ca şoimul de frînghiuţa din mîna şoimarului. Cînd vom dobîndi libertatea ? Cînd va fi lăsată slobodă frînghiuţa şi şoimul se va putea înălţa în slavă ?

Cînd ? Se va întîmpla asta vreodată ? Sau, dimpotrivă, taina existenţei noastre e tocmai faptul că sîntem legaţi de mîna şoimarului şi niciodată nu vom putea scăpa de ea ? Dacă s-ar întîmpla vreo schimbare, atunci n-am mai fi

oameni şi soarta noastră n-ar mai fi o soartă umană.

Şi totuşi, sîntem astfel creaţi încît, mereu ademeniţi de spaţiu, credem că-i aparţinem. Spaţiul se află veşnic deasupra noastră, se deschide în faţa noastră ca ceva pe cît se poate de real. Este tot atît de real ca şi captivitatea noastră. De ce există acest spaţiu infinit, dacă noi nu-l vom putea niciodată cuprinde? se întreba el. Care este rostul acestei măreţii nemărginite din jurul nostru, din jurul vieţii, dacă noi tot ca nişte prizonieri neajutoraţi sîntem, şi dacă viaţa tot aşa rămîne, închisă în ea însăşi? La ce-or mai fi folosind dimensiunile acestea mari? De ce micul nostru destin, valea noastră îngustă trebuie să aibă vecinătăţi atît de puternice? Sîntem noi mai fericiţi din cauza asta? Nu pare. Pare mai curînd că sîntem şi mai nefericiţi, zicea el.

L-am observat bine, am remarcat expresia tristă a chipului său şi oboseala stranie a privirii lui bătrîneşti.

Devenim noi mai fericiţi căutînd adevărul? continua el. Nu ştiu. Eu doar îl caut. Toată viaţa mea a fost o unică şi neobosită căutare a adevărului şi am crezut că-l bănui de cîteva ori, mi s-a părut că întrezăresc ceva din cerul acela pur — însă niciodată nu mi s-a deschis realmente cerul, ochii mei s-au îmbibat de spaţiul său infinit, fără ca să înţeleg ceva precis. Asta nu ne este îngăduit. De aceea şi toate străduinţele mele în privinţa asta au fost zadarnice. Poate de aceea toate lucrurile pe care le-am atins au rămas semiadevăruri, lucruri neduse la

capăt. Cu durere mă gîndesc la opera mea și cu durere și melancolie trebuie să le privească ceilalți — ca pe un tors. Neajuns la capăt, neterminat este tot ce am creat. Las totul neterminat în urma mea.

Dar asta-i de mirare ?

Asta-i soarta omenirii. A strădaniilor omenești, soarta inevitabilă a lucrărilor omenești. Nu-i nimic altceva decît o încercare, o simplă încercare către ceva care nu poate fi atins niciodată, care întrece puterile noastre. Toată cultura umană este prin ea însăși doar o năzuință către ceva inaccesibil. Însuși spiritul uman ce altceva este decît un tors ?

La ce folosesc aripile, dacă niciodată n-au să ne poată ridica în văzduh. Pot fi mai curînd o povară decît o eliberare. Sîntem apăsați de ele. Le tîrîim după noi. Pînă la urmă, ajungem să le urîm.

Și simțim o ușurare cînd șoimarul, după ce s-a obosit de jocul său crud, ne trage gluga peste cap, astfel încît sîntem scutiți de a mai vedea ceva.

Stătea abătut și întunecat, cu o trăsătură de amărăciune în jurul gurii iar ochii ardeau în el ca un jar primejdios. Eram într-adevăr extrem de mirat. Era același om care nu cu mult înainte fusese entuziasmat de măreția nețărmurită a omului, care predica atotputernicia lui, care profetiza că omul va domni ca un rege atotputernic în necuprinsul său regat, care înfățișa omul aproape ca pe un zeu.

Nu mă pricep la oameni ca el. Nu-l înțeleg de loc.

Iar principele stă și ascultă, captivat de cuvintele marelui său maestro, deși sînt atît de diferite de tot ceea ce a auzit pînă acum din gura lui. El gîndește întru totul ca celălalt. E realmente docil, trebuie s-o spun.

Cum se leagă toate astea împreună, una de alta ? Cum poate concepe lucruri atît de potrivnice și cum poate vorbi despre toate cu o convingere la fel de adîncă ? Pentru mine, care sînt întotdeauna același, care niciodată nu sînt schimbător, lucrul e cu totul de neînțeles.

Am vegheat toată noaptea și am încercat să-i pricep, însă n-am izbutit. Nu pot să-mi dau seama de nimic.

Faptul de a fi om e oare o unică, mare și minunată bucurie ? Sau e doar ceva lipsit de speranță, cu totul lipsit de sens, deznădăjduit ?

Care-i răspunsul ?

A încetat să mai lucreze la portretul principesei. Zice că nu-l mai poate termina, că în ea e ceva în care nu poate pătrunde, nu se poate lămuri. Deci și ăsta rămîne neterminat. Ca și Cina cea de taină, ca tot ceea ce începe. Am avut norocul să văd o dată portretul în camera principelui și nu înțeleg ce lipsă o fi avînd. Mi s-a părut că-i excelent. El a pictat-o exact așa cum este, ca o curvă destul de bătrînă. Este aidoma, cu totul drăcesc de aidoma. Chipul ei desfrînat, cu pleoape grele, surîsul pervers și un pic absent, totul e aidoma. Și tot sufletul ei e în portret, cutremurător dezvăluit.

În orice caz, e un mare cunoscător de oameni.

Ce lipsește? El crede că mai e ceva care lipsește. Ce anume? Ceva care face ca încă să nu fie ea, ceva esențial? Ce-ar putea fi? Nu înțeleg de loc.

Dar dacă spune el că e neterminat, apoi așa trebuie să fie. Toate vor rămîne neterminate în urma lui, așa a spus doară. Totul este doar o încercare către ceva care niciodată nu poate fi realizat. Toată cultura umană nu-i decît o încercare — ceva cu totul irealizabil. Și din pricina asta totul este complet lipsit de sens.

Bineînțeles că-i așa. Cum ar trebui să arate viața dacă n-ar fi lipsită de sens? Lipsa de sens este însăși baza vieții. Pe ce altă bază ar putea fi ea așezată, ca să nu se clatine? O idee mare poate fi subminată de o altă idee mare — și pe urmă împrăștiată, și distrusă. Dar lipsa de sens este inaccesibilă, indestructibilă, de nezdruncinat. Este o bază reală și de aceea a fost aleasă. De aceea e nevoie de atîta bătaie de cap ca să înțelegi asta.

Asta o știu de la mine însumi. Ființa mea o știe.

Aici se petrece ceva, n-aș putea spune ce anume. Simt doar un fel de neliniște plutind în aer — ce-o fi, nu știu. Nu ca atunci cînd se întîmplă ceva direct. Nu așa. Dar se simte că trebuie să se întîmple ceva.

Totul se petrece aparent normal. La palat totul își urmează cursul obișnuit. E chiar mai multă liniște decît de obicei, pentru că sînt foarte puțini oaspeți și nici un fel de recepție, cum se obișnuia înainte vreme în această pe-

rioadă a anului. Dar nu știu cum — tocmai asta îmi dă senzația că e pe cale să se întîmple ceva deosebit.

Eu stau mereu de veghe, iau seama la toate — dar nu descopăr nimic neobișnuit. Și nici în oraș, nimic deosebit. Totul e ca mai înainte. Totuși, ceva este. Sînt sigur.

Mă înarmez cu răbdare și mă aștept la orice.

Condotierul Boccarossa a plecat și palazzo Geraldi e din nou gol. Nimeni nu știe încotro a luat-o, de parcă l-ar fi înghițit pămîntul. S-ar putea crede că a fost o ruptură între el și principe. Mulți au găsit de mirare că principele, cu înalta lui cultură a putut să frecventeze atît de mult un om atît de grosolan. N-am fost de aceeași părere. E foarte adevărat că Boccarossa este o persoană neobișnuit de grosolană și principele e un om deosebit de rafinat și de cultivat. Dar și el se trage dintr-un neam de condotieri, deși se pare că mulți au uitat asta. N-a trecut chiar așa de mult de cînd erau condotieri, doar cîteva generații. Și ce înseamnă cîteva generații ?

Nu-mi vine să cred că au avut prea mari dificultăți ca să se înțeleagă unul pe altul.

Nimic nu se întîmplă, dar tensiunea rămîne în aer. O simt — și nu mă înșel eu în treburi de-astea. Aici se va întîmpla ceva.

Principele este preocupat de ceva cu un fel de febrilitate. Dar cu ce ? Primește o mulțime de vizite, se închide la el cu fel de fel de oa-

meni pentru întrevederi secrete. Nimic nu transpiră. Ce-or fi punînd la cale ?

Mai vin aici și curieri care se strecoară în palat în mai mare taină, uneori chiar noaptea. În general, sînt nenumărați cei care tot vin și pleacă mereu, cu tot felul de însărcinări : guvernatori, consilieri, comandanți de trupe, căpetenii ale vechilor familii, ale vechilor neamuri războinice pe care străbunii principelui le-au supus odinioară. Acum nu se mai poate spune că e liniște în palat.

Maestro Bernardo se pare că n-are nici un amestec cu tot ce se petrece aici. Principele are acum relații cu oameni de cu totul alt gen. În general, se pare că bătrînul învățat nu mai înseamnă nimic acum, cel puțin nu atît ca înainte vreme.

Nu pot decît să aprob asta. Juca un rol prea important aici, la curte.

Presimțirea mea că se va petrece ceva deosebit s-a adeverit deplin. Nu-i nici o îndoială în privința asta.

O grămadă de lucruri care nu pot fi neglijate indică aceasta. Astrologii au fost chemați la principe și s-au întreținut îndelung cu el, atît astrologul curții Nicodemus cît și celelalte bărbi lungi care trăiesc aici ca niște paraziți. Este un semn în privința căruia nu te poți înșela. Iar principele a avut convorbiri îndelungi cu mesagerii familiei Medici, cu reprezentantul republicii de negustori a Veneției, ba chiar și cu arhiepiscopul, reprezentantul Sfîntului Scaun. Acestea și di-

verse alte întîmplări care demne de luat în seamă din ultimele zile par că tind toate spre aceeaşi direcţie.

Trebuie să se plănuiască vreo campanie militară. Astrologii trebuie să fi fost chemaţi spre a fi consultaţi dacă stelele sînt favorabile — nici un principe înţelept nu neglijează ca, înainte de orice, să se lămurească în privinţa asta. Bieţii oameni fuseseră ţinuţi cam în umbră în timpul cît principele era în relaţii doar cu messer Bernardo care, cu siguranţă, crede şi el în puterea stelelor, însă pare să aibă o altă părere în privinţa asta ; punct de vedere pe care astrologii îl consideră ca o erezie, o rătăcire diavolească. Dar acum principele gîndeşte desigur că-i mai bine să fie de partea celor ortodocsi, care se învîrt peste tot şi ne copleşesc cu minunăţiile lor. Iar negocierile cu diverşi reprezentanţi au ca scop să ne asigure sprijinul sau cel puţin neutralitatea asupra celor ce se vor întîmpla.

Atitudinea Sfîntului Părinte faţă de aceste planuri e lucrul cel mai important, aş crede eu. Fără binecuvîntarea lui Dumnezeu, nici o acţiune omenească nu poate izbuti.

Sper că a dat-o, pentru că eu doresc de mult ca, în sfîrşit, să fie din nou război.

E război ! Nasul meu, care a mai cunoscut aşa ceva şi mai înainte, îl miroase peste tot, în starea de tensiune, în tainele şi chipurile oamenilor — şi chiar în aerul pe care-l respir. E ceva aţîţător în toate astea, ceva pe care-l cunosc prea bine. Simţi din nou că trăieşti, după timpul acela înăbuşitor cînd nu se întîmpla nimic, cînd

totul era plin doar de o vorbărie fără rost. E bine cînd omul mai face, în sfîrşit, şi altceva decît să pălăvrăgească.

Toţi oamenii, de fapt, vor război. Războiul înseamnă o simplificare, pe care o simţi ca o uşurare. Toţi oamenii gîndesc că viaţa e ceva prea încurcat. Aşa este, în felul cum trăiesc ei. În sine şi pentru sine viaţa nu-i de loc complicată, dimpotrivă, te uimeşte prin simplicitatea ei. Însă ei n-o înţeleg niciodată. Ei nu înţeleg că e mai bine cînd o lasă aşa cum este. Ei nu pot niciodată s-o lase în pace, ci vor s-o utilizeze pentru tot felul de scopuri ciudate. În orice caz, ei gîndesc că-i minunat să simţi că trăieşti.

Principele, în sfîrşit, s-a trezit din apatie. Chipul său e plin de energie — barba scurtă şi tăiată pieziş, obrajii slabi şi lipsiţi de sînge, privirea rapidă veghează, fără să se remarce, ca o pasăre răpitoare în zona ei de acţiune. Trebuie să fie vorba de prada sa prea iubită, vechiul duşman implacabil al neamului său, cel după care umblă.

Îl vedeam azi urcînd scările palatului, urmat de aproape de comandantul gărzii ; cred că au fost să inspecteze ceva pregătiri militare — o dată intrat în palat, şi-a aruncat capa servitorului care-l întîmpinase, rămînînd în haina lui roşie, elastic şi flexibil ca lama unei săbii, cu un surîs orgolios pe buzele lui fine. Parcă ar fi cineva care şi-a lepădat deghizamentul. Totul în el radiază o neîmblînzită forţă de acţiune. Totul îl arată ca pe un om de acţiune.

Totdeauna am ştiut că aşa este.

Astrologii au declarat că momentul este pe cît se poate de potrivit pentru război, că nu putea fi un moment mai bine ales. Au făcut horoscopul principelui şi au găsit că e născut în zodia Leului. Nu-i nici o noutate, se ştia asta chiar de la naşterea lui, cînd această circumstanţă a agitat mult fantezia anturajului său, ca un promiţător semn de bun augur, dînd prilejul la multă mirare şi la o anumită nelinişte printre oamenii din popor. Tocmai din pricina aceasta se numeşte Leone. În apropierea zodiacului său, se găseşte în prezent Marte şi steaua roşie a acestui zeu al războiului peste scurt timp se va găsi chiar în dreptul puternicei constelaţii a principelui ; celelalte fenomene cereşti care exercită influenţă asupra sorţii principelui sînt de asemenea favorabile. Astrologii pot deci în deplină siguranţă să garanteze un rezultat fericit al campaniei militare. Ar fi aproape de neiertat să nu profiţi de această ocazie unică !

Nu mă mir de loc că ei prezic întotdeauna aşa cum doreşte principele, mai ales după ce tatăl principelui a pus o dată să fie ciomăgit un cititor în stele care susţinuse că o nenorocire ameninţa dinastia — întrucît calculase că o stea rea, care lăsa foc şi pîrjol după sine, se arătase pe cer tocmai o dată cu sîngeroasa urcare la tron a străbunului său, prezicere care nu s-a realizat nici în timpul altor generaţii ale familiei principelui.

Nu mă mir de loc, după cum am mai spus — şi de data aceasta sînt şi eu cu totul mulţumit de ei. Sînt foarte capabili în ştiinţa lor şi, în sfîrşit, au făcut ceva folositor. Pentru că este

important ca principele, soldații și tot poporul să creadă că stelele sînt favorabile acțiunilor lor și se interesează de ele. Acum stelele au vorbit și toți sînt foarte mulțumiți de ce au zis.

— Eu nu vorbesc niciodată cu stelele, însă oamenii da.

Din nou sînt foarte mirat de maestro Bernardo. Aseară, principele și cu el au avut din nou o conversație intimă și au stat, ca de atîtea ori mai înainte, pînă tîrziu în noapte la un însuflețit schimb de idei. A fost clar pentru mine că bătrînul învățat nu și-a pierdut de loc importanța, așa cum crezusem, și că meditațiile și cercetările sale l-au făcut să se rupă de actual și de lumea tulbure a realității prezente. N-a fost de loc așa. M-am înșelat cu totul.

M-a iritat faptul că am greșit, deși nimeni nu pătrunde și nu descifrează oamenii mai bine decît mine.

Cînd am fost chemat să-i servesc și să le aduc vin la amîndoi, ca de obicei, i-am văzut aplecați deasupra unor desene ciudate pe care la început n-am putut să le dezleg. Am avut mai tîrziu ocazia să le văd mai bine și să aud cum erau explicate în cursul convorbirii. Ele reprezentau cele mai îngrozitoare mașini de război, destinate să împrăștie moarte și spaimă printre dușmani ; care de luptă ce coseau oamenii cu niște coase lungi încît membre omenești ar fi zăcut peste tot pe pămînt și alte născociri diavolești, tot pe roate, pe care caii în galop le trăgeau înainte, în rîndurile dușmane și pe care nimeni, nici cu cea mai mare vitejie, nu putea să le

oprească, care acoperite, pline cu trăgători invulnerabili, ce puteau, după cum explica el, să spargă frontul cel mai puternic, croind drum pedestrimii. Erau acolo mașinării de omorît atît de hidoase, încît nu puteam înțelege cum fuseseră concepute și pe care eu, care din nefericire nu-mi putusem consacra viața artei războiului, nu le pricepeam tocmai bine. Și mortiere, bombarde, falconete care aruncă foc, pietre și ghiulele de fier și smulg capetele și brațele soldaților, totul desenat foarte verosimil și amănunțit, încît aceste desene erau de un interes palpitant. Învățatul i-a descris, pătrunzînd în miezul lucrurilor, ce acțiune au aceste nenorocite instrumente de distrugere și ce abominabile ravagii vor face — vorbind foarte liniștit și calm, ca despre oricare alt lucru cu care se ocupă spiritul său. Se vedea că i-ar fi plăcut mult să observe cum funcționează mașinile în realitate — și dorința lui e ușor de înțeles, minunate cum sînt mașinile astea, mai ales că însuși le-a inventat.

Așadar, cu de-alde astea s-a ocupat maestro Bernardo și le-a lucrat în timp ce se ocupa și de multe altele, cum ar fi cercetările lui asupra naturii, asupra tuturor tainelor ei, desfacerea în bucăți a florilor, studiul pietrelor și bîrîiala prin leșul lui Francesco — pe care îmi amintesc că într-o anumită ocazie îl descria principelui ca pe o mare și insondabilă capodoperă a naturii — și cu Cina cea de taină în Santa Croce, cu Crist tronînd suprapămîntesc printre ucenicii săi la cina iubirii, luată în comun, și cu Iuda ghemuit în colțul său, el, care urma să-l trădeze.

Şi sînt sigur că totul l-a captivat şi l-a absorbit în aceeaşi măsură. De ce n-ar fi la fel de entuziasmat de aceste minunate maşini ca şi de toate celelalte? Corpul omenesc este poate o maşină cu o construcţie foarte ingenioasă, deşi în ceea ce mă priveşte nu găsesc asta; dar mai sînt şi maşini pe care omul şi le-a făcut singur.

Ciudat că principele se interesează nu de aceste sinistre unelte de moarte — care, cel puţin mie mi se par eficace pentru că doar arătîndu-le ar putea produce panică, punînd o întreagă armată pe fugă — ci de acelea care nu par cine ştie ce şi nu mărturisesc o fantezie atît de puternică şi de macabră, însă care, după părerea lui, ar fi mai eficiente. Toate maşinile astea îngrozitoare aparţin mai curînd viitorului, declară el. Dar tot ce este în mod practic realizabil trebuie să fie întrebuinţat. Instrumente pentru cucerirea fortificaţiilor, o metodă remarcabilă pentru a mina un bastion şi a-l arunca în aer, ingenioase îmbunătăţiri ale catapultelor şi ale tunurilor de asediu, pe care inamicul încă nu le cunoaşte — tot lucruri despre care ei discutaseră în amănunţime de mai multe ori şi care în mod practic erau parţial utilizabile.

Tot acest material impozant, incredibila bogăţie de idei a maestrului, inspiraţia lui fecundă care pare că nu cunoaşte hotar, trezea în cel mai înalt grad admiraţia principelui, care nu contenea să laude în cei mai entuziaşti termeni marele geniu al acestui om învăţat. Niciodată puterea gîndirii şi a imaginaţiei sale nu se arătase astfel! Se adînciră toată noaptea în această excitantă lume a fanteziei şi schimbară între ei pă-

reri pătimașe întru totul la fel cu acelea din cele mai fecunde seri ale lor.

Iar eu îi ascultam cu bucurie, pentru că și sufletul meu era de data asta plin de entuziasm și de admirație.

Acum înțeleg perfect de ce l-a chemat principele la el pe marele messer Bernardo și de ce s-a purtat cu el în felul în care a făcut-o în timpul șederii lui aici, tratîndu-l ca pe un egal, arătîndu-i în fel și chip înalta sa prețuire, cea mai măgulitoare atenție. Înțeleg de asemeni viul său interes pentru toate eruditele sîrguințe ale lui Bernardo, pentru cercetările lui asupra naturii, pentru știința lui fără pereche, atît cea utilă cît și cea inutilă, pentru fina și debordanta sa judecată asupra artei maestrului, asupra Cinei de taină din Santa Croce și a celorlalte opere de care s-a ocupat acest om atotștiutor. Înțeleg perfect !

E un mare principe !

Astă-noapte am avut un vis urît. Se făcea că-l văd pe maestro Bernardo sus, pe un munte înalt, cu statura lui impunătoare, cu părul cărunt și fruntea înaltă de gînditor iar în jurul capului său se roteau o mulțime de monștri cu aripi de liliac, toate lighioanele înspăimîntătoare pe care le văzusem în desenele lui de la Santa Croce. Zburau în jurul său ca niște diavoli, dar aveai impresia că el domnește asupra lor. Chipurile lor fantomatice semănau cu niște șopîrle și niște broaște rîioase, în timp ce chipul lui era serios, sever și nobil ca de obicei. El se purta exact așa cum se poartă întotdeauna. Dar iată că, încetul

cu încetul, corpul său se transformă, devine pipernicit şi diform şi îi cresc nişte aripi boţite de care îi atîrnă două picioare păroase la fel ca la liliac. Păstrînd aceeaşi expresie solemnă pe chip, începe să dea din aripi, se ridică şi zboară laolaltă cu toate celelalte creaturi fioroase, dispărînd în bezna nopţii.

Nu mă sinchisesc eu de vis. Nu înseamnă nimic şi îmi este cu totul indiferent. Realitatea este singurul lucru care înseamnă ceva.

E clar că e diform, bănuiesc eu asta de multă vreme.

Condotierul Boccarossa a trecut graniţa în fruntea a patru mii de oameni! El înaintase deja în ţara inamică două mile mai înainte ca *il Toro*[1], surprins cu totul de atac, să apuce să întreprindă ceva!

Asta-i noutatea nemaiauzită care azi a pătruns ca un fulger prin oraş, nemaiauzita întîmplare care preocupă mintea tuturor!

În cel mai adînc secret, marele condotier şi-a adunat trupele de mercenari în cele mai inaccesibile regiuni muntoase, lîngă graniţa de sud şi cu o şiretenie drăcească a pregătit norocosul atac. Nimeni n-a bănuit nimic — nici chiar noi înşine. Doar principele, adevăratul autor al genialului plan de atac. E aproape de neconceput! Abia poţi îndrăzni să crezi că-i adevărat!

Acum zilele casei Montanza sînt numărate şi detestabilul Lodovico — tot atît de urît de propriul său popor ca şi de noi, după cîte se spune

---

[1] Taurul.

— își va frînge în sfîrșit ceafa sa de taur și va fi ultimul din neamul său infam.

A fost bine dus de nas — cu toată viclenia lui ! Cu siguranță, bănuise el că principele urzește planuri ca să-l atace, dar știa că la noi armata nu s-a mobilizat și de aceea se socotea în deplină siguranță. Și cu atît mai puțin se aștepta la un atac în acea parte a țării, unde terenul e atît de impracticabil — și unde nici n-a făcut măcar fortificații de graniță ! S-a terminat cu il Toro ! Ora răfuielilor a sosit.

În oraș domnește o însuflețire de nedescris. Oamenii se strîng în grupuri pe străzi, gesticulînd și vorbind cu înfrigurare — ori stau tăcuți, privind la detașamentele care mărșăluiesc prin fața lor, propriile trupe ale principelui care încep să se adune și nu se știe de unde au venit, de parcă ar fi răsărit din pămînt. Se vede că totul a fost foarte bine pregătit, în secret. Toate clopotele bat, bisericile sînt pline și numai cu greu poți să te strecori înăuntru. Preoții înalță rugi fierbinți pentru război ; e clar că toate se bucură în cel mai înalt grad de binecuvîntarea bisericii. Nici nu s-ar putea altfel. Va fi un război glorios !

Poporul jubilează. Mai ales aici, la curte, entuziasmul și admirația pentru principe sînt nețărmurite.

Trupele personale ale principelui vor fi așezate în alt dispozitiv, vor trece granița de est pe larga vale a fluviului — vechea și clasica rută a invaziilor. Aici e vorba doar de o zi de

marş ; iar jos, în cîmpie, unde terenul este potrivit pentru o luptă regulată şi pămîntul este îmbibat cu un sînge glorios, acolo se vor uni cu armata condotierului ! Asta-i planul de bătaie ! L-am ghicit !

Nu sînt absolut sigur dacă ăsta-i planul, însă, prinzînd cîte o vorbă de ici, de colo, ba una, ba alta, am ajuns la această concluzie. Mă simt cuprins de patima de a mă lămuri despre toate, de a urmări totul, vreau să ascult pe la uşi, să mă ascund după dulapuri şi după draperii ca să aud cît mai mult posibil despre marile evenimente care se vor petrece.

Ce plan de atac ! Va duce în mod absolut la izbîndă ! De partea asta a graniţelor se găsesc cu siguranţă fortificaţii. Dar vor cădea. Poate se vor preda fără să se mai opună, pentru că orice rezistenţă e fără rost. Poate îi vom asalta. În orice caz, nu ne vor putea opri. Nimic nu ne poate opri, pentru că însuşi atacul a fost atît de neaşteptat, atît de fulgerător.

Ce geniu al bătăliilor e principele ! Ce vulpe vicleană ! Ce şiretenie, ce calcul ! Şi cîtă grandoare în toată concepţia campaniei militare !

Mă simt plin de mîndrie că sînt pitic la un astfel de principe.

Toate gîndurile mele se învîrt în jurul aceleiaşi întrebări : cum aş face să merg şi eu la război ? Trebuie să merg ! Dar cum, cum aş putea să-mi realizez visul ? N-am nici un fel de instrucţie militară, cel puţin nu în înţelesul obişnuit. Nimic din ceea ce se cere unui comandant, nici măcar unui soldat. Dar aş putea totuşi

să port o armă ! Pot să mă lupt cu sabia, ca orice bărbat ! Sabia mea e tot atît de bună ca oricare alta ! Poate nu-i la fel de lungă. Dar sabia scurtă nu-i și cea mai puțin periculoasă ! Asta o va simți dușmanul pe pielea lui !

Sînt bolnav de gîndurile astea care mă macină, de teamă să nu fiu lăsat acasă, laolaltă cu femeile și copiii, de teama că nu voi fi și eu acolo cînd se va întîmpla ceva. Și măcelul cel mare va fi poate tocmai la început.

Ard de dorul sîngelui !

Plec și eu ! Plec și eu !

Azi-dimineață mi-am luat inima în dinți și m-am mărturisit principelui, exprimîndu-i dorința mea fierbinte de a lua parte la campanie. Mi-am prezentat cererea cu atîta patimă, încît am putut să-mi dau seama că l-a impresionat. Am avut și norocul să pic cu cererea mea tocmai într-un moment cînd era într-o stare de suflet foarte propice. Și-a trecut mîna prin părul său scurt, așa cum face cînd e bine dispus, iar ochii lui negri sclipeau cînd mă privea.

Desigur că voi merge la război, mi-a spus. Va participa și el însuși și bineînțeles că mă va lua cu dînsul. Poate oare un principe să se lipsească de piticul său ? Cine altul ar putea oare să soarbă credința din pocalul său de vin, adăugă el, aruncîndu-mi un surîs amuzat.

Plec și eu ! Plec și eu !

Mă aflu instalat într-un cort ridicat pe o colină cu cîțiva pini, de unde ai o perspectivă splendidă asupra dușmanului, care se află jos,

în vale. Pînza cortului, care-i în culorile principelui, cu borduri late, aurii și roșii, fîlfîie în vînt, excitant ca o fanfară. Sînt echipat întru totul la fel cu principele, platoșă și coif, iar pe șold sabia atîrnată de un portsabie de argint. Se apropie apusul soarelui și pentru moment sînt singur. Prin deschizătura cortului aud vocile comandanților stabilind planul de atac pentru mîine dimineață, iar în depărtare se aude cîntecul îndrăzneț și melodios al soldaților. Jos, pe cîmpie, zăresc cortul lui il Toro, alb cu negru, și oamenii care se agită pe acolo ; sînt atît de mici încît par cu totul nepericuloși — iar mai în depărtare, spre stînga, călăreți fără echipament și goi pînă la mijloc, adăpîndu-și caii în fluviu.

De mai bine de o săptămînă sîntem pe cîmpul de bătaie, timp plin de fapte mărețe. Campania s-a desfășurat întru totul așa cum prevăzusem. Am luat cu asalt fortificațiile de la graniță, după bombardamentul cu incomparabilele bombarde ale lui messer Bernardo, a căror eficacitate n-o mai văzuse nimeni pînă atunci, iar garnizoana s-a predat, plină de spaimă din pricina acestei teribile canonade. Cu trupele insuficiente pe care il Toro le-a aruncat în grabă împotriva noastră și pe care a trebuit să le ia din efectivele pregătite pentru a opri înaintarea lui Boccarossa, am avut cîteva bătălii înverșunate, care însă s-au terminat cu victoria noastră, căci inamicul ne era mult inferior. Între timp, armata lui Boccarossa, care întîmpina o rezistență din ce în ce mai slabă pe cîmpie, devasta și ardea tot ce

întîlnea în cale şi aşa, tot pustiind, se trăgea spre nord, ca să facă joncţiunea cu noi. Ieri pe la prînz a avut loc acest contact atît de dorit şi atît de important pentru desfăşurarea ulterioară a acţiunii. Acum sîntem unificaţi în zona dealurilor, între cîmpie şi munţi, constituind împreună o armată de peste cincisprezece mii de oameni, dintre care două mii de călăreţi.

Am fost de faţă la întîlnirea dintre principe şi condotierul său. A fost un moment istoric, cu totul de neuitat. Principele, care întinerise într-un chip care stîrnea uimirea tuturor, purta un echipament falnic, cu platoşă şi apărătoare de braţe din argint aurit, iar pe coif avea două pene, una galbenă şi una roşie, care se legănară cînd, înconjurat de principalii săi comandanţi, îl salută pe renumitul său camarad de arme. Chipul său palid şi nobil căpătase o uşoară roşeaţă iar pe buzele lui fine se odihnea un surîs din inimă, cordial ; totuşi, cum e totdeauna la el, într-un anumit fel reţinut şi prudent. În faţa lui stătea Boccarossa, puternic şi lat în spate, cu un trup care-mi părea de uriaş. Aveam senzaţia bizară că nu-l mai văzusem niciodată pînă atunci. Venea direct din luptă. Purta o armură de oţel care părea simplă în comparaţie cu a principelui, şi a cărei unică podoabă era un cap de animal din bronz fixat pe platoşă, un leu furios care scotea limba din botul larg deschis. Coiful n-avea panaş, şi nici un ornament de nici un fel, doar că stătea strîns lipit de cap. Capul acesta îmi părea cel mai înspăimîntător pe care-l văzusem vreodată. Faţa grasă şi ciu-

pită de vărsat, cu nişte fălci care numai ele ar putea să te bage în sperieţi, buze groase, de un roşu închis, strînse puternic, formînd o gură care părea că niciodată nu s-ar putea deschide, iar privirea, care zăcea ascunsă în fundul ochilor, părea că ar putea supune un potrivnic fără altceva, doar arătîndu-i-se cum este. Era înfricoşător la vedere. Însă mai mult decît oricine altcineva îmi făcea impresia că este un om, un om în toată puterea cuvîntului. Trebuie să mărturisesc că mi-a făcut o impresie de care n-am să mă pot elibera niciodată. E ca o viziune a ceva — nu ştiu bine a ce anume. Poate a omenirii, cînd realmente e capabilă de ceva. Stăteam ca vrăjit şi mă uitam la el cu privirea mea bătrînă, care a văzut de toate, cu ochii mei de pitic unde sălăşluiesc milenii.

Era laconic, nu vorbea aproape de loc. Ceilalţi însă vorbeau. Cu o ocazie oarecare — la o remarcă a principelui — a zîmbit. Nu ştiu de ce am spus că a zîmbit — însă era ceea ce la ceilalţi oameni se poate spune că-i un zîmbet.

Mă întreb dacă nu cumva n-o fi şi el ca mine, care nu pot zîmbi ?

N-are faţa aşa de netedă ca ceilalţi. Şi nu-i doară un nou-născut, ci om dintr-o spiţă veche, deşi nu chiar atît de veche ca a mea.

Mi se părea că principele, într-un anumit sens, arăta neînsemnat faţă de el. Spun asta cu toată admiraţia pe care o port stăpînului meu, aşa cum am mărturisit-o făţiş în ultima vreme de multe ori, admiraţie care-i deosebit de mare.

Sper să-l văd în luptă.

Aşadar, mîine în zori se va da bătălia cea mare. Te-ai fi gîndit că bătălia va începe de îndată ce ambele noastre armate vor face joncţiunea şi înainte ca Lodovico să aibă prilejul de a-şi trage sufletul şi de a-şi aduna forţele risipite — aşa cum acum a reuşit efectiv să facă. I-am atras atenţia principelui, însă mi-a răspuns că trupele au nevoie mai întîi de un pic de odihnă. În afară de asta, trebuie să arăţi un anumit cavalerism faţă de adversar, trebuie să-i dai răgaz să-şi aşeze trupele în ordinea de bătaie înainte de a începe o luptă atît de importantă. Mi-am exprimat puternica mea îndoială faţă de înţelepciunea şi justeţea unei astfel de arte militare. „Înţelept sau nu, mi-a răspuns — eu sînt un cavaler. Trebuie să mă comport ca atare. Tu însă te poţi purta cum vrei." Am dat din cap. Niciodată nu-ţi poţi da seama ce-i cu oamenii ăştia ciudaţi. Mă întreb cum o fi privind lucrurile Boccarossa.

Cît despre faptul că il Toro a folosit bine răgazul nu-i nici o îndoială. Toată ziua ne-am putut convinge de asta de pe înălţimile de aici. A putut chiar să-şi aducă întărituri.

Se înţelege însă că, în orice caz, vom învinge ; e evident. Şi e poate un avantaj pentru noi faptul că a strîns cîţi mai mulţi oameni a putut, pentru că vom putea ucide cu atît mai mulţi. Cu cît duşmanii sînt mai numeroşi, cu atît e mai mare victoria. Ar fi trebuit să priceapă că, oricum, va fi învins şi că ar fi mai bine dacă n-ar avea atîtea trupe. Dar e un om arogant şi încăpăţînat ca un taur.

Ar fi însă o mare greşeală să crezi că-i inofensiv. E viclean, fără scrupule, ingenios şi cu adevărat un comandant strălucit. Ar fi fost un inamic teribil, dacă războiul nu l-ar fi surprins pe neaşteptate. Cît de important a fost faptul că atacul nostru s-a produs atît de brusc se înţelege din ce în ce mai mult şi ne vom aminti de asta în decursul întregii campanii.

Cunosc în detaliu planul atacului proiectat pentru mîine dimineaţă. Noi, adică armata principelui, vom ataca în centru, iar Boccarossa în flancul stîng. Aşadar, nu vom forma un singur front, ci pe două, ceea ce-i foarte natural, pentru că avem două armate. Inamicul, care are numai una, va fi nevoit să lupte pe două fronturi. E limpede că aceasta îi va solicita mult mai multe eforturi decît nouă. De rezultat nu ne putem însă îndoi. Natural, trebuie să ne pregătim ca să avem şi ceva pierderi. În general, va fi foarte sîngeros, după cum socot eu. Dar fără jertfe nu obţii nimic. Iar bătălia este extrem de importantă, rezultatul ei va avea fără îndoială consecinţe asupra întregii desfăşurări ulterioare a războiului. În asemenea circumstanţe, merită să sacrifici o bună parte din oameni.

Mă interesează din ce în ce mai mult secretele artei războiului, care pînă acum îmi erau tăinuite. Iar viaţa de campanie, cu varietatea istovelilor ei, mă atrage în cel mai înalt grad. Ce existenţă minunată ! Ce eliberare pentru corp şi pentru suflet e participarea la război ! Parcă devii alt om ! Niciodată nu m-am simţit atît de bine ! Ce uşor respir ! Cît de sprinten mă mişc ! Mă simt uşor ca fulgul !

Niciodată n-am fost atît de fericit ! Într-adevăr, simt că niciodată n-am fost fericit pînă acum.

Aşadar, mîine ! Mîine !

Mă bucur ca un copil de bătălia asta.

În graba cea mare, aştern cîteva rînduri.

Am obţinut victoria, o victorie strălucită ! Inamicul se retrage în totală dezordine, încercînd zadarnic să-şi adune şirurile decimate. Îi urmărim ! Drumul spre Montanza, oraş niciodată cucerit pînă acum, stă deschis în faţa noastră.

De îndată ce frămîntările bătăliei îmi vor îngădui, voi face o amănunţită descriere a acestei remarcabile lupte.

Faptele vorbesc de la sine — cuvintele şi-au pierdut orice sens. Am schimbat condeiul pe sabie.

În sfîrşit, am şi eu puţină tihnă ca să scriu. Lupta şi continua înaintare ne-a răpit tot timpul — cîteva zile — şi ar fi fost imposibil să te gîndeşti la orice altceva. Uneori n-am avut timp nici să ne înălţăm cortul pentru noapte şi am campat afară, pe cîmp, prin plantaţii de pini şi de măslini, înfăşuraţi în mantalele noastre, cu capul sprijinit de o piatră. Ce viaţă minunată ! Însă acum, lucrurile s-au mai liniştit. Principele spune că am avea nevoie de ceva răgaz — şi poate că are dreptate. Chiar şi succesul continuu — cu timpul, te sleieşte de puteri.

Acum stăm doar la o jumătate de milă de oraş şi îl privim cum se aşterne în faţa noastră, cu crenelurile şi turnurile lui, bisericile, campanilele şi vechiul castel al Montanzei situat pe o înălţime, în mijlocul unui grup de case simple, totul înconjurat de un zid de apărare înalt — un adevărat cuib de bandiţi. Putem auzi cum bat clopotele bisericilor, probabil că se roagă lui Dumnezeu să-i mîntuiască. Vom face aşa fel ca bunul Dumnezeu să n-aibă ocazia să-i miluiască. Il Toro şi-a strîns toate trupele de rezervă în faţa noastră — între noi şi oraş. A mobilizat pe toţi războinicii pe care a putut pune mîna. Dar nu va fi destul, a avut pierderi prea mari. Deznodămîntul e sigur şi de data aceasta. Un general atît de mare ca el ar trebui să înţeleagă că poziţia lui e deznădăjduită. Cu siguranţă că se gîndeşte să facă tot ce-i stă în puteri, să recurgă la ultimele lui forţe pentru a-şi schimba soarta, pentru a-şi salva oraşul.

O încercare cu totul lipsită de sens. Soarta dinastiei Montanza s-a decis într-o dimineaţă istorică, cu vreo săptămînă mai înainte, iar acum e pe cale să se îndeplinească.

Voi încerca mai jos să dau o descriere minuţioasă şi exactă a măreţei şi incomparabilei bătălii.

Lupta a început prin atacul simultan al ambelor noastre armate, aşa cum prevăzusem. De acolo, de pe deal, era o privelişte măreaţă, o sărbătoare pentru ochi şi pentru toate simţurile. Fanfarele cîntau, stindardele se desfăşurau, steagurile fluturau în vînt deasupra şirurilor de soldaţi, bine aliniaţi, în uniforme multicolore.

Goarne de argint răsunau pe deasupra priveliştii care abia se luminase de ziuă, iar pedestrimea cobora panta. Inamicul aştepta, aşezat în formaţie strînsă şi ameninţătoare. De îndată ce adversarii, înarmaţi pînă în dinţi, se întîlniră, începu lupta corp la corp. A fost sîngeroasă chiar din prima clipă. Se vedeau cum cădeau oamenii de ambele părţi, răniţii care încercau să se tîrîie, dar erau doborîţi sau pur şi simplu călcaţi în picioare — şi începuseră să se audă gemetele obişnuite în luptă. Cumpăna bătăliei se apleca cînd într-o parte, cînd în alta, în unele locuri se părea că domină ai noştri, în altele, inamicul. Boccarossa s-a făcut mai întîi că luptă pe acelaşi front cu noi, dar cu încetul formaţia trupelor sale s-a transformat într-un arc de cerc şi a căzut în flancul inamicului. Acesta a părut surprins de periculoasa manevră şi s-a apărat cu multă greutate. Victoria părea că-i la îndemîna noastră, cel puţin aşa mi s-a părut mie. Trecuseră cîteva ore şi soarele ajunsese la amiază.

Deodată s-a întîmplat ceva înspăimîntător. Trupele noastre de lîngă fluviu începură să dea înapoi. Fură împinse îndărăt de apăsarea aripii drepte a lui il Toro şi înghesuite din ce în ce mai mult în spate, fără să facă altceva decît încercări slabe şi stîngace ca să reziste. Păreau că au pierdut complet orice dorinţă de luptă. Slăbeau din ce în ce mai mult şi era evident că urmăreau mai mult decît orice să-şi salveze pielea.

Nu-mi credeam ochilor. Nu puteam înţelege ce s-a petrecut, mai ales pentru că noi le eram de fapt mult superiori, fiind aproape de două

ori mai numeroşi. Simţeam că îmi fierbe sîngele de ruşine pentru această nemaivăzută laşitate. Turbam, zbieram şi băteam din picioare, îi amenințam cu pumnii, în mînia mea neputincioasă, urlam la ei şi-i înjuram — le strigam ura şi dispreţul meu. La ce folos ! Natural, nu mă auzeau — şi continuau mereu să dea înapoi. Credeam că-mi pierd minţile. Şi nimeni nu le venea în ajutor ! Nimeni nu părea să se preocupe cît de puţin de situaţia lor dificilă. De altfel, nici nu meritau altceva !

Deodată l-am văzut pe principe, care conducea centrul, făcînd un semn unor detaşamente plasate în spatele lui. Se puseseră în mişcare înaintînd pieziş înspre fluviu şi, cu forţe proaspete, începură să sfărîme liniile inamice. Irezistibili, luptară pas cu pas pînă lîngă malul fluviului şi, ajunşi acolo, scoaseră un strigăt sălbatic de bucurie. Orice retragere devenise imposibilă ! Între cinci şi şapte sute de oameni erau complet încercuiţi. Erau prinşi ca într-o pungă şi nu mai aveau altceva decît perspectiva iminentei lor nimiciri.

Rămăsesem cu gura căscată. Nici nu-mi putuse trece prin minte o asemenea viclenie de război. Luasem totul drept laşitate ! Îmi bătea inima, îmi tresălta pieptul de bucurie. După tensiunea aceea groaznică, simţeam o minunată uşurare.

A urmat o scenă extraordinară. Din toate direcţiile trupele noastre presau şi-l sileau pe inamic să dea înapoi şi să se strîngă pe un teren din ce în ce mai mic, între linia de bătaie şi malul fluviului. Pînă la urmă s-au pomenit atît de

înghesuiți, încît abia mai puteau să se miște iar noi, cu o teribilă forță superioară, începurăm să-i nimicim. A fost o baie de sînge cum nu mai văzusem niciodată. Și nu numai baie de sînge, pentru că au fost împinși spre fluviu, azvîrliți cu grămada în apă, înecați ca niște pisoi. Se luptau pentru viața lor cu valurile agitate ale fluviului, dădeau din mîini, strigau desperați după ajutor și nu prea se purtau ostășește. Aproape nici unul nu știa să înoate, de parcă n-ar mai fi văzut niciodată apă. Cei care reușeau să se cațere din nou pe țărm erau îndată masacrați, iar cei care încercau să ajungă pe malul celălalt, erau tîrîți de curentul furios. În mod practic, nimeni nu a reușit să se salveze. Dezonoarea noastră se transformă într-o strălucitoare biruință !

Acum evenimentele se desfășurară într-un ritm violent. Centrul se aruncă asupra dușmanului ca o furtună, aripa stîngă la fel, în dreapta atacară trupele lui Boccarossa cu o nouă și crescută furie. Iar de pe dealuri sosi călărimea proaspătă, odihnită, năvălind cu lăncile întinse, amestecîndu-se în luptă cu o forță înspăimîntătoare, producînd un haos de nedescris în armata lui il Toro, sleită de puteri și șovăitoare. Curînd, toată această apărare desperată se transformă într-o fugă sălbatică. Și, cu cavaleria în frunte, am pornit pe urmele lor, ca să folosim la maximum această victorie unică. Principele se gîndi în fel și chip cum să utilizeze toate posibilitățile care i se ofereau. O parte din armată, atît pedestrași cît și călărime, se desprinse deodată și porni în altă direcție decît cei-

lalţi, intrînd printr-o vale laterală; în mod vădit, ca să taie drumul inamicului. N-am putut să vedem prea mult timp cum s-au mai desfăşurat lucrurile, pentru că muntele ne ascundea mişcarea armatelor. Totul dispăru deodată în spatele viilor, de cealaltă parte a cîmpiei unde pînă atunci se dăduse lupta.

Acum începu agitaţia şi însufleţirea sus, la noi, printre corturi. Caii fură înhămaţi la căruţe şi toate bagajele fură încărcate în grabă, arme şi echipament de tot felul. Oamenii alergau în toate părţile, convoaiele erau gata de pornire. Am plecat cu căruţa în care se afla cortul principelui, şezînd la spate. S-a dat semnalul de plecare şi în sfîrşit am coborît spre cîmpul de bătaie. Acum totul era acolo gol şi pustiu, rămăseseră doar morţii şi răniţii. Erau atît de mulţi încît nici nu puteai să înaintezi decît trecînd peste ei. Cea mai mare parte erau morţi, dar alţii se jeluiau şi gemeau. Propriii noştri soldaţi strigau ca să-i luăm cu noi, însă asta era cu totul imposibil pentru că trebuia să ne grăbim ca să ajungem armata. Războiul te înăspreşte, te înveţi cu toate. Dar chiar aşa ceva nu mai văzusem niciodată pînă atunci. O bună parte din cai zăceau alături de celelalte leşuri. Am trecut pe lîngă unul care avea toată burta sfîrtecată şi măruntaiele îi ieşiseră afară, lîngă el, pe pămînt. Am simţit că mi se face rău şi credeam chiar că am să vărs. Nu ştiu ce m-a apucat. Am strigat la surugiu să-i dea drumul mai tare. El a plesnit din bici şi a mînat mai repede.

E ceva foarte ciudat. Am remarcat deseori că, în anumite privințe, sînt uimitor de sensibil. Realmente, nu pot suporta să văd anumite lucruri. Așa mi se întîmplă și cînd îmi aduc aminte de măruntaiele lui Francesco. Anumite lucruri, în sine foarte naturale, sînt totodată ciudat de grețoase.

Ziua era pe sfîrșite. Chiar o zi ca asta și tot se termină. Soarele care mai rămăsese un pic deasupra muntelui dinspre vest își arunca ultimele sale raze pe deasupra cîmpului de bătaie care era mărturia a atîta eroism, onoare și înfrîngere. Amurgul se așternea peste toate, în timp ce eu ședeam hurducat în căruța mea și priveam în urmă.

Scena se cufunda în întuneric ; drama sîngeroasă care se jucase aparținea istoriei.

Am un neașteptat de prielnic timp pentru a scrie, pentru că plouă. Toată ziua a plouat cu găleata de parcă s-ar fi deschis zăgazurile cerului. Toarnă într-una de sus, neîntrerupt, fără nici o oprire.

Bineînțeles, e penibil. În tabără e multă murdărie și mult noroi. Potecile dintre corturi sînt numai clisă, în care te afunzi pînă la genunchi ; baliga cailor și a oamenilor plutește în toată leorcăiala asta. Tot pe ce pui mîna e jilav, și murdar, și-i neplăcut să umbli cu orice. Și îndată ce ieși din cort, te udă pînă la piele. Prin acoperișurile corturilor picură și înăuntru totu-i ud. E foarte neplăcut și, natural, influențează dispoziția multora. În fiecare zi speri că mîine dimineață va fi vreme frumoasă, însă

de îndată ce te trezești auzi din nou cum picură neîncetat pe pînza cortului.

Nu înțeleg la ce-o fi folosind ploaia asta care nu se mai termină. Împiedică toate acțiunile războinice, oprește mersul războiului. Tocmai acuma, cînd trebuia să culegem roadele tuturor succeselor noastre. Ce mai plouă !

Soldații sînt plictisiți. Stau lungiți, dorm sau joacă zaruri. Bineînțeles, nu mai au nici un fel de dispoziție războinică. Iar il Toro cu siguranță că-și întărește trupele între timp, n-am nici un fel de îndoială. În timp ce noi nu devenim de loc mai puternici. Nu sînt îngrijorat din cauza asta, însă, oricum, mă necăjesc.

Nimic n-are o influență mai proastă asupra stării de spirit a unei armate decît ploaia. Tensiunea spectacolului încetează de a mai valora ceva și strălucirea se șterge ; tot ceea ce e legat de excitația și strălucirea orbitoare a unei acțiuni războinice dispare. Splendoarea și măreția faptelor de arme s-a dus. Dar trebuie să reacționezi împotriva părerii că războiul nu-i o distracție, ci e ceva sîngeros de serios. E moarte, înfrîngere, distrugere. Nu-i o viață agreabilă, nu-i un joc de-a războiul împotriva unui dușman mereu inferior. Trebuie să te înveți să le suporți pe toate. Eforturi, lipsuri, suferințe de tot felul. Este absolut necesar.

Dacă indispoziția asta se întinde în rîndul trupei, poate deveni periculoasă. Mai avem multe de îndurat pînă la victoria finală. Dușmanul nu este încă doborît de tot, chiar dacă în curînd va fi. Și trebuie să recunoaștem că a reușit să se retragă foarte abil după înspăimîntă-

toarea înfrîngere de la fluviu, pentru că n-am reuşit să-l capturăm. Şi acum cu siguranţă că adună noi trupe. Avem nevoie de vechea noastră dispoziţie războinică pentru a-l nimici pînă la sfîrşit.

Totuşi, principele nu pare de loc indispus. El face parte dintre aceia care realmente iubesc războiul — sub toate formele. Este calm, liniştit şi plin de energie, întotdeauna cu aceeaşi egală şi strălucită seninătate. Şi e întotdeauna plin de curaj şi de certitudinea victoriei. Un minunat soldat! În campanie, el şi cu mine ne asemuim grozav!

Singurul lucru pentru care sînt împotriva lui — şi pe care nu i-l voi ierta niciodată şi care mereu dă prilejul la cele mai amare reproşuri din partea mea — este faptul că nu vrea să mă lase în linia întîi. Nu înţeleg de ce-mi refuză acest lucru! De ce mă opreşte? Mă milogesc şi-l rog de fiecare dată cînd se dă o luptă; o dată chiar l-am rugat în genunchi şi i-am îmbrăţişat picioarele, udîndu-i-le cu lacrimi. Dar el se face că nu mă aude sau rîde de mine sau spune ceva cam aşa, că aş fi prea preţios pentru el şi că n-ar vrea să mi se întîmple ceva. Să mi se întîmple! Nici nu-mi doresc altceva! Nu pricepe ce însemnătate are asta pentru mine. Nu înţelege că eu tînjesc din tot sufletul după luptă, mai mult decît oricare dintre oamenii săi, cu o pasiune mai fierbinte şi mai adîncă decît ceilalţi. Pentru mine războiul nu este un joc, e ceva sîngeros de serios. Vreau să lupt, vreau să omor! Nu ca să mă disting, ci pentru faptul în sine, pentru acţiunea în sine.

Vreau să văd oamenii căzînd, vreau să văd în jurul meu moarte şi distrugere. El nici nu bănuie cum sînt făcut eu. Mă lasă doar să-i servesc vinul şi să-l îngrijesc, însă mă opreşte să ies din cort şi să mă amestec în vălmăşagul bătăliei, deşi ard de dorinţă. Nu am voie decît să mă uit la ceilalţi, în timp ce gîndurile mele sînt numai la luptă. E o umilinţă insuportabilă. În toată povestea asta, eu n-am ucis nici un singur om ! El habar n-are la ce caznă grea mă supune.

N-am spus deci tot adevărul cînd am susţinut că sînt cu totul fericit.

Alţii, dacă nu principele, au observat dorinţa mea de a lupta. Dar ei nu simt, cum nici el nu simte, cît de serioasă, cît de adîncă e dorinţa asta. Ei văd că mă învîrtesc peste tot echipat complet, cu sabia, ceea ce le atrage atenţia. Părerea lor despre mine şi despre rolul pe care-l am în această campanie îmi este cu totul indiferentă.

Natural, aici sînt mulţi dintre cunoscuţii mei. Curteni şi alţii dintre aceia pe care-i vezi mereu pe la curte, războinici renumiţi, descendenţi ai unor familii vestite care s-au remarcat în războaie de-a lungul secolelor, seniori de rang ales care doar datorită rangului lor ocupă anumite funcţii. Pe toţi ofiţerii superiori îi cunosc foarte bine şi, natural, şi ei mă cunosc pe mine. Ei sînt cei care, împreună cu principele, conduc efectiv acţiunile militare. Pe drept cuvînt s-ar putea spune că principele s-a înconjurat de cea mai strălucitoare pleiadă a războinicilor ţării.

Ceea ce mă irită este faptul că don Riccardo ia şi el parte la luptă. Lăudăros şi palavragiu, se bagă peste tot, mai ales prin preajma principelui şi, cu glumele lui tîmpite, provoacă rîsul grosolan al celor din jur. Cu tenul său fraged şi prea rumen de ţăran, şi cu dinţii lui mari şi albi pe care şi-i arată mereu, pentru că mereu rîde, pare un tip grozav de prost. Chiar numai felul în care îşi dă capul pe spate şi obiceiul său de a-şi răsuci mereu cîrlionţii bărbii sale negre, e ceva insuportabil de văzut. Nu pricep cum poate principele să-l ţină în preajma lui.

Încă şi mai puţin pricep, natural, cum poate principesa găsi ceva atrăgător la această persoană vulgară, cu toată vechimea spiţei sale. Dar asta nu-i treaba mea şi, de altfel, nu-i treaba nimănui. La urma urmelor, nu mă interesează de loc.

Cînd se spune că ar fi viteaz, nu încetez să mă mir. Cel puţin eu nu pricep nimic. A fost şi el ca şi ceilalţi la bătălia de la rîu, dar că s-ar fi distins în vreun fel oarecare, asta n-o cred absolut de loc. Eu nici nu l-am văzut pe acolo. Probabil că el însuşi a povestit că a luat parte la lupte. Şi cum toţi sînt gata să-l asculte de îndată ce deschide gura, a reuşit să fie crezut. Dinspre partea mea, nu cred nici o clipită c-ar fi dat dovadă de vitejie. Un înspăimîntător fanfaron — asta-i. El şi viteaz! Îţi vine să rîzi numai cînd te gîndeşti!

Principele, da, e viteaz. Pe el îl vezi pretutindeni unde-i pojarul mai mare, sireapul său alb şi creasta coifului său uşor de recunoscut se văd mereu acolo unde-i lupta mai înverşu-

nată iar duşmanul poate şi el să-l vadă, dacă doreşte să ajungă la el, pentru că îşi expune mereu viaţa. Îi place lupta corp la corp, pentru ea, în sine, se vede foarte bine că-l bucură. Şi Boccarossa e viteaz, bineînţeles. La drept vorbind, nu ştiu dacă vitejie este cuvîntul potrivit. E ceva prea puţin şi nu dă o imagine exactă a ceea ce este el în luptă. El înaintează, aşa mi s-a povestit, într-un chip care-i înspăimîntă chiar şi pe cei mai înăspriţi luptători. Şi ceea ce-i mai înspăimîntător e faptul că nu acţionează sălbatic şi excitat în luptă, ci îşi exercită meseria cu buzele strînse, cea mai metodică şi mai cu sînge rece ucidere. Luptă adeseori pe jos, ca şi cum ar vrea să fie mai aproape de victima sa. Dă impresia că iubeşte baia de sînge în sine şi că-i place să ucidă. Modul de a lupta al principelui şi al celorlalţi pare aproape un amuzament de copii faţă de cum luptă acesta. N-am văzut asta cu ochii mei, pentru că întotdeauna am stat prea departe de el ca să-l pot urmări, am auzit doar povestindu-se. Nici nu pot să spun cît de mult mă îndurerează faptul că n-am putut fi martor la aşa ceva.

Astfel de oameni, ca principele, şi ca el, sînt viteji, fiecare în felul său. Cît despre don Riccardo! E chiar caraghios să-l pomeneşti alături de ceilalţi doi.

Lui Boccarossa şi trupelor sale le place să pîrjolească ţările prin care trec, încît realmente devastează şi pradă, cu siguranţă mai mult decît socoate principele că ar fi necesar pentru mersul războiului. Pentru că şi el, bineînţeles, e de părere că trebuie să devastezi. Pe unde trec ei

aproape că nu mai rămîne nimic. S-ar părea că principele şi condotierul său au păreri diferite în privinţa asta. Trebuie să spun că eu înclin mai curînd spre părerea lui Boccarossa. Ţara inamică e ţară inamică şi trebuie să te porţi ca atare. Asta-i legea războiului. Poate părea crud, dar războiul şi cruzimea merg mînă în mînă — şi nu poţi face nimic în privinţa asta. Trebuie să nimiceşti oamenii care se află în luptă şi să devastezi ţara, încît nimic să nu se mai poată ridica. Şi ar putea fi foarte periculos să mai rămînă duşmani în urma ta şi să rămîi cu spatele descoperit. Sînt sigur că Boccarossa are dreptate.

Principele pare că uită uneori că se află în mijlocul duşmanului. El chiar se poartă cu populaţia într-un mod pe care-i imposibil să-l aprobi. Ca, de exemplu, atunci cînd a ajuns într-un sat de munte murdar şi s-a oprit să se uite la o petrecere ţărănească, ascultînd pe fluieraşii lor de parcă ar fi fost o muzică pe care să merite să o asculţi. Nu înţeleg cum a putut să-i placă. Şi cum de i-a venit să se ducă să stea de vorbă cu oamenii aceia simpli. Aşa ceva îmi este cu totul de neînţeles. Tot atît de neînţeles ca şi ceea ce făceau ţăranii — un fel de sărbătoare ca să cinstească strîngerea recoltei, după cîte spuneau. O femeie însărcinată a turnat vin şi untdelemn de măsline pe o bucată de ogor, după care toţi s-au aşezat roată în jurul ei şi s-au ospătat, trecîndu-şi de la unul la altul pîine, vin, brînză de capră şi alte gustări şi băuturi. Principele s-a băgat şi el între ei, mîncînd cu ei, lăudîndu-le măslinele şi ceea ce, după cîte se

vedea, brînza aceea cu totul groaznică și uscată, iar cînd urciorul acela vechi și murdar a ajuns în dreptul lui, l-a pus la gură și a băut și el vin ca și ceilalți. Părea ceva de prost gust. Niciodată nu-l văzusem comportîndu-se astfel și n-aș fi crezut niciodată că poate fi astfel. Întotdeauna face cîte ceva care mă uimește peste măsură, într-un fel sau altul.

Cînd i-a întrebat pe oameni de ce a făcut acele gesturi femeia aceea, ce semnificație aveau toate astea, ei au luat un aer misterios și jenat, rîzînd doar cu înțeles cu mutrele lor de țărani proști. La urmă au mărturisit că făceau asta ca pămîntul să le dea vin și untdelemn în anul care vine. Ce caraghioși sînt ! Parcă pămîntul ar ști că ei au turnat vin și ulei și ar înțelege ce înseamnă asta. „Așa facem noi în toți anii la vremea asta", au spus. Și un moș, bătrîn tare, cu o barbă lungă zbîrlită, năclăită de vin, s-a apropiat de principe, cu capul plecat și l-a privit încrezător în ochi : „Așa au făcut părinții noștri și așa facem și noi".

Pe urmă s-au ridicat toți în picioare și au început jocul. Stîngaci și țărănește, bătrîni și tineri laolaltă, chiar și bietul bătrîn, care era cu un picior în groapă. Iar fluierașii cîntau din fluierele lor ciobănești făcute acasă, care n-aveau decît cîteva note, încît aceleași sunete reveneau mereu. Eu nu înțeleg cum principelui putea să-i placă să asculte muzica asta, lipsită de orice artă. Dar amîndoi, el și don Riccardo — care era cu principele, bineînțeles, e întotdeauna cu el — parcă ar fi uitat cu totul că era război și că se aflau printre dușmani. Și

cînd oamenii aceia din popor începură să cînte cîntecele lor tărăgănate și melancolice, nu au mai putut să plece de acolo. Și au rămas pînă la lăsarea serii, cînd a trebuit neapărat să se întoarcă. Poate că pînă la urmă au înțeles că ar putea fi periculos să stea acolo cînd începe să se întunece.

Ce frumoasă seară, spuneau amîndoi, cînd, în sfîrșit, ne-am înapoiat spre tabără. Iar don Riccardo, care întotdeauna vrea să se arate sentimental, ori de cîte ori are ocazia, a început să dea drumul la tot felul de vorbe umflate, tot oprindu-se mereu ca să asculte fluierele și cîntecele care se auzeau din cătunele acelea cățărate pe munte, cu cocioabele lor vechi și murdare.

Tot în seara aceea, don Riccardo intră în cortul principelui, aducînd cu el două curtezane pe care le găsise în tabără, unde reușiseră să pătrundă într-un mod de neînțeles, venind din oraș, de-a dreptul prin linia frontului, fără îndoială cu speranța că vor fi mai bine plătite la noi, unde așa ceva lipsea cu desăvîrșire. „O femeie poate prea bine să se culce cu dușmanul", ziceau ele. Mai întîi principele a fost șocat și eram sigur că se va înfuria, alungîndu-le și pedepsindu-l pe don Riccardo pentru insolența lui de necrezut ; dar, spre mirarea mea nespusă, izbucni în hohote de rîs, o luă pe una dintre ele pe genunchi și strigă să aducă vinul nostru cel mai de preț. Încă nu mi-am revenit din uimirea pe care mi-au provocat-o cele ce am fost silit să văd în noaptea aceea. Aș fi dat oricît ca să nu fi fost acolo și ca să scap de scenele acelea

care-mi fac greață. Dacă aş şti cum au ajuns aici femeile acelea! Dar femeile, şi mai ales femeile de felul lor, sînt ca şobolanii, nu cunosc nici un obstacol, rod orice. Tocmai mă pregăteam să mă retrag în cortul servitorilor cînd a trebuit să mă opresc şi să-i servesc, nu numai pe principe şi pe don Riccardo, ci chiar şi pe dezmățatele acelea boite, care miroseau de la distanță a pomadă venețiană şi a corp de femeie gras şi încins. Mi se părea ceva îngrozitor de respingător.

Don Riccardo îndruga verzi şi uscate despre ce frumoase sînt, în special despre una pe care putea s-o admire mai mult, despre ochii, părul şi piciorul ei, pe care-l arătă şi principelui, deşi ea încerca să-l împiedice şi imediat el se întoarse către cealaltă şi o laudă cu cuvinte tot atît de măgulitoare, ca să nu se simtă în nici un fel neglijată. „Toate femeile sînt frumoase! strigă el. Tot farmecul vieții de la ele vine. Dar cele mai fermecătoare sînt curtezanele care-şi închină toată viața lor dragostei pe care n-o trădează niciodată." S-a purtat atît de proseşte şi cu atîta lipsă de gust încît eu, deşi îl socotisem întotdeauna cel mai vulgar şi mai nătîng om, nu crezusem totuşi că ar putea să fie atît de surprinzător de ridicul şi de caraghios.

Au băut vin cu nemiluita şi încetul cu încetul au început să se înfierbînte, iar don Riccardo, se înțelege, a devenit scîrbos de sentimental începînd să vorbească despre dragoste şi să declame o grămadă de poezii insuportabile, mai ales cîteva sonete de dragoste despre una, numită Laura, încît femeilor le-au dat lacrimile.

El rîdea, cu capul pe genunchii uneia dintre ele, principele pe genunchii celeilalte, iar fetele le căutau în cap, suspinînd din cînd în cînd la auzul vorbelor acelea meşteşugite. Don Riccardo se odihnea în poala celei mai frumoase şi nu m-am putut împiedica să nu observ atunci, şi mai tîrziu în cursul nopţii, felul ciudat în care îl privea din cînd în cînd principele în timp ce femeile acelea idioate păreau din ce în ce mai captivate şi mai vrăjite de el şi de tot ce spunea şi făcea. Femeilor le plac întotdeauna mai mult bărbaţii proşti şi neînsemnaţi, pentru că le amintesc de ele înşile.

Dar deodată don Riccardo se ridică şi spuse că trebuie să se termine cu gîndurile astea de dragoste lăcrimoasă, că e vremea de băut şi de veselit ! Şi s-a pornit o orgie totală, cu băutură, cu glume şi rîsete, indecenţe şi poveşti deocheate atît de grosolane, încît mi-e imposibil să le repet. Cînd era cheful mai în toi, principele se ridică deodată şi închină în cinstea lui don Riccardo : „Mîine vei purta steagul meu în luptă !“ Don Riccardo păru cu totul încîntat de neaşteptata cinste care i se făcea şi-i străluceau ochii.

— Sper că va fi cu primejdie ! strigă el, împăunîndu-se în faţa femeilor, ca să-l vadă mai bine cît e de curajos.

— Nu se ştie niciodată, dar s-ar putea să fie, răspunse principele.

Iar don Riccardo îi luă mîna şi i-o sărută cu umilinţă şi recunoştinţă ca un cavaler faţă cu seniorul său :

— Scumpul meu principe, să-ţi aminteşti ceea ce mi-ai făgăduit în timpul acestei petreceri vesele.

— Poţi să fii sigur. N-am să uit.

Curtezanele se gîndiră tocmai că-i ceva cît se poate de măreţ şi urmăriră scena cu ochii aprinşi. Dar se uitau mai ales la acela care urma să poarte steagul în luptă.

După acest intermezzo continuară, ca mai înainte, orgia lor deşucheată, devenind din ce în ce mai scandaloşi şi neruşinaţi în purtările lor unul faţă de altul, încît eu, care trebuia să fiu martor la toate astea, m-am simţit cuprins de ruşine şi de scîrbă. Se îmbrăţişau şi se sărutau, roşii în obraz, înfierbîntaţi de dorinţele lor murdare, desfrînaţi şi gîfîind. Era ceva neînchipuit de respingător. Deşi la început femeile s-au făcut că nu se lasă, şi-au scos rochiile de pe ele, rămînînd cu pieptul gol, iar cea mai frumoasă dintre ele avea sfîrcurile sînilor roz şi o aluniţă pe unul dintre ei, nu aşa de mare, însă era imposibil să n-o bagi în seamă. Mirosul bustului ei, cînd mă apropiam s-o servesc, îmi făcea greaţă. Mirosea la fel cu principesa cînd stătea dimineaţa în pat, însă de ea nu mă apropiasem niciodată atîta. Cînd don Riccardo o apucă de sîni, m-a cuprins atîta scîrbă şi atîta ură faţă de omul acela pervers, încît l-aş fi sugrumat cu mîinile goale sau l-aş fi ucis cu pumnalul meu ca sîngele său murdar să i se scurgă tot din trup şi niciodată să nu mai poată îmbrăţişa o femeie. Cu scîrbă şi cu aversiune stam şi mă gîndeam ce fiinţe dezgustătoare sînt oamenii.

De-ar arde odată toate creaturile astea în focul iadului!

Lui don Riccardo, care era ocupat mai mult cu cea mai frumoasă, care nu voia de loc să-i dea pace, îi veni pînă la urmă una din ideile sale idioate, adică se gîndi să joace în zaruri, ca să vadă cine s-o aibă, principele sau el. Asta conveni tuturor, chiar și principelui, iar femeia despre care era vorba hohoti în rîs și se lăsă pe spate, cu bustul ei gol, încîntată că poate fi gajul unui asemenea duel. O găseam respingătoare și nu puteam pricepe cum de este socotită frumoasă și atrăgătoare și cum se poate cineva lupta pentru un cîștig atît de dezgustător. Era blondă, cu tenul deschis, avea ochi mari, albaștri și era plină de păr subsuoară, iar eu o găseam de-a dreptul respingătoare. N-am priceput niciodată de ce au oamenii păr subsuoară și simt o intensă neplăcere cînd îl văd, mai ales dacă-i transpirat. Noi piticii n-avem așa ceva și ni se pare murdar și indecent. Dacă eu aș avea păr acolo sau în altă parte pe corp decît pe cap, acolo unde are rost ca oamenilor să le crească păr, m-aș simți grozav de rușinat.

A trebuit să aduc zarurile și principele a dat primul, ieșindu-i un șase și un unu. Cel care făcea primul cincizeci de puncte urma s-o aibă. Continuară să dea cu schimbul, iar femeile se aplecau pe deasupra lor, interesate în cel mai înalt grad de rezultat, comentînd mersul jocului cu observații deșănțate, strigăte și hohote de rîs. Principele cîștigă și toți se ridicară în picioare, strigînd și rîzînd.

Imediat după aceea tăbărîră pe femei, fiecare pe a lui, smulgîndu-le veşmintele şi se purtară cu ele într-un mod atît de execrabil, încît, ieşindu-mi cu totul din fire, am zbughit-o din cort şi abia ajuns afară am vărsat tot din mine. Eram rece tot şi mi se făcuse pielea găină. Clănţănind din dinţi, m-am strecurat în paiele mele, între bucătar şi bădăranul acela de grăjdar care miroase a cal şi care întotdeauna, cînd se scoală dimineaţa ca să ţesale caii, îmi dă cîteva picioare, nu ştiu de ce. Îi place să dea cu piciorul în mine, aşa zice.

Dragostea oamenilor unul pentru altul e ceva ce nu pricep. Mie îmi face scîrbă. Toate lucrurile la care am fost martor în noaptea aceea mi-au făcut scîrbă.

Asta se întîmplă poate pentru că eu sînt altfel de fiinţă, mai fină, mai delicată, mai sensibilă şi de aceea nu mă împac cu multe lucruri care pe ceilalţi nu-i impresionează. Nu ştiu. Niciodată n-am experimentat ceea ce numesc ei dragoste şi nici nu simt vreo dorinţă pentru aşa ceva. Într-o zi mi s-a oferit o pitică, o femeie frumoasă, cu ochi mici şi pătrunzători ca ai mei, cu faţa zbîrcită şi corpul ca un pergament vechi, aşa cum trebuie să fie omul. Dar ea nu-mi trezi nici un fel de sentiment, deşi mi-am putut da seama că frumuseţea ei nu avea nimic respingător, nu era ca a celorlalte. Poate că asta s-a întîmplat din pricină că principesa fusese aceea care mi-o oferise ; ea voia să ne unească, aşa cum se fac toate împerecherile, pentru că voia ca femeia să-i facă un copil de pitic, ceea ce şi-ar fi dorit foarte mult pe vremea

aceea. Asta s-a întîmplat înainte de a o fi născut pe Angelica, şi ar fi vrut să se joace cu copilul acela. I se părea că un copil-pitic ar fi tare amuzant, aşa zicea. Însă eu n-am vrut să-i fac serviciul acesta şi nici să-mi înjosesc rasa dînd urmare ruşinosului ei proiect.

De altfel, greşea închipuindu-şi că i-am putea dărui un copil. Noi, piticii, nu facem copii, sîntem sterili prin însăşi natura noastră. Noi nu ne îndeletnicim cu continuarea vieţii şi nici nu dorim aşa ceva. Şi nici n-avem nevoie să fim fecunzi, pentru că neamul omenesc îşi naşte singur piticii săi, nu-i nevoie să ne batem noi capul. Noi ne naştem din creaturile acestea orgolioase, în aceleaşi dureri ca şi ei. Rasa noastră este mereu zămislită de ei, şi în felul acesta, şi nu altfel, trebuie să apărem noi pe lume. Asta-i raţiunea adîncă a sterilităţii noastre. Noi aparţinem neamului acesta — şi totuşi nu-i aparţinem. Sîntem nişte oaspeţi în vizită. Bătrîni, zbîrciţi, oaspeţi multimilenari, într-o vizită care nu se termină niciodată.

Dar gîndurile mele m-au îndepărtat de la ceea ce voiam să povestesc. Nu despre asta voiam să scriu.

A doua zi dimineaţa, don Riccardo purtă într-adevăr steagul principelui. S-au auzit o mulţime de vorbe despre întîmplările care s-au petrecut acolo şi despre anumite circumstanţe legate de luptă, însă eu am părerea mea, bineînţeles, despre tot ce ar putea să se ascundă sub toate astea. Se spune că principele, printr-un ordin ciudat, a expus fără rost viaţa lui don Riccardo, că la un moment dat moartea lui era

dată ca sigură cînd el, cu o foarte mică trupă de călăreți, a ocupat o poziție extrem de periculoasă. Și se afirmă că ar fi luptat cu un curaj extraordinar, lucru căruia eu nu-i dau absolut nici o crezare. Adunînd în jurul steagului pe puținii oameni care-i mai rămăseseră, a trebuit să lupte împotriva forțelor inamice superioare. Iar cînd lupta ajunsese la extremă violență, principele s-a repezit spre ei, fie că lupta se încinsese așa de mult, încît n-a mai putut să stea departe de un joc atît de periculos, fie poate din alt motiv. Urmat de cîțiva oameni, s-a aruncat înspre dușmanii care-l înconjuraseră pe don Riccardo, ca și cum ar fi vrut să-i vină în ajutor. Dar deodată calul său primi o împunsătură de lance în piept și se prăbuși. Principele fu aruncat la pămînt și rămase trîntit în mijlocul dușmanilor. Faptul acesta l-a făcut pe don Riccardo atît de sălbatic și atît de „curajos", încît, împreună cu oamenii săi, a spart încercuirea și, cu puterile deznădejdii, a izbutit, împreună cu ce mai rămăsese din călăreții principelui, să țină piept dușmanului pînă ce-au venit ajutoare. Don Riccardo s-a ales cu o mulțime de răni sîngerînde. Se insinua că don Riccardo pricepuse că principele îi dorea moartea, însă el acționase așa cum o făcuse, salvînd viața stăpînului său.

Toată povestea asta eu n-o cred de loc. În multe privințe îmi pare neverosimilă. O relatez numai pentru că așa s-a auzit povestindu-se despre întîmplările dramatice de azi-dimineață. Eu însă am un cu totul alt punct de vedere în această privință, din cauza cunoașterii aprofun-

date a persoanei lui don Riccardo. Îl cunosc pe don Riccardo mai bine decît oricine altul. Nu-i el omul acela.

Lucrurile au fost de bună seamă înflorite de părerea generală despre don Riccardo şi despre propria lui părere despre sine. A devenit un fel de legendă, o legendă pe care nimeni nu se sinchiseşte s-o cerceteze mai la temelia ei, legendă după care el ar fi vitejia în persoană şi tot ceea ce ar face e nobil, solemn şi grandios. Toată pricina acestei credinţe este neîntrecuta lui aptitudine de a se face remarcat, încît în toate felurile atrage atenţia asupra sa. Vanitatea sa ridicolă îşi pune amprenta atît pe activitatea militară cît şi pe conduita sa, luată în general şi în tot ceea ce face. Cît despre vitejia de care se face atîta caz, nu-i decît pur şi simplu prostie. Cutezanţa lui nesocotită este luată drept curaj.

Dacă e chiar atît de teribil de viteaz, dacă se expune la toate pericolele posibile, după cum spune, de ce nu moare? Într-adevăr, de ce nu moare? Nimeni nu l-ar regreta, cel puţin nu eu.

Cu ocazia asta, s-a ales cu o mulţime de răni. Nu poţi însă şti dac-o fi adevărat ; în ceea ce mă priveşte, am toate motivele să mă îndoiesc. Oricum, nu-i ceva periculos. Trebuie să fie doar nişte zgîrieturi, aşa cred. În orice caz, de atunci, cîtăva vreme am fost scutit să-l mai văd.

De altfel, se pare c-ar fi adevărat că a avut obrăznicia să lupte cu culorile principesei, pe care se zice că ea i le-ar fi ales înainte de a porni noi la luptă şi că în dimineaţa aceea le

purta la coif luptînd pe față, în văzul tuturor, pentru doamna inimii sale. Cînd lupta atît de vitejește pentru steagul principelui, lupta așadar pentru iubita sa. Și cînd a salvat viața principelui, a luptat pur și simplu pentru ea. Și abia cu puțin înainte îmbrățișase altă femeie. Probabil că direct din brațele ei plecase la luptă, împodobindu-se cu culorile iubirii lui mari și aprinse. Dragostea lui adevărată îmbobocise ca o floare frumoasă, minunată, pe deasupra vizierei lui ridicate, în timp ce trupul său era încă înfierbîntat de destrăbălarea lui infidelă. Dragostea omenească e ceva plin de taine. Nu-i de loc de mirare că-i atît de greu s-o înțelegi.

Pline de taină sînt și raporturile dintre acești doi oameni care sînt legați de aceeași femeie. Există între ei un fel de înțelegere secretă în privința asta ? Uneori mai că-mi pare așa. O fi salvat don Riccardo în adevăr viața principelui, așa cum se spune ? Nu cred. Poate că o fi făcut-o, dar în acest caz doar din fanfaronadă, ca să-l răsplătească pe principe după maniera cavalerească, pentru că acesta îi voise moartea și ca să arate tuturor ce generozitate puțin întîlnită are, uimindu-l și pe principe. Așa cum s-ar potrivi cu don Riccardo. Și așa o fi, cum vor să facă să se creadă, că principele a avut de gînd să-l salveze pe don Riccardo cînd s-a aruncat în vălmășagul luptei, ca să-l apere cu prețul vieții sale, după ce nu demult îi dorise moartea ? Nu știu. Nu pricep prea bine lucrurile astea. Poți, în același timp, să iubești și să urăști un om ?

Îmi aduc aminte că în timpul nopţii privirea lui prevestea moartea. Dar îmi amintesc şi de ochii săi pierduţi, visători cînd asculta declamaţiile despre dragoste ale lui don Riccardo, inefabila dragoste care ne umple într-atîta cu focul său, încît toată fiinţa noastră arde în văpaia ei. Poate că dragostea nu-i decît o poezie frumoasă care nu conţine nimic, cel puţin nimic precis, dar care tuturor le place mult de tot să o asculte, cînd se declamă din inimă şi frumos? Nu ştiu. Dar n-ar fi cu totul imposibil. Oamenii ăştia sînt un fel de stranii falsificatori de bani!

Ceea ce m-a mai mirat, a fost purtarea principelui faţă de curtezanele din noaptea aceea. Totdeauna crezusem că el e mai presus de orice. Oricum, asta-i ceva care nu mă priveşte. Şi m-am deprins ca să-mi apară altfel decît mi-l închipui. Despre toate astea am vorbit cu precauţie unui camerier, a doua zi, exprimîndu-mi mirarea pentru tot ce s-a întîmplat. El nu era de loc mirat. Principele avusese întotdeauna amante, zicea el, doamne de la curte sau din oraş, printre care şi curtezane renumite, iar în prezent o avea pe Fiametta, domnişoara de onoare a principesei. Principelui îi place foarte mult să schimbe, mă lămuri el hohotind de rîs că eu nu ştiam nimic.

M-am mirat că asta scăpase privirii mele, atît de ascuţite de obicei. Admiraţia mea fără margini pentru stăpînul meu trebuie să mă fi orbit de-a binelea.

Nu-mi pasă c-o înşală pe principesă. O urăsc şi nimic nu mă bucură mai mult decît să ştiu că e înşelată. Şi, la urma urmelor, pe don Ric-

cardo îl iubește. Lui îi scrie vorbele acelea fierbinți de dragoste, pe care trebuie să i le duc purtîndu-le la piept. Aș dori din inimă să fie omorît.

În sfîrșit, ploaia a stat.

Azi, cînd am ieșit din cort, soarele strălucea peste tot peisajul înconjurător, iar munții se zăreau limpezi, cu claritate, de jur împrejur, deși, bineînțeles, totul era încă plin de umezeală, și peste tot murmurau pîrîiașe care nu existaseră pînă atunci. Era o dimineață foarte reconfortantă. Cerul era limpede și în fața noastră se așternea pe o înălțime vechiul oraș tîlhăresc al familiei Montanza — aproape că și uitasem cum arată — dar acum puteam zări fiecare casă dinlăuntrul zidurilor și fiecare ambrazură a vechii fortărețe, iar ici și colo se zăreau micile cruci aurite de pe biserici și campanile, toate foarte limpezi acum, după ploaie. Nu va mai trece mult și orașul va fi cucerit și ras de pe fața pămîntului.

Toți erau bucuroși că puteau să iasă pe afară și să se plimbe în aerul proaspăt, însuflețit de vremea frumoasă și din nou dornici de luptă. Toată descurajarea, toată apatia parcă a fost spulberată în vînt. Toți tînjesc după luptă. Mă înșelam deplin cînd credeam că ploaia a slăbit moralul armatei. Abrutizarea a ținut cît și ploaia.

Pe potecile dintre corturi e mișcare și însuflețire. Soldații își curăță armele, aruncîndu-și tot felul de glume, valeții cavalerilor le freacă armurile ca să le facă strălucitoare, caii sînt țesălați și duși la adăpat în pîrîiașele care curg

pretutindeni printre dealurile plantate cu măslini ; totul arată pregătirile care se fac pentru bătălia ce ne stă înainte. Tabăra a redevenit ceea ce fusese mai înainte, iar războiul își va relua strălucirea și aspectul sărbătoresc așa cum, fără nici o discuție, îi stă bine. Soldații în uniformele lor superbe, cavalerii în armuri, caii cu harnașamentul lor minunat, bătut în argint sclipitor, totul sclipea și strălucea la soare.

Am stat mult și am studiat cetatea, scopul campaniei noastre. Arată puternică, cu zidurile și cu întăriturile sale ar putea părea de necucerit. Însă noi o vom cuceri, cel puțin cu ajutorul prețios al lui messer Bernardo. Am văzut noile lui berbece și catapulte, instalațiile de abordaje și înspăimîntătoarele, nemaiîntîlnitele lui bombarde de asediu, cărora nici o fortificație de pe lume nu i se poate împotrivi. Noi vom ști să trecem peste orice-ar fi, să sfărîmăm și să mărunțim orice — poate chiar să răzbim printr-un tunel pe sub ziduri, cum ne spunea el într-o seară — să luptăm cu toate mijloacele imaginabile, cu toate născocirile marelui său geniu, făcute ca să reușim și vom năvăli în cetate, vom năvăli pe ulițe răspîndind moartea și nimicind totul în jurul nostru. Va începe pîrjolul, pustiirea, pînă ce totul va fi ras de pe fața pămîntului. Nu va mai rămîne piatră peste piatră. Iar norodul acela de tîlhari și de hoți își va primi în sfîrșit răsplata. Vor fi stîrpiți sau luați prizonieri, încît să nu mai rămînă decît ruine fumegînde ca amintire a supremației puternicilor Montanza de odinioară. Sînt convins

că principele va trata cu asprime pe vechiul său duşman ereditar. Iar cum se vor comporta oamenii lui Boccarossa, nici nu îndrăznesc să mă gîndesc. Va fi ultimul şi decisivul nostru triumf.

Dar mai întîi trebuie să spulberăm armata de aici, dintre cetate şi noi. E uşor de văzut că a crescut considerabil ca forţă — exact aşa cum am prevăzut eu. Unii spun că e o armată puternică, aproape tot aşa de mare ca a noastră, numărînd şi trupele lui Boccarossa. E exagerat. Se întinde pe o suprafaţă mai mare decît înainte, dar să spui că-i uriaşă, înseamnă să te laşi prea mult impresionat de duşman, socot eu. Principele s-a întunecat un pic cînd a zărit-o prima oară, dar pe urmă s-a însufleţit, ţinînd seama de forţele duşmanului, înveselindu-se pe faţă, cu gîndul că se apropie încheierea socotelilor, că i se oferă în sfîrşit posibilitatea unei adevărate bătălii înverşunate. Aşa arată un adevărat soldat ! Nu se îndoieşte nici o clipă de izbînda noastră şi nici ceilalţi comandanţi nu se îndoiesc de loc, după cîte ştiu eu.

Trebuie să fie interesant să iei parte la asaltul unei cetăţi. Pînă acum, n-am avut niciodată ocazia asta.

Stau la obişnuitul meu loc, în încăperea piticilor. Acolo, la pupitrul care face parte din mobilierul camerei şi care-i foarte comod pentru mine cînd scriu, continuînd să notez evenimentele extraordinare şi fatidice la care am luat parte. Poate că vor produce mirare, însă explicaţiile mele le vor lămuri.

Am cîştigat lupta. Ştiam că o vom cîştiga, după cum ştiam că nu va fi fără pierderi. De amîndouă părţile au căzut numeroşi oameni, bineînţeles că mai mulţi de partea lor. De acum, le va fi greu de tot să ne mai opună vreo rezistenţă. Dar şi la noi bătălia a însemnat mare vărsare de sînge, cum s-ar spune. Mai ales ziua a doua a fost foarte sîngeroasă. Dar de ce ai soldaţi, dacă nu ca să-i întrebuinţezi ? N-a fost chiar atît de teribil cum tot vorbeau unii.

Motivul pentru care stăm acum acasă este că principele a trebuit să se înapoieze pentru a reorganiza toate forţele în vederea terminării glorioase a războiului. Şi, după cîte am putut să prind, pentru a putea procura mijloacele băneşti necesare unui asemenea ţel. O astfel de întreprindere înghite fără îndoială sume importante. Se pare că principele a început să negocieze cu Signoria veneţiană. Negustorii ăştia au mai mult decît le trebuie şi treaba ar putea să se facă repede. După aceea ne vom întoarce din nou pe cîmpul de bătaie.

Se afirmă că Boccarossa şi trupele sale cer o soldă mai mare şi că s-ar plînge că încă nu şi-au încasat drepturile cuvenite. Ar putea să ne facă mari greutăţi din cauza asta. Nu m-aş fi aşteptat de loc ca ei să se agaţe atît de mult de această latură a războiului, pentru că nimeni nu se aruncă în luptă cu atîta eroism ca ei şi nimeni nu se teme atît de puţin de moarte. Eu credeam că lor le place războiul în sine, aşa cum pot spune că fac eu. Poate însă că nu trebuie să le ceri un asemenea dezinteres. E

poate foarte natural faptul că ei vor să fie şi plătiţi. Bine, bine, au să-şi primească banii!

Se mai vorbeşte şi de alte neînţelegeri dintre principe şi ei — dar cîte nu se mai spun! Cînd o armată a suferit pierderi sîngeroase şi nu totul merge aşa cum ar trebui, apare cu uşurinţă o anumită nemulţumire. Nimeni nu-i mulţumit de mersul lucrurilor şi fiecare dă vina pe celălalt, se simte oarecare epuizare şi fiecare măsoară greşelile celuilalt. E drept că soldaţii lui Boccarossa se luptă nebuneşte, dar poate că nu pentru a îndeplini planurile măreţe ale principelui, la care poate că nici nu se gîndesc prea mult. Dar toate astea sînt lucruri neînsemnate şi cu totul întîmplătoare.

De altfel, nu mă interesează prea mult toate astea şi cu atît mai puţin trivialităţile economice legate de un fapt ca războiul; de aceea nu mai stărui asupra lor. Toate se vor lămuri curînd.

E teribil de neplăcut să stai acasă. Viaţa de aici pare atît de neînsemnată, atît de fără nici un rost cînd vii direct de pe cîmpul de luptă. Timpul trece greu, nu ştii de ce să te apuci şi parcă ţi-e paralizată toată energia. Dar nu-i decît o problemă de zile. În curînd vom pleca din nou.

Oamenii de pe aici sînt de-a dreptul caraghioşi; mă refer la servitori şi la ceilalţi care n-au fost în război. N-au nici o idee despre ce-i vorba, parcă nici n-ar şti că ţara e în război. Cînd mă văd umblînd de colo pînă colo în armură, se miră de parcă n-ar şti că aşa-i pe front. Altfel ai fi realmente o pradă uşoară, ar fi ca şi cum te-ai expune la o moarte sigură. Ei spun

că nu-i nici o primejdie acolo. Oricum, e război. Şi curînd mă voi înapoia acolo. Oricînd mă pot aştepta la ordinul de plecare al principelui şi trebuie să fiu mereu gata. De aceea port armura. Însă ei nu pot pricepe.

Pentru că ei înşişi nu au luat parte la campanie, nu pot să-şi dea seama ce înseamnă aceasta. Dacă încerci să le sugerezi o cît de mică idee despre viaţa de front şi despre primejdiile ei, par neîncrezători, ca proştii, neascunzîndu-şi invidia. Încearcă să dea de înţeles că eu n-aş fi luat parte la război în măsura în care vreau să se creadă şi că n-am avut nici un rol în bătăliile despre care povestesc, că n-am fost amestecat atît cît fac să se creadă şi că n-aş fi luat parte la bătălie în măsura în care povestesc. E uşor de văzut că în spatele vorbelor lor se ascunde gelozia. N-am luat parte ! Ei nu ştiu că sabia mea e încă plină de sînge, în teaca ei, după ultima noastră bătălie. Nu le-o arăt pentru că nu pot să sufăr lăudăroşenia cazonă care înfloreşte din belşug pe cîmpul de luptă si în care, de exemplu, don Riccardo excelează. Pun doar mîna pe mînerul sabiei şi-mi văd liniştit de drum.

S-a întîmplat că — în timpul luptei aceleia mari care a ţinut două zile — să fim constrînşi să ocupăm o înălţime, între flancul nostru drept şi cetate. Ne-a costat mult. Dar poziţia noastră strategică s-a îmbunătăţit considerabil. Principele s-a urcat îndată pe vîrful colinei ca să-şi dea seama de posibilităţile pe care ni le oferea noua cucerire şi eu, bineînţeles, m-am luat după dînsul. Sus de tot era un castel aparţinînd lui Lodovico, foarte frumos aşezat şi înconjurat de

chiparoşi şi piersici. Cîţiva soldaţi şi cu mine am cercetat castelul ca să vedem dacă nu se ţine ascuns vreun duşman care ar putea să ne ia prin surprindere, amenințînd viaţa principelui. Însă acolo nu era decît o pereche de servitori bătrîni care erau atît de neputincioşi, încît fuseseră lăsaţi acolo, iar principele a poruncit să fie lăsaţi în pace. Totuşi, am coborît în pivniţe, unde nimeni nu se gîndise să caute şi unde ar fi putut fi ascuns prea bine cineva. Am dat pe neaşteptate de un pitic care cu siguranţă făcea parte din curtea lui Lodovico — avea o mulţime de pitici — şi care rămăsese acolo pentru un motiv oarecare. S-a înspăimîntat grozav cînd m-a zărit şi a rupt-o la fugă într-un gang întunecos. Am strigat „Stai!" dar nu s-a oprit la strigătul meu, de unde am înţeles că n-avea intenţii prea curate. Dacă era armat sau nu n-am putut să ştiu şi fugărirea lui prin gangul strîmt şi întortocheat a fost foarte captivantă. La urmă s-a strecurat într-o odaie unde se găsea o ieşire prin care avea de gînd s-o şteargă, dar pînă să ajungă la uşă, l-am ajuns eu din urmă. Gemînd jalnic, şi-a dat seama că s-a sfîrşit cu el. L-am fugărit ca pe un şoarece de-a lungul pereţilor, ştiind că nu-mi poate scăpa. În sfîrşit, l-am înghesuit într-un colţ şi am vîrît spada în el. N-avea nici o armură şi nici altceva din cele obişnuite pe cîmpul de bătaie, ci era îmbrăcat cu un fel de jachetă caraghioasă, de catifea albastră, cu dantele şi zorzoane la gît, exact ca un copil. L-am lăsat să zacă acolo unde căzuse şi m-am înapoiat afară, la lumina zilei şi la luptă.

N-am povestit asta nimănui pentru că nu mi s-a părut că-i ceva prea remarcabil. E o bagatelă, ceva foarte obişnuit în timp de război. Şi nici nu se făcea să bat toba ; mi-am făcut pur şi simplu datoria mea de ostaş. Nimeni n-a ştiut de asta, nici principele, nici nimeni altul. Nimeni nu bănuie că sabia mea e plină de sînge şi că va rămîne ca o amintire a participării mele la războiul acesta.

Îmi pare rău, într-un anumit sens, că mortul era un pitic, pentru că aş fi preferat să fi fost unul dintre oamenii aceştia pe care-i urăsc atîta. Lupta ar fi fost şi mai palpitantă. Însă îmi urăsc şi propriul meu popor, şi propria mea rasă e vrednică de ură. Iar în timpul luptei, mai ales cînd am dat lovitura mortală, am simţit o excitaţie bizară, ca şi cum aş fi îndeplinit un rit al unei religii, cu totul necunoscute. Am simţit acelaşi lucru cînd l-am sugrumat pe Josafat, o plăcere irezistibilă de a stîrpi propria-mi rasă. De ce ? Nu ştiu. Nu pricep de loc. Asta o fi soarta mea, să doresc nimicirea propriei mele rase ?

Avea vocea aceea piţigăiată de castrat ca toţi piticii, ceea ce m-a întărîtat şi mai mult. Vocea mea este adîncă şi gravă.

E o rasă dezonorată şi vrednică de dispreţ. De ce nu sînt şi ei ca mine ?

Principesa a încercat azi-dimineaţă să lege cu mine o conversaţie despre dragoste. Era foarte sentimentală şi plîngăreaţă — nu ştiu de unde-i venise — însă ar fi avut fără îndoială motiv, dacă ar fi ştiut anumite lucruri. Pe

urmă a schimbat-o, cu felul ei nestatornic de a fi, şi a început să glumească pe tema asta. Se aşeză în faţa oglinzii şi puse camerista să-i descurce părul, în timp ce ea trecea de la glumă la serios, amestecîndu-le între ele, într-o conversaţie pe care am găsit-o deosebit de supărătoare şi de nepotrivită. Voia cu orice preţ să mă convingă să mă pronunţ în această chestiune. M-am ţinut foarte rezervat. Însă ea insista. Am avut vreodată un mic amor ? Am negat în mod hotărît, cu o mină acră. A rămas mirată şi nu voia să mă creadă. M-a asaltat din nou, din ce în ce mai îndeaproape. Pînă la urmă i-am declarat, ca să scap, că dacă realmente ar fi să iubesc pe cineva, aş iubi un bărbat.

S-a întors spre mine, m-a privit şi a izbucnit în nişte hohote de rîs din inimă ; pînă şi camerista rîdea.

— Un bărbat ! a strigat ea cu o voce sîcîitoare, de parcă ar fi fost ceva amuzant în asta. Un bărbat ? Şi care anume ! Boccarossa poate ? şi aici au început amîndouă să hohotească de rîs, de credeam că se îneacă. M-am înroşit, pentru că tocmai la el mă gîndisem. Lor, cînd au văzut că roşesc, li s-a părut lucrul şi mai comic.

Nu puteam găsi nimic comic în asta. M-am uitat la ele cu o privire rece ca gheaţa, dispreţuitoare. Găsesc că-i ceva urît, ceva care te urîţeşte, rîsul ăsta. Cînd văd că li se deschide brusc gura oamenilor şi se descoperă gingiile roşii, am o senzaţie deosebit de neplăcută. Şi n-am nici o vină că simt o caldă admiraţie pen-

tru Boccarossa, un sentiment care are poate o anumită ardoare. Văd în el un adevărat om.

Ceea ce m-a iritat mai mult a fost faptul că îngălata aceea de cameristă rîdea și ea, și încă într-un chip mult mai vulgar decît Madame. Personal, mă pot resemna ca principesa să rîdă un pic de mine — deși în fiece clipă aș vrea să-i pot schimba batjocura într-o seriozitate sîngeroasă, să-i pot răspunde la întrebările ei despre dragoste în chipul cel mai teribil, s-o pot lămuri ceea ce realmente poate fi dragostea pentru cineva. Pot să suport astea, cum am mai spus, pentru că, în orice caz e stăpîna mea și-i de sînge princiar. Dar ca o creatură atît de vulgară ca servitoarea aceea să îndrăznească să rîdă de mine, asta mă înfurie grozav. Fetișcana asta totdeauna s-a purtat obraznic cu mine, totdeauna a încercat să-și de importanță și să facă pe deșteapta, nu numai o dată și-a bătut joc de mine pentru că nu pot să deschid anumite uși la palat. Ce-o privește pe ea ? E-o țărăncuță obraznică și grosolană care ar avea nevoie de gîrbaci.

În ceea ce îl privește pe Boccarossa, nu-i nici o mirare că îl admir. Eu însumi sînt o fire războinică.

Zilele trec într-o așteptare atît de plictisitoare, încît nu știi de ce să te apuci.

Ieri am fost trimis cu un comision la maestro Bernardo, la Santa Croce. Stă acolo ca de obicei și continuă să lucreze la Cina lui. Deseori m-am mirat că nu-i și el la luptă, cu noi, ca să-și vadă funcționînd mașinile pe care însuși

le-a creat. Credeam că realmente ar trebui să-i placă să le vadă funcţionînd. Iar acolo ar putea avea oricîte cadavre ar vrea, ca să le studieze, şi ar face mari progrese în ştiinţa sa.

L-am găsit cu totul cufundat în contemplarea eminentei sale opere, atît de absent încît nici n-a observat că am intrat. Iar cînd şi-a ridicat privirea, părea că gîndu-i călătoreşte undeva, departe. Se părea că nici n-a băgat de seamă că eram îmbrăcat în armură, deşi nu mă mai văzuse niciodată aşa mai înainte. Fără îndoială că a băgat de seamă, însă nu a arătat nici un fel de mirare sau de interes deosebit. „Ce vrei, prichindelule ?" m-a întrebat, uitîndu-se prietenos la mine. Mi-am prezentat comisionul, deşi eram înfuriat de felul cum îmi vorbise. Pe urmă am plecat, nemaiavînd nici un motiv ca să rămîn. Am aruncat doar o privire în fugă la capodopera lui şi nu mi s-a părut c-ar fi mai gata decît o văzusem ultima oară. Niciodată nu termină nimic. Oare cum poate să-şi bată capul cu ceva un timp atît de înspăimîntător de lung ?

Nu m-a întrebat nici cel mai mic lucru despre război, deşi putea să priceapă că vin direct de acolo. Am avut impresia că-l lăsa cu totul rece.

Signoria a refuzat să ne mai împrumute bani. Trimisul ei ne-a explicat că nu ne vor mai da nici un împrumut de acum încolo. E de neînchipuit ! Cu totul de neînţeles ! Ei socot că războiul a mers prost. Prost ? Ce neruşinare ! Prost ? N-am făcut altceva decît să învingem tot timpul ! Am pătruns adînc în ţara duşmană, pînă la capitală, şi acum sîntem pe cale s-o cucerim, ca să culegem roadele succeselor noastre excep-

ţionale. Şi tocmai acum trebuia să fim împiedicaţi ! Cînd cetatea e acolo şi aşteaptă să fie cucerită, dărîmată, pîrjolită, rasă de pe faţa pămîntului. E revoltător ! Nu-ţi vine să crezi că-i adevărat. Negustorii ăştia murdari să ne împiedice să obţinem victoria finală ? Pur şi simplu pentru că nu vor să se despartă de mizerabilii lor bani ? Nu ! Imposibil ! Ar fi o culme a ruşinii !

Principele trebuie să găsească o ieşire. Bineînţeles, va găsi. Ceva atît de meschin ca banii nu poate împiedica un mare şi glorios război. E exclus.

Tot palatul mişună de ordonanţe, soli străini, consilieri şi comandanţi. Curierii aleargă ca suveicile între principe şi front.

Am înnebunit de atîta excitaţie.

Mercenarii lui Boccarossa refuză să mai lupte ! Vor să-şi primească solda, în primul rînd ceea ce li se cuvine şi de acum înainte dublu ca pînă acuma. Iar pînă nu vor primi ceea ce pretind, nu vor mai face nimic. Principele, care n-are de unde să facă rost de atîţia bani, încearcă să-i ademenească cu jaful şi cu perspectiva unei prăzi bogate, de îndată ce va fi cucerită cetatea. Ei răspund că nu se ştie dacă cetatea va fi într-adevăr cucerită, pentru că pînă acum n-a mai fost niciodată. Şi mai întîi de toate trebuie învinsă armata lui il Toro şi pe urmă să se gîndească la un lung asediu, că lor nu le place asediul, socotind că-i ceva plicticos. Iar în timp ce asediază, n-au prilej de jaf. De altfel, au avut pierderi mari, mai mari decît socotiseră.

Asta i-a indignat peste măsură. Le place să omoare, dar nu să fie omorîţi, ziceau ei, cel puţin nu pentru o astfel de soldă mizerabilă. Expresiile lor n-au nici un fel de lustru de curtoazie sau de diplomaţie.

Ce va mai fi de acum încolo ? Cum se vor mai desfăşura lucrurile ?

Dar principele va găsi cu siguranţă o soluţie. E un adevărat diavol în privinţa asta. Îi plac piedicile, măreţia lui se arată mai bine atunci. Iar propria noastră armată, niciodată învinsă pînă acum, continuă efectiv să stea sub zidurile Montanzei. Să nu uităm !

Războiul se va sfîrşi ! Trupele vor fi retrase dincoace de graniţă, se vor întoarce acasă şi totul s-a sfîrşit. Sfîrşit !

Cred că visez ! Trebuie să fie un vis, un coşmar atroce. Nu poate fi adevărat ! Trebuie să mă trezesc şi să-mi dau seama că a fost doar un vis sinistru, odios.

Dar e adevărat. Adevărat ! Adevăr amar şi de neînţeles. Îţi iei capul în mîini şi din toată fiinţa ta refuzi să crezi că s-a putut întîmpla.

Avariţia, dezonoarea, trădarea, toată josnicia omenească strînsă laolaltă a învins eroica noastră armată şi i-a smuls armele din mîini. Trupele noastre veşnic învingătoare care, acoperite de glorie, stau puternice şi ameninţătoare în faţa porţilor duşmanului, se vor retrage fără o lovitură de sabie, înşelate, trădate, abandonate, se vor întoarce acasă, acasă, cu toate că nu doresc nimic mai mult decît să învingă sau să moară. E o tragedie revoltătoare, criminală.

Marele nostru război, cel mai glorios din istoria țării, să se termine în felul acesta!

Parcă sînt paralizat de durere și de mînie. Niciodată în viața mea n-am fost atît de mișcat și niciodată n-am simțit o asemenea rușine. Sînt răscolit pe dinăuntru, plin de amărăciune, de scîrbă, de furie. Și în același timp mă simt ca paralizat, mă simt cu totul neputincios. Cum aș putea eu să intervin în desfășurarea rușinoasă a evenimentelor și să le schimb? Cum aș putea să împiedic cursul acestei drame sumbre? Nu pot face nimic. Absolut nimic.

S-a sfîrșit! Totul s-a sfîrșit! Sfîrșit!

Cînd am auzit și cînd, în cele din urmă am priceput deplin cele ce auzisem, am evitat pe toată lumea, m-am strecurat în camera piticilor ca să fiu singur cu mine însumi. Mă temeam ca simțămintele să nu mă depășească, mă temeam că nu o să mă mai pot stăpîni, și asta nu se cuvine. Și imediat ce am ajuns în cămăruța mea, am izbucnit în nestăpînite hohote de plîns. Recunosc. Nu puteam să-mi mai țin plînsul. În furia mea neputincioasă mi-am apăsat ochii cu pumnii strînși și am plîns. Am plîns.

Principele nu mai iese din cameră și nu primește nici un fel de vizită. Mesele le ia tot acolo, cu totul singur. Eu îl servesc și — în afară de servitorul care aduce mîncarea — sînt singurul om care-l vede. Pare cu totul calm. Dar ce ascunde sub masca asta palidă nu-i ușor de spus. Chipul său este aproape alb ca varul, înconjurat de barba neagră iar privirea sa neliniștită parcă

nu vede nimic. Parcă abia observă prezența mea și nici un cuvînt nu-i iese de pe buzele subțiri și palide. Bietului servitor îi e mereu frică de el. Dar e un poltron.

Cînd i-a sisit vestea cu refuzul Veneției, vestea că blestemata republică de negustori vrea să-l împiedice să poarte război, a făcut o criză de furie. Nu-l mai văzusem niciodată pînă atunci așa. Spumega cu totul de furie și era groaznic de privit. Ieșindu-și cu totul din fire își scoase pumnalul și-l înfipse în birou paroape pînă în plăsele. Dacă nevolnicii negustori l-ar fi văzut în clipa aceea, sînt sigur că banii ar fi apărut pe masă la iuțeală.

Ceea ce cu siguranță că-l supără mai mult e faptul că niciodată n-a putut să utilizeze genialele invenții ale lui messer Bernardo. Tocmai acum ar fi trebuit să le folosească. E sigur că, folosindu-le, ar fi cucerit cetatea și victoria ar fi fost foarte aproape. De ce n-ar fi învins ?

Accesul lui de furie mi-a făcut plăcere ! Pe urmă însă mi-am spus că, poate, nu-i atît de puternic pe cît pare. De ce o fi atît de dependent de alții ? Și chiar de ceva atît de josnic și de murdar ca banii ? De ce n-a aruncat invincibila noastră armată împotriva cetății, de ce n-a făcut-o una cu pămîntul ? Nu-i acesta rostul unei armate ?

Eu doar întreb. Nu sînt general, nu mă pricep poate la meșteșugul războiului. Dar sufletul meu e plin de durere și de himere despre destinul nostru de neînțeles.

Mi-am scos armura. Cu durere și cu ciudă am agățat-o în camera piticilor. Atîrnă nepu-

tincioasă ca o biată marionetă în cuiul ei. Umilită. Dezonorată.

Curînd se vor împlini patru săptămîni de cînd e pace. O stare de spirit sumbră plutește peste palat, peste oraș, peste toată țara.

E de mirare cum deprimarea și indispoziția te cuprind în timpul unei stări de pace prelungite ; de pe acum se poate observa cum se petrece aceasta, cum atmosfera devine densă, apoi înecăcioasă ; se lasă ceva fad care umple toate sufletele de scîrbă. Soldații demobilizați sînt nemulțumiți, nimic nu le este pe plac, iar cei care au rămas acasă sînt iritabili și ințepători față de ceilalți, poate pentru că războiul nu și-a atins scopul. Viața de toate zilele se scurge lent și fără rost pe vechiul ei făgaș, fără nici o bucurie și fără nici un țel. Toată speranța pe care o adusese războiul s-a dus pe apa sîmbetei.

La curte viața parcă s-a stins sub suflarea morții. Aproape nimeni nu mai intră și nu mai iese pe poarta principală ; noi, cei care ținem de curte, de cele mai multe ori folosim celelalte intrări. Nici un străin nu mai vine în vizită, nimeni nu s-a anunțat, nimeni n-a fost invitat. Sălile stau pustii și chiar curtenii abia se arată. Coridoarele sînt goale, aproape niciodată nu întîlnești pe nimeni, iar treptele răsună doar la cîte un pas izolat. Face impresia a ceva fantomatic, a castel părăsit. Iar înăuntru, în camera lui izolată, principele se plimbă de colo pînă colo sau, cufundat în gînduri, șade la masă, lîngă gaura ca o rană deschisă și necicatrizată, pe care a făcut-o cu pumnalul. Întunecat și amenințător, privește în gol, rumegînd cine știe ce planuri.

E o epocă tristă şi jalnică. Cu greu se tîrîie ziua pînă ce se face iar noapte.

E un timp absurd de prielnic pentru a scrie, pentru a mă ocupa cu relatarea experienţelor vieţii mele personale şi a gîndurilor mele, dar nu simt nici un fel de bucurie. Stau mai toată vremea la fereastră şi mă uit la fluviul care curge lent, galben-cenuşiu prin faţa zidurilor castelului pe care lasă urme verzi ca fierea.

Fierea care în ţara lui il Toro a fost cîndva martoră măreţei noastre victorii.

Nu, asta-i ceva prea de tot! E mai revoltător decît toate cele întîmplate în zilele acestea groaznice! se cutremură pămîntul sub mine şi-mi pierd credinţa în orice!

Cine ar fi gîndit una ca asta? — principele e de părere că el şi casa Montanza trebuie să se împace şi să facă legămînt că niciodată nu vor mai purta război unul împotriva celuilalt! Vor curma acest război permanent şi se vor angaja solemn ca să-i pună capăt pentru totdeauna. Niciodată nu va mai ridica armele unul împotriva celuilalt! Se pare că il Toro ar fi refuzat la început, înfuriat de atacul nostru recent. Însă principele a insistat, din ce în ce mai zelos. De ce ţin popoarele noastre să se distrugă unul pe altul, la ce foloseşte războiul acesta fără nici un rost? De două secole se tot luptă fără ca vreunul să învingă definitiv şi amîndouă popoarele n-au avut decît de pierdut din acest război veşnic. Nu ne-a adus decît nevoi şi mizerie. N-ar fi oare cu mult mai bine ca să trăim în pace şi bună înţelegere, încît ţă-

rile noastre să înflorească şi să fie fericite, aşa cum ar fi trebuit să fie de totdeauna? Lodovico a început, încetul cu încetul, să asculte propunerile principelui şi a găsit că sînt chibzuite. Pînă la urmă, a răspuns că acceptă propunerile şi că primeşte invitaţia pentru tratativele referitoare la pacea veşnică şi semnarea solemnă a tratatului.

Cred că lumea a înnebunit. Pace veşnică! Niciodată război! Ce vorbe goale, ce copilării! Poţi schimba însăşi ordinea lumii? Ce nesăbuinţă! Şi cîtă infidelitate faţă de trecut, faţă de toate marile tradiţii! Să nu mai fie niciodată război! Sîngele să nu mai curgă niciodată, iar onoarea şi eroismul să fie socotite nişte nimicuri! Să nu mai răsune niciodată trîmbiţele de argint, călărimea să nu mai pornească niciodată la atac cu lăncile aplecate, trupele să nu se mai încaiere niciodată şi să nu-şi mai găsească o moarte eroică pe cîmpul de bătaie? Şi nimeni să nu mai pună un hotar orgoliului nemăsurat şi îngîmfării? Nici un Boccarossa să nu mai meargă cu sabia lui lată, cu obrazul ciupit de vărsat şi buzele strînse ca să arate acestei rase care sînt puternicii care domnesc peste ei? Să se dărîme înseşi temeliile vieţii?

Împăcare! Se poate închipui ceva mai ruşinos? Împăcare cu duşmanul de moarte! Ce perversitate, ce falsificare şi ce respingătoare denaturare! Şi ce înjosire, ce umilinţă pentru noi! Pentru armata noastră, pentru cei căzuţi! Ce dezonoare pentru eroii noştri, care s-au sacrificat cu totul inutil! E atît de odios, încît te cutremuri!

Așadar, astea le frămînta el în minte! Deseori mă miram ce-ar putea fi — așadar, *asta* a fost! Iar acum, are o dispoziție mai bună, a început să poată din nou vorbi ca de obicei, pare chiar foarte înviorat și mulțumit de sine. I se pare poate că a ajuns la neobișnuită ingeniozitate, o idee strălucitoare și „mare".

Nu există cuvinte pentru disprețul meu nemărginit. Credința mea în principe, în stăpînul meu, a primit o lovitură din care nu-și va reveni niciodată. În ochii mei a căzut atît de jos, cît poate cădea un principe. Pacea veșnică! Armistițiu veșnic! Niciodată, pe veci, nici un război! doar pace, pace! Într-adevăr, nu-i ușor să fii piticul unui astfel de stăpîn.

Tot palatul e întors pe dos din cauza recepției acesteia idioate. Te împiedici de găleți și de cîrpe, gunoaiele stau grămadă peste tot locul și praful îți intră în gît cînd se aruncă pe fereastră murdăriile. Vechi covoare care au fost ținute la pod sînt așternute pe dușumele și se calcă pe scenele de dragoste pastorale. Altele vor fi atîrnate pe pereți ca să înfrumusețeze rușinoasa „sărbătoare a păcii și a împăcării". Camerele de oaspeți care n-au mai fost locuite de ani de zile sînt dereticate și servitorii aleargă de colo pînă colo ca nebunii, le sfîrîie călcîiele, ca să termine totul la timp. Toți sînt indignați de ideea asta tîmpită a principelui, mai ales că trebuie să te spetești muncind. Palazzo Geraldi a fost de asemeni aranjat; va fi și el folosit, desigur că escorta lui Lodovico va fi incartiruită

acolo. Se zice că arăta ca o cocină de porci după ce Boccarossa şi suita sa fuseseră găzduiţi acolo. Magaziile au fost umplute cu grămezi de alimente, sute de boi, viţei, oi, pe care bieţii oameni, la porunca administratorului castelului, au fost nevoiţi să le aducă, nemaivorbind de grîu şi de nutreţ pentru cai ; oamenii sînt de bună seamă necăjiţi şi o nemulţumire generală domneşte în toată ţara. Eu cred că, dacă ar putea, s-ar revolta împotriva principelui şi a ideii lui prosteşti cu „sărbătoarea păcii". În rezervaţii sînt ucişi cerbi, fazani, şi iepuri sînt prinşi în curse şi ucişi, iar în munte sînt vînaţi mistreţii. Şoimarii curţii vin la bucătărie cu prepeliţele, potîrnichile şi bîtlanii lor, sînt tăiaţi porumbei, claponii sînt cercetaţi în curtea păsărilor — se încearcă grăsimea lor de castraţi — sînt aleşi păunii pentru marele banchet de gală care va avea loc zilele astea. Croitorii lucrează costume bogate din ţesături scumpe de Veneţia pentru principe şi principesă — pentru asta fac credit, dar ca să purtăm război, nu ! — şi pentru toţi patricienii din oraş probează şi iar probează, aleargă încoace şi încolo. Arcuri de triumf sînt ridicate în faţa palatului şi de-a lungul întregii străzi pe unde va trece Lodovico cu suita sa. Se instalează un baldachin în faţa porţii castelului, în vestibul se bat în cuie covoare şi tapiserii la ferestre. Muzicanţii repetă cît e ziua de mare de-ţi vine să înnebuneşti, şi poeţii curţii scriu nişte aiureli care vor fi jucate în marea sală a tronului. Tot ce se face nu-i decît o pregătire în vederea acestei sărbători idioate ! Nimeni nu vorbeşte despre altceva. Toată curtea

e pe jar, şi oriunde te învîrţi e dezordine, nu poţi să faci un pas fără să te izbeşti de cineva sau să te încurci de ceva, fiece lucru e smintit de la locul lui şi-i o dezordine indescriptibilă.

Sînt atît de furios, de-mi vine să crăp.

Duşmanul şi-a făcut intrarea solemnă în capitala noastră, care s-a gătit şi s-a împodobit în cinstea lui mai mult ca oricînd. Precedaţi de treizeci de trompeţi şi flautişti călări, înconjuraţi de garda lor personală, îmbrăcaţi în haine verzi cu negru, cu lăncile cu vîrful în sus, Lodovico Montanza şi guguştiucul său de fiu, Giovanni Montanza, călăresc pe străzi urmaţi de o aleasă suită de cavaleri şi nobili, după care vin două sute de arcaşi, tot călări. Lodovico călărea un armăsar negru, cu şaua de catifea verde-închis brodată cu fir de argint şi harnaşamentul bătut în argint, salutat de „aclamaţiile poporului" — poporul aclamă totdeauna cînd i se porunceşte acest lucru, fiindu-i totuna despre cine-i vorba. Acum îşi închipuie că sînt vrăjiţi de perspectiva unei păci veşnice. Trei heralzi, pe care principele i-a trimis înaintea lui, îi anunţă sosirea şi motivul vizitei, iar toate bisericile din oraş trag clopotele. Degradarea noastră nu ar fi putut fi inaugurată într-un chip mai strălucitor. Li s-a dat chiar salutul de onoare de pe metereze de bombarde care ţinteau spre cerul senin — în loc să fi ţintit înspre cei care soseau. Calul fiului principelui s-a speriat de zgomot sau poate de altceva şi era să-l trîntească la pămînt, însă el a redevenit imediat stăpîn pe animal şi a călărit

mai departe, roşu în obraji. Are un aer copilăros — nu poate avea mai mult de şaptesprezece ani. Cu toate astea, poporul se întreba dacă n-o fi un semn rău. Ei pîndesc întotdeauna semnele în ocazii „solemne" şi acesta a fost singurul lucru care le-a dat prilej să-şi folosească isteţimea.

In faţa porţii palatului, Lodovico a descălecat şi a fost salutat de principe printr-un discurs pompos şi emfatic. Lodovico mi s-a arătat ca un om scurt şi îndesat, cu obrajii rotunzi şi netezi, atît de plini de sînge, brăzdat de vine roşii şi cu o ceafă groasă de taur. Barbă n-are decît pe obraji, şi aceea rară, încît nu s-ar putea spune că-i împodobeşte obrazul care şi aşa nu-i prea frumos. Ochii săi cercetători încearcă să privească amabil, însă nu trebuie să te încrezi prea mult în el, toţi ştiu cît e de ticălos. Pare coleric şi parcă oricînd gata să lovească.

Ziua s-a scurs în ceremonii de recepţie, mese şi convorbiri despre tratatul dintre cele două state, discuţii despre ciudăţeniile pe care trebuie să le conţină şi redactarea finală. Seara s-a dat o reprezentaţie teatrală în latină, înspăimîntător de plicticoasă, din care n-am priceput un cuvînt şi, după cîte ştiu, nici nimeni din toţi ceilalţi. Pe urmă s-a dat în limba obişnuită o comedie indecentă, pe care toţi au priceput-o mult mai bine. Toţi s-au distrat de minune de grosolăniile şi porcăriile ei. Mi s-a părut ceva greţos. În sfîrşit, ziua s-a terminat şi stau singur în odaia mea, bucurîndu-mă de singurătate. Nimic nu-ţi poate dărui atîta satisfacţie ca singurătatea. E bine că aici, în camera piticilor,

tavanul e atît de scund, altfel ar mai fi băgat cine ştie ce invitaţi. Ar fi fost groaznic !

Dacă fiul principelui e frumos, precum se spune, apoi cred că, în orice caz, frumuseţea nu de la taică-su a moştenit-o. Cînd a apărut călare alături de Lodovico, cu calul acoperit cu valtrapuri albastre şi cu haine de aceeaşi culoare, lumea a găsit că-i chipeş. Se poate. Eu, unul, găsesc că-i prea delicat, prea lipsit de virilitate, cu ochii lui de căprioară, părul lung, negru şi tenul său delicat care roşeşte pentru orice fleac. Poate că-i vina mea, dar nu pot aprecia astfel de înfăţişare. După părerea mea, un bărbat trebuie să arate a bărbat. Se spune că seamănă cu mamă-sa, frumoasa şi preamărita Beatrice, care a fost foarte distinsă şi care, deşi a murit de zece ani, se zice că ar fi deja în paradis.

După-amiază l-am zărit plimbîndu-se cu Angelica în grădina de trandafiri. Şi puţin mai tîrziu i-am văzut plimbîndu-se pe malul fluviului, azvîrlind bucăţi de pîine lebedelor. În amîndouă ocaziile am putut observa că vorbesc împreună. Nu prea pricepeam ce putea el să vorbească cu un copil atît de prost. El nici nu-şi dă seama cît e de urîtă, pentru că altfel s-ar feri de societatea ei. Poate că şi el o fi tot atît de prost.

Don Riccardo, bineînţeles, ia parte la toate, se bagă la toate ceremoniile, se înfige în faţă, ca de obicei, cu orice ocazie. Rănile sale sînt vindecate. Ce tot spun eu ? Nu se mai vede nici o urmă, doar că un braţ e cam ţeapăn. Aşa a fost cu eroismul său.

De trei zile îi aveam pe duşmani în cetate. Festivităţile în cinstea lor se ţin lanţ şi nu mai pot avea o clipă de linişte. Am fost prea obosit aseară ca să mai fac vreo însemnare şi de aceea scriu acum, dimineaţa, cîteva rînduri în grabă despre întîmplările zilei şi impresiile mele. Amîndoi principii au ieşit călări din cetate încă dinainte de răsăritul soarelui, petrecînd cîteva ore la vînat cu şoimul pe pajiştile din partea de apus a oraşului. Lodovico e pasionat de vînătoare, iar principele are o aleasă colecţie de şoimi, printre care cîţiva foarte rari pe care i-a primit în dar de la regele Franţei, şi a căror măiestrie îi place s-o arate. Pe urmă au prînzit cîteva ore, după care a urmat un concert pe care a trebuit să-l ascult, cu toate că muzica e lucrul cel mai groaznic pe care-l cunosc. Pe urmă a urmat un dans maur, cu muzică, şi pe urmă s-au produs cîţiva jongleri care au stîrnit mare admiraţie, fiind singurul lucru care merita să fie văzut. Imediat după asta au început din nou să mănînce, continuînd mult timp din noapte, cînd s-a jucat o pantomimă ruşinoasă, cu bărbaţi şi femei cu îmbrăcăminte atît de strînsă pe corp, încît aproape că păreau goi. Cei mai mulţi erau beţi ca nişte porci. Cu asta programul zilei a luat sfîrşit şi m-am dus la culcare, căzînd în pat mort de oboseală.

Principele e tot timpul într-o dispoziţie sărbătorească, amabil, şarmant, cum aproape niciodată nu mai fusese văzut. Evident nu ştie ce să mai facă pentru ca „oaspeţii" lui să se simtă bine ; atîta îi corcoleşte, de ţi se face rău. Mă dezgustă doar cînd îl văd. S-ar părea că el şi

il Toro sînt cei mai buni prieteni din lume, cel puţin dă impresia că este cel mai sincer prieten. La început, Lodovico era cam rezervat şi poate un pic bănuitor, însă toate au dispărut pînă la urmă. De altfel, a venit aici cu o puternică gardă personală şi o forţă de cîteva sute de oameni. Poţi să te întrebi de ce-i nevoie de atîţia războinici ca să închei o pace veşnică. Dar aşa s-o fi obişnuind în ocazii de astea. Şi un principe nu poate, desigur, să se prezinte ca oaspete la altă curte fără o suită atît de mare. Ei — ştiu eu prea bine că aşa sînt obiceiurile. Dar nu pot să îndur să văd toţi duşmanii ăştia în jurul meu, fără să mişc un deget.

Atitudinea stăpînului meu este o adevărată taină pentru mine — cum poate el să se poarte aşa de ruşinos cu duşmanii noştri ereditari ! Nu mai pricep nimic. Dar asta nu-i ceva extraordinar — asta-i soarta mea, să nu-l pricep niciodată pe omul ăsta. N-aş vrea să mă mai agit cu atîtea probleme, ci doar să repet ceea ce am mai spus, anume că dispreţul meu pentru el nu cunoaşte nici o limită.

Pe Giovanni şi pe Angelica i-am văzut ieri împreună — şi nu numai o dată. Păreau că se plictisesc. Seara i-am văzut din nou stînd jos, pe malul fluviului, însă nu mai hrăneau lebedele şi nici nu mai vorbeau, ci stăteau tăcuţi unul lîngă altul, privind cum curge apa. Poate că nu mai au ce să-şi spună.

Ce-ar mai fi de notat ? N-a mai fost nimic. Astăzi se va semna în cadru solemn tratatul de pace veşnică, după care va urma marele banchet festiv, cu cele mai diferite distracţii, durînd un

timp nedeterminat în noapte. Sînt foarte întristat și simt un imens dezgust pentru toate.

Principele mi-a mărturisit ceva, ceva atît de glorios încît numai gîndind la asta simt că ameţesc. Nu pot să spun despre ce-i vorba, nici măcar o vorbuliţă. E o taină numai între noi doi. Niciodată nu pricepusem pînă acuma cît de mult sîntem una.

Sînt infinit de fericit. Asta-i tot ce pot mărturisi.

Deseară la ora şase începe marele banchet de gală. Este punctul culminant al festivităţilor şi, cu excepţionalele preparative care se fac, va fi fără îndoială ceva remarcabil. Mă simt ca şi cum mi-ar veni să explodez.

E un mare principe !

Voi transcrie acuma relatarea desfăşurării ultimei zile şi mai ales marele banchet care a pus capăt solemnei festivităţi pentru pace cu ocazia acordului dintre casa principelui nostru şi casa Montanza, precum şi întîmplările care au urmat.

Mai întîi, am fost strînşi în sala tronului şi ni s-a citit tratatul de pace fermă dintre statele noastre. Era conceput în termeni eleganţi şi solemni şi cuprindea stipulaţii privitoare la demolarea fortăreţelor de graniţă şi comerţul liber între cele două ţări ale noastre, precum şi anumite facilităţi pentru schimburile comerciale. Apoi a urmat semnarea : cei doi principi, urmaţi de înalţii lor demnitari, au înaintat pînă la masă şi şi-au pus semnătura pe două mari documente care erau întinse acolo. A fost ceva

foarte solemn. Imediat după asta a răsunat o fanfară de șaizeci de trompeți așezați la trei pași interval lîngă cei patru pereți ai sălii, alternînd cei îmbrăcați în culorile principelui nostru cu cei în culorile casei Montanza. Pe urmă, cu maeștrii de ceremonie în frunte, toată adunarea a fost condusă în marea sală de oaspeți, în sunetele unui marș festiv compus cu această ocazie. Imensa sală strălucea în lumina a cincizeci de candelabre de argint și două sute de facle ținute de lachei în livrele aurite și chiar de băieți culeși de pe stradă și care erau îmbrăcați în zdrențe, stînd cu picioarele lor murdare pe lespezile de pe jos, mirosind destul de urît cînd ajungeai prea aproape de ei. Pe întreaga lungime a sălii fuseseră puse cinci mese, încărcate cu minunată argintărie și majolică, imense platouri cu mîncăruri reci și fructe de toate culorile, ca și douăzeci de mari grupuri de figuri din zahăr, care, după cîte mi s-a spus, reprezentau scene din mitologia greacă, o religie păgînă pe care nu o cunosc prea îndeaproape. Pe masa din mijloc totul era doar aur, candelabre, fructiere, farfurii, carafe de vin și pocale, iar acolo luaseră loc cei doi principi și toate persoanele cu sînge princiar și în afară de ei, cei mai de neam mare dintre ai noștri și ai casei Montanza. Principele era în fața lui il Toro, avînd-o alături pe principesă, îmbrăcată într-o rochie stacojie, cu mîneci de damasc alb, brodat cu pietre prețioase și cu broderii de aur peste pieptul ei plin. Pe cap avea un fileu de argint brodat cu diamante care înfrumuseța urîtul ei păr castaniu ; și cum ea, fără îndoială, petrecuse

mai multe ore pentru a se împodobi, se putea vedea mai bine decît de obicei că obrazul ei prea gras și lipsit de frăgezime fusese pe vremuri foarte frumos. Zîmbea cu zîmbetul ei obișnuit. Principele purta o haină de catifea neagră strînsă pe corp, simplă de tot, cu mîneci prin care se vedea căptușeala de mătase galbenă plisată. Părea zvelt și tînăr, suplu ca o lamă de sabie. Era un pic închis în sine, însă trebuie să fi fost bine dispus, pentru că din cînd în cînd își trecea mîna prin părul său negru, tuns scurt, așa cum face cînd e bine dispus. Simțeam pentru el un puternic devotament. Il Toro purta o haină scurtă, foarte lată în umeri, verde-închis, dintr-un material fin și scump, împodobit cu blană de zibelină, peste un costum roșu stacojiu și un lanț masiv de aur pe care-l purta în jurul gîtului. În toaleta asta părea încă și mai lat în umeri, și mai îndesat, iar ceafa lui de taur ieșea, roșie și încăpățînată, de sub gulerul cafeniu de zibelină. După chip părea plin de amabilitate și de caritabilă politețe, dar chipul omului nu-i ceva în care să te poți încrede. După corp îl vezi ce fel de animal este.

Natural, don Riccardo era instalat în această parte a mesei, chiar în unul dintre cele mai distinse locuri, deși ar fi trebuit să se așeze la altă masă. El se bagă întotdeauna în față, iar principele bineînțeles că nu se poate lipsi de el — și principesa nici atîta. Pălăvrăgește și-i dă mereu înainte, chiar de la început, mîngîindu-și mulțumit barba neagră și creață. M-am uitat la el cu o privire de gheață, al cărei sens nu-l pricepe nimeni în afară de mine. Dar destul despre asta.

Aproape singuri — dacă se poate spune asta, cu toate că, natural, şedeau la masă împreună cu toţi ceilalţi — Giovanni şi Angelica erau alături. Asta pentru că sînt cam de aceeaşi vîrstă şi era natural să fie aşezaţi alături. Unde mai pui că amîndoi sînt de sînge princiar, cel puţin el. Căci ea s-ar putea foarte bine să fie un copil din flori. Erau singurii tineri printre multe sute de oaspeţi şi păreau mai curînd copii decît adulţi ; de aceea, cum spuneam, erau oarecum singuri. Îţi părea că au nimerit acolo mai mult din greşeală. Biata Angelica îşi făcea în seara aceea debutul în lume şi era împopoţonată într-o rochie de mătase albă cu mîneci lungi şi strîmte din brocart de aur ; iar pe cap, peste părul ei prea blond, purta o bonetă brodată cu perle şi fir de aur. Natural, arăta groaznic. Mai ales pentru cei care se obişnuiseră să o vadă întotdeauna îmbrăcată mai mult decît simplu, chiar sărăcăcios, făcea o impresie ridicolă, părea costumată. Gura o ţinea întredeschisă, ca de obicei, iar obrajii ei de copil erau îmbujoraţi de timiditate. Ochii ei mari şi albaştri străluceau de parcă n-ar fi văzut niciodată pînă atunci ceva atît de uimitor ca lumînările. Giovanni de asemenea părea jenat de prezenţa atîtor oameni, cărora le arunca din cînd în cînd cîte o privire speriată. În orice caz, are ceva mai multă bună-creştere decît dînsa ; s-ar părea mai curînd că timiditatea se datoreşte firii sale. Purta un costum de catifea albastră cu guler brodat cu aur şi un medalion rotund, atîrnat de un lănţuc fin, care se spune că ar închide portretul mamei sale, aceea despre care se afirmă că e în paradis

(dar cine poate ști? S-ar putea prea bine să se chinuie în focul purgatoriului). O fi trecînd drept frumos, bănui eu, am auzit mai mulți oaspeți șoptind ceva despre asta și îndată după aceea i-am auzit numindu-i „o pereche frumoasă" ; am înțeles că trebuie să aibă o stranie concepție despre frumusețe. În orice caz, nu pe gustul meu. Sînt de părere că un bărbat trebuie să arate a bărbat. Cînd te uiți la el nu-ți vine să crezi că e fiu de principe și un Montanza. Cum ar putea unul ca dînsul să domnească peste un popor și să stea pe un tron? În ceea ce mă privește, nu cred că va ajunge vreodată.

Cei doi copii nu iau parte la conversație și par stingheriți dacă îi privește cineva. Nu vorbesc mult între ei, însă am remarcat că se uită mereu unul la altul cu priviri ciudate și zîmbesc tainic cînd li se întîlnesc privirile. M-am mirat cînd am zărit-o pe fată zîmbind — pentru că, de cînd era mică o știu că zîmbește foarte prudent, ca și cum ar sonda terenul. Poate că era conștientă că n-are un surîs frumos. De altfel, după părerea mea, niciodată nu-i frumos cînd oamenii rîd.

După ce le-am studiat cu atenție purtarea, am devenit din ce în ce mai curios să știu ce se petrece de fapt cu ei. Abia se atingeau de mîncare și priveau doar în farfurie. Am mai putut să-mi dau seama că mîinile lor se strîngeau pe furiș pe sub masă. Cînd cîte cineva din preajma lor, întorcîndu-se spre vecin, îi observa, se pierdeau de tot și începeau să vorbească între ei foarte agitat, roșii în obraji ca focul. Încetul cu încetul am priceput că era ceva între

ei — că se iubeau. Iar descoperirea aceasta a avut un ciudat efect asupra mea. Abia am putut să pricep de ce mă emoționase atîta și mă impresionase atît de urît.

Dragostea e întotdeauna ceva respingător. Dar dragostea dintre ăștia doi, care nu-s decît o pereche de copii nevinovați, mă scîrbise mai mult ca oricînd. Fierbeam de mînie și de indignare că fusesem martor la o scenă ca asta.

Dar deocamdată să lăsăm chestiunea asta. M-am ocupat prea mult de acești copii care, în fond, nu sînt personajele principale la acest banchet. Mai bine să continuu a descrie banchetul.

După ce oaspeții au terminat gustarea rece care era, după cum am spus, din abundență pe masă, apăru în ușă mareșalul curții, călare pe o iapă albă cu șaua purpurie — și anunță cu voce puternică primele douăsprezece feluri, care apărură imediat după aceea purtate de numeroși *camerieri*, iar doi trompeți, care îi țineau calul de dîrlogi, sunară un marș. Bucatele aburinde răspîndiră un miros de carne, sos și grăsime care se întinse prin toată sala, iar eu, care abia pot îndura duhoarea de mîncare, credeam că mă îmbolnăvesc. Seneșalul păși fudul ca de obicei, cu pieptul umflat ca un cocoș, se apropie de masa principelui și începu să taie friptura, rațele și claponii, grăsimea picurînd de pe degetele mîinii stîngi cu care ținea friptura, în timp ce cu mîna dreaptă mînuia un lung cuțit de decupat, ca un scrimeur care face o demonstrație a artei sale periculoase. Oaspeții începură să înfulece și mie începea să-mi vină rău ; simțeam

greaţa aceea pe care o simt întotdeauna cînd văd oamenii mîncînd, mai ales cînd sînt atît de hulpavi. Deschid o gură mare într-un chip dezgustător, ca să intre în gură o îmbucătură cît mai mare, şi muşchii fălcilor lucrează precis tot timpul, pot vedea cum limba învîrte mîncarea în gură. Cel mai neplăcut la vedere, la masa principelui, era il Toro, care se îndopa ca un grobian, înghiţind totul cu un apetit oribil. Şi avea o limbă urîtă, de un roşu bolnăvicios, lată ca o limbă de bou. Principele, dimpotrivă, nu e lacom. El mîncă în seara aceea încă mai puţin decît de obicei şi abia se atinse de băutură. O dată l-am văzut ridicînd paharul numai pentru el însuşi şi, adîncit în gînduri, se uită la culoarea sa verzuie ca şi cum ar fi contemplat lumea prin el. Ceilalţi beau vîrtos. Servitorii se agitau tot timpul în jurul lor, umplîndu-le cupele şi paharele.

Fură aduşi nisetri aurii, crapi şi ştiuci în mari farfurii de majolică, stîrnind admiraţia prin felul cum erau aranjaţi, enorme galantine înfăşurate în ornamente artistice de ceară, încît nu puteai să ştii ce conţin, pateuri în formă de cap de cerb şi de viţel, purcei de lapte la tavă, mîncăruri aurii de pasăre, dulci şi înmiresmate şi cîte alte feluri aromate, gătite cu prepeliţe, fazani şi bîtlani. Iar pe urmă, nişte paji îmbrăcaţi în vînători au adus un mistreţ întreg rumenit, cu flăcări ieşind din botul deschis care fusese umplut cu o substanţă combustibilă, încît mirosea foarte urît din cauza asta. Fete îmbrăcate ca nimfe-vînătoare — mai curînd dezbrăcate decît îmbrăcate — apărură şi împrăştiară pe

jos nişte prafuri frumos mirositoare ca să alunge mirosul acela greţos, însă a fost şi mai rău, o zăpuşeală de-a dreptul scîrboasă. Îmi venea greu să respir.

Il Toro ceru să fie servit cu friptură de mistreţ de parcă n-ar mai fi mîncat nimic pînă atunci. Şi toţi ceilalţi şi-au luat porţii uriaşe din carnea aceea de un roşu-închis care, deşi mustea de sînge, a fost socotită ca o delicatesă. Era oribil să-i vezi începînd iarăşi să clefăie din fălci, cu mustul picurîndu-le pe gură şi pe barbă ; parcă aş fi fost martor la ceva ruşinos ; eu, care întotdeauna evit să mănînc împreuna cu alţii, şi care niciodată nu mănînc decît strictul necesar, mă simţeam din ce în ce mai mult scîrbit de oamenii aceştia mari, roşii ca focul şi umflaţi, care parcă n-ar fi altceva decît nişte burţi. Era ceva tot atît de respingător să-l vezi pe seneşal cum spinteca mistreţul, cum scotea bucăţi pline de sînge, rămînînd pînă la urmă scheletul cu bucăţi de carne atîrnînd pe el.

Don Riccardo mînca cu mîna stîngă şi avea un servitor anumit care-i tăia carnea în bucăţi, iar dînsul băga în el cantităţi mari şi bea groaznic de mult vin. Chipul său era inundat de un surîs idiot şi cu braţul său valid ducea mereu cupa la buze. Era îmbrăcat cu un costum de catifea roşu-închis, care voia să exprime pasiunea — el se îmbrăca mereu pentru doamna inimii sale. Privirea lui era tot mai focoasă, tot mai aprinsă şi cînd ţi-era lumea mai dragă începu să gesticuleze şi să declame nişte prostii de poezii, întorcîndu-se către oricine voia să-l

asculte — în afară de principesă. Vorbe emfatice despre dragoste şi dragostea de viaţă îi curgeau de pe buze aşa cum vinul îi cursese în gîtlej. Ochii principesei străluceau ori de cîte ori o privea — şi îi răspundea cu surîsul ei misterios, în timp ce restul timpului stătea semiprezentă şi semiabsentă, ca de obicei în timpul unei petreceri. Trăgeau din cînd în cînd unul la altul cu coada ochiului, cînd credeau că nu-i observă nimeni, iar privirea ei avea o strălucire umedă, aproape maladivă. Eu îi observam mereu. Nu încetam de loc să-i supraveghez, deşi ei nici nu bănuiau. Nici nu bănuiau ce frămînt eu în mine. Cine poate şti ceva despre asta ? Cine să ştie că eu, piticul, ascund taine în sufletul meu, acolo unde nimeni nu poate pătrunde ? Cine ştie ceva despre sufletul de pitic, cel mai misterios dintre toate, acolo unde stă ascunsă soarta lor ? Cine ar bănui cine sînt eu de fapt ? Poate că-i mai bine pentru ei că nu ştiu nimic. Dacă ar şti, s-ar înspăimînta. Da, dacă ar şti, surîsul le-ar încremeni pe buze iar buzele li s-ar ofili şi usca pentru totdeauna. Nici un vin de pe lume n-ar putea să le mai umezească şi să le înroşească.

Ar mai fi un vin care să le poată umezi ? Ar mai putea surîde vreodată ?

Mă uitam de asemenea la Fiammetta care, desigur, nu stătea la masa principelui, dar era bine plasată, mai bine decît s-ar fi cuvenit rangului ei. E nou venită la curte şi pînă astăzi nu m-am uitat mai atent la ea, fapt pe care acum îl găsesc destul de inexplicabil. Are o frumuseţe care atrage atenţia, înaltă şi dreaptă, tînără şi totuşi destul de coaptă, pregătită pen-

tru lume. Are chipul bronzat, foarte mîndru și aspru, cu trăsături pure și regulate, ochi negri de cărbune în care nu strălucește decît o scînteie. Am remarcat că principele arunca din cînd în cînd cîte o privire nesigură înspre ea, ca și cum ar fi vrut să-i ghicească gîndurile pe chipul ei impasibil, sau, poate, starea sufletească. Fiametta însă nu se uita niciodată la el.

Deodată se stinseră aproape toate luminile în sală, în timp ce se auzea o muzică excitantă, care nu se știa bine de unde venea. Și în întuneric apărură doisprezece dansatori mauri cu torțe aprinse în dinți, începînd un dans furtunos care ne-a tăiat respirația la toți. Cînd se învîrteau ca un cerc de foc în jurul capului lor negru, cînd roteau rapid făcliile în aer, cînd le aruncau în sus și le prindeau în dinții lor albi de animale sălbatice. Jucau cu focul un joc periculos și toți priveau pe jumătate fascinați și pe jumătate înspăimîntați la aspectul lor straniu și plin de cruzime. Desigur, se înghesuiau mai mult pe lîngă locurile unde ședeau principii — și cînd învîrteau făcliile, cădeau scîntei pe masă. Cu chipurile lor întunecate, care se zbîrceau într-o grimasă oribilă cînd mușcau din facle, păreau niște duhuri ieșite din infern de unde aveai impresia că au adus focul. Și de ce nu și l-ar fi aprins acolo ? De ce nu și-ar fi muiat făcliile în flăcările iadului ? Eu stăteam cu chipul meu bătrîn de pitic ascuns în întuneric și mă uitam la duhurile astea și la dansul lor straniu și neliniștitor, care dădea impresia că a fost învățat de la diavolul însuși.

Şi, ca pentru a arăta originea lor şi a aminti despre împărăţia morţii căreia toţi oamenii îi vor aparţine odată şi odată, răsuciră la sfîrşit făcliile şi le stinseră rapid pe duşumea, dispărînd subit, de parcă i-ar fi înghiţit pămîntul.

A trecut un mic fior prin sală mai înainte de a se aprinde din nou luminile şi am remarcat — cu ochii mei de pitic, care văd mai bine în întuneric decît ai oamenilor — că unii dintre oaspeţi puseseră mîna pe mînerele pumnalelor, gata la orice.

De ce? Era vorba doar de cîţiva dansatori pe care principele îi adusese din Veneţia pentru a-şi distra oaspeţii.

De îndată ce sala fu din nou luminată din plin mareşalul curţii se înfăţişă din nou pe iapa sa albă în pragul uşii şi strigă cu glas tare „Pavoni!", acompaniat de fanfare ascuţite. pentru „evenimentul" serii, cel mai minunat şi mai fin fel de mîncare, şi deodată apărură cincizeci de servitori purtînd pe deasupra capetelor lor tăvi de argint uriaşe, încrustate cu nestemate şi avînd pe ele tot atîţia păuni, auriţi şi cu coada desfăcută în evantai, cu toate culorile sale. Aceasta a stîrnit un entuziasm idiot şi proasta dispoziţie pînă atunci cu stingerea făcliilor, care semnifica moartea, totul dispăru într-o clipă. Fiinţele astea sînt ca nişte copii, un joc îi face să-l uite pe celălalt. Dar jocul pe care-l joc eu cu ei nu-l vor uita niciodată.

După ce au rămas cu gurile căscate în faţa somptuosului fel de mîncare, au început să-l înfulece, ca pe toate celelalte care fuseseră pînă mai atunci pe masă în faţa lor. Banchetul o luă

iar ca de la început cu aceste păsări orgolioase pe care nu le pot suferi şi care îmi amintesc de oameni — poate de aceea le admiră şi le consideră ca o delicatesă. După ce păunii au fost devoraţi, s-au adus alte feluri, fazani, claponi, prepeliţe şi iarăşi raţe, nisetru, crapi şi vînat care sîngera, încît scîrba mea a ajuns pînă la greaţă. După aceea au urmat mormane de prăjituri, bomboane şi dulciuri aromate cu mosc, de tot soiul, în care s-au repezit de parcă pînă atunci n-ar fi mîncat toată noaptea. Pe urmă au tăbărît asupra lucrărilor acelora artistice, pe care tot ei le declaraseră frumoase, reprezentînd grupuri de zeităţi greceşti, le-au sfărmat pînă ce n-au mai rămas decît cîteva resturi ; încît mesele murdărite arătau de parcă ar fi fost prădate de barbari. Mă uitam la ravagiile din sală şi la oamenii aceia asudaţi şi înfierbîntaţi cu cea mai mare scîrbă.

Maestrul de ceremonii îşi făcu intrarea în sală şi ceru linişte. El anunţă reprezentarea uneia dintre cele mai frumoase alegorii, compusă la graţioasa poruncă a principelui de către poeţii curţii pentru distrarea şi edificarea preacinstiţilor oaspeţi. Scribii slabi şi palizi care stăteau mai în fund, la o masă simplă, îşi ciuliră urechile şi priviră şi mai prosteşte ca pînă atunci, aşteptînd agitaţi şi orgolioşi reprezentarea genialei lor opere care, prin profunzimea şi simbolistica ei, trebuia să constituie punctul culminant al serbării.

Pe o estradă aşezată de-a lungul zidului apăru zeul Marte în armură sclipitoare, declarînd că a hotărît să-i silească pe cei doi puternici lup-

tători Celefon și Calixt la o luptă care-i va acoperi de glorie veșnică, onoare și, mai presus de orice, va arăta oamenilor puterea și măreția lui de zeu al războiului, arătînd cum oamenii nobili, la ordinul său, își varsă sîngele într-o luptă eroică, supunîndu-se voinței sale. Cîtă vreme curajul și cavalerismul vor dăinui pe pămînt, aceste virtuți prețioase vor fi doar în slujba lui și nu a altuia, termină el și se retrase. Cei doi eroi apărură pe scenă și imediat ce se zăriră, se repeziră unul la celălalt, încît săbiile sclipiră și lunga scenă de scrimă care urmă fu mult admirată de toți cei din sală, pricepuți la de-alde astea. Eu însumi trebuie să recunosc că erau niște spadasini cu totul remarcabili, încît această parte a spectacolului mi-a plăcut foarte mult. În timpul luptei se făceau că-și provoacă unul altuia răni groaznice și, epuizați de ele, ca și cum ar fi pierdut tot sîngele, căzură jos, rămînînd ca morți.

Zeul războiului își făcu din nou apariția și ținu un logos solemn despre lupta lor glorioasă care le-a adus amîndurora o moarte eroică, precum și despre neînvinsa lui putere asupra sufletelor omenești și asupra lui însuși, care, aici pe pămînt, e cel mai puternic dintre toți zeii din Olimp.

După ce se îndepărtă, se auzi o muzică dulce și calmă și, după o clipă, apăru zeița Venus, însoțită de domnișoarele ei de onoare, dînd cu ochii de cei doi luptători zăcînd la pămînt, răniți în modul acela oribil și, cum spuse ea, scăldîndu-se în sîngele lor. Domnișoarele de onoare se plecară asupra lor, jeluindu-se că niște băr-

bați atît de frumoși și atît de falnici au fost atît de zadarnic despuiați de puterea lor omenească și de viață, iar stăpîna lor declară, în timp ce ele deplîngeau soarta tristă a eroilor, că, fără îndoială, crudul zeu Marte i-a ațîțat la lupta aceasta fără rost. Domnișoarele de onoare au fost de aceeași părere — însă i-au amintit totuși că Marte îi fusese iubit și că ea, cu toată blîndețea-i cerească, l-a ținut înlănțuit în brațe. Dar Venus afirmă că asta nu-i decît o calomnie rușinoasă ; cum ar fi putut zeița dragostei să iubească această zeitate sălbatică, barbară, urîtă și disprețuită de toată lumea, chiar de propriul său tată, marele Iupiter ? Pe urmă, zeița făcu cîțiva pași și-i atinse cu bagheta ei fermecată pe cei doi luptători căzuți, care se ridicară sprinteni și vioi, și își întinseră mîna pentru o pace și prietenie veșnică, făgăduind că niciodată nu se vor mai lăsa ademeniți de crudul zeu Marte la nici o luptă sîngeroasă și aducătoare de moarte.

Zeița ținu atunci un discurs lung și mișcător despre o dragoste pe care o lăudă ca fiind cea mai puternică și mai blîndă din toate puterile, obîrșie a tuturor lucrurilor și izvor dătător de viață, grațioasă putere care umple de tandrețe forța însăși și care prescrie legile cerești pentru creaturile de pe pămînt obligînd pe toți muritorii să i se supună, făcînd să se schimbe și să se purifice sufletele aspre și grosolane, metodele principilor și obiceiurile popoarelor, acționînd asupra dragostei dintre oameni și a carității care triumfă, într-o lume devastată și mînjită cu sînge, cu cavalerismul și noblețea puse în slujba

sa şi dăruieşte neamurilor alte virtuţi decît gloria războiului şi zgomotul armelor. Şi, cu bagheta ei magică ridicată în sus, anunţă că, prin atotputernicia ei divină, va cuceri pămîntul şi-l va preschimba într-un lăcaş fericit al dragostei şi al păcii veşnice.

Dacă eu aş putea rîde, atunci aş fi rîs în timpul acestui ingenios epilog. Dar această efuziune sentimentală a trezit un ecou viu, şi mulţi au fost cuprinşi de emoţie, încît aceste cuvinte frumoase au fost urmate de o tăcere aproape evlavioasă. Scribii care produseseră această operă priveau plini de mulţumire şi-şi atribuiau lor tot meritul succesului, deşi nimeni nu se gîndea la ei. Fără nici o îndoială că ei considerau această alegorie bogată, plină de aluzii, frumoasă şi cu vorbe înălţătoare, singurul lucru semnificativ din toată festivitatea, întrucît slăvea tratatul de pace veşnică între casa noastră princiară şi casa Montanza. Eu însă mă întrebam dacă cel mai important lucru nu era ceea ce urma să se întîmple.

Aveam, ca de obicei, locul meu în spatele princiarului meu stăpîn pentru ca, familiarizat cum eram cu dorinţele lui, să i le ghicesc înainte de a şi le exprima, poate că uneori chiar înainte de a le bănui el însuşi şi, în felul acesta, să i le îndeplinesc ca şi cum aş fi o parte din el însuşi. La un moment dat, mi-a făcut un semn pe care nimeni în afară de mine nu l-a remarcat şi care însemna că trebuie să-l servesc pe il Toro, pe fiul său şi pe fruntaşii săi cu vinul acela preţios care este numai sub mîna mea şi pe care numai eu mă pricep să-l prepar. Mi-am

adus carafa de aur şi am turnat mai întîi pentru il Toro. Îşi scosese de pe el blăniţa deoarece se încălzise prea rău din cauza băuturii şi rămăsese în haina lui stacojie, scurt şi cărnos, cu sîngele urcat la cap, căci obrajii îi erau plini de un roşu urît. Lanţul de aur i se încolăcise atît de bine în jurul gîtului încît părea un prizonier. I-am turnat pînă i-am umplut cupa. În jurul corpului său îmbuibat cu mîncare stăruia un iz de sudoare, de rîgîieli şi de aburi de vin, iar eu simţeam cum mi se face rău în apropierea fiinţei acesteia atît de respingătoare şi de bestiale. O mai fi existînd ceva atît de respingător ca omul ? gîndeam eu, continuînd să merg de-a lungul mesei pentru a servi pe cîţiva dintre cei mai distinşi nobili, generali şi înalţi seniori care erau aşezaţi la masa principelui. Pe urmă am umplut cupa de aur a lui Giovanni, observînd că Angelica se uită la mine cu ochii ei tîmpi, albaştri-deschis, tot atît de prosteşti şi miraţi ca atunci cînd era copil şi pricepea după chipul meu acru de pitic că nu vreau să mă joc cu ea. Cînd m-am apropiat, şi-a retras mîna din cea a lui Giovanni ; am văzut eu bine, şi-am mai văzut că s-a îngălbenit, fără îndoială temîndu-se că am descoperit ruşinosul lor secret. În privinţa asta avea dreptate. Văzusem cu scîrbă apropierea crescîndă dintre ei, cu atît mai criminală cu cît ei ţin de două neamuri duşmane şi pentru că nu erau decît doi copii nevinovaţi, care se lăsau atraşi în mrejele amorului. Observasem roşeaţa lor, culoarea aceea pe care o ai cînd sîngele este înfierbîntat de dorinţe păcătoase, impulsurile care-ţi fac greaţă cînd le priveşti. Remarcasem

cu dezgust acest amestec de nevinovăţie şi de dorinţă trupească, atît de deosebit de greţos şi care face dragostea dintre oamenii de vîrsta lor mai dezgustătoare decît orice. Cu plăcere i-am umplut cupa, care era goală doar pe jumătate ; însă n-avea nici o importanţă întrucît turnam din vinul meu.

La urmă m-am apropiat de don Riccardo şi i-am umplut şi lui cupa pînă la buză, deşi nu primisem ordin. Dar sînt şi ordine pe care însumi mi le dau. Şi cînd am văzut că principele se uita la mine, i-am înfruntat cu calm privirea. Era ciudată. Aşa e uneori privirea oamenilor. Niciodată a unui pitic. Era ca şi cum tot sufletul i-ar fi plutit la suprafaţă — şi cu groază, nelinişte şi dorinţă, pîndea ce fac eu. Ca şi cum din adîncul sufletului său s-ar fi ivit nişte monştri acvatici temători de lumină, lunecînd unii peste alţii cu spinările lor băloase. O fiinţă bătrînă ca mine n-are niciodată o asemenea privire. M-am uitat drept în ochii lui, sperînd că a remarcat că nu-mi tremură mîna.

Ştiu ce vrea. Însă mai ştiu şi că e un cavaler. Eu nu sînt cavaler. Eu sînt doar piticul cavalerului. Eu îi ghicesc dorinţele chiar înainte de a le exprima, poate chiar înainte de a le bănui el însuşi — şi le execut ca o parte din el însuşi, chiar poruncile care încă nu i s-au înfiripat bine. E minunat să ai un astfel de mic *bravo*, care execută tot felul de misiuni.

În timp ce umpleam cupa lui don Riccardo, care, natural, era goală pînă la fund, ca de obicei, el s-a dat pe spate, hohotind de rîs, încît barba îi stătea drept în sus, iar gura larg des-

chisă, cu dinții albi, părea o gaură mare. Am putut să mă uit adînc în gîtlejul lui. Cît de neplăcut e să vezi rîsul unui om, am mai spus. Dar să-l vezi pe nebunul acesta care „iubește viața", care găsește că-i strașnic de amuzantă și rîde cu gura plină atît de vulgar, e ceva deosebit de dezgustător. Gingiile și buzele erau foarte umede și lacrimile îi curgeau din glanda aceea mică și murdară din colțul ochiului, de unde plecau mici vinișoare de sînge, pe deasupra ochilor căprui-închis, nenatural de strălucitori. Mărul lui Adam i se umfla pe sub barba neagră și scurtă. La mîna stîngă am recunoscut un inel cu rubin pe care principesa i-l dăduse odată, cînd zăcea bolnav și pe care l-am purtat la piept, învelit într-una din dezgustătoarele ei scrisori de dragoste. Totul la el îmi făcea o scîrbă adîncă.

Nu știu de ce rîdea, dar mi-e cu totul indiferent ; în ceea ce mă privește n-aș fi găsit nimic amuzant, cu siguranță. În orice caz, rîdea pentru ultima oară.

Îmi îndeplinisem misiunea. Acum așteptam alături de acest petrecăreț nebun și desfrînat urmarea evenimentelor, simțind mirosul său și al catifelei hainei sale stacojii care trebuia să simbolizeze pasiunea.

Acum principele, stăpînul meu, ridică paharul său verzui și întorcîndu-se cu un surîs amabil spre onorații săi oaspeți, spre Lodovico Montanza și strălucitoarea sa suită așezată în jurul mesei, natural, în special spre il Toro care ședea în fața lui. Chipul său palid, aristocratic,

distins și rafinat, se deosebea mult de celelalte, care erau toate încălzite și umflate. Cu vocea lui dulce, agreabilă și totuși bărbătească, îi pofti să ciocnească o cupă pentru pacea veșnică care va domni de-acum încolo între cele două state, între casele lor princiare și între popoarele lor. Luptele lungi și fără rost se terminaseră, și o nouă epocă va răsări, aducîndu-ne tuturor fericire și binecuvîntare. Se va realiza, în sfîrșit, antica maximă „pace pe pămînt". După aceea și-a golit paharul și înalții oaspeți și-au golit în același timp cupele de aur într-o tăcere solemnă.

Cu privirea absentă, stăpînul meu s-a așezat cu paharul încă în mînă părînd că contemplă lumea prin el.

Larma serbării a început iarăși, și nu știu precis cît a durat — astfel de lucruri sînt greu de socotit, pierzi noțiunea timpului. Eu eram copleșit de o extraordinară, insuportabilă tensiune — și de furie că Giovanni nu se atinge de băutura lui. Arzînd de mînie, am văzut cum Angelica, cu un surîs palid, trase cupa spre ea, făcîndu-se ca și cum ea însăși ar fi vrut să bea. Sperasem că amîndoi vor gusta băutura, că din cauza dragostei vor dori să bea din același izvor. Însă nici unul din ei nu se atinse de băutură. Poate că blestemata aceea de fată bănuia ceva, poate că fierbințeala pasiunii lor nu mai avea nevoie de vin. Simțeam cum fierbe fierea în mine. De ce să trăiască ? Lua-i-ar dracul !

Don Riccardo, dimpotrivă, bău totul dintr-o înghițitură. Goli cu această ocazie ultima sa cupă în cinstea principesei, închinîndu-se, ca de

obicei „doamnei inimii sale". Încercînd să se arate spiritual pînă la urmă, făcu un gest comic înspre mîna sa dreaptă, inutilă, şi ridică cu mîna stîngă cupa cu excelenta băutură pe care i-o servisem, zîmbind cu surîsul său cunoscut, în realitate doar grosolan. Ea îi răspunse la zîmbet, întîi mai poznaş şi pe urmă cu privirea aceea umedă şi languroasă pe care o găsesc atît de scîrnavă. Nu pricep cum poate cineva să aibă o asemenea privire.

Deodată il Toro scoase un muget ciudat şi privi drept înainte cu ochii bizar de ficşi. Doi dintre oamenii săi, care stăteau de aceeaşi parte a mesei princiare se grăbiră să vină lîngă el, dar în aceeaşi clipă începură să se clatine, se agăţară de marginea mesei şi căzură pe locurile lor unde începură să se zvîrcolească în chinuri, spunînd printre gemete că ar fi fost otrăviţi. Nu prea i-a înţeles mai nimeni. Dar cîţiva dintre ceilalţi, care încă nu se simţeau aşa de rău, strigară în toată sala : „Am fost otrăviţi !" Toţi s-au sculat brusc în picioare şi a început o învălmăşeală de nedescris. Oamenii lui il Toro din celelalte părţi ale sălii au năvălit cu pumnalele scoase şi cu alte arme albe înspre masa din mijloc, repezindu-se la oamenii noştri şi căutînd să-şi facă loc spre principele nostru. Dar oamenii noştri săriseră şi ei, apărîndu-se şi apărîndu-şi principele, şi toată sala era un tumult de nedescris. O mulţime de morţi şi de răniţi căzură de amîndouă părţile, iar sîngele curgea gîrlă. Era ca un cîmp de bătaie în mijlocul meselor puse, cu luptători rubiconzi şi beţi care, după ce şezuseră prieteneşte alături unul de

celălalt, se pomeniră deodată într-o luptă pe viață și pe moarte. Se auzeau strigăte din toate părțile, acoperind gemetele și horcăielile muribunzilor. Blesteme oribile invocau toate duhurile infernului aici, în locul unde se comisese cea mai îngrozitoare dintre crime. Eu m-am cățărat pe un jilț ca să pot vedea mai bine tot ce se întîmplă în jurul meu. Înnebunit de o sălbatică excitație, stam acolo și contemplam extraordinarele urmări ale intervenției mele, cum seceram această rasă vrednică de dispreț care nu merită altceva decît să fie distrusă. Cum sabia mea puternică trecea prin ei, necruțătoare și nimicitoare, cerînd pedeapsă și răzbunare pentru toți și pentru toate! Cum îi trimiteam să ardă pe veșnicie în focul iadului. Arde-i-ar focul iadului pe toți! Toate ființele astea care se numesc oameni și care te umplu de scîrbă și de dezgust. De ce-or mai fi existînd? De ce se ghiftuiesc, rîd, iubesc și se întind atît de orgolios peste tot pămîntul! De ce-or fi mai existînd trișorii aceștia mincinoși și ipocriți, aceste ființe perverse și nerușinate ale căror virtuți sînt încă și mai criminale decît păcatele lor! Arde-i-ar focul iadului! Mă simțeam ca Satana însuși înconjurat de toate duhurile iadului pe care oamenii le cheamă în legămintele lor nocturne și care acum mișună în jurul lor cu chipurile lor rînjitoare, smulgîndu-le sufletele din trupurile puțind încă și ducîndu-le în împărăția morții. Cu o bucurie pe care n-o mai trăisem niciodată pînă atunci și care mă făcu aproape să-mi pierd cunoștința, simțeam cît sînt de puternic pe pămînt. Simțeam cum lumea se umple de groază și de

ruină prin mine şi o sărbătoare strălucitoare se transforma într-un loc de distrugere şi de spaimă. Eu pregătisem fierturile, iar prinţi şi seniori se frămîntau în chinurile morţii sau se bălăceau în sîngele lor. Le-am oferit băutura mea şi oaspeţii meselor îmbelşugate se îngălbeneau şi nici un surîs nu mai schimbau între ei, nimeni nu mai ridica o cupă, nimeni nu mai lălăia despre dragoste şi dragostea de a trăi. Pentru că băutura îi făcuse să uite că viaţa ar fi ceva minunat şi frumos şi o ceaţă groasă se întindea greoi peste toate, ochii se voalau şi totul se întuneca. Am răsturnat faclele şi le-am stins, făcînd întuneric. I-am adunat, cu ochii lor absenţi, la comuniunea mea nocturnă unde s-au împărtăşit cu sîngele meu otrăvit, din care inima mea bea zilnic, dar care pentru ei înseamnă moartea.

Il Toro rămăsese nemişcat, cu chipul vînăt, falca de jos şi barba rară trase puternic în jos, ca şi cum s-ar fi gîndit să muşte ceva cu colţii lui cafenii. Ochii îi ieşiseră din orbite, galbeni şi împînziţi de sînge, arătînd într-adevăr groaznic. Tocmai atunci cînd îl priveam îşi răsuci furios gîtul încordat, atît de turbat, încît ţi se părea că vrea să-l smulgă, şi capul său greoi căzu într-o parte. Corpul său îndesat de taur se încordă pe spate ca un arc, îl scutură un fior de parcă ar fi primit un cuţit şi îşi dădu duhul. Toţi oamenii lui de la masa princiară se răsuceau în chinuri infernale, dar n-a mai ţinut mult pînă ce nu s-a mai auzit nimic şi nu a mai rămas nici urmă de viaţă în ei. Cu don Riccardo s-a întîmplat aşa : s-a tras puţin pe

spate, cu ochii mijiţi, ca şi cum ar fi vrut să savureze băutura mea, cam aşa cum făcea cînd gusta un vin deosebit de preţios, pe urmă a azvîrlit deodată braţele în lături ca şi cum ar fi vrut să îmbrăţişeze lumea întreagă, a căzut pe spate şi a rămas mort.

Nimeni n-a avut posibilitatea, în timpul luptei şi a învălmăşelii aceleia, să se ocupe de ei ; fiecare murea cum putea. Doar Giovanni, care şedea pe aceeaşi parte cu il Toro şi care, datorită blestematei aceleia de fete nu gustase din băutura mea, se repezise înspre tatăl său şi se aplecase asupra corpului său oribil ca şi cum şi-ar fi închipuit că-l poate cumva ajuta. Dar un bărbat puternic, cu pumnii ca de fier, îşi făcu drum pînă la el tocmai cînd bătrînul tîlhar îşi dădea sufletul şi-l înhăţă pe tînăr, tîrîndu-l ca pe o mănuşă şi scoţîndu-l din sală. Laş cum se ştie că este, s-a lăsat dus şi ne-a scăpat. În felul acesta ne-a scăpat. Lua-l-ar dracul !

Mesele fuseseră răsturnate şi ceea ce fusese pe ele era călcat în picioare în învălmăşeala luptătorilor care, ca turbaţi, căutau să-şi verse sîngele unul altuia. Toate femeile au rupt-o la fugă ţipînd, dar în mijlocul dezastrului am văzut-o pe principesă stînd împietrită, ca neînsufleţită, cu trăsăturile înţepenite şi privirea sticloasă. Tenul cadaveric contrasta cu fardul care-i mai rămăsese încă pe obrazul ei aproape bătrîn, dînd impresia de ceva comic. Cîţiva servitori reuşiră s-o ia din sala aceea groaznică şi ea îi urmă, lipsită de voinţă, ca şi cum n-ar fi fost conştientă unde se află şi unde-i dusă.

Oamenii lui il Toro se retrăgeau cu încetul spre ieşiri ; deşi erau puţini la număr, continuau să lupte. Lupta continuă pe scări şi toţi se luară după ei, pînă în piaţă. Acolo sosiră între timp gărzile lui Montanza, care fuseseră chemate din palazzo Geraldi şi oaspeţii, puternic presaţi din toate părţile, cu ajutorul gărzilor reuşiră să se salveze ieşind din oraş. Altfel, cu siguranţă că ar fi fost nimiciţi pînă la ultimul om.

Am rămas singur în sala ceea părăsită, care era aproape în întuneric pentru că toate candelabrele zăceau răsturnate pe jos. Numai băieţii aceia zdrenţăroşi, şi mai presus de orice flămînzi, scotoceau peste tot cu faclele lor, căutînd printre trupurile morţilor resturi de mîncare şi delicatese tăvălite, pe care le înghiţeau cu o necrezută lăcomie şi iuţeală, căutînd în acelaşi timp să ascundă sub ţoale cît mai multă argintărie puteau. Cînd nu mai îndrăzniră să rămînă acolo, stinseră făcliile şi se strecurară afară cu prada lor, desculţi, iar eu rămăsei singur în sală. Am privit netulburat în jurul meu, adîncit în gînduri. În lumina tremurătoare a făcliilor care mai aruncau ultimele lor flăcări zăceau pe lespezi, printre bălţi de sînge şi feţe de masă pline de sînge şi călcate în picioare şi resturi de mîncare de la acest mare ospăţ, cadavrele ciopîrţite ale prietenilor şi ale duşmanilor laolaltă. Hainele de gală erau zdrenţuite şi murdărite, iar chipurile muriseră în luptă, în furie sălbatică. Eu stam acolo şi priveam totul cu chipul meu bătrîn.

Dragostea de aproapele! Pacea veşnică! Cît le place acestor fiinţe să vorbească despre ei înşişi şi despre lumea lor cu cuvinte mari şi frumoase.

A doua zi dimineaţa cînd m-am prezentat ca de obicei la principesă, în dormitorul ei, am găsit-o culcată, cu totul apatică, cu ochii goi şi buzele uscate. Gura era închisă, ca şi cum n-ar mai fi trebuit niciodată să se deschidă, părul în dezordine şi decolorat, întins ca o singură şuviţă pe perna boţită. Mîinile se odihneau nemişcate şi neputincioase pe cuvertură. Cu siguranţă că nu-şi dădea seama de prezenţa mea, deşi stăteam în mijlocul camerei şi-o priveam, aşteptînd să-şi exprime vreo dorinţă. Am avut prilej s-o studiez cît mi-a plăcut. Fardul îi mai rămăsese încă pe faţă, ca ultimă mărturie a vreunei bucurii; pielea obrazului era veştejită şi uscată, şi gîtul, cu toată plinătatea lui, era tot zbîrcit. Ochii ei atît de expresivi mai înainte, erau cenuşii şi ficşi. Toată strălucirea lor dispăruse. Nimeni n-ar fi putut crede că avusese ceva frumos cîndva, că putuse fi îmbrăţişată şi iubită de cineva. Gîndul ăsta părea straniu. Era doar o bătrînă, o femeie urîtă în patul ei.
În sfîrşit.

Curtea e în doliu. Şi-a pierdut măscăriciul. Astăzi va avea loc înmormîntarea. Toţi curtenii, toţi cavalerii şi toţi nobilii l-au însoţit, şi, bineînţeles, propriii lui subalterni care, cu siguranţă, îl regretau cu totul sincer, căci fusese un stăpîn nepăsător şi risipitor. O grămadă de oa-

meni stăteau și căscau gura în stradă, pe unde trecea cortegiul ; se pare că bieții oameni avuseseră părere bună despre personajul acesta ușuratic. Lor le plac în mod deosebit astfel de oameni. În timp ce ei înșiși rabdă de foame, le place să audă vorbindu-se despre o viață ușuratică și fără griji. Se spune că știu tot felul de istorioare despre el, aventurile lui, glumele cele mai reușite, și le repetă în colibele lor murdare de lîngă palat. Acum li se oferă plăcerea de-a asista la strălucitele lui funeralii.

Principele mergea în fruntea procesiunii, cu capul plecat, ca doborît de durere. Atît de bine se pricepe să se prefacă întotdeauna, încît e demn de admirație. La drept vorbind, n-ar trebui să fie ceva de mirare. Prefăcătoria e ceva în însăși firea lui.

Nimeni nu îndrăznea să murmure ceva. Ce-și spun oamenii în cocioabele sau în palatele lor n-are nici o importanță. Evenimentul a fost prezentat drept o greșeală nefastă. Don Riccardo a dat peste băutura cu vinul otrăvit care fusese hărăzit înalților oaspeți. Setea lui nestinsă era binecunoscută, și el și-a dat singur moartea, de bună seamă. De altfel, oricine poate crede ce vrea. Faptul că Montanza și oamenii lui au fost otrăviți i-a bucurat pe toți.

Principesa n-a luat parte la înmormîntare. Stă tot așa, culcată, nemișcată, departe de toate și refuză să mănînce. N-aș putea spune că refuză ; mai bine zis nu spune nimic, dar nici nu bagă nimic în gură. Camerista aceea proastă se tot învîrte în jurul ei, cu ochii roșii și rătăciți, și-și șterge obrajii aspri, palizi și supți.

Nimeni nu mă bănuie. Pentru că nimeni nu ştie cine sînt.

S-ar putea prea bine ca principele să-l plîngă într-adevăr. Aşa-i el făcut, încît nimic nu e imposibil. Aş crede că îi place să-l plîngă, socotind că-i ceva nobil şi frumos. Un doliu cavaleresc, impersonal, e ceva întotdeauna înălţător şi dă un sentiment plăcut. De altfel, ţinea mult la el, dorindu-i în acelaşi timp moartea. Acum, după moartea lui, cu siguranţă că i-a devenit drag. Pînă acum, mereu cîte ceva împiedica şi tulbura sentimentul de prietenie. De data aceasta aşa ceva nu mai există. După ce a făcut cum a vrut, se simte din ce în ce mai legat de defunct.

Toţi vorbesc despre don Riccardo. Vorbesc despre cum trăia, cum a murit, ce-a spus o dată şi ce-a spus altă dată, ce generos a fost în cutare ocazie, ce suflet cavaleresc avea, ce vesel şi ce viteaz era. Într-un anumit fel, e mai viu decît oricînd. Aşa se întîmplă cu cel care a murit de curînd. Dar trece repede. Nimic nu-i mai sigur decît că vei fi uitat.

Ei spun că nu-l vor uita niciodată. Şi prin minciuna despre farmecul său deosebit şi minunat speră să-l ţină veşnic viu. Ei au ciudată repulsie faţă de moarte, mai ales cînd e vorba de morţii lor. Crearea mitului e în plină desfăşurare, iar cei care cunosc adevărul despre acest destrăbălat, acest măscărici nerod, cu mintea seacă, rămîne uluit văzînd pînă unde s-a ajuns. Nu-i jenează nici într-un fel faptul că tot ce spun n-are nimic a face cu adevărul, ei cred că

don Riccardo nu era decît veselie, şi poezie, şi Dumnezeu mai ştie ce, nici lumea nu mai e cum era de cînd nu i se mai aud hohotele de rîs şi glumele, iar ei au rămas cu jale în suflet şi pustiiţi de cînd nu mai este el. Tuturor le place teribil de mult să-l bocească. Iar principele ia parte generoasă la acest divertisment. Ascultă melancolic vorbele de laudă şi mai adaugă din cînd în cînd şi el cîte ceva care face o impresie cu atît mai frumoasă, cu cît provine de la el.

De altfel, cred că, în orice caz, e foarte mulţumit de micul său asasin plătit, de micul său *bravo*. Deşi, natural, nu arată acest lucru. Nu mi-a spus nici un cuvînt, nici nu m-a lăudat, nici nu m-a mustrat. Un principe nu-i dator să-i bage în seamă pe servitori.

Mă evită. Aşa face întotdeauna după lucruri de astea.

Durerea principesei nu se exprimă în nici un fel. Nu ştiu ce-o fi însemnînd asta — poate înseamnă că suferă foarte mult. Stă tot timpul în pat cu ochii larg deschişi.

Eu i-am provocat durerea. Dacă e cu totul desperată vina-i a mea. Dacă s-a schimbat şi niciodată nu va mai fi cum a fost mai înainte, vina-i a mea. Şi dacă zace în pat ca o femeie urîtă şi bătrînă şi nu-i mai pasă cum arată, vina-i a mea.

Niciodată n-aş fi crezut că am o putere atît de mare asupra ei.

Asasinatul l-a făcut pe principe foarte popular. Toţi spun că e un mare principe. Niciodată n-a triumfat astfel asupra duşmanilor săi şi n-a

fost obiectul unei asemenea admiraţii. Toţi sînt mîndri de el şi socot că a dovedit o excepţională viclenie şi energie.

Unii însă se întreabă dacă va ieşi ceva bun din asta. Afirmă că au presimţiri rele. Totdeauna se găseşte cine să aibă presimţiri rele. Dar cei mai mulţi sînt încîntaţi şi-l aclamă de îndată ce se arată pe undeva. Aproape toţi sînt fascinaţi de acest principe care nu dă înapoi de la nimic.

Poporul se aşteaptă acuma la vremuri de linişte şi de fericire. Ei socot că bine a făcut principele decapitîndu-i pe vecini, încît nu vor mai putea să ne tulbure şi să ne împiedice să fim fericiţi.

Ei nu se gîndesc niciodată la altceva decît să fie fericiţi.

Mă întreb ce planuri mari o mai fi făurind. Dacă se gîndeşte să se arunce din nou asupra duşmanului şi să mărşăluiască direct împotriva capitalei, ca să pună stăpînire pe toată ţara. Ar fi simplu acum, după ce toţi conducătorii şi oamenii însemnaţi au fost îndepărtaţi. Copilul acela, Giovanni, n-are de ce să ne sperie ; nu ne va produce nici o dificultate tînărul acela laş, care fuge de îndată ce se iveşte ceva.

E clar că se gîndeşte să culeagă roadele omorului. Contrariul ar fi fără sens. Nu poate să se mulţumească cu ce are acum. Cînd semeni, trebuie bineînţeles, să şi culegi.

Se vîntură cîteva zvonuri prosteşti cum că oamenii lui Montanza, plini de mînie, au pus mîna pe arme ca să-l răzbune pe principe şi pe oamenii lui. Bineînţeles, nu-s decît palavre. Că sînt furioşi, e de înţeles. Chiar şi trebuia să te aştepţi la asta. Dar că vor pune mîna pe arme ca să-l răzbune pe un astfel de principe, nu merită să crezi. Şi chiar dacă ar face-o, nu înseamnă nimic. Un popor fără conducător nu-i decît o biată turmă de oi.

Un unchi de tată al tînărului Giovanni s-ar părea c-ar fi pus mîna pe putere. Probabil că el a jurat răzbunare. Asta pare ceva mai vrednic a fi crezut. Poporul nu-şi răzbună principii — şi, la urma urmei, de ce-ar face-o ? El o duce la fel sub toţi şi se bucură dacă scapă cel puţin de cîte una dintre năpastele astea.

Se zice că ar fi un om pe măsura lui il Toro însuşi, însă căruia nu i s-a îngăduit niciodată să joace vreun rol. Ercole Montanza e numele lui, şi ar putea fi un om periculos, deşi nu e războinic. Se spune că ar fi luat frînele în mînă ca să salveze ţara de pericolul mortal în care socoate că s-ar afla şi că în acelaşi timp încearcă să-l îndepărteze pe tînărul moştenitor al tronului, pe care-l consideră prea moale ca să fie principe, în timp ce el însuşi este sînge curat Montanza şi chiar, după propria-i părere, foarte capabil să fie conducător. Asta-i mai plauzibil. Seamănă întru totul cu ceea ce se întîmplă de obicei pe lume.

Poate că începe să se adeverească ceea ce prezisesem eu: tînărul cu ochi de căprioară și cu medalion la gît nu se va urca niciodată pe tron.

Forțe importante se zice că ar fi fost strînse ca să ceară răzbunare, și au și început să se scurgă aici în țară prin valea fluviului. In fruntea lor e Boccarossa care, împreună cu trupa sa de mercenari, e gata să moară pentru noul Montanza, contra unei solde duble decît aceea pe care i-o dădea principele nostru. Ei pustiesc și pîrjolesc totul, gîndindu-se în primul rînd să-i omoare pe ceilalți.

Comandanții noștri au strîns în mare grabă trupe ca să le oprească înaintarea. Din nou, orașul e plin de soldați în drum spre front, ca să-și facă meseria.

Principele nu se ocupă chiar de nimic.

Resursele noastre în oameni sînt foarte limitate pentru că atîția au căzut în primul război. Nu-i ușor să strîngi oameni utilizabili și capabili de luptă. Au fost adunați între timp toți cei care mai rămăseseră, aproape cam tot atîta cît adunase și Montanza, pentru că și el suferise mari pierderi, care l-au lipsit de ostașii cei mai buni. Entuziasmul nu mai era același, dar s-au supus bucuroși, înțelegînd că-i inevitabil. Au înțeles că trebuie să se resemneze cu soarta și că nu trăiești numai ca să fii fericit.

Năvălitorii se îndreaptă spre oraș și nu pot fi opriți decît temporar. Trupele noastre nu pot să le reziste mult timp și sînt mereu silite să dea

înapoi. De pe front vin mereu rapoarte monotone și supărătoare despre retrageri și pierderi.

Pe unde a trecut dușmanul țara e pustiită. Satele au fost jefuite și arse, iar locuitorii care au fost găsiți au fost omorîți. Vitele le-au furat, le-au tăiat și fript la focul de tabără, ceea ce prisosește au cărat cu ei în furgoane, ca să le fie de folos mai tîrziu. Recoltele de pe cîmp au fost arse. Soldățimea lui Boccarossa își face acum de cap. Nu mai lasă nimic viu în urma lor.

Refugiații dau năvală în oraș, prin toate porțile, cu căruțele arhipline cu tot felul de lucruri ciudate, oale, așternuturi și boarfe murdare, tot felul de vechituri de-ți vine să rîzi. Unii mînă o capră sau duc de coarne o vacă jigărită, și toți par groaznic de înspăimîntați. Nimeni nu vrea să-i primească și nu pricepe de ce-au venit aici. Stau și dorm în piață, laolaltă cu vitele lor, iar orașul începe să arate a sat noroios ; miroase groaznic prin preajma lor.

Trupele noastre se retrag neîncetat. Dușmanul cred că nu mai este departe de oraș — nu știu prea exact și informațiile sînt atît de contradictorii încît nu mai poți să ții seama de ele. Mereu aceleași rapoarte plictisitoare, că am rezistat, însă pe urmă ne-am retras și că acuma ne gîndim să rezistăm, dar că ne vom retrage iarăși. Continuă să curgă valuri de refugiați, umplînd orașul cu animalele, bulendrele și vaietele lor.

Ciudat război !

Pricep indiferenţa principelui şi de ce lasă totul pe seama ofiţerilor săi. Nu-l interesează defensiva, nu-l amuză. E ca mine — îi place să atace. Noi avem gustul atacului. Nu-i nici o plăcere să te aperi, e doar o veşnică monotonie, fără nici o strălucire, fără nici o excitaţie. Şi la ce-ar folosi ? E ceva cu totul lipsit de rost. Nimănui nu-i poate plăcea să se ocupe cu defensiva. Plictisitor război !

De pe zidurile oraşului s-au putut zări oamenii lui Montanza şi ai lui Boccarossa. Da, în seara asta am putut vedea de la fereastra mea, de sus, din camera piticilor, cum luminează pe cîmp focurile lor de tabără. Era un spectacol fascinant în beznă.

Aproape că-mi pot închipui chipurile mercenarilor cum stau în jurul focului şi vorbesc despre acţiunile din timpul zilei. Aruncă în foc cîte o rădăcină de măslin şi trăsăturile lor apar aspre şi hotărîte în lumina flăcărilor. Sînt oameni care-şi ţin soarta în propriile mîini şi nu trăiesc cu neliniştea continuă a ceea ce li se poate întîmpla. Îşi aprind focul în orice ţară ar fi şi nu le pasă de la ce popor îşi primesc hrana. Nu se întreabă sub ce principe servesc — pentru că, oricum ei nu se servesc decît pe ei înşişi. Obosiţi, se trîntesc la pămînt în întuneric şi se odihnesc pînă la măcelul de a doua zi. Ei sînt un popor fără ţară însă tot pămîntul le aparţine.

E o seară frumoasă. Aerul de toamnă e pur şi plin de miresmele muntelui ; cu siguranţă că pe cer strălucesc stelele. Am stat vreme îndelun-

gată la fereastră privind nenumăratele focuri. Acum trebuie să mă odihnesc și eu. E chiar ciudat că pot vedea focurile astea, care sînt atît de îndepărtate, dar stelele nu le pot vedea, nu le-am putut niciodată vedea. Ochii mei nu sînt ca ai altora, dar n-au nici un cusur pentru că pe pămînt disting totul foarte clar.

Mă gîndesc deseori la Boccarossa. Îl văd în fața mea: puternic, aproape uriaș, cu obrazul ciupit de vărsat, fălcile ca de animal și privirea înfundată în adîncul ochilor. Și la chipul de leu de pe armura lui, la botul acela rînjitor care scoate limba la toată lumea.

La rîndul lor, trupele noastre au început să se scurgă în oraș, după o bătălie care s-a dat chiar sub ziduri. A fost o bătălie sîngeroasă, care ne-a costat multe sute de morți, ca să nu mai vorbim de toți răniții care s-au strecurat prin porțile orașului sau au fost tîrîți de femeile care ieșiseră din oraș ca să-și caute pe cîmpul de luptă fiii și soții. Soldații noștri se aflau într-o situație jalnică — cînd, în cele din urmă, au reușit să se retragă înapoia zidurilor. După venirea lor domnește o mare zarvă în orașul care parcă-i gata să explodeze, plin de soldați, răniți și grămezi de refugiați de la țară. Peste tot, numai zăpăceală și, natural, cea mai proastă stare de spirit. Oamenii dorm pe străzi, deși a început să fie destul de frig noaptea, și chiar ziua poți da peste oameni care dorm, sleiți de puteri, și peste răniți de care nimeni nu se îngrijește, deși au uneori un fel de bandaje. Totul

e dezolant, şi gîndul la asediul care urmează, pentru că duşmanul a şi împresurat oraşul din toate părţile, nu-i tocmai potrivit ca să ne alunge descurajarea.

Face oare să te împotriveşti unuia ca Boccarossa ? În ceea ce mă priveşte, n-am crezut niciodată în succesul acestui război.

Dar se spune că oraşul va fi apărat pînă la ultima picătură de sînge. Şi se mai aude că ar fi bine întărit, că ar putea rezista mult, ba chiar că ar fi inexpugnabil. Aşa sînt toate oraşele înainte de a fi cucerite. Eu am părerea mea despre inexpugnabilitatea asta.

Principele s-a trezit, şi a luat comanda apărării. E rău văzut şi abia mai este salutat, fără nici un fel de aclamaţii. Oamenii gîndesc că omorîrea lui Montanza şi a oamenilor săi a fost un act nebunesc, care nu putea duce decît la un nou război şi la mizerie.

Principesa s-a sculat din pat şi a început să mănînce un pic, dar nu mai e ca înainte. A slăbit mult şi pielea obrazului, care pînă acuma era plină, e uscată şi cenuşie. E cu totul alta. Rochiile atîrnă pe ea ca şi cum ar fi fost croite pentru altcineva. Se îmbracă în negru. Dacă spune ceva, vorbeşte încet, parcă şopteşte. Gura parcă i s-a uscat de tot, şi slăbiciunea dă cu totul altă expresie feţei sale decît înainte, ochii sînt duşi în fundul capului, nenatural de arzători şi cu cearcăne negre.

Stă ore întregi în rugăciune în faţa crucifixului pînă o dor genunchii şi înţepeneşte de-abia se mai poate ridica. Ce rugăciuni o fi

făcînd nu putem şti, natural, dar dacă se tot roagă înseamnă că nu-i ascultată, deoarece o ia de la început în fiecare zi.

Niciodată nu-şi părăseşte camera.

Se pare că maestro Bernardo îl ajută pe principe să întărească fortificaţiile şi născoceşte tot felul de meşteşuguri ca să apere mai bine oraşul. Se zice că munca se desfăşoară cu multă energie, zi şi noapte.

Am cea mai mare încredere în arta şi îndemînarea maestrului Bernardo. Însă cred că nu poate nimic împotriva lui Boccarossa. Bătrînul maestru e un spirit puternic, iar gîndirea şi ştiinţa lui îmbrăţişează multe, aproape totul. Fără îndoială că dispune de puteri mari, pe care le-a cucerit de la natură şi care realmente îl ascultă, poate chiar împotriva voinţei lor. Boccarossa însuşi îmi face impresia că ar fi una dintre aceste forţe ; oricum, este ascultat fără împotrivire şi cu multă bunăvoinţă. Cred că e un om mult mai aproape de natură.

Bernardo e schimbat. În ciuda trăsăturilor lui măreţe şi nobile, mi-a inspirat totdeauna o anumită neîncredere.

Cred că lupta va fi inegală !

Dacă i-ai vedea alături ! Bernardo cu fruntea lui gînditoare şi Boccarossa cu fălcile de animal, pline de putere nu-ţi mai vine să te îndoieşti cine va fi mai tare.

În oraş a început lipsa de alimente. Aici la curte, natural, nu se observă nimic, dar se zice că poporul rabdă. Nici nu-i de mirare, cu atîta

suprapopulaţie. Refugiaţii sînt din ce în ce mai mult detestaţi, fiind, pe bună dreptate, consideraţi ca pricina lipsei de merinde. Sînt o adevărată povară pentru populaţia oraşului. Toată lumea îi detestă — mai ales din pricina copiilor lor, murdari şi plîngăcioşi, care cerşesc prin oraş. Se mai spune că fură de cîte ori pot. Pîinea se împarte de două ori pe săptămînă, dar foarte puţină, pentru că nimeni nu se aştepta la un asediu, şi rezervele sînt neînsemnate. Curînd vor lua sfîrşit. Acei refugiaţi care aduseseră cu ei o capră sau o vacă, şi la început se hrăniseră cu lapte, au tăiat animalele acelea slabe, aproape pierite de foame, nemaiavînd cu ce să le hrănească, iar cu carnea şi-au mai ţinut viaţa o vreme, mai putînd să o şi schimbe pe făină sau pe altele de-ale gurii. Acum nu le-a mai rămas nimic, dar locuitorii oraşului pretind că au ascuns carnea, ducînd-o mai bine decît ei înşişi ; eu însă nu cred asta, pentru că nu arată a fi bine hrăniţi. Sînt slabi şi par cu totul sleiţi de puteri. Nu spun asta pentru că aş avea vreo simpatie pentru oamenii ăştia. Împărtăşesc antipatia locuitorilor oraşului pentru ei. Apatici ca toţi ţăranii, stau cea mai mare parte din timp fără să facă nimic, cu ochii holbaţi. N-au a face unii cu alţii şi s-au împărţit pe sate, petrecîndu-şi cea mai mare parte a timpului în taberele lor murdare, aşezate în diferite unghere ale pieţei, unde îşi ţin boarfele, socotindu-se oarecum la ei acasă. Seara stau la foc, dacă au putut să facă rost de ceva de ars, vorbind în limba lor prostească din care abia poţi înţelege

cîte o vorbă. De altfel, nici nu prea merită să înțelegi ce spun.

Murdăria și putoarea oamenilor ăstora care zac în piață și pe străzi este îngrozitoare. Pentru mine, care sînt foarte curat și foarte grijuliu cu corpul meu, precum și foarte simțitor față de tot ce mă înconjoară, toată murdăria asta e un adevărat chin. După părerea multora scîrba pe care o simt pentru excrementele omenești și mirosul pe care-l răspîndesc ar fi exagerată. Iar ființele astea simple sînt ca animalele cu care s-au obișnuit să trăiască, făcîndu-și nevoile acolo unde-i apucă. E o porcărie de nedescris. Aerul duhnește și, în ceea ce mă privește, evit cît mai mult să ies pe stradă sau în piață. Nu mai am nevoie să fac atîtea comisioane de cînd cu extraordinara schimbare a principesei și de cînd, din fericire, a murit don Riccardo.

Toți oamenii ăștia fără casă stau și dorm pe străzi noaptea și acum, cînd a venit iarna neobișnuit de aspră, nu cred că le e prea cald în zdrențele lor. Se spune că în fiece dimineață găsești cîțiva înghețați, că un pachet de boarfe rămîne pe jos în loc să se scoale ca ceilalți și dacă te uiți mai bine la el, vezi că nu mai suflă. Dar mor mai mult de lipsuri decît de frig, în special bătrînii, care, natural, nu mai au nici putere de rezistență, nici căldură naturală. Nimeni n-are ceva împotriva faptului că mor, pentru că nu sînt decît o povară pentru ceilalți, și oricum sînt prea mulți oameni în oraș.

Oamenii lui Boccarossa nu duc lipsă de nimic.

Au toată țara de jefuit, dacă au chef, și fac incursiuni din ce în ce mai lungi și mai ades decît au nevoie. Dau foc la sate după ce au luat ce-au vrut și, în timpul nopții, se văd deseori cum se ridică focurile pînă la cer. Ținutul de jur împrejur a fost de multă vreme complet pustiit.

Vreun atac asupra orașului, oricît ar fi de curios, n-au întreprins. Asta mă miră pentru că ar fi ușor de făcut. Poate că se gîndesc că-i mai lesne să-l înfometeze mai întîi, mai ales că între timp pot să prade toată țara fără nici o împotrivire.

Angelica umblă de colo pînă colo fără să facă nimic. Mai înainte obișnuia să se ocupe cu lucrul de mînă. Stă mai mult pe malul rîului, stă și dă de mîncare la lebede sau doar se uită cum curg valurile. Cîteodată stă toată noaptea la geam, uitîndu-se la focurile de tabără ale dușmanului, la corturi și la cîmpia pustiită. Poate că se gîndește la prințul ei.

E ciudat ce mutre idioate au oamenii cînd iubesc și mai ales cînd iubesc fără nădejde. Expresia chipului lor devine straniu de prostească și nu pot înțelege cum se poate susține că dragostea îi face pe oameni mai frumoși. Ochii ei sînt, dacă-i posibil, și mai șterși, și mai inexpresivi decît înainte, iar obrajii sînt palizi, cu totul altfel decît în timpul banchetului. Dar gura s-a mărit, buzele sînt cumva mai pline și se vede că nu mai e un copil.

Eu sînt singurul care cunosc secretul ei păcătos.

Spre mirarea mea, principesa m-a întrebat astăzi dacă cred că Cristos o urăşte. Am răspuns, după cum era şi adevărat, că nu ştiu nimic despre asta. S-a uitat la mine cu privirea ei arzătoare, părînd într-un fel tulburată. Da, trebuie s-o urască, pentru că nu-i dă de loc liniştea pe care i-o cere. Şi trebuie s-o urască din pricina tuturor păcatelor ei. Am găsit că asta-i foarte de înţeles şi i-am spus-o. A părut calmată pentru că eram de aceeaşi părere cu ea, şi s-a lăsat să cadă pe-un jilţ, suspinînd adînc. Nu ştiam ce-aş mai putea face acolo pentru că, aşa ca de obicei, n-avea nici un ordin să-mi dea. Cînd, după un moment, am întrebat dacă pot pleca, mi-a răspuns că n-are nici o putere ca să hotărască ceva în privinţa asta, uitîndu-se atît de rugător la mine ca şi cum ar fi vrut s-o ajut. Am găsit situaţia penibilă şi mi-am văzut de drum, iar cînd eram în prag, s-a aruncat în genunchi în faţa crucifixului şi a început să-şi recite rugăciunile cu o mină desperată, frămîntînd rozariul între degetele ei slabe.

Toate astea mi-au făcut o impresie ciudată şi tulburătoare. Ce s-o fi întîmplat cu bătrîna asta smintită ?

Este evident că ea crede cu toată seriozitatea că o urăşte. A revenit asupra acestor lucruri astăzi. Toate rugăciunile ei nu servesc la nimica, zicea dînsa, pentru că el încă n-a iertat-o. El n-o ascultă şi, făcîndu-se că nici n-o bagă în seamă, nu o lasă totuşi nici o clipă să se liniştească. E ceva atît de groaznic, încît nu mai poate suporta. I-am spus că, după părerea mea,

ar trebui să se adreseze confesorului ei, care întotdeauna a arătat o atît de caldă înțelegere pentru greutățile ei sufletești. Principesa a dat din cap: a făcut ea asta, dar nu i-a ajutat la nimic. El n-o pricepe de loc. Confesorul credea că ea e fără prihană. Am rînjit cînd am auzit vorba asta a șmecherului de călugăr. Mi-a cerut atunci propria mea părere despre ea. I-am spus că o consider ca pe o femeie păcătoasă și că sînt sigur că va arde veșnic în focul iadului. Atunci a îngenuncheat în fața mea, frîngîndu-și mîinile, încît i se albiseră nodurile degetelor, gemînd și suspinînd și rugîndu-mă să-i dau iertare și s-o dezleg de amara ei nenorocire. Am lăsat-o să stea așa și să se frămînte la picioarele mele, pe de o parte pentru că n-aveam nici un mijloc s-o ajut, pe de altă parte pentru că socoteam că se cuvine să sufere. Mi-a luat mîna, udîndu-mi-o cu lacrimi și încercînd să mi-o sărute, însă eu mi-am retras-o. Asta a făcut-o să geamă și să se jeluie și mai rău, fiind într-o stare completă de rătăcire și agitație. „Mărturisește-ți păcatele!“ i-am spus, luînd o figură foarte severă. Și ea a început să-și mărturisească toate păcatele, viața ei desfrînată, legăturile ei vinovate cu oameni pentru care diavolul îi inspirase dorințe, plăcerea pe care o simțea cînd era cu totul prinsă în plasa satanei. Am forțat-o să-mi descrie mai îndeaproape păcatul și groaznica satisfacție pe care i-o dădea precum și numele celor cu care a avut relații păcătoase. Ea a ținut seama de ordinul meu și am avut o imagine înspăimîntătoare a vieții ei rușinoase.

Însă despre don Riccardo n-a spus nimic, și i-am atras atenția. S-a uitat rugător la mine și parcă îi venea greu să înțeleagă ce spun. Și ăsta era tot păcat? Am lămurit-o că ăsta era cel mai greu dintre toate. Se părea că nu înțelege tocmai bine și se uita la mine mirată și aproape cu îndoială însă pe urmă s-a putut vedea că începuse să cugete asupra celor ce-i spusesem, asupra acestei idei care pînă atunci îi fusese străină, și că e neliniștită de gîndurile care-i veneau. Am întrebat-o dacă nu-l iubise mai mult decît pe oricare? „Da", răspunse ea șoptit, abia auzit, și începu din nou să plîngă, dar nu ca pînă atunci, ci așa cum plîng oamenii în general. A continuat, și atît de mult, încît nu-mi mai făcea nici o plăcere să stau acolo și s-o aud, așa că i-am spus că trebuie să plec. S-a uitat rugător și desperat la mine, întrebîndu-mă dacă nu-i pot aduce vreo mîngîiere. Ce-ar putea face ca Isus să se îndure de ea? I-am spus că e o trufie să dorească așa ceva, că ea e atît de plină de păcate, încît e cu totul natural ca Mîntuitorul să nu-i asculte rugăciunile. Nu ca să mîntuie pe una ca ea se jertfise el. Mă ascultă cu umilință și-mi spuse că ea însăși simțea exact același lucru. Nu era vrednică să i se asculte rugăciunile. Da, asta era ceea ce simțea întotdeauna cînd stătea în genunchi și se ruga în fața chipului Mîntuitorului. Oftînd, însă mai liniștită, se așeză și începu să vorbească despre sine, ca fiind cea mai mare păcătoasă, cel mai decăzut dintre toți oamenii și că niciodată nu va putea să primească un har ceresc. „Am iubit mult,

zise. Dar pe Dumnezeu şi pe Fiul său nu i-am iubit, şi, de aceea, nu-i decît prea drept ca să fiu astfel pedepsită."

Pe urmă mi-a mulţumit că am fost atît de bun cu ea. A fost o uşurare să se spovedească chiar dacă, după cum îşi putea prea bine da seama, nu putea să primească absoluţiunea. Şi pentru prima oară putuse plînge.

Am lăsat-o acolo, cu ochii încercuiţi de roşeaţă şi părul zbîrlit ca un vechi cuib de coţofană.

Principele şi Fiametta sînt mereu împreună. Rămîn deseori singuri după masa de seară, şi rămîn şi eu ca să-i servesc. Principele obişnuia să rămînă cîteodată, serile, şi cu principesa, dar mult mai rar. Fiametta e cu totul alt tip ; e rece, stăpînită, inaccesibilă şi o adevărată frumuseţe. Chipul ei întunecat e mai aspru decît al oricărei femei pe care am văzut-o vreodată şi, dacă n-ar fi atît de frumos, s-ar observa că n-are în el nici un dram de bunătate. Ochii ei negri de culoarea cărbunelui, cu scînteierea lor, exercită o mare putere de subjugare.

Bănuiesc că-i rece şi în dragoste şi că nu se dăruie mult fără să ceară foarte mult în schimb, cerînd supunere completă de la cel care-i împărtăşeşte dragostea. Şi principelui poate că-i place aşa şi se simte bine. Răceala e poate tot atît de apreciată ca şi dragostea şi căldura, ce ştiu eu ?

În ceea ce mă priveşte, n-am nimic împotriva ei. Dar toţi ceilalţi au. Servitorii, cu care se poartă de parcă ar fi pleavă, nu se deprind de loc cu

ea pentru că nu-i stăpîna lor, ci doar o ibovnică. Iar pe celelalte doamne de la curte nu le tratează ca pe egalele ei — mă întreb dacă a mai făcut-o vreodată, dacă a mai socotit vreodată pe cineva egal cu ea. Asta nu pare însă o îngîmfare obişnuită, ci mai degrabă o mîndrie înnăscută. Natural, te înfurie. Însă nimeni nu îndrăzneşte să crîcnească, pentru că s-ar putea prea bine să ia locul principesei dacă Doamna nu s-ar mai întoarce.

Toată curtea zice că din setea de a domina s-a lăsat „sedusă", şi că sîngele ei e rece ca de peşte, ceea ce-i semn de mare depravare. Nu înţeleg ce vor să spună pentru că, în comparaţie cu altele care se dedau la tot felul de neruşinări, ea nu face impresia că ar fi atît de depravată.

Principele este cu siguranţă cu totul subjugat, şi se arată totdeauna în prezenţa ei foarte spiritual şi politicos. Altminteri, e mereu neliniştit, pare iritat, nervos şi lesne îşi iese din fire cu servitorii — ceea ce nu făcea niciodată înainte — şi chiar cu persoane mai însemnate. Se zice că e foarte iritat din pricina evenimentelor şi, nu mai puţin, de nemulţumirea poporului faţă de el, nemaifiind ceea ce se cheamă un om popular. Flămînzii, care vin pînă aici şi cer pîine chiar sub ferestrele castelului, cu siguranţă că-l indispun.

Găsesc că-i nedemn pentru un principe să dea atîta importanţă la ceea ce gîndeşte sau la ceea ce simte poporul. Poporul totdeauna ţipă dintr-o pricină oarecare. Dacă ar fi să ne sinchisim de tot ceea ce strigă poporul, unde am ajunge ?

Se spune că principele a poruncit să fie biciuit în secret bătrînul astrolog al curții, Nicodemus, ca și pe celelalte bărbi lungi pentru prezicerile lor atît de extraordinar de favorabile. Nu-mi pare de necrezut, pentru că tot așa făcuse și tată-său, însă de dată aceea pentru că prezicerile nu fuseseră atît de favorabile pe cît le dorea principele.

Nu-i ușor de citit în stele. Și să faci așa fel ca oamenii să fie mulțumiți cu ce scrie în ele.

Situația orașului se înrăutățește din ce în ce. Trebuie să spunem că acum e foamete. În fiecare zi mor oameni de foame sau de frig ; nu-i chiar atît de ușor de știut. Străzile și piața sînt pline de cei care nu mai pot să se ridice de jos și au devenit parcă indiferenți la orice. Alții umblă de colo pînă colo, slabi, căutînd ceva care s-ar putea mînca sau care cel puțin le-ar amăgi senzația de foame. Pisicile, cîinii și șobolanii sînt vînați cu mult zel și considerați ca niște delicatese. Șobolanii, care înainte vreme erau priviți ca o plagă pentru taberele de refugiați, unde erau atrași de grămezile de murdării, au devenit o pradă căutată. Dar se spune că acum au început să dispară și-i din ce în ce mai greu să-i găsești. Se pare că i-a lovit un fel de boală, pentru că găsești peste tot șobolani morți, așa că lipsesc tocmai acum, cînd ar fi mai mare nevoie de ei.

Nu mă miră de loc că șobolanii nu mai pot trăi laolaltă cu niște oameni ca ăștia.

S-a întîmplat ceva de necrezut. Voi încerca să povestesc întîmplările cu calm şi pe înţeles în ordinea în care s-au întîmplat. Nu-i prea simplu, pentru că eu însumi am luat parte activă şi importantă la desfăşurarea lor, şi încă mă simt cuprins de emoţie. Pentru că acum totul s-a terminat — şi, aş zice, s-a terminat cu bine — am toate motivele ca să fiu mulţumit de rezultat şi de propria mea intervenţie, aşa că voi folosi o parte din noapte ca să notez ceea ce s-a petrecut.

Cînd aseară, tîrziu, stăteam la fereastra mea de sus, din camera piticilor, şi priveam spre tabăra lui Boccarossa, cum fac deseori înainte de a mă duce la culcare, văd deodată o siluetă omenească strecurîndu-se printre copacii de pemarginea asta a fluviului în direcţia palatului, spre aripa dinspre răsărit. Mi s-a părut ciudat ca cineva să aibă vreo treabă pe acolo la ora aceea, şi m-am întrebat dacă ar putea fi cineva din personalul curţii. Era lună plină, dar multă ceaţă, încît abia puteam să-l desluşesc. Părea înfăşurat într-o capă şi se repezi cît putu de repede spre aripa castelului dispărînd prin mica portiţă de-acolo. Se putea crede că-i cineva de-ai casei, după cît se descurca de bine. Însă ceva în purtarea lui îmi trezi bănuielile, căci tot ce făcea părea ciudat. M-am hotărît să lămuresc lucrurile şi am dispărut în noapte, trecînd prin aceeaşi poartă ca şi el. Pe scări era întuneric beznă, însă eu cunosc toate scările palatului la fel de bine ca şi pe aceea, pentru că mai demult fusesem silit să urc de nenumărate ori pe ea. Ducea, printre altele, la camera Angelicăi. Iar

acum ducea numai la ea, pentru că nici una dintre celelalte camere nu mai sînt de mult folosite.

M-am strecurat binişor pînă la uşa ei şi am tras cu urechea. Spre marea mea uimire — deşi, în bănuiala mea, mă cam aşteptam la asta — am auzit înăuntru două glasuri. Unul dintre ele era al lui Giovanni !

Vorbeau pe şoptite, dar cu auzul meu foarte bun, am înţeles ce-şi spuneau. Era clar că sînt martorul unei mişcătoare şi nesfîrşite „fericiri". „Iubitule !" suspina una dintre voci şi „Iubito !" şoptea cealaltă, drept răspuns. Iubito ! şi Iubitule ! — nimic altceva nu mai spuneau şi conversaţia nu prezenta nici un fel de interes şi înţeles pentru altcineva. Dacă situaţia n-ar fi fost atît de înspăimîntător de gravă, aş fi găsit reptiţia asta monotonă şi cu totul caraghioasă. De fapt, nu era nimic amuzant în toate astea. Am simţit un fior de gheaţă prin tot trupul auzind cît de afectuos şi imprudent foloseau ei acest cuvînt, netrecîndu-le prin minte ce însemna, căci altfel ar fi fost cuprinşi de groază. După aceea i-am auzit pe cei doi criminali sărutîndu-se de cîteva ori şi mărturisindu-şi unul altuia dragostea, cam copilăreşte şi cam bîlbîindu-se.

Te treceau fiori de groază.

Am şters-o imediat. Unde-l puteam găsi pe principe ? Să fi rămas în sufragerie, unde-l lăsasem cu Fiammetta abia de-o oră ? Eu îi servisem, ca de obicei, pînă ce mi-a spus că nu mai are nevoie de mine.

N-are nevoie de mine! Expresia îmi părea ciudată în timp ce, sprijinindu-mă cu mîna pe zid, coboram în cea mai mare grabă treptele în întuneric. De piticul tău ai întotdeauna nevoie.

Am traversat curtea în fugă pînă la bolta care leagă palatul vechi de cel nou. Treptele și gangurile erau și aici, natural, cufundate în beznă. Am mers înainte și am ajuns în sfîrșit, un pic gîfîind, în fața ușii duble. Nu se auzea nimic. Totuși, puteau foarte bine să fie înăuntru. Natural, am vrut să mă încredințez. Spre disperarea mea, n-am putut să întredeschid ușa, neajungînd la clanță. Am mai ascultat un timp. Pe urmă m-am îndepărtat, fără să știu nimic sigur.

M-am dus spre dormitorul principelui. Nu-i departe, însă e la etajul de sus. Am ajuns la ușa lui și am început din nou să ascult. Dar nu auzeam nimic, nici un zgomot care să-mi arate că e cineva în cameră. Poate că doarme? N-ar fi de loc imposibil. Pot îndrăzni să-l trezesc? Nu, nici vorbă, nici prin vis n-aș fi putut face aceasta. Însă aveam o misiune de o nemaipomenită importanță. Niciodată nu avusesem ceva atît de important.

Mi-am luat inima în dinți și am bătut la ușă. N-a răspuns nimeni. Am început din nou, bătînd cît puteam cu pumnul. Nici un răspuns.

Sigur, nu era acolo. Știu ce somn ușor are. Unde să fie? Am devenit din ce în ce mai nervos. Cît timp pierdut! Unde ar putea fi?

O fi oare la Fiammetta? S-or fi retras acolo ca să nu fie deranjați? Era ultima mea speranță.

Am coborît ca o furtună scările şi am traversat curtea. Fiammetta locuieşte în cealaltă parte a palatului, probabil, ca să mascheze legăturile ei cu principele. Ca să ajung acolo a trebuit să străbat pieziş curtea.

Am ajuns sub bolta cuvenită, însă, cum nu cunosc aşa de bine acea parte a castelului, am avut multă greutate ca să nimeresc ; am urcat pe o scară greşită şi a trebuit să cobor şi s-o iau de la început : era tare greu de nimerit prin coridoarele şi gangurile acelea, cu totul întunecoase, şi, din ce în ce mai necăjit de timpul pierdut, mă tot repezeam fără să reuşesc să dau de ce doream. Mă simţeam ca o cîrtiţă care merge prin galeriile ei căutîndu-şi prada. E adevărat că, la fel cu o cîrtiţă, văd în întuneric, ca şi cum ochii mei ar fi făcuţi pentru asta. Ştiam de asemenea înspre ce parte a castelului dădea fereastra ei, şi, încetul cu încetul, am reuşit să mă orientez şi să ajung la uşa cea bună.

Am ascultat. Era cineva înăuntru ? Da !

Mai întîi am auzit rîsul rece al Fiammettei. Nu mai auzisem pînă atunci rîsul ei, dar am priceput că al ei trebuie să fie. Era un pic aspru şi poate un pic silit, totuşi excitant în felul său. Pe urmă, am auzit o clipă rîsul principelui, scurt şi reţinut. Am răsuflat uşurat.

Pe urmă am auzit foarte bine glasurile lor, deşi nu desluşeam şi ce spuneau, aflîndu-se prea departe în interiorul odăii. Duceau o adevărată conversaţie şi nu schimbau între ei doar mereu acelaşi cuvînt. Dacă despre dragoste vorbeau, nu ştiu, însă n-aş crede, nu cred că se auzea aşa.

Deodată s-a făcut liniște. Oricît mă sileam, n-am mai auzit nimic. Dar după un moment am distins un sunet gîfîit, dezagreabil și am înțeles că făceau ceva rușinos. Mi s-a făcut un pic greață. Deși nu credeam că în starea de tensiune în care mă aflam mi se va face în adevăr rău, am ieșit o clipă pe coridor, atît de departe cît am îndrăznit să mă îndepărtez ca să nu risc să-l scap pe principe și am așteptat. Am așteptat atît cît am crezut necesar ca să nu mai fiu nevoit să aud sunetul acela scîrbos. Mi s-a părut că am stat o eternitate.

Cînd, în sfîrșit, m-am înapoiat la ușă, i-am auzit vorbind indiferent despre ceva, nu știu ce. Schimbarea neașteptată m-a mirat și m-a bucurat, sperînd că în curînd îmi voi putea îndeplini misiunea. Nu dădeau impresia că se grăbesc, ci continuau să stea în pat la nesfîrșit, discutînd, desigur despre lucruri lipsite de importanță. Mă înfuria groaznic să-i aud așa, gîndindu-mă că poate se pierde un timp ireparabil. Dar nu puteam să fac nimic. Nu îndrăzneam să-mi fac cunoscută prezența, să-i surprind în această situație.

În sfîrșit l-am auzit pe principe sculîndu-se și îmbrăcîndu-se, continuînd să discute ceva cu ea, fiind clar că nu sînt de acord. M-am îndepărtat iar la o oarecare distanță de ușă, pîndind în întuneric.

Cînd a ieșit, a venit drept spre mine, fără să știe. „Înălțimea voastră!" am șoptit eu, ținîndu-mă prudent la o oarecare distanță de el. S-a înfuriat groaznic cînd a remarcat prezența mea, și m-a insultat în chipul cel mai rușinos. „Ce

faci tu aici ? Pe cine spionezi ? Monstruleț mizerabil ! Șarpe veninos ! Unde ești ? Am să te fărîm !“ Și a început să bîjbîie pe culoar, după mine, căutîndu-mă prin toate ungherele cu mîinile întinse. Dar, bineînțeles, n-a putut să pună mîna pe mine în întuneric. „Lăsați-mă să vorbesc ! Lăsați-mă să vă spun despre ce-i vorba !“ am dat eu lămuriri cît mai calm puteam, deși îmi ieșisem cu totul din fire. Și în sfîrșit m-a lăsat să vorbesc.

Atunci i-am azvîrlit în față știrea că fiica lui e pe cale să fie violată de fiul lui Lodovico Montanza, care se strecurase în castel ca să-și răzbune tatăl și să o acopere de dezonoare pe ea și întreaga lui casă.

— Asta-i minciună ! mi-a strigat.

— Nu, e adevărat ! am strigat, pășind îndrăzneț lîngă el. E în camera ei și cu ochii mei am fost martor la pregătirea crimei. Ajungi prea tîrziu acum, faptul s-a și petrecut, cu siguranță, dar poate că îl mai găsești la ea.

Am priceput că acuma mă credea, pentru că s-a oprit ca lovit de trăsnet.

— E imposibil ! spuse, începînd totuși să meargă în mare grabă spre ieșire. E imposibil ! repetă. Cum a putut să intre în oraș ? Și în palat — care-i păzit ?

I-am răspuns, încercînd din răsputeri să mă țin după el, că nici eu nu pricep, însă l-am văzut mai întîi jos, pe malul fluviului, poate că pe acolo venise, s-o fi strecurat cu o plută sau așa ceva, cine mai poate ști ce-i în stare să găsească un zăpăcit de flăcăiaș ca acela ? — și pe urmă s-a strecurat direct în curtea castelului.

— Imposibil ! susţinu el. Nici un om nu poate intra în oraş peste fluviu, printre fortăreţele celor două maluri, cu bombarde şi arcaşi care veghează zi şi noapte. E de neconceput.

— Da, e de neconceput, am recunoscut. E cu totul de neînţeles, nici dracu însuşi n-ar pricepe cum a ajuns aici — dar tînărul e totuşi aici. Sînt absolut sigur că vocea lui am auzit-o.

Am ajuns în curte. Principele s-a dus repede în direcţia intrării principale ca să dea ordin să se întărească paza cît mai strict în tot castelul, încît să fie sigur că nu ne scapă. Precauţia lui era bine întemeiată şi înţeleaptă — dar nelegiuitul poate că era deja departe ! Poate că amîndoi fugiseră ! Bănuiala asta groaznică m-a făcut să alerg prin curte cît mă ţineau picioarele şi să urc scara care ducea la uşa Angelicăi.

Am pus urechea la uşă. Nu se auzea nimic ! *Au fugit !* Inima îmi bătea să-mi spargă pieptul, după cursa aceea violentă şi din cauza excitaţiei violente la gîndul că ar fi putut să scape, dacă nu cumva din cauza bătăilor inimii nu mai puteam auzi alte sunete. Am încercat să mă liniştesc, să respir calm şi regulat — şi am ascultat iarăşi. Nu, nu se auzea nici cel mai mic zgomot în cameră. Turbam ! Credeam că înnebunesc ! În sfîrşit, nemaiputînd rămîne în nesiguranţa aceea, am întredeschis uşurel uşa. Am reuşit să nu fac aproape nici un zgomot. Prin crăpătura uşii am putut vedea că înăuntru e lumină — dar nici un sunet, nimic care să arate că se află vreun om acolo. M-am strecurat înăuntru. Şi acolo mi-am regăsit liniştea sufle-

tească. La lumina lămpiței cu ulei, pe care uitaseră să o stingă, am putut să-i văd, spre bucuria mea, dormind alături, unul lîngă celălalt, în patul ei. După ce făcuseră cunoștință cu instinctul animalic al dragostei, adormiseră unul lîngă altul ca doi copii osteniți.

Am luat lampa și m-am apropiat ca să-i luminez. Stăteau cu obrajii întorși unul spre celălalt, cu buzele întredeschise, roșii și încă înfierbîntate de crima oribilă pe care o comiseseră și de care acum, pentru că dormeau, nu păreau să fie conștienți. Genele le erau umede și deasupra buzelor mai sus aveau picături de sudoare. Îi cercetam în prosteasca lor lipsă de griji, uitarea lor de pericol și de lumea întreagă în somnul lor aproape inocent. Asta o fi ceea ce oamenii numesc fericire?

Giovanni era așezat la marginea patului, cu o șuviță din părul său negru atîrnîndu-i pe frunte și cu un surîs slab pe buze, ca și cum s-ar fi gîndit că a înfăptuit ceva cu adevărat norocos. În jurul gîtului îi atîrna lănțucul fin de aur cu medalionul care conținea chipul mamei lui, aceea despre care se zicea că e în paradis.

Atunci l-am auzit pe principe și pe oamenii săi pe trepte și imediat după aceea a intrat în cameră urmat de doi paznici, dintre care unul ținea o faclă. Camera s-a luminat dar nimic nu i-a tulburat pe cei doi din somnul lor adînc. Aproape clătinîndu-se, principele a înaintat spre pat și a privit nemaiauzita lui rușine. Și palid de mînie ca un mort, trase sabia unuia dintre paznici și cu o lovitură furioasă despărți capul

lui Giovanni de trup. Angelica sări din somn și cu ochii măriți de groază văzu cum iubitul ei însîngerat este smuls din pat și aruncat pe grămada de gunoi din fața ferestrei. Pe urmă își pierdu cunoștința și rămase așa, în timp ce noi părăseam camera.

Principele tremura după acțiunea sa atît de bine dusă la capăt și l-am văzut cum s-a sprijinit de clanță ieșind din cameră. Am părăsit și eu imediat locul și m-am retras la mine. Mergeam încet, nemaiavînd nici o grabă. Jos, în curte, am zărit făclia care-i lumina calea principelui dispărînd sub o boltă, ca și cum ar fi stins-o întunericul.

Angelica zace cu febră mare, doctorul nu înțelege nimic, și ea nu și-a recăpătat cunoștința. Nimeni nu simte nici o milă pentru ea, întrucît pare evident că n-a opus nici o rezistență cînd a fost violată, iar rușinea ei este socotită ca o dezonoare atît pentru principe cît și pentru întregul principat. E îngrijită de o femeie bătrînă. Nimeni de la curte nu vine s-o vadă.

Leșul criminalului său de ibovnic a fost aruncat în fluviu, după ce s-au săturat să-l tot vadă zăcînd lîngă zidurile castelului. Se zice că nu s-ar fi scufundat în vîrtejuri, ci ar fi fost cărat de valuri pînă în mare.

O foarte ciudată molimă a început să-și facă apariția în oraș. Începe cu tremurături și cu groaznice dureri de cap, se zice, pe urmă se umflă ochii și limba, încît nu mai poți vorbi cu șir, iar trupul se înroșește rău de tot și prin

piele zemuiește un sînge murdar. Bolnavii strigă tot timpul după apă pentru că arde un foc în ei. Doctorii nu le pot da nici un ajutor — parcă pot vreodată? Aproape toți cei care au fost atinși de boală au murit, nici nu știu cît de mulți pot fi.

Aici, la curte, n-avem nici un caz de boală, natural. Se răspîndește printre cei mai săraci și cei mai flămînzi, cu deosebire printre refugiați și asta se datorește nemaipomenitei porcării din taberele lor și de pretutindeni în oraș. Nu mă miră că mor din pricina murdăriei care-i împresoară.

Angelica nu poate suferi de boala asta. Febra ei seamănă întocmai cu aceea pe care a avut-o cu o anumită ocazie, în copilărie, nu-mi aduc bine aminte cînd și în ce împrejurare. Totdeauna a fost bolnavă în felul ei și din pricini care altora nu le produc nici un fel de boală. Ba da, acum îmi aduc aminte, s-a întîmplat atunci cînd i-am tăiat capul pisoiului ei.

Molima se întinde din ce în ce, zi de zi. Nu numai săracii sînt atinși de boală, ci oricine se întîmplă. Casele sînt pline de gemete, străzile și piața la fel, pentru că au cam tot atîția locuitori ca și casele. Cînd treci pe stradă poți vedea bolnavi cum se zvîrcolesc în zdrențele lor, pe pietrele străzii, scoțînd țipete puternice și desperate. Durerile trebuie să fie deosebit de grele și de aspre pentru că îi aduc pe unii în pragul nebuniei. O plimbare prin oraș se zice că ar fi ceva cu adevărat groaznic, iar descrie-

rile pe care le-am auzit sînt pline de detalii respingătoare și aproape de nesuportat. Răsuflarea bolnavilor este o duhoare oribilă, iar pe trup apar bube urîte care se deschid și-și revarsă conținutul dezgustător. Nu pot să ascult descrierile astea fără să simt că-mi vine rău.

Nu sînt mulți cei care se mai îndoiesc că refugiații ar fi cei care poartă vina acestei ciume înspăimîntătoare ; de aceea îi urăsc și mai mult ca pînă acum. Dar unii zic că nu trebuie luate astfel lucrurile, fiind vorba de pedeapsa lui Dumnezeu pentru marile păcate ale oamenilor. Ei zic că poporenii suferă ca să fie purificați de Domnul de păcatele lor, ca să-i facă să i se supună mai răbdători Lui.

N-am nimic împotrivă să socot asta ca o pedeapsă. Dar că Dumnezeul lor ar fi cel care le-a trimis flagelul, asta n-o mai știu. S-ar putea foarte bine să fie și altă putere, mai întunecată.

Stau la fereastra mea de sus, din camera piticilor și mă uit în jos, peste oraș.

•

Principesa duce o viață ciudată. Camera pe care n-o părăsește niciodată este în permanență în semiîntuneric, în fața ferestrelor atîrnînd draperii grele. Zice că nu-i vrednică să se bucure de lumina soarelui. Zidurile sînt goale, nu sînt nici scaune, nici masă, ci doar un scaun de închinat sub un crucifix. Arată ca o chilie de mănăstire. Patul a rămas, dar principesa nu se mai culcă în el, ci pe o grămadă de paie, pusă pe podea, și pe care n-a mai schimbat-o, devenind din ce în ce mai murdară și mai urît mirosi-

toare. E înăbuşitor, miros greu ; cînd intru acolo abia pot să respir aerul acela stătut. La început, cînd intri, nu vezi nimic şi trebuie cu încetul să te deprinzi cu lumina slabă. Pe urmă dai de ea, pe jumătate îmbrăcată, cu părul în dezordine, cu totul indiferentă la cum arată. Ochii îi sînt încinşi de febră iar obrajii slabi şi supţi pentru că se mortifică şi abia se mai atinge de mîncare. Ţăranca aceea tîmpită, camerista, umblă de colo pînă colo, jeluindu-se că nu mănîncă nimic şi nu primeşte nimic din ce-i dă. Cîteodată gustă cîte ceva, ca s-o facă pe proasta aceea să nu mai plîngă. Cît despre cameristă, e rumenă şi umflată căci bagă în ea cît poate. Jeluindu-se cu glas mare, înfulecă toate bucatele alese şi gustoase pe care le refuză stăpînă-sa.

Cea mai mare parte din timp penitenta şi-o petrece în faţa crucifixului, în genunchi şi recitîndu-şi rugăciunile sale zadarnice. Ea ştie că nu folosesc la nimic şi înainte de a începe, face o rugă specială către Mîntuitorul ca să-i îngăduie să i se adreseze din nou. Cîteodată, lasă desperată rozariul şi-şi ţintuieşte ochii săi arzători spre Mîntuitor, improvizîndu-şi singură rugăciunile. Dar el tot n-o ascultă şi principesa e tot atît de neuşurată, după ce, în sfîrşit, se ridică, ca şi atunci cînd a început. Deseori nu are putere să se ridice fără ajutorul servitoarei şi se ştie sigur că se întîmplă ca, din slăbiciune, să pice şi să rămînă întinsă pe podea pînă ce vine camerista, dă de ea şi o tîrîie pe paiele ei.

Ea se consideră vinovată de toate nenorocirile care ne-au lovit. Păcătoşenia ei este cauza tuturor suferinţelor şi a tuturor grozăviilor care

s-au întîmplat. Cît de mult își dă seama de ceea ce se petrece în jur, nu pot ști, nu pot crede că este prea conștientă. Dar în orice caz trebuie să aibă un fel de presentiment obscur că tot ce o înconjoară e plin de groază. Totuși, cred că-i este totul indiferent pe lumea asta și socoate tot ce se întîmplă ca total lipsit de importanță. Trăiește în lumea ei, avîndu-și propriile probleme și griji.

Acum a înțeles că dragostea față de don Riccardo e cel mai mare păcat al ei. Prin el se legase cel mai mult de viață, socotind c-ar fi lucrul cel mai de preț. Ea spune că l-a iubit mai mult decît orice, că sentimentul pentru el îi umplea toată ființa și o făcea fericită. Nu trebuie să iubești prea mult un om. Numai pe Dumnezeu poți să-l iubești astfel.

Nu știu în ce măsură prăbușirea ei se datorește faptului că i-am deschis eu ochii asupra vieții ei criminale și asupra pedepselor iadului care o așteaptă. Eu i-am descris chinurile damnaților și ea a ascultat cu smerenie explicațiile mele. Din vremea aceea a început să se flageleze. Este întotdeauna plină de recunoștință că vin s-o văd. Evit însă s-o vizitez prea des.

Angelica s-a pus din nou pe picioare după boală ; acum nu mai stă în pat. Dar nu se arată la masă și mai ales, niciodată la curte. Am văzut-o doar de cîteva ori în grădina de trandafiri sau stînd pe malul fluviului, privind undele. Ochii ei au devenit, dacă e posibil, mai mari și cu totul sticloși. Parcă n-ar vedea nimic cu ei.

Am remarcat că purta la gît medalionul lui Giovanni, cu o pată de sînge pe el. L-o fi găsit în pat și l-o fi luat ca o amintire de la el. Dar ar fi putut să se gîndească să-l spele mai întîi de sînge.

Mi-a dat prin gînd că mama e în paradis, în timp ce fiul ei va arde în focul iadului, pentru că a murit în somnul adînc al păcatului, fără rugăciuni și sacramente. În felul acesta, nu se vor întîlni niciodată. Poate se va ruga Angelica pentru sufletul lui. Dar rugăciunile ei cu siguranță că nu vor fi ascultate.

Nimeni nu știe ce gînduri o fi avînd. N-a scos un cuvînt, după ce s-a trezit din noaptea aceea, sau mai bine zis, după ultimul cuvînt către iubitul său. Care-o fi fost cuvîntul acela, după cîte știu eu în ce-a constat conversația lor, mai c-aș putea să-l ghicesc.

Colindă de colo pînă colo, fără rost, și toată lumea o ocolește.

Cei care socot ciuma și toate celelalte ca pe o pedeapsă a lui Dumnezeu de care nu trebuie să încerci să scapi, ci să aduci laude și mulțumire Preaputernicului, umblă pe străzi mărturisindu-și credința și biciuindu-se pentru a-l ajuta să le mîntuiască sufletele. Sînt cete de oameni cu ochii înfundați în orbite, atît de slăbiți de foame încît n-ar putea să se țină în picioare dacă n-ar fi cuprinși de extaz. Poporul îi urmează pretutindeni și se zice că purtarea lor e pe cale să provoace o adevărată renaștere religioasă. Lași tot ce ai, casă, pe aproapele tău, chiar pe părinții în agonie, ca să te unești cu

ei. Cînd ţi-e lumea mai dragă, cîte unul scoate un strigăt dement de bucurie, se bagă printre ei şi, cu ţipete sălbatice, începe să se biciuiască. Atunci toţi încep să aducă laude Domnului, iar poporul de pe străzi cade în genunchi. Viaţa pămîntească, a cărei urîţenie n-o mai văd, devine ceva cu totul indiferent şi fără nici o valoare. Se gîndesc doar la sufletul lor.

Se zice că preoţii se uită cam strîmb la aceşti fanatici pentru că depărtează poporul de biserică şi de propriile ei procesiuni solemne, cu chipuri de sfinţi şi copii care leagănă cădelniţele cu tămîie frumos mirositoare pe străzile împuţite. Ei spun că aceşti autoflagelatori n-au destulă credinţă şi că prin exagerările lor grosolane se lipsesc de mîngîierile religiei. Dumnezeu nu-i poate privi aprobator şi bucuros. Dar eu socot că, dacă cineva e cu adevărat credincios, e tocmai acela care-şi ia atît de în serios credinţa. Preoţilor nu le place însă să le ia cineva învăţămintele prea în serios.

Mai sînt şi unii asupra cărora ororile din jurul lor fac un cu totul alt efect, care iubesc acuma viaţa mai mult decît oricînd. Spaima de moarte îi face să se agaţe cît pot mai mult de viaţă. În cîteva palate ale oraşului se zice că o ţin zi şi noapte într-o petrecere dedîndu-se la cele mai sălbatice destrăbălări. Şi printre cei mai săraci şi mai nenorociţi se găsesc mulţi care se poartă la fel, atît cît le îngăduie mijloacele, care se agaţă de singurul viciu care le mai este dat săracilor. Se agaţă de viaţa lor nenorocită şi nu vor s-o piardă cu nici un chip,

iar cînd în porţile castelului li se distribuie bucăţi de pîine poţi să-i vezi pe aceşti bieţi nenorociţi aruncîndu-se asupra dumicaţilor, gata să se sfîşie unul pe altul.

Se zice, pe de altă parte, că se găsesc şi unii care se jertfesc pentru aproapele lor, care-i îngrijesc pe bolnavi pînă ce ei înşişi iau boala. Umblă indiferenţi faţă de moarte şi de orice şi se pare că nu bănuiesc la ce se expun. Se aseamănă cu istericii religioşi, deşi se manifestă în alt mod.

Din asta reiese, dacă ar trebui să cred relatările care ajung la urechile mele, că oamenii de aici din oraş trăiesc exact ca mai înainte, fiecare după felul său şi după construcţia lui sufletească, doar că mai exagerat şi mai isteric — iar rezultatul este, din punctul de vedere al lui Dumnezeu, cu totul indiferent. Mă întreb de aceea dacă în realitate poate fi el acela care le-a trimis epidemia şi celelalte încercări.

Astăzi Fiammetta a trecut prin faţa mea. Nu mă învredniceşte nici cu o privire, natural. Dar cît e de frumoasă şi indiferentă în răceala ei faţă de tot ce-o înconjoară! În toată această lume respingătoare şi înfierbîntată, face efectul unei adieri răcoroase. Totdeauna e ceva proaspăt în făptura ei şi în fiinţa ei mîndră şi inaccesibilă, ceva care provoacă linişte şi siguranţă — ea nu se lasă copleşită de urîciunile vieţii, le stăpîneşte chiar. Pe neobservate, într-un chip cît se poate de distins şi ca ceva de la sine, începe să ia locul principesei şi să umple locul

ei gol ca stăpînă la curte. Ceilalţi pricep din ce în ce mai mult că nu-i nimic de făcut în privinţa asta şi se resemnează. Nu poţi să n-o admiri.

Dacă oricine altcineva ar fi trecut prin faţa mea fără să mă învrednicească cu o privire, m-ar fi înfuriat groaznic. Pentru că ea a făcut-o, găsesc că-i pe cît se poate de natural.

Pricep foarte bine de ce o iubeşte principele. Eu însumi n-aş putea s-o fac, dar asta-i cu totul altceva... Aş fi putut eu oare să iubesc pe cineva? Nu ştiu. În acest caz aş fi iubit-o pe principesă. În loc de asta, o urăsc.

Şi totuşi, simt că ea ar fi fost singura pe care ar fi fost posibil s-o iubesc. Cum poate fi astfel, nu pricep, e ceva cu totul de neînţeles.

Dragostea este realmente ceva despre care nu poţi să ştii nimic.

Angelica s-a înecat în fluviu.

Trebuie s-o fi făcut aseară sau azi-noapte, pentru că nimeni n-a văzut-o. Dar a lăsat o scrisoare care nu îngăduie nici o îndoială că şi-a luat viaţa în acest chip. S-a căutat toată ziua cadavrul ei, cît ţine fluviul de-a lungul oraşului asediat, dar zadarnic. Or fi dus-o valurile, ca pe Giovanni.

E o zarvă teribilă la curte. Toţi sînt tulburaţi şi nu pot să-şi închipuie că a murit. Eu găsesc că-i uşor de înţeles. Iubitul ei a murit şi acum a murit şi ea. Toţi se vaită, bocesc şi se învinovăţesc de cîte în lună şi-n stele. Mai presus de orice, vorbesc de scrisoare. Îşi povestesc conţinutul ei unul altuia şi şi-o citesc necontenit.

Se zice că principele a părut foarte emoţionat cînd a luat cunoştinţă de scrisoare, însă mai ales a fost mişcat de cele ce s-au întîmplat. Domnişoarele suspină şi hohotesc, izbucnind în lacrimi la cuvintele mai mişcătoare ale scrisorii. Nu găsesc nimic straşnic în scrisoare. Şi scrisoarea nu schimbă nimic, nici crima care a fost comisă şi pe care nu demult, erau toţi de acord s-o condamne. Nu conţine nici o noutate.

Am auzit-o pînă la saturaţie, de atîtea ori, încît aproape că o ştiu pe de rost. Sună cam aşa !

„Nu mai vreau să rămîn cu voi. Aţi fost atît de bun cu mine, dar eu nu vă înţeleg. Nu înţeleg cum aţi putut să-mi luaţi de lîngă mine iubitul, pe el, care venise de departe, din altă ţară, ca să-mi spună că există ceva care se numeşte dragoste.

Nu ştiam că există aşa ceva. Dar de îndată ce l-am zărit pe Giovanni, am priceput că dragostea-i singurul lucru care există pe lume ; toate celelalte nu sînt nimic. În clipa cînd l-am întîlnit, am priceput de ce pînă atunci viaţa îmi păruse atît de ciudat de grea.

Nu mai vreau să rămîn aici, unde Giovanni nu-i, ci să plec după el. M-am rugat lui Dumnezeu şi mi-a promis că-l voi întîlni şi vom rămîne veşnic unul alături de celălalt. Dar unde se gîndeşte să mă ducă, asta n-ar putea spune. Trebuie doar să mă culc liniştită în fluviu şi el mă va duce unde trebuie.

Nu trebuie să credeţi că mi-am luat viaţa, pentru că am făcut doar ceea ce mi s-a cerut. Şi eu nu sînt moartă, ci am plecat pentru a fi veşnic împreună cu iubitul meu.

Am luat medalionul cu mine, deşi nu-i al meu, pentru că aşa mi s-a cerut. L-am deschis şi chipul dinăuntru m-a umplut de dorinţa de-a fugi de lumea aceasta.

El m-a rugat să vă spun că v-a iertat. Eu însămi vă iert din toată inima.

Angelica"

Principesei i-a intrat în cap că e vinovată de moartea Angelicăi. Pentru prima oară arată oarecare interes copilului ei. Se biciuieşte mai rău ca oricînd pentru a se izbăvi acest păcat, nu mănîncă absolut nimic şi-l roagă pe Mîntuitor s-o ierte.

Mîntuitorul nu răspunde nimic.

Azi-dimineaţă principele m-a trimis cu o scrisoare la maestro Bernardo, la Santa Croce. Nu s-a mai arătat de mult la curte şi, cu întîmplările din ultima vreme, aproape că uitasem de el.

M-am dus cu mare silă în oraş, unde nu mai fusesem de cînd s-a ivit ciuma. Nu pentru că m-aş teme de boală, dar pentru că mă tulbură foarte neplăcut, am aproape un fel de groază să privesc anumite lucruri. Neplăcerea mea s-a dovedit a fi foarte motivată pentru că ceea ce am fost silit să văd a fost într-adevăr înspăimîntător. Dar a fost în acelaşi timp şi o remarcabilă experienţă, care mi-a umplut sufletul cu amara ei sălbăticie şi sentimentul zădărniciei şi al decadenţei generale. Bolnavi şi muribunzi îmi mărgineau calea, iar cei care muriseră erau culeşi de fraţii gropari în capele lor negre cu

găuri fioroase pentru ochi. Siluetele lor apăreau peste tot, dînd o nuanță fantomatică ansamblului. Mi se părea că merg prin împărăția morții. Chiar și cei vii păreau însemnați cu semnul morții. Cu ochii în fundul capului, slabi, abia se tîrîiau pe străzi, dînd impresia unor strigoi ai timpurilor cînd viața aparținea încă pămîntului. Cu siguranța somnambulilor — ceea ce era un lucru, într-un anumit fel, dezagreabil de observat — evitau să calce pe grămezile de boarfe așternute pretutindeni în calea lor și despre care deseori nu știai dacă-s vii sau nu. Ceva mai dezolant decît victimele astea ale bolii abia poți să-ți închipui și trebuia mereu să întorc capul, ca să nu mi se facă rău. Uneori de-abia aveau cîteva zdrențe uzate pe ei prin care puteai vedea buboaiele respingătoare, ca și culoarea vineție a corpului, care indica sfîrșitul apropiat. Unii căutau să arate prin țipete sălbatice că sînt încă în viață, în timp ce alții zăceau inconștienți, dar cu mișcări continue și fără rost ale membrelor, ca și cum ar fi pierdut orice control asupra lor. Niciodată pînă atunci nu văzusem o asemenea înjosire a omului. La unii strălucea privirea fără fund a nebuniei și cu toată vlăguirea lor se repezeau la cei care aduceau apă de la fîntîni pentru bolnavi, smulgîndu-le vasul atît de brusc încît aproape toată apa se vărsa pe jos. Alții se mai tîrîiau încă pe străzi ca niște animale ca să ajungă la mult doritele fîntîni, care păreau a fi țelul acestor nenorociți. Erau ființe care, pentru a se agăța încă de viața asta mizerabilă, încetau să se mai comporte ca oamenii și pierdeau orice

sentiment al demnităţii umane. Nu mai vorbesc despre putoarea acestor nenorociţi, pentru că doar gîndindu-mă mi se face greaţă. În piaţă erau ruguri de buşteni unde ardeau grămezi de cadavre şi aerul înţepător răzbătea peste tot. În fumul subţire care plutea peste tot oraşul răsunau într-una clopotele de înmormîntare ale bisericilor.

L-am găsit pe maestro Bernardo cufundat în contemplarea Cinei sale, la fel ca în alte dăţi. Sta cu capul său încărunţit puţin aplecat şi părea mai bătrîn. La Cina sa, Cristos frîngea pîinea şi o împărţea tuturor. În jurul părului şi al frunţii era aceeaşi lumină supranaturală ca întotdeauna. Caliciul cu vin dădea ocolul mesei acoperite cu o faţă de masă de in, albă ca zăpada. Nimeni nu flămînzea şi nu înseta aici. Dar bătrînul cu pensulele sale părea frămîntat de gînduri apăsătoare.

N-a răspuns cînd i-am spus că am pentru el o scrisoare de la principe, făcînd doar o mişcare care însemna că pot s-o las undeva. Nu se lăsa smuls din lumea sa. Ce fel de lume ?

Am părăsit Santa Croce plin de gînduri.

În drum spre casă am trecut prin faţa campanilei, aceea care, cu orologiul ei, se va înălţa mai sus decît oricare alta. În timpul războiului, se înţelege, munca a fost părăsită şi campanila a fost dată uitării. E pe jumătate gata, cu ultimul rînd de pietre inegal şi dezordonat pentru că s-a oprit lucrarea. Arată ca o mină. Dar basoreliefurile de bronz cu scene din viaţa Mîntuitorului sînt gata şi foarte reuşite.

Adică exact cum am prevăzut eu.

Tot palatul este îmbrăcat în negru. Zidurile şi mobilele sînt acoperite cu îmbrăcăminte neagră, se merge vorbindu-se în şoaptă şi cu paşi înfundaţi. Domnişoarele poartă rochii de atlaz negru şi toţi curtenii haine de catifea neagră şi mănuşi negre.

Toate acestea din pricina morţii Angelicăi. Viaţa ei n-a avut niciodată vreo importanţă. Dar oamenilor de aici le place în mod formal să fie în doliu. Doliul pentru don Riccardo — care în fine a închis ochii — a încetat din cauza doliului pentru ea. Nu se discută despre cum era defuncta, pentru că nu s-ar găsi la ea nimic, absolut nimic care să prezinte cel mai mic interes — şi de altfel nimeni nu ştie cum era. Dar o jelesc. Pretutindeni auzi suspinîndu-se pentru soarta acestei fiice de principe, ba chiar şi a lui Giovanni, deşi era de-ai duşmanului, dintre cele mai detestate dintre familiile princiare. Se suspină pentru dragostea lor, de care acum nimeni nu se mai îndoieşte şi pentru moartea provocată de dragostea lor. Dragostea şi moartea sînt subiectele preferate ale acestor oameni, care găsesc că-i graţios să plîngă moartea, în special dacă se uneşte cu dragostea.

Principele pare foarte abătut. Cel puţin asta e impresia mea — se închide în sine şi nu face nimănui confidenţe. Nici cel puţin mie, care sînt dintre cei care se bucură de încrederea lui. Dar poate că aşa era pînă acum. Acum s-ar părea că, dimpotrivă, aproape că mă evită. Mă foloseşte mai puţin ca înainte. Şi scrisoarea către Barnardo, de exemplu, nu mi-a dat-o el direct, ci printr-un curtean.

Uneori cred că aproape a început să se teamă de mine.

Servitoarea, ţăranca aceea durdulie a principesei, s-a îmbolnăvit. În sfîrşit, are şi ea nasul palid. Mă întreb ce i s-o fi întîmplat?

E ciudat, dar eu n-am nici cea mai mică teamă de ciumă. Simt în mine că nu pot s-o iau, că nu pot să fiu atins de boală. De ce? Nu ştiu, pur şi simplu, simt asta.

Asta-i ceva pentru oameni, pentru fiinţele de care sînt înconjurat. Nu pentru mine.

Principesa decade din ce în ce. E ceva aproape chinuitor să-i vezi declinul, dizolvarea care se petrece în ea şi toată neîngrijirea, indiferenţa şi murdăria care o împresoară. Singurul lucru care mai persistă încă din distinsa ei obîrşie şi personalitate este încăpăţînarea şi tăria sufletească cu care îşi acceptă destinul şi împiedică anturajul să aibă vreo influenţă asupra sa.

De la îmbolnăvirea cameristei sale, nimeni nu mai are voie să intre la ea şi murdăria din cameră e mai rea decît oricînd. Acum nu mai mănîncă nici un fel de mîncare şi e atît de slabă încît abia pricep cum de poate să se mai ţină în viaţă.

Numai eu o mai vizitez. Ea se milogeşte să vin s-o ajut în nefericirea ei, ca să-şi poată mărturisi păcatele în faţa mea.

Sînt foarte agitat. Vin direct de la ea şi sînt încă plin de sentimentul aproape înspăimîntă-

tor al puterii pe care o am uneori asupra oamenilor. Am să descriu vizita asta.

Mai întîi, cînd am intrat, n-am văzut nimic, ca de obicei. Pe urmă au apărut ferestrele, ca părţi mai luminate ale pereţilor, cu toate perdelele groase, iar pe urmă am văzut-o zăcînd la picioarele crucifixului, ocupîndu-se cu veşnicele ei rugăciuni. Era atît de adîncită în rugăciune, încît nu m-a auzit deschizînd uşa.

Camera era înăbuşitoare şi abia puteam să respir. Mi se făcea greaţă. Totul mă îngreţoşa. Mirosul, semiîntunericul, corpul ei prăbuşit, umerii săi slabi, indecent de goi, tendoanele proeminente ale gîtului, părul în neorînduială, semănînd cu un vechi cuib de coţofană, tot ceea ce odinioară fusese vrednic de dragoste. M-a apucat un fel de turbare. Deşi iubesc oamenii, nu-mi place să-i văd în decăderea lor.

Deodată am auzit-o strigîndu-mă în întuneric, ca scoasă din minţi, înainte de a mă fi observat, de a fi ştiut că mă aflu acolo.

— De ce te mai rogi ? Nu ţi-am spus să nu te mai rogi ? Că n-am nevoie de rugăciunile tale ?

S-a întors spre mine, neînspăimîntată ci gemînd uşurel ca o căţea biciuită, cu privirea smerită. O asemenea atitudine nu potoleşte mînia unui om. Am continuat fără nici o milă :

— Crezi că lui îi pasă de rugăciunile tale ? Că te iartă pentru că zaci aici, te milogeşti şi te rogi, mărturisindu-ţi păcatele ? Ce mare lucru să-ţi mărturiseşti păcatele ? Crezi că îl poţi înşela ? Crezi că el nu te-a ghicit ? Pe don Riccardo îl iubeşti, nu pe el ! Crezi că nu ştiu ?

Crezi că poţi să mă înşeli, să-mi iei ochii cu artificiile tale drăceşti, cu mortificaţiile, cu biciuirile corpului tău desfrînat ? După iubitul tău tînjeşti, cînd spui că tînjeşti după ăsta de pe perete ! *Pe celălalt îl iubeşti !*

S-a uitat cu totul înspăimîntată la mine. Buzele ei lipsite de sînge tremurau. Se aruncă la picioarele mele gemînd :

— E adevărat ! E adevărat ! Mîntuieşte-mă ! Mîntuieşte-mă !

M-am simţit violent mişcat auzind această mărturisire.

— Prostituată neruşinată ! am strigat. Te faci că-l iubeşti pe Mîntuitorul în timp ce, în taină, te culci cu un desfrînat din iad ! Îl înşeli pe Dumnezeul tău cu unul care a fost aruncat în fundul iadului ! Tu, femeie ticăloasă, care stai cu ochii ţintiţi la Mîntuitorul şi îi mărturiseşti dragostea ta fierbinte, în timp ce toate gîndurile tale sînt la îmbrăţişarea altuia ! Nu pricepi că te urăşte ! Pricepe odată !

— Da ! Da ! gemu ea, răsucindu-se la picioarele mele ca un vierme călcat în picioare. M-a apucat scîrba, văzînd-o cum se tîrîia în faţa mea iritîndu-mă doar şi — lucru ciudat — n-am simţit nici o plăcere văzînd-o că se comportă astfel. Întinse braţele înspre mine : Pedepseşte-mă ! Pedepseşte-mă, tu, bici al lui Dumnezeu ! gemu ea. Şi căută bîjbîind pe jos biciul, mi-l întinse şi se ghemui ca un cîine în faţa mea. L-am luat, cu un amestec de scîrbă şi de furie, făcîndu-l să şuiere pe deasupra trupului ei detestabil, auzindu-mă eu însumi cum

strig : „Ăsta-i Mîntuitorul ! Ăsta-i cel ce atîrnă aici pe perete şi care te biciuieşte, cel pe care l-ai sărutat de-atîtea ori cu buzele arzătoare şi mincinoase, cel pe care pretindeai că-l iubeşti ! Ştii tu ce cere el de la tine ! Eu am suferit pentru tine, însă niciodată nu te-ai sinchisit de asta ! Acum ai să afli şi tu ce înseamnă să suferi !

Îmi ieşisem de tot din fire, abia ştiam ce fac. Nu ştiam ? Ba da ! Ştiam ! Ceream răzbunare, ceream răsplata pentru toate ! Făceam dreptate ! Îmi exercitam teribila mea putere asupra oamenilor. Totuşi, nu simţeam nici un fel de bucurie.

Ea nu scoase nici cel mai mic geamăt. Dimpotrivă, devenise foarte calmă şi tăcută. Iar după ce am terminat, continuă să rămînă acolo, eliberată într-un anumit fel prin mine de neliniştea şi suferinţele ei.

— Să arzi veşnic în focul damnaţiunii ! Flăcările să lingă veşnic pîntecele tău desfrînat pe care l-a bucurat păcatul oribil al dragostei !

Rostind sentinţa asta finală am părăsit-o ; zăcea la pămînt ca leşinată.

M-am întors la mine. Cu inima bătînd în piept, am urcat scările către camera piticilor şi am încuiat uşa după mine.

În timp ce scriu rîndurile astea, toată agitaţia m-a părăsit ; simt doar un nesfîrşit gol şi o nesfîrşită oboseală. Inima nu-mi mai bate în piept, nu o mai simt. Privesc în gol şi chipul meu singuratic e întunecat şi cu totul lipsit de bucurie.

Ea poate că are dreptate cînd spune că sînt biciul lui Dumnezeu.

Stau aici în seara aceleiaşi zile şi mă uit la oraşul care zace la picioarele mele. Amurgul se lasă peste toate, clopotele au încetat să mai dăngăne a îngropăciune, domurile şi casele oamenilor încep din ce în ce mai mult să dispară. În lumina amurgului zăresc fumul rugurilor pentru cadavre şerpuind printre clădiri şi simt cum mirosul lor înţepător urcă pînă la mine. Se lăţeşte ca un văl des peste toate ; în curînd va fi cu totul întuneric.

Viaţa ! Ce-o fi oare ? La ce-o fi servind, ce rost are ? De ce o fi continuînd, cu dezolarea şi totala ei goliciune ?

Întorc facla în jos şi o sting de pămîntul întunecat. Se face noapte.

Fata de la ţară a murit. Obrajii ei rotofei n-au putut-o opri să moară. Ciuma a secerat-o, deşi multă vreme nimeni nu credea asta pentru că nu suferea ca alţii.

Fiammetta a murit şi ea. S-a îmbolnăvit azi-dimineaţă şi după două ore nu mai era. Am văzut-o cînd fantomele congregaţiei călugăreşti au venit s-o ia. Era oribilă de privit. Faţa îi era umflată şi diformată, şi cu siguranţă că şi tot corpul. Nu mai era nimic de admirat la ea. Era doar un cadavru respingător. Au întins un ştergar peste trăsăturile ei îngrozitoare şi au dus-o.

Le e frică de ciumă aici, la curte, şi ar vrea să-i vadă pe toţi morţii căraţi cît mai repede

posibil. Dar Fiammetta va fi înmormîntată cu anumite onoruri, aşa s-a poruncit. Asta nu înseamnă mare lucru, acum, cînd a murit.

Nimeni n-o regretă.

Poate că principele o regretă. Desigur că o regretă. Sau poate că simte un fel de uşurare. Poate că şi una, şi alta.

Nimeni nu ştie nimic despre asta, pentru că el nu vorbeşte cu nimeni. Umblă de colo pînă colo, cu chipul palid şi tras, şi nu mai seamănă cu el însuşi. Fruntea i s-a zbîrcit sub şuviţa neagră şi merge încovoiat. Privirea întunecată are o lucire ciudată şi pare plin de nelinişti.

L-am zărit o clipă astăzi şi atunci am observat toate astea. Îl văd foarte rar de cîtăva vreme.

Nu-l mai servesc la masă.

Pe principesă n-am mai văzut-o de atunci. Am auzit că zace toropită. Principele o vizitează des, stă lîngă patul ei şi o veghează — acum, după ce Fiammetta a murit.

Oamenii sînt atît de ciudaţi ! Iar dragostea lor unul pentru altul n-am putut niciodată s-o înţeleg.

Armata duşmană a ridicat asediul şi s-a îndepărtat de îndată ce ciuma a început să facă ravagii şi printre ei. Cu un astfel de duşman, oamenii lui Boccarossa n-au nici un chef să se lupte.

Aşadar, ciuma a pus capăt războiului. Nimic altceva n-ar fi putut să facă acest lucru. Amîndouă ţările sînt acum devastate, în special a

noastră. Şi amîndouă popoarele sînt poate prea sleite după două războaie ca să mai îndrăznească s-o ia de la început. Montanza n-a obţinut nimic. Iar trupele sale duc poate boala acasă la ei.

Aici, la palat, mor din ce în ce mai mulţi. Draperiile de doliu pentru Angelica mai atîrnă încă şi se potrivesc foarte bine cu starea de spirit întunecată de aici.

Am fost total îndepărtat de la serviciile curţii. Nimeni nu mai mă cheamă, nimeni nu-mi mai cere nimic. Natural, cu atît mai puţin principele. Mai ales pe el nu-l văd niciodată.

Remarc că e ceva special. Dar nu pricep ce anume.

M-o fi vorbit careva de rău ?

M-am retras complet în camera piticilor, trăind acolo doar pentru mine însumi. Nu cobor nici ca să mănînc ; mai am ceva pîine uscată la mine şi mă hrănesc cu ea. Îmi este foarte de ajuns, niciodată n-am avut nevoie de multă mîncare.

Stau singur sub tavanul scund, cufundat în gînduri.

Îmi place din ce în ce mai mult această singurătate.

A trecut multă vreme de cînd n-am mai scris nimic aici, în caietul meu. Asta se datoreşte întîmplărilor care au intervenit adînc în viaţa mea şi care mi-au făcut imposibilă continuarea însemnărilor. Nici însemnările nu le-am mai avut la mine. Abia acum le am din nou.

Sînt înlănţuit de zid într-una din temniţele castelului. Pînă de curînd îmi erau şi mîinile în lanţuri, lucru de altfel inutil, pentru că, oricum, n-aş fi putut fugi. Dar trebuiau să-mi îngreuneze pedeapsa. Acum, în sfîrşit, m-au scos din lanţuri — nu ştiu de ce, n-am cerut eu, mai ales că nu cer niciodată nimic. În felul acesta situaţia mea e mai tolerabilă, deşi condiţia mea nu s-a schimbat. L-am convins pe Anselmo, temnicerul meu, să-mi aducă lucrurile de scris şi însemnările mele de sus, din camera piticilor, ca să am şi eu o mică distractie cu care să mă ocup din cînd în cînd. Poate că el a trecut prin oarecare primejdie aducîndu-mi-le, pentru că, deşi mi-au eliberat mîinile, nu-i sigur că-mi vor îngădui această mică plăcere şi el n-are dreptul — după cum mi-a spus — să-mi facă nici o voie, oricît ar dori. Dar e un om cumsecade şi foarte simplu, încît pînă la urmă am reuşit să-l conving.

Am recitit însemnările mele de la început, cîte puţin zilnic, şi am avut o oarecare satisfacţie retrăindu-mi viaţa proprie şi a multor altora, şi nu numai o dată, în timpul orelor de tăcere, şi reflectînd. Voi încerca acum să continuu de acolo de unde am rămas şi în felul acesta să aduc o oarecare variaţie în existenţa mea incontestabil foarte monotonă.

Exact nu ştiu cît am stat aici. Captivitatea mea este atît de complet lipsită de întîmplări, fiecare zi este atît de la fel cu cealaltă, încît am încetat să-mi socotesc timpul şi nu mă mai interesează scurgerea lui. Dar circumstanţele

care m-au adus în această temniță și m-au înlănțuit strîns de zid, mi le amintesc foarte binc.

Stăteam într-o dimineață în pace și liniște sus, în camera mea de pitici, cînd unul dintre ajutoarele călăului apăru în pragul ușii mele și-mi ceru să-l urmez. Nu-mi dădu nici o lămurire și nici eu nu i-am pus nici o întrebare, considerînd că ar fi sub demnitatea mea să mă adresez lui. Mă conduse jos, în camera de tortură, unde era călăul, mare și roșu în obraji, gol pînă la brîu. Se mai afla acolo și un notar și, după ce mi s-au arătat instrumentele de tortură, mă îndemnă stăruitor să fac o mărturisire completă asupra a tot ceea ce s-a petrecut în timpul vizitei mele la principesă și care a făcut-o ca să se afle astăzi într-o stare atît de jalnică. Natural că am negat totul. De două ori mi s-a cerut să recunosc, dar în zadar. Călăul m-a înșfăcat și m-a trîntit pe masa de tortură. S-a dovedit că masa nu era făcută pentru o talie ca a mea și a trebuit să cobor ca să aștept pînă o modifică să se potrivească pentru un pitic. A trebuit să ascult grosolăniile și porcăriile lor tîmpite, precum și lămuririle lor că vor face din mine un flăcău înalt și zvelt. Pe urmă m-au pus din nou pe masă și au început să mă chinuie în modul cel mai groaznic. Cu toate durerile, n-am scos nici un cuvînt, privindu-i mereu cu ochi plini de ură, în timp ce ei își făceau dezgustătoarea lor meserie. Omul legii stătea aplecat asupra mea, căutînd să smulgă de la mine tot ceea ce știu. Dar nici un cuvînt nu a ieșit de pe buzele mele. N-am trădat-o. Nu voiam ca decăderea ei să fie cunoscută.

De ce am făcut astfel? Nu știu. Dar nici cel mai mic gînd nu mi-a trecut prin minte să destăinuiesc ceva ce ar putea-o dezonora, orice aş fi îndurat. Mușcîndu-mi buzele, înduram tortura pentru acea femeie pe care o uram. De ce? Poate că îmi plăcea să sufăr pentru ea.

Pînă la urmă, au fost nevoiți să mă lase și să mă dezlege, înjurîndu-mă groaznic. Am fost dus într-o temniță și înlănțuit cu cătușele care fuseseră făcute tot pentru mine atunci cînd am celebrat o liturghie pentru poporul meu asuprit, cătușe care acuma erau bune la ceva. Aceea era o închisoare mai puțin neprimitoare decît asta. După două zile am fost adus din nou jos și din nou am fost supus aceluiași tratament. Dar și de data aceasta a fost zadarnic. Nimic nu mă putea convinge să vorbesc. Continuam să păstrez în inimă secretul ei.

După cîtăva vreme am fost dus la un fel de tribunal unde am aflat că eram acuzat de toate crimele posibile și printre altele că aş fi provocat moartea principesei. Nu știam că murise dar sînt convins că nici cea mai mică mișcare a obrazului meu n-a arătat nimic cînd am auzit această veste. Murise fără să mai iasă din toropeală.

M-au întrebat dacă am ceva de spus în apărarea mea. Nu i-am învrednicit cu nici un cuvînt. Pe urmă au dat sentința. Pentru toate faptele mele rele, care au adus atîtea nenorociri, sînt condamnat să fiu înlănțuit de zid în temnița cea mai întunecoasă din castel și să rămîn pe viață acolo. Eram un șarpe veninos și duhul

rău al principelui, iar înalta lui dorință era să fiu făcut pentru totdeauna nevătămător.

Am ascultat sentința cu totul netulburat. Chipul meu bătrîn de pitic exprima doar ură și dispreț pentru el și am constatat că judecătorii mă priveau cu groază. Am fost scos din sala tribunalului și după aceea n-am mai văzut pe nimeni dintre ființele acelea odioase, doar pe Anselmo, care e prea neimportant ca să-l pot disprețui.

„Șarpe veninos!"

E adevărat că eu am făcut amestecătura otrăvii, dar cine mi-a poruncit s-o fac? E adevărat că eu i-am dat moartea lui don Riccardo, dar cine a fost acela care i-a dorit-o? E adevărat că am biciuit-o pe principesă, dar cine s-a milogit și m-a rugat s-o fac?

Oamenii sînt niște ființe prea slabe și prea exaltate ca să-și poată făuri singure destinul.

S-ar fi putut crede că pentru toate crimele astea groaznice, ar fi trebuit să fiu condamnat la moarte. Însă doar cei fără de minte și cei care nu-l cunosc pe preaînaltul meu stăpîn ar fi bănuit că pedeapsa ar fi aceasta. Eu îl cunosc prea bine ca să mă tem de așa ceva. El n-are totuși atîta putere asupra mea.

Putere asupra mea? Ce însemnătate are faptul că stau aici, închis în temniță? La ce bun că m-a aruncat în lanțuri? Cu atît mai mult fac parte din castel! Tocmai ca să arate acest lucru m-au legat de castel! Eu sînt legat de el și el de mine! Nu putem scăpa unul de altul, stăpînul meu și cu mine! Sînt eu prizonier, atunci

şi el e prizonier. Sînt înlănţuit de el, după cum el e înlănţuit de mine !

Trăiesc aici, în gaura mea, trăiesc viaţa neştiută a cîrtiţei în timp ce el se plimbă prin frumoasele, minunatele săli ale palatului. Dar viaţa mea e şi a lui. Şi viaţa lui distinsă, plină de cea mai înaltă stimă, îmi aparţine şi mie.

Mi-au trebuit mai multe zile ca să scriu aceste rînduri. Pot să scriu doar în puţinele clipe cînd o rază de soare, trecînd prin mica răsuflătoare, cade pe hîrtie. Raza rătăceşte vreo oră pe podeaua temniţei, dar nu pot să mă mut după ea din cauza lanţului care mă ţintuieşte de zid. Nu mă pot mişca decît foarte puţin. De aceea îmi ia vreme multă ca să citesc ceea ce am scris pînă acum, dar e şi un avantaj, pentru că în felul acesta se prelungeşte această distracţie cît mai mult.

Restul zilei stau ca mai înainte şi n-am cu ce să mă ocup. Pe la orele trei se face întuneric şi trebuie să-mi petrec cea mai mare parte a zilei într-o întunecime continuă. În întuneric apar şoarecii, strecurîndu-se peste tot, cu ochi strălucitori. Îi descopăr imediat pentru că văd ca ei în întuneric şi devin din ce în ce mai mult un animal subteran. Urăsc aceste animale urîte şi murdare şi le vînez în felul acesta : stau complet nemişcat şi cînd ajung în sfera mea de acţiune, le calc în picioare. Asta a ajuns una dintre manifestările vitale pe care mai am ocazia să le exercit. Dimineaţa îi poruncesc lui Anselmo să le arunce. Nu pricep de unde vin. Probabil că pe uşa care nu se închide bine.

Umezeala picură pe pereți și temnița are un miros închis, care mă tortureză poate mai mult decît orice, fiind foarte simțitor la așa ceva. Pe jos e numai pămînt bătut, întărit de toți cei care au zăcut aici. Nu cred că au fost înlănțuiți de zid, ca mine. Cel puțin nu toți, pentru că tot pămîntul e tare ca piatra. Noaptea mă odihnesc pe o grămadă de paie — ca ea. Dar nu-s tot atît de murdare și urît mirositoare, pentru că îi poruncesc lui Anselmo să mi le schimbe în fiecare săptămînă. Eu nu-s un penitent. Eu sînt un om liber. Eu nu mă înjosesc.

Așa se scurge viața mea aici, în pușcărie. Cu fălcile încleștate îmi port gîndurile asupra oamenilor și a vieții, așa cum întotdeauna am făcut-o, și nu simt nici o schimbare.

Dacă își închipuie că mă pot îmblînzi, se înșală !

O mică legătură cu lumea exterioară am prin mijlocirea omului acesta de treabă care-i paznicul meu. Cînd vine cu hrana, îmi povestește, în felul său naiv, ce se mai întîmplă, făcînd lungi comentarii. E foarte interesat de tot ceea ce se petrece și-i place să facă reflecții care-l costă mult efort pentru a le expune. Totul devine atît de simplu în gura sa și el se întreabă mai ales care o fi fost gîndul lui Dumnezeu în cutare întîmplare ; eu însă, cu marea mea experiență a vieții pot să-mi fac o idee aproximativă despre ceea ce s-a petrecut în realitate. Astfel, am aflat pînă la urmă cum a fost cu ultima fază a căderii și morții principesei și diferite alte întîmplări petrecute după întem-

nițarea mea. Principele sta tot timpul lîngă patul ei, toată ziua, vedea cum chipul ei devenea din ce în ce mai transparent sau, cum se spunea la curte, spiritualizat. Se făcuse frumoasă ca o madonă, afirmă Anselmo, de parcă ar fi văzut-o el însuși. Eu, care realmente o văzusem, știam cum merg lucrurile. Dar sînt sigur că principele stătea acolo, lîngă soția lui, care era pe cale să-l părăsească. Poate își retrăia dragostea din tinerețe, deși o făcea singur, ea fiind deja departe de cele pămîntești. Se gîndea, desigur, că-i ceva foarte mișcător detașarea ei de cele pămîntești și că ea e departe. În același timp, cred că era încurcat de convertirea ei, la care nu participase în nici un fel, și că voia, desigur, s-o readucă la viață. Dar ea îi luneca printre mîini pe neobservate și fără nici o explicație, ceea ce îi mărea dragostea — cum se întîmplă în astfel de ocazii.

În această stare de spirit, m-a întemnițat și m-a torturat. El o iubește pentru că e atît de inaccesibilă și, în același timp, m-a făcut să pătimesc pentru că ea este așa. Nu mă miră, orice ar fi, nu mă miră.

Bernardo și mai mulți alții au fost s-o vadă. Bătrînul maestro se zice că ar fi spus că chipul ei este minunat de privit și că acum începe s-o înțeleagă. Și înțelege de ce portretul ei era nereușit. Nu-i sigur că este nereușit, deși ea nu-i mai seamănă de multă vreme. Acest lucru, pe care l-a observat, desigur, i-a dat de gîndit.

Preoții au început să apară și curînd s-au răspîndit peste tot. Au lămurit că intrarea ei în viața veșnică este un spectacol frumos și

înălţător. Desigur, confesorul ei era acolo, spunînd cui voia să-l asculte că ea era fără de păcat. Cînd se apropia de ultimele clipe, arhiepiscopul însuşi a venit dîndu-i împărtăşania şi maslul, toată camera fiind plină de prelaţi şi înalţi demnitari ai bisericii, cu tot felul de odăjdii. Dar ea muri cu totul singură, fără să ştie că ei erau acolo.

După ce a murit, a găsit cineva o bucată de hîrtie murdară şi boţită pe care scria că ea doreşte ca trupul ei nevrednic să fie ars ca al ciumaţilor iar cenuşa să fie aruncată pe străzi ca s-o calce toată lumea în picioare. S-a socotit a fi o rătăcire şi nu s-a ţinut seamă de ultima ei dorinţă deşi, cu siguranţă că era foarte sinceră. S-a ales o cale de mijloc, şi cadavrul ei îmbălsămat a fost pus într-un simplu sicriu de fier, care nu era de loc împodobit şi a fost trasportată la cavoul princiar de la catedrală. Procesiunea care a fost pe cît de simplă cu putinţă cînd e vorba de o principesă, a fost urmată de cei mai simpli oameni din popor, calicii care mai rămăseseră, iar Anselmo mi-a descris convoiul trecînd prin oraşul pustiit de ciumă, ca ceva foarte mişcător. E posibil să fi fost aşa.

Lumea crede că ştie totul despre ea şi despre ultimele ei ore, acaparînd-o ca pe proprietatea lor legitimă, transformînd-o după propria lor fantezie, cum se întîmplă în asemenea cazuri. Fantezia lor a fost pusă în mişcare de sicriul simplu de fier aşezat în cavou, printre celelalte sicrie somptuoase de argint şi lucrătura artistică din marmură. Cea care zace acolo li se pare că-i oarecum de-a lor. Iar flagelările şi morti-

ficațiile pe care camerista le povestise la mulți, fac din ea un ales, care a suferit mai mult decît alții, pentru că, în pofida înjosirii, era de rang înalt, după cum Isus a suferit mai mult decît ceilalți, fiind fiul lui Dumnezeu, deși mulți alții în afară de dînsul fuseseră crucificați și unii chiar cu capul în jos, fiind omorîți și torturați mult mai rău decît el. Ea a devenit în urmă ca o sfîntă, care a respins și disprețuit această viață într-un asemenea grad, încît se tortură și-și martiriză trupul pînă la moarte. Au ținut-o mereu așa, foarte puțin grijulii cu realitatea, continuîndu-și opera pînă cînd au obținut rezultatul dorit. Dumnezeu știe dacă nu vor scoate și minuni din sicriul ăsta urît de fier, care conține rămășițele ei. Cel puțin Anselmo crede cu tărie asta. El spune că în timpul nopții se vede o lumină în jurul sicriului. E posibil. Catedrala fiind încuiată la ora aceea, nimeni nu poate nega sau afirma ceva. Iar cînd credincioșii au de ales între ceea ce-i adevărat și ceea ce nu-i adevărat, aleg întotdeauna ceea ce nu este. Minciuna e mult mai impresionantă și mai stranie decît adevărul și de aceea este preferată.

Eu trebuie chiar să-mi zic, cînd aud toate astea, că fără să bănui am fost cel care am creat această aureolă sau cel puțin am contribuit mult la strălucirea ei. Și din cauză că am făcut asta, stau acum țintuit de zid. Se înțelege că despre asta ei nu știu nimic, iar dacă ar ști, nu le-ar trece prin cap că martiriul meu prezintă vreun interes. La așa ceva nici nu țin de loc, natural. Dar că un om atît de puțin sfînt

ca mine a putut fi folosit la aşa ceva, asta mă miră peste măsură.

O dată — nu-mi aduc exact aminte cînd — Anselmo mi-a povestit că Bernardo a pictat un chip al Madonei căruia i-a dat trăsăturile principesei. Principele şi toată curtea au fost foarte prinşi de lucrarea asta şi foarte fericiţi. Bătrînul maestro a spus că a încercat să redea fiinţa ei interioară, tot ceea ce nu putuse sesiza mai înainte de-a o vedea pe patul de moarte. Nu ştiu dacă a reuşit, pentru că n-am văzut niciodată rezultatul, am auzit doar vorbindu-se ca despre o extraordinară capodoperă — dar la tot ce face el spun aşa. A muncit mult la tablou, dar l-a terminat. Cina lui cea de Taină, cu Cristos frîngînd pîinea pentru toţi cei din jurul mesei, e tot neterminată şi aşa va rămîne mereu, dar tabloul acela l-a terminat. Poate că-i mai uşor să realizezi aşa ceva. Este agăţat în catedrală, lîngă altarul din stînga, iar Anselmo a fost plin de o admiraţie copilărească atunci cînd l-a văzut prima oară. Mi l-a descris în cuvinte naive şi mi-a spus că toată lumea socotea că o astfel de Madonă n-a mai fost pictată pînă atunci, niciodată o mamă a lui Crist atît de blîndă şi de nepămîntească. Mai presus de orice te vrăjeşte surîsul plin de taină, plin de enigme, care pluteşte pe buzele ei. Îi mişcă pe toţi şi li se pare că-i ceva cu totul ceresc, atît de inexplicabil şi plin de o mistică supraomenească. Am priceput că pictorul a păstrat surîsul primului său portret, acela în care semăna a curvă.

Nu-i uşor să-ţi faci o idee despre valoarea operei pe baza povestirii atît de naive a lui Anselmo dar, după cîte am înţeles, maestrul a reuşit în adevăr să creeze ceva care să intereseze sufletele pioase. Deşi el însuşi poate că abia crede în născătoarea lui Dumnezeu, a impregnat tot tabloul ei cu veritabile sentimente şi conţinut religios ca să-i facă pe cei care o contemplă să fie plini de evlavie şi emoţie. Poporul a venit la noua şi cereasca madonă, neîntîrziind mult pînă să îngenunche în faţa ei, cu lumînări în mînă. Erau mai multe genuflexiuni acolo decît la celelalte altare şi atîtea lumînări în candelabre în faţa portretului principesei defuncte, încît toate flăcările acelea sînt primul lucru pe care-l vezi cînd intri în catedrală. Desigur, calicii se strîng acolo să se roage şi să primească mîngîiere în nevoile lor, toţi cei care sînt nefericiţi şi asupriţi în timpurile astea grele. Ea este Madona lor cea mai iubită, care ascultă răbdătoare necazurile şi grijile lor, dîndu-le mîngîiere şi alinare, deşi, după cîte ştiam eu, niciodată nu se sinchisise de săraci. Bernardo a deşteptat aşadar, ca şi mine, prin marele său talent, adînci şi intime sentimente în rîndurile poporului.

Acum, cînd povestesc lucrurile astea, nu pot să mă împiedic a mă gîndi ce lucruri minunate s-au întîmplat. Cine ar fi putut crede că femeia aceea va sta în catedrală, ca o madonă blîndă şi mîngîietoare, că va fi obiectul dragostei şi adoraţiei publice ? Că va trona, pură şi supranaturală, în strălucirea nenumăratelor lumînări ce se vor aprinde pentru puritatea şi bu-

nătatea ei. Iar în palat atîrnă celălalt tablou al ei, pe care principele l-a dat la înrămat și l-a așezat pe perete, cu toate că maestro Bernardo n-a fost mulțumit, portretul acela în care pare o curvă. Poate că amîndouă tablourile, în pofida neasemănării lor, sînt adevărate fiecare în felul său, amîndouă avînd același surîs absent, care le pare atît de celest credincioșilor care îngenunche în catedrală.

Oamenilor le place să se oglindească în oglinzi strîmbe.

După ce am descris toate astea, vreau să spun tot ceea ce s-a întîmplat după întemnițarea mea, găsesc că nu mai am chiar nimic de spus. Anselmo a venit mereu și mi-a spus tot ce s-a întîmplat în oraș și la curte, dar iată că nu s-a mai întîmplat nimic deosebit. Ciuma s-a stins pînă la urmă; după ce a secerat o mare parte din populație, a dispărut de la sine, după cum venise, îmbolnăvirile fiind din ce în ce mai rare pînă au dispărut cu totul. La urmă, viața și-a reluat crugul ei obișnuit, iar orașul, cu toate cele petrecute, e la fel ca înainte. Țăranii s-au întors la gospodăriile lor arse și le-au clădit din nou, iar pămîntul își reia încet puterile sale pierdute, deși este încă cu totul secătuit. Datoriile de război sînt nemaiauzite, iar tezaurul statului complet golit, așa că populația, după cîte spune Anselmo, este vlăguită de impozite mari. Însă, în orice caz, e pace, după cum s-a exprimat el, încît se va găsi vreo cale de îndreptare pentru toate. Oamenii sînt plini de curaj la țară, mi-a

spus el, cu chipul său simplu strălucind de mulțumire.

Mă întreține cu vorbăria lui continuă despre toate lucrurile posibile și e de la sine înțeles că îl ascult, deși uneori e de-a dreptul obositor, dar n-am pe altcineva cu care să vorbesc. Nu de mult, a venit să-mi spună că marea datorie către Veneția a fost plătită, în sfîrșit, iar țara a scăpat de această grea povară. Începe să se lumineze și vor fi timpuri mai bune după încercările acelea grele ; se vede asta după o mulțime de lucruri, spunea. Au început chiar și lucrările la campanilă, lucrări care fuseseră părăsite de atîția ani, și se speră că vor fi terminate nu peste mult timp. Eu pomenesc despre astea, cu toate că n-ar prea merita să le notez.

Nu s-a mai petrecut nimic de oarecare interes.

Stau aici în celula mea după ce am așteptat raza de soare, un timp care mi s-a părut nesfîrșit, iar cînd în sfîrșit a venit n-am avut nimic de consemnat pe hîrtia luminată. Pana se odihnește fără treabă în mîna mea, nu-mi vine să o mai mișc.

Mă plictisește din ce în ce mai mult să scriu ceva în caiet, existența mea fiind atît de lipsită de întîmplări.

Mîine se va face sfințirea solemnă a campanilei și clopotele vor răsuna pentru prima dată acolo, sus. Sînt făcute în parte din argint, care a fost adunat printr-o colectă a întregului popor.

Din cauza aceasta se spune că va suna mai frumos.

— Principele și întreaga curte vor fi de față, natural.

Sfințirea a avut loc, și Anselmo mi-a povestit o mulțime de lucruri pe care le-a auzit de la cei care au fost de față. A fost un eveniment remarcabil și de neuitat, afirmă el, la care a luat parte aproape tot poporul. Principele a mers pe jos prin oraș, în fruntea întregii sale curți, iar străzile erau înțesate pe margini de lume care voia să-l vadă și să ia parte la momentul solemn. El părea serios, dar era drept și zvelt iarăși, ca mai înainte, și vizibil bucuros din cauza acelei zile mari. Atît el cît și suita sa erau îmbrăcați în cele mai strălucite veșminte. Ajunși în *piazza* din fața domului, a pătruns primul înăuntru, îngenunchind în fața sicriului principesei și pe urmă în fața altarului cu tabloul ei, iar toți ceilalți au îngenuncheat o dată cu el. După ce s-a terminat acest act pios, s-a întors din nou în piața domului, și atunci clopotele campanilei au început să sune. Sunau atît de frumos încît toți au fost cuprinși de emoție și, în tăcerea aceea, se auzeau dangăte care păreau că pogoară din cer. Au răsunat pe deasupra orașului și toată lumea se simțea fericită că le aude. În piață toată lumea se strînsese în jurul principelui gîndind că niciodată n-au mai trăit astfel de clipe. Așa mi-a spus Anselmo că a fost.

Spre marea lui părere de rău, el însuși n-a putut fi de față la sfințire, fiind tocmai vremea

cînd trebuiau hrăniţi întemniţaţii, aşa că s-a mulţumit să asculte clopotele de aici. Cînd le-a auzit că răsună a venit în fugă la mine să-mi spună că a început. Era atît de emoţionat, încît a deschis uşa ca să pot auzi şi eu. Cred că omul acela cumsecade avea lacrimi în ochi şi-mi spuse că asemenea clopote n-a mai auzit niciodată vreo fiinţă omenească. De fapt sunau aşa cum sună clopotele, nu era nici o deosebire. Mi-a părut bine cînd a închis uşa şi m-a lăsat în pace.

Stau aici în temniţa mea şi zilele trec fără să se întîmple niciodată nimic. E o viaţă goală şi lipsită de bucurii, însă eu o accept fără să mă plîng. Aştept alte timpuri, şi vor veni, pentru că nu-i nici un motiv ca să rămîn totdeauna aici. Voi avea din nou ocazia să-mi continuu cronica sus, la lumina zilei, ca mai înainte, şi se vor găsi din nou treburi pentru mine. Dacă îmi cunosc bine stăpînul, nu se va putea multă vreme lipsi de piticul său. Aşa cuget eu aici în celula mea şi sînt plin de curaj. Mă gîndesc la ziua cînd vor veni să mă scoată din lanţuri, pentru că el a trimis iarăşi după mine.

CUPRINSUL

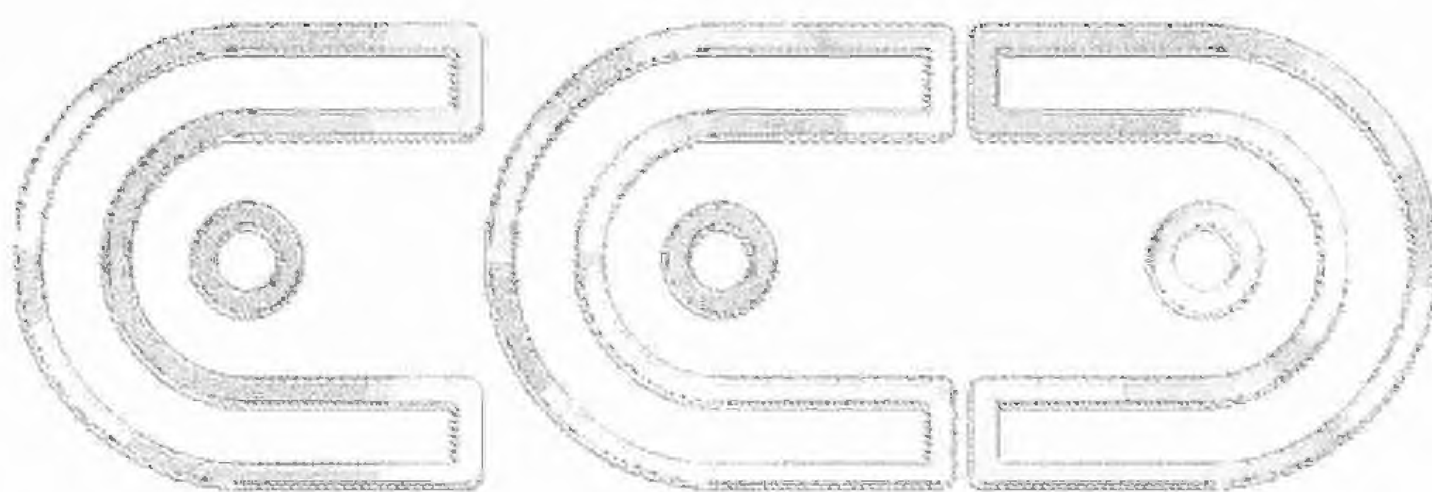

TIPARUL EXECUTAT DE:

ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ „13 DECEMBRIE 1918"

Coli tipar 11,25; comanda nr. 2925

Scanare și prelucrare digitală

de

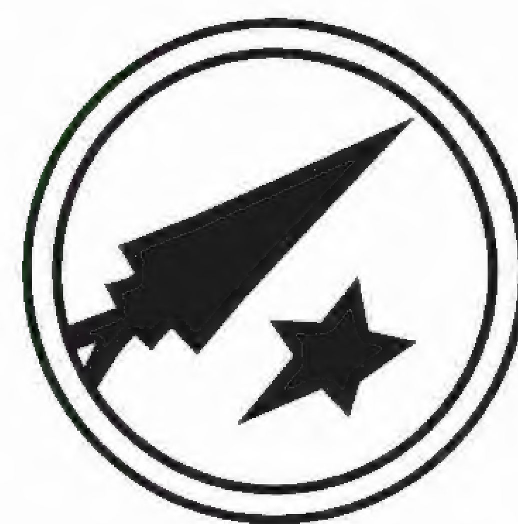

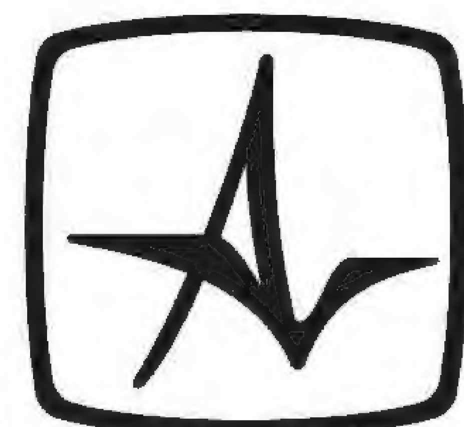
Anonim

și

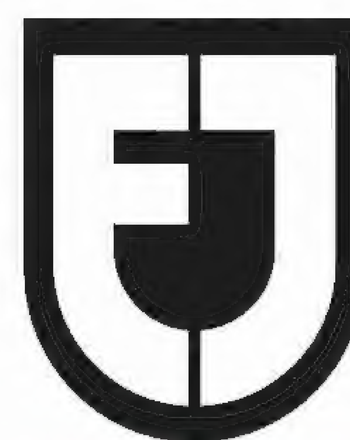
CAT Graur

Antwerpen

2024